

การศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลังในสามชุมชนนำร่อง
ของโครงการบ้านมั่นคง กรุงเทพมหานคร

นายทรงธรรม ชูเงิน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

A STUDY ON THE PROCESS AND RESULTS OF EMPOWERMENT
IN THREE PILOT COMMUNITIES OF THE BAAN MUN KONG PROJECT
BANGKOK METROPOLIS

Mr. Songtham Choongern

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Public Administration Program in Public Administration

Department of Public Administration

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง

ในสามชุมชนนำร่องของโครงการบ้านมั่นคง กรุงเทพมหานคร

โดย

นายทรงธรรม ชูเงิน

สาขาวิชา

รัฐประศาสนศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ วันชัย มีชาติ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์

(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา คุณินทร์พันธุ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ วันชัย มีชาติ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสดีญาติ)

ทรงธรรม ชูเงิน : การศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลังในชุมชน
บ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่อง. (A STUDY ON THE PROCESS AND RESULTS
OF EMPOWERMENT IN THREE PILOT COMMUNITIES OF THE BAAN
MUN KONG PROJECT, BANGKOK METROPOLIS) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
หลัก : รศ. วันชัย มีชาติ, 190 หน้า.

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคง รวมถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและก่อให้เกิดอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงหลังจากได้รับการเสริมสร้างพลังของชุมชนบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่อง เขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ โครงการบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ โครงการบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา และโครงการบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี โดยใช้การสัมภาษณ์ทั้งโครงสร้างและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พบว่าแต่ละแห่งได้รับกระบวนการเสริมสร้างพลังจากภาครัฐที่เหมือนกัน คือ ภาครัฐจะเข้าไปเป็นหน่วยงานพี่เลี้ยงให้ชุมชนที่จะเข้าร่วมโครงการในการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือชุมชนที่มีกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้วก็พัฒนาเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์แล้วเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจะเข้าไปเป็นหน่วยงานพี่เลี้ยงแนะนำและประสานงานในทุกๆ ด้าน ทั้งนี้การตัดสินใจหรือดำเนินการใดๆ ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการและสมาชิกชุมชน ในโครงการบ้านมั่นคงแต่ละแห่งที่จะร่วมกันกำหนดทิศทางของตนเอง ส่วนผลของการเสริมสร้างพลัง พบว่า ชุมชนแต่ละแห่งมีพลังอำนาจของชุมชนในแต่ละด้านแต่ละระดับต่างกัน โดยปัจจัยหลักที่ส่งเสริมให้เกิดพลังอำนาจของชุมชน คือ ลักษณะทางกายภาพของชุมชน, ที่ตั้งบ้านเรือน, การคมนาคม, วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน, ผู้นำชุมชน และการถือครองที่ดินของชุมชน ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ ชุมชนข้างเคียง, การเมืองภายในชุมชน และความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติ

ภาควิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ..... ลายมือชื่อนิสิต .....
สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ..... ลายมือชื่อ อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....
ปีการศึกษา 2554 .....

5180716324 : MAJOR PUBLIC ADMINISTRATION

KEYWORDS : BAAN MUN KONG PROJECT / EMPOWERMENT / COMMUNITY

ORGANIZATION DEVELOPMENT INSITUTE :

SONGTHAM CHOONGERN : A STUDY ON THE PROCESS AND RESULTS OF
EMPOWERMENT IN THREE PILOT COMMUNITIES OF THE BAAN MUN KONG
PROJECT, BANGKOK METROPOLIS. ADVISOR : ASSOC.PROF. WANCHAI MEECHAT
183 pp.

The objectives of this research are to study about the process and results of community empowerment in Baan Mun Kong Community 3 pilot programmes and to investigate supporting factors and obstacles found in three pilot programmes, namely Baan Mun Kong Chareonchainimitmai project, Baan Mun Kong Sangsunputtana project, and Baan Mun Kong Raumsammukkee project. The methodology utilized includes semi-structured interview and participatory observation.

The results of the study revealed that all three communities had different results of empowerment, although government had empowered in the similar process. The factors affecting the community's power were community characteristics, patterns of housing area, transportation, culture, leader, and types of the community's land ownership. It was also found that the obstacles to community's power include neighboring community, internal politics in the community and conflict of national interest groups.

Department : Public Administration ..... Student's Signature .....

Field of Study : Public Administration ..... Advisor's Signature .....

Academic Year : 2011 .....

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้า นายทรงธรรม ชูเงิน ในฐานะผู้ศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับผู้ที่มีส่วนทั้งทางตรงและทางอ้อม ในการช่วยให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ขึ้นมาได้ ขอขอบคุณคณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ข้าพเจ้าไม่ว่าจะเป็นคณาจารย์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้โดยตรงหรือโดยอ้อม ทั้งอดีตและปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณาจารย์ผู้เป็นคณะกรรมการทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ ท่านอาจารย์รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา คุรินทร์พันธ์ ท่านอาจารย์รองศาสตราจารย์ประสิทธิ์ สวาสดีญาติ และท่านอาจารย์ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์ ท่านอาจารย์รองศาสตราจารย์ วันชัย มีชาติ ที่ช่วยชี้แนะแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์และมีคุณค่าในการนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยต่อไป

ขอขอบคุณสมาชิกชุมชนบ้านมั่นคงที่เป็นโครงการนำร่อง 3 แห่ง ที่ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี ได้แก่ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา รวมถึงการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากทุกท่าน ขอขอบคุณบุคลากรสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ที่ให้ข้อมูลและเสนอแนะแนวทางการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณผู้เป็นกำลังใจในการช่วยให้ผู้วิจัยมีแรงใจในการทำการศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จขึ้นมาได้ ทั้งจากครอบครัวที่แสนจะอบอุ่น ขอขอบคุณ คุณแม่ระเบียบ ชูเงิน นายไตรรงค์ ชูเงิน นายคัมภีร์ ชูเงิน และนายพิระวัฒน์ ชูเงิน รวมถึงคุณพ่อผู้ล่วงลับนายวินัย ชูเงิน ที่มีส่วนขับเคลื่อนอย่างสำคัญยิ่งให้ข้าพเจ้าเป็นข้าพเจ้าจนถึงปัจจุบัน และจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จขึ้นมาได้ทั้งจากทุนทรัพย์ และกำลังใจ นอกจากนี้ยังขอขอบคุณเพื่อน ๆ ผู้แสนดีที่พร้อมจะช่วยเหลือในทุกๆ โอกาส ที่จะช่วยได้ ขอขอบคุณ ทอม หนุ่ม เดียร์ เกมส์ ทศ พีแชน และพีโดม และเพื่อนร่วมห้องเรียนผู้คอยช่วยเหลือในด้านทั้งวิชาการและการดำเนินชีวิต ขอขอบคุณ อาร์ท หนูนา แพร ไวท์ และไบรท์ รวมถึงเจ้าหน้าที่ห้องภาควิชาทุกท่าน ผู้ที่คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกทั้งการเรียน และคอยตักเตือนโทรตามให้ดำเนินการเรื่องต่างๆ ให้แล้วเสร็จ ได้แก่ พี่สาโรจน์ พี่มล พี่หนิง และพี่เจี๊ยบ

กล่าวกันว่า ร่องรอยในอดีตสร้างสรรคปัจจุบัน ดังนั้น ปัจจุบันจะสำเร็จไม่ได้ หากปราศจากกรรมอันเป็นเครื่องช่วยขีดเขียนร่องรอยชีวิตจากอดีต ขอขอบคุณร่องรอยในอดีต ทั้งเรื่องดีและไม่ดีทั้งหลาย ที่พวกท่านช่วยกันรังสรรค์ ทั้งที่ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงแล้ว หรือที่ข้าพเจ้ายังไม่กล่าวถึง ซึ่งทำให้ข้าพเจ้ามาถึงปัจจุบันนี้ได้ อย่างที่ข้าพเจ้าอยากให้มันเป็น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	12
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	12
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	12
1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	13
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	13
1.7 วิธีดำเนินการวิจัย	14
1.8 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย	16
1.9 กรอบแนวคิด	17
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	18
2.1 แนวคิดการเสริมสร้างพลัง (Empowerment)	18
2.2 แนวคิดชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน	28
2.3 แนวคิดชุมชนนิยม	31
2.4 แนวคิด Citizen Participation	32
2.5 การแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดในเมืองโดยการมีส่วนร่วม	33
2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	39
3.1 ขอบเขตของการวิจัย	39
3.2 วิธีการดำเนินการวิจัย	40
3.3 ระยะเวลาของการศึกษา	42
3.4 ประชากรที่ศึกษา	44
3.5 กลุ่มตัวอย่าง	44
3.6 วิธีการที่ใช้ในการวิจัย	46

บทที่	หน้า
3.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล	50
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล	51
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	52
ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับ รูปแบบ วิธีการดำเนินงานในโครงการบ้าน	52
มั่นคงของภาครัฐผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	
ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับ รูปแบบ วิธีการดำเนินงาน และผลการ	66
เสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่	
ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับ รูปแบบ วิธีการดำเนินงาน และผลการ	95
เสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี	
ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับ รูปแบบ วิธีการดำเนินงาน และผลการ	122
เสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา	
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	148
5.1 สรุปผลการวิจัย	148
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	159
5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย	161
รายการอ้างอิง	163
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	168

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ Max Weber ได้เสนอแนวคิดการจัดองค์การแบบระบบราชการ (bureaucracy) ในปี ค.ศ. 1911 และได้เน้นย้ำว่าการจัดองค์การแบบระบบราชการดังกล่าวเป็นวิธีการจัดองค์การที่มีประสิทธิภาพเหนือกว่าวิธีอื่นใด สังคมที่ดีต้องมีการจัดการบริหารในหน่วยงานของรัฐให้เป็นไปตามหลักขององค์การแบบระบบราชการ ความพิเศษของระบบราชการอยู่ที่การจัดการเรื่องอำนาจสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมที่ดีที่สุด จึงเป็นการบริหารที่มีเหตุผล ระบบราชการเหนือกว่าระบบการบริหารระบบอื่นในแง่ของเทคนิค (technical superiority) เปรียบประหนึ่งการผลิตที่ใช้เครื่องยนต์กลไกซึ่งเหนือกว่าการผลิตแบบไม่ใช้เครื่องยนต์กลไก ระบบราชการเหนือกว่าระบบการจัดองค์การอื่นๆ ตรงที่มีความแม่นยำถูกต้องต่อเนื่องรวดเร็วแน่ชัด ระบบราชการเป็นระบบที่ผู้บังคับบัญชาคุมผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างดีและสมาชิกขององค์การต่างมีความสามัคคี นอกจากนี้ระบบราชการยังเหนือกว่าระบบอื่นๆ เพราะเป็นระบบที่มีความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงและเทคนิคต่างๆ ยิ่งไปกว่านั้น ระบบราชการยังมีลักษณะอยู่ยงคงกระพันมั่นคงถาวร¹ แนวความคิดดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้ในการจัดการองค์การบริหารหน่วยงานของรัฐอย่างยาวนานและยังมีอิทธิพลถึงปัจจุบัน

ระบบราชการตามนัยของ Max Weber ได้เน้นให้เห็นความสำคัญต่อโครงสร้างสายการบังคับบัญชาสั่งการตามลำดับชั้น (hierarchy) ที่ชัดเจนและแน่นอนมีการแบ่งงานกันตามความเชี่ยวชาญชำนาญการ (specialization) สร้างความมั่นคงแน่นอนในอาชีพราชการ การปฏิบัติงานเป็นไปตามกฎระเบียบและแบบแผนมาตรฐานกลาง (standardization) ที่วางไว้ล่วงหน้าอย่างเคร่งครัด เน้นความเสมอภาคเท่าเทียมกัน (equality) และไม่คำนึงถึงตัวบุคคล (impersonality) ในการบริการประชาชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความยุติธรรม สามารถควบคุมการใช้อำนาจดุลยพินิจและทุจริตประพฤติมิชอบ ป้องกันการแทรกแซงทางการเมืองและการเล่นพรรคเล่นพวก

ด้วยความเป็นระบบราชการที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพของโครงสร้างอำนาจ การทำงานตามกฎระเบียบ ในยุคหลังๆ จึงมีนักคิดออกมาโจมตีในเรื่องของปัจจัยการกำหนดความสำเร็จขององค์การไม่ได้อยู่ที่การจัดโครงสร้างองค์การให้ตรงกับลักษณะระบบราชการแบบ Weber แต่กลับขึ้นอยู่กับความสามารถขององค์การในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกองค์การและขึ้นอยู่กับลักษณะ

---

¹ พิทยา บวรวัฒนา, รัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีและแนวการศึกษา(ค.ศ.1887-1970) , (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2550), หน้า 23

ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการภายในองค์กรมากกว่า² นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการหันเหทิศทางการองค์กรไปในทางที่เบี่ยงเบนจากเป้าหมายเดิมขององค์กร เกิดสภาวะที่เรียกว่า “ทำงานผิดเป้าหมายเดิม” (goal displacement) ทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพต่ำลงเข้าลักษณะที่ว่าองค์กรนั้นทำงานผิดหน้าที่ (dysfunctional) คือ มิได้ดำเนินการไปเพื่อให้เกิดเป้าหมายสูงสุดขององค์กร การทำงานของข้าราชการที่มักมุ่งเน้นการทำงานให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ เพราะคิดว่าระเบียบต่างๆ เหล่านั้นเป็นเป้าหมาย ขององค์กรแทนที่จะยึดถือว่าที่จริงแล้วกฎระเบียบเหล่านั้นถูกกำหนดเพื่อนเป็นมรรควิธีไปสู่เป้าหมายขององค์กร ความเป็นระบบราชการที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการ (process) มากกว่าผลลัพธ์ (outcome) โดยเฉพาะการเน้นไปที่กฎระเบียบมากกว่าผลสัมฤทธิ์ กอปรกับการที่ต้องเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่การสื่อสารข้อมูลสารสนเทศ อย่างรวดเร็ว และโยงใยถึงกันทั่วทุกแห่ง ทั้งในเมืองและชนบท การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจของโลก ผู้การค้าเสรี การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สิ่งแวดล้อม และระบบต่างๆ ในสังคม ณ มุมใดของโลก จะส่งอิทธิพลกระทบไปทั่วถึงกันหมด และรวดเร็ว ก่อเกิดปัญหามากมาย ในสังคม และชุมชนที่กำลังพัฒนา ซึ่งต้องการการแก้ไขอย่างรวดเร็ว และบูรณาการ ความรู้สึกเริ่มไม่อดทนกับระบบราชการและต่างเรียกร้องให้ระบบราชการทำงานหรือให้บริการประชาชนด้วยความรวดเร็ว ยืดหยุ่นมากขึ้น ไม่ใช่เอาแต่มุ่งปฏิบัติตามกฎระเบียบ ผลความไม่พอใจดังกล่าวจึงเกิดเป็นความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการ ทัศน ูปแบบ และวิธีการบริหารงานภาครัฐและระบบราชการของประเทศต่างๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม สาเหตุหรือปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ สภาพการแข่งขันระหว่างประเทศ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ กระแสความคิดแบบอนุรักษนิยม (การลดบทบาท / ขนาดของภาครัฐ) การเติบโตและความเข้มแข็งของภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคม รวมทั้งปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันและความไม่มีประสิทธิภาพของระบบราชการ³

B. Guy Peters ได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพของการเปลี่ยนแปลงและได้แสดงให้เห็นถึงตัวแบบทางเลือกหรือวิสัยทัศน์ใหม่ของการบริหารกิจการบ้านเมือง (Governance) อย่างชัดเจน โดยสรุปและจำแนกตัวแบบทางเลือกของการปฏิรูประบบการบริหารงานภาครัฐว่าประกอบด้วยอย่างน้อยสองตัวแบบใหญ่ๆ คือ ตัวแบบระบบตลาด (Market Model) และตัวแบบประชารัฐ (Participatory State)⁴

ตัวแบบระบบตลาด (Market Model) และตัวแบบประชารัฐ (Participatory State) มีความคล้ายกันในเรื่องของวัตถุประสงค์และความพยายามในการลดขนาดและบทบาทของภาครัฐและระบบ

² พิทยา บวรวัฒนา, ทัศนคติองค์กรสาธารณะ, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2541) , หน้า 23

³ Owen E. Hughes. *Public Management and Administration*. 2nd (ed. London: Macmillan, 1998), pp 46

⁴ ทศพร ศิริสัมพันธ์, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่*. (กรุงเทพฯ : สวัสดิการสำนักงาน ก.พ.ร., 2549).

ราชการลง โดยพยายามปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่เป็นอยู่และนำเอากลไกตลาดหรือชุมชน และองค์การประชาสังคม เข้ามาทดแทน อันจะส่งผลให้เกิดผลของการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในการบริหารกิจการบ้านเมืองหรือการบริหารกิจการภาครัฐ การปกครองของประเทศต่างๆ ทั่วโลก แต่ที่น่าสนใจก็คือ ในเรื่องของตัวแบบประชาธิปไตย (Participatory State) ได้มีการผสมผสานกันระหว่างแนวคิดเชิงทฤษฎีการปกครอง แนวคิดทางสังคมวิทยาและประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนและองค์กรประชาสังคมได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองโดยตรงมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งเสริม สนับสนุนให้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อดูแลพัฒนาตนเองบนพื้นฐานของจิตสำนึกสาธารณะหรือผลประโยชน์ส่วนรวม ความพยายามกระตุ้นให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ การรวมตัวกันเป็นชุมชน ประชาคม หรือองค์กรประชาสังคม (Civil Society Organization) เกิดการพยายามเพิ่มศักยภาพและภูมิปัญญาของตนเองในการริเริ่มและเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม

นอกจากแนวคิดของ B. Guy Peters ที่ได้กล่าวถึงบทบาทของภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภาครัฐมากขึ้นแล้ว แนวคิด Reinventing Government ซึ่งได้รับอิทธิพลอย่างมากจากผลงานในหนังสือเรื่อง “Reinventing Government” ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1992 ซึ่งเขียนโดย David Osborne และ Ted Gaebler ยังได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของภาคชุมชนไว้ว่า “Community-Owned Government : Empowering rather than serving” รัฐยุคใหม่ควรหันมาสร้างพลังชุมชนในการช่วยเหลือตนเองแทนการป้อนบริการแก่ชุมชนจนกระทั่งชุมชนสูญเสียขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง⁵

กระแสการเรียกร้องการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และภาคประชาสังคมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของภาครัฐและระบบราชการ ยังปรากฏในแนวคิดประชาธิปไตยในแนวทางใหม่ ซึ่งได้กล่าวถึง ปัญหาและข้อจำกัดของตัวแบบระบอบประชาธิปไตยทางอ้อม (Indirect Democracy) หรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) เช่น การร่วมมือกันถือกุญแจประสานผลประโยชน์กันระหว่างภาคธุรกิจเอกชนและรัฐบาลหรือภาคีนิยม (Corporatism) พหุนิยมแบบพิสดาร (Hyperpluralism) และอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มวิชาชีพ ในการผลักดันผลประโยชน์ทางการเมือง (Lobbyists) ก่อให้เกิดความไม่พอใจและเกิดกระแสความท้าทายของประชานิยม (Populist Challenges) ขึ้นหลายประการ โดยเฉพาะแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในแนวทางใหม่หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ซึ่งต้องการเพิ่มอำนาจ

⁵ บัณฑิต มาลากุล ณ อยุธยา. การพัฒนากระบวนการตามหลักการบริหารงานภาครัฐในแนวใหม่. (กรุงเทพฯ : 2552), หน้า 74

การตัดสินใจกำหนดนโยบายสาธารณะให้แก่ประชาชน หรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารปกครองโดยตรงมากขึ้น และตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าประชาชนเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกและความกระตือรือร้นทางการเมือง (civic citizen)

ประชาธิปไตยแนวทางใหม่หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมองว่า การเมือง ไม่ได้ถูกจำกัดไว้เฉพาะในรูปแบบการปกครองอย่างเป็นทางการ (ผู้แทนปวงชนและสถาบันทางการเมือง) เท่านั้น แต่ต้องคืนอำนาจการบริหารปกครองให้แก่ประชาชนและให้ปัจเจกบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างถูกต้องชอบธรรมและตัดสินใจอนาคตของตนเอง รวมทั้งยอมรับถึงผลกระทบอันอาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจดังกล่าวร่วมกัน⁶

Jon Pierre และ B.Guy Peters ได้กล่าวถึงข้อจำกัดของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน อันเป็นผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารปกครองเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น รวมอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ ขนาด (ความใหญ่โตของระบบราชการและขอบเขตของอำนาจหน้าที่) , ความห่างไกล ,การสับเปลี่ยนวัตถุประสงค์การดำเนินงาน และลักษณะความเป็นปรักษ์ของสถาบัน⁷

แนวคิดชุมชนนิยม (Communitarianism) แนวคิดชุมชนนิยมเป็นอีกแนวความคิดหนึ่งที่กำลังกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลชุมชนของตนเอง แนวคิดนี้มีฐานความคิดที่ตั้งอยู่บนการยอมรับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันในสังคม เน้นการสร้างคุณธรรม ศีลธรรม(civic virtue) การเป็นพลเมืองที่ดี (good citizenship) การรู้จักเคารพในสิทธิของตนเองและผู้อื่น การเรียนรู้ที่จะดูแลปกครองตนเองและดูแลบุคคลอื่นบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม (collectivism) ที่ต้องการให้มีการรวมกันเป็นหมู่คณะและใช้พลังในเชิงสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สุขของส่วนร่วม ชุมชนนิยมเรียกร้องให้มีการปรับเปลี่ยนมุมมองและยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เพราะบุคคลไม่อาจแยกตัวออกจากสังคมได้หรือสามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวตามลำพังเราจึงต้องสร้างดุลยภาพระหว่างสิทธิแต่ละบุคคล (Individual rights) กับความรับผิดชอบทางสังคม (Social Responsibilities)

ชุมชนนิยมต้องการแสวงหาคูณค่าของชุมชนอย่างสูงสุดมากกว่า ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมสามารถแก้ไขได้ในระดับล่างมากกว่าการสั่งจากข้างบนลงมา (top down) หากสร้างสามารถดำเนินการออกแบบก่อสร้างสังคมที่เหมาะสมในระดับเมืองหรือท้องถิ่นจะช่วยก่อให้เกิดกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของประชาชนได้ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมองว่าสังคมที่มีขนาดใหญ่ควรถูกทดแทนด้วย

⁶ พิทยา บวรวัฒนา, ทฤษฎีองค์การสาธารณะ, เรืองเดิม, หน้า 2

⁷ Jon Pierre and B.Guy Peters, Governance, Politics and the State, (New York : St. Martin's Press .2001) pp. 141- 146.

ชุมชนขนาดเล็กและเรียบง่ายอันได้แก่ชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกทุกคนรู้จักและมีความยึดโยงรับผิดชอบต่อกัน (accountability) มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างใดอย่างหนึ่งในชุมชนนั้นๆ^๘

แนวคิดประชาธิปไตย (Citizen Participation) และชุมชนนิยม (Communitarianism) หลักการประชาธิปไตยเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งพยายามแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคุณค่าหลักการประชาธิปไตย (democracy values) ที่ประชาชนพลเมืองและกลุ่มองค์กรประชาสังคมสามารถมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และแสดงให้เห็นศักยภาพ ภูมิปัญญาของตน และร่วมมือกันเป็นหมู่คณะ / ภาคี ในการปกครองกิจการด้านต่างๆ ของประเทศชาติบ้านเมือง โดยทางตรงและทางอ้อม นอกเหนือไปจากกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยวิธีการออกเสียงเลือกตั้งตามปกติ โดยจะพยายามกระตุ้นให้ประชาชนมีจิตสำนึกและกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง สนับสนุนให้มีการคิดริเริ่มประชาคมและกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาของตนเอง ให้มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนการตัดสินใจกำหนดนโยบายสาธารณะที่สำคัญๆ นอกจากนี้ ในมุมมองของแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนนิยมมีความเชื่อว่าการออกเสียงเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองยังมีความจำเป็น แต่ไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและลักษณะการผูกขาดอำนาจของระบบราชการในการส่งมอบบริการสาธารณะประเภทต่างๆ โดยพยายามจะแสวงหาหนทางที่จะประสานสรรพกำลังและร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเป็นเรื่องส่วนตัวและการใช้ชีวิตร่วมกันของชุมชน และยังให้ความสำคัญต่อบทบาทขององค์กรอาสาสมัครที่ไม่มุ่งแสวงหากำไร (non-profit organization) หรือที่เรียกว่า ภาคที่สาม (third sector) มีลักษณะเป็นสภาพกึ่งราชการและกึ่งเอกชน ในฐานะที่เป็นทางเลือกใหม่สำหรับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมในยุคปัจจุบันความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือประชาธิปไตยทางอ้อมที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของภาคการเมือง การไร้ซึ่งประสิทธิภาพของระบบราชการ รวมถึงการเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ย่อทุกอย่างให้เล็กลงและดำเนินการต่างๆ ไปด้วยความรวดเร็ว สังคมโลกต้องเร่งพัฒนาตนเองทั้งทางเศรษฐกิจ การค้า เทคโนโลยีเพื่อให้ทันกับกระแสดังกล่าวโดยละเอียดที่จะหันมาดูแลชุมชน และภาคสังคม เกิดความเสื่อมโทรมของชุมชนและภาคสังคมอย่างหนักและแน่นอนว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงต่อผลกระทบดังกล่าวคือภาคชุมชนและสังคมเอง ความตื่นตัวต่อกระแสการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ชุมชนและภาคสังคมในการเข้ามาจัดการกับผลประโยชน์ของตนเอง และมีส่วนร่วมใน

^๘ เกียรติศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย. (กรุงเทพฯ : ชัดเชตมีเดีย .2544), หน้า 26

บริการสาธารณะ ได้แพร่หลายจากปัญหาต่างๆ ข้างต้น โดยมีพื้นฐานแนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นแม่แบบในการพัฒนาภาคประชาชน เช่นเดียวกันกับประเทศไทยที่มีการตื่นตัวของภาคประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525 - 2529) เป็นต้นมา และรัฐได้ใช้การมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการของรัฐ โดยที่คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมมีจำนวนมากแต่ก็ไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในแง่การเมืองการปกครองที่เห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวชนบท เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่ายและยังเป็นการปูพื้นฐานความมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลายและได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเริ่มต้นเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่องๆ ไป เช่น การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำฝน การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ

การมีส่วนร่วมของประชาชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550⁹

มาตรา 56 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 57 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว

⁹ รัฐธรรมนูญไทย ฉบับปี 2550 (ออนไลน์), 22 กุมภาพันธ์ 2552 เข้าถึงได้จาก

มาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้

- (1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
- (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ
- (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น
- (4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่
- (5) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

ระดับชั้นและเครื่องมือของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม¹⁰

ระดับชั้นของการมีส่วนร่วมมีหลายระดับ และนักวิชาการต่างๆ ได้กำหนดไว้หลากหลายแต่ในสาระสำคัญ

¹⁰ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาระบบราชการ(ออนไลน์), 22 กุมภาพันธ์ 2552, แหล่งที่มา www.opdc.go.th/oldweb/Mission/File_download/1148637063-1.ppt

การให้ประชาชนมีส่วนร่วมยังมีระดับการให้ความสำคัญดังนี้

ระดับ ↑ มาก ↓ น้อย	ตัวอย่าง / เทคนิค	คำมั่นสัญญา	เป้าหมายการมีส่วนร่วม
การเสริมพลัง อำนาจ (Empowerment)	- ลงประชามติ - ลงคะแนนเสียง เลือกตั้ง	จะดำเนินการตามที่ สาธารณชนตัดสินใจ	มอบอำนาจการตัดสินใจ สุดท้ายให้สาธารณชนเป็นผู้ กำหนด
การร่วมมือ (Collaboration)	- คณะกรรมการ ที่ปรึกษาภาคประชาชน - กระบวนการ ชันทา มติ และ ตัดสินใจแบบ มีส่วนร่วม	จะให้สาธารณชนเข้ามามีส่วน ร่วม ในการเสนอแนะ และ คิดค้นวิธีการ จัดทำแนวทาง การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมถึง จะนำข้อเสนอแนะมา ประกอบการตัดสินใจ	ทำงานเป็นหุ้นส่วนในทุก แง่มุมของกระบวนการ ตัดสินใจรวมถึงการเลือก วิธีการแก้ปัญหา
การเข้ามา เกี่ยวข้อง (Involvement)	- ประชุมเชิงปฏิบัติการ - Deliberative Polling	จะทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อยืนยันว่าความคิดข้อเสนอ -แนะ และความต้องการที่ได้ จะเป็นส่วนที่กำหนดการเลือก แนวทางแก้ไข และจะแจ้งว่า ใช้ ในการตัดสินใจอย่างไร	ทำงานร่วมกับสาธารณชน ตลอดกระบวนการ เพื่อ ยืนยันว่า เข้าใจความคิด และ ความต้องการของ ประชาชน และถูกนำมา พิจารณา
การ ปรึกษาหารือ (Consultation)	- การรับฟังความเห็น - เสวนากลุ่มสนใจ - สัมภาษณ์ - เวทีประชาชน	จะนำเสนอข้อมูลได้อย่าง สม่ำเสมอ รับฟังความเห็น เข้าใจถึงความกังวล เหตุผล ความคิดเห็น และจะแจ้งผล การนำ ข้อมูลไปใช้อย่างสม่ำเสมอ	รับ ฟัง ค ว า ม เ ห็ น ข้อเสนอแนะ เพื่อ ประกอบการวิเคราะห์ กำหนดทางเลือก และ ตัดสินใจ
การแบ่งปัน ข้อมูล (Information)	- เอกสารข้อมูล - Website - Open House	จะนำเสนอข้อมูลได้ อย่างสม่ำเสมอ	นำเสนอข้อมูล ข่าวสารที่เป็น จริง สมดุล ทันสมัย ซึ่งจะช่วย ให้สาธารณชนมีความรู้ ความ เข้าใจปัญหา ทางเลือก และ/ หรือแนวทางแก้ไข

ระดับการมีส่วนร่วมได้แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังตารางและข้างต้น แต่ที่จะกล่าวถึงและให้ความสำคัญเป็นพิเศษคือการมีส่วนร่วมระดับสูงสุด ได้แก่ การเสริมพลังเพิ่มอำนาจหรือการมอบอำนาจให้แก่ประชาชนหรือชุมชน (empowerment) เป็นผู้ตัดสินใจกำหนดทิศทางของตนเอง ดังปรากฏเรื่องของการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในเขตเมือง และชนบทให้มีความเป็นอยู่ที่ดี อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยรัฐบาลได้กำหนดให้ การพัฒนาเมืองน่าอยู่ และชุมชนน่าอยู่เป็นวาระแห่งชาติ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2542 ในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ และชุมชนน่าอยู่ให้ประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคีการพัฒนา¹¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น โดยระดมการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในผลการพัฒนา ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ จากการปฏิบัติจริง อันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข ในการพัฒนาเมือง และชุมชนให้น่าอยู่ตามความต้องการ ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นหัวใจของความสำเร็จ ในการพัฒนา และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการเชิงพื้นที่ในมิติใหม่ ด้วยการพัฒนาระบบการชุมชนเข้มแข็ง ให้เกิดพลังของคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ในการพัฒนาแก้ไขปัญหา สนับสนุนให้ชุมชนจัดทำแผนของชุมชนเอง โดยใช้การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ตลอดจนสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพัฒนาชุมชน ในลักษณะการพึ่งพาตนเองได้ แทนการรอรับบริการจากภาครัฐอย่างเดิม ดังนั้นจึงต้องมีการเตรียมชุมชนให้พร้อม เข้าร่วมพัฒนา การสร้างพลังชุมชนจึงมีความจำเป็น และมีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ

ในการสร้างพลังชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม นั้น เป็นบรรยากาศของความร่วมมือจากภาคีทุกภาคส่วน รวมทั้งสร้างวิถีคิดที่เป็นระบบ คิดแบบองค์รวม ภาครัฐ หรือข้าราชการ ต้องเข้าใจว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน มิใช่เป็นของข้าราชการกระทรวงใดกระทรวงหนึ่ง แต่เป็นของประชาชน ข้าราชการทุกกระทรวงต้องร่วมมือ ประสานงานกันสนับสนุน ให้ประชาชนมีพลังความสามารถ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามกระบวนการของชุมชน และพึ่งพาตนเองได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม

กระบวนการสร้างเสริมพลังชุมชนได้ปรากฏเป็นรูปธรรมมากขึ้นจากการดำเนินโครงการตามนโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจน ให้หมดไปจากประเทศภายในระยะเวลา 6 ปี และได้กำหนดให้มีการลงทะเบียนของประชาชนเพื่อรับทราบปัญหาเพื่อนำมากำหนดการดำเนินงานใน

¹¹ คณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ, แนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน, (กรุงเทพฯ : 2543), หน้า 8-9

การแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ ซึ่งผลจากการลงทะเบียนดังกล่าวพบว่า ปัญหาที่ดินทำกินเป็นปัญหาอันดับ 2 รองจากปัญหาหนี้สิน และปัญหาที่อยู่อาศัยเป็นปัญหาลำดับที่ 3 จากจำนวนผู้ลงทะเบียนประมาณ 2.0 ล้านราย ทั่วประเทศ แต่สำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยจะเป็นลำดับที่ 1

โครงการบ้านมั่นคงจึงเกิดขึ้นโดยเป็นโครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดในเมืองทั่วประเทศ ดำเนินการโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ร่วมกับเครือข่ายองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเริ่มดำเนินการโครงการนำร่องในปี 2546 และได้รับการอนุมัติแผนการดำเนินการจากรัฐบาลไปจนถึงปี 2554 มีเป้าหมายดำเนินการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยไม่น้อยกว่า 200,000 ครัวเรือน

การดำเนินโครงการบ้านมั่นคง อาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาและให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนร่วมกัน เปลี่ยนการพัฒนาจากผู้รับการพัฒนา มาเป็นพลังในการพัฒนา โดยการให้ผู้อยู่อาศัยมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำอย่างครบกระบวนการ ตั้งแต่กำหนดรูปแบบผังชุมชน แบบแปลนบ้าน การก่อสร้าง การจัดการ และงบประมาณ

หลักการและแนวทางการดำเนินการสำคัญของโครงการบ้านมั่นคงที่แตกต่างจากโครงการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยอื่นๆ อย่างชัดเจน คือ เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยองค์กรชุมชนเจ้าของปัญหา ตั้งแต่การสำรวจข้อมูลเลือกชุมชนนำร่อง เลือกรูปแบบปรับปรุงชุมชน จัดหาที่ดิน ออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย ออกแบบบ้าน ออกแบบชุมชน ก่อสร้างฯลฯ ไปจนเสร็จสิ้นกระบวนการ เป้าหมายสำคัญของโครงการ คือ การสร้างความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัยและการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ไม่ใช่แค่สร้างบ้าน การปรับปรุงที่อยู่อาศัยก็มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและแนวทางตามสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิกในชุมชน และแนวทางสำคัญอันสุดท้าย คือ เป็นการแก้ปัญหาชุมชนแออัดทั้งเมือง โดยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่แก้ปัญหาบางจุด บางพื้นที่เท่านั้น

“โครงการบ้านมั่นคง” นอกจากจะเป็นโครงการแก้ปัญหาชุมชนแออัดขนาดใหญ่โครงการหนึ่งแล้วยังเป็นขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนเมืองที่ใหญ่ที่สุดในรอบหลายปีที่ผ่านมาของประเทศไทยมีคนเข้าร่วมทำงานในระดับและลักษณะงานต่างๆ หลายหมื่นคน ส่งผลสะท้อนไปในหลายมิติ ทั้งในแง่การออกแบบบ้านและชุมชนคนจน การจัดการการเงินเพื่อที่อยู่อาศัย การปรับเปลี่ยนกฎระเบียบของเมืองและรัฐเพื่อช่วยแก้ปัญหาคนจน การจัดการที่ดินของเมือง เป็น

การพิสูจน์ว่าคนจนเมืองนั้นสามารถแก้ปัญหาใหญ่เรื่องที่อยู่อาศัยได้ด้วยตนเอง ถ้ามีระบบการสนับสนุนที่เหมาะสมจากรัฐบาลและหน่วยงานภาคีต่างๆ¹²

จากสภาพปัญหาทั้งความไม่มีประสิทธิภาพของระบบราชการ ระบบประชาธิปไตยทางอ้อม (Indirect Democracy) หรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง การพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตของจีดีพี จนละเลยภาคประชาสังคม และยังคงมองว่าชุมชนเป็นตัวปัญหาในการพัฒนาประเทศ การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงจึงเป็นการพิสูจน์พลังของชุมชนในการแก้ปัญหาดตนเอง ซึ่งหากภาครัฐไว้วางใจที่จะมอบอำนาจ (empower) และเซ็นกันการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูงสุดก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลยหากภาครัฐไม่สนับสนุนและปราศจากระบวนการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ให้ชุมชน และก็เป็นหน้าที่ของชุมชนเช่นกันหากภาครัฐเสริมสร้างพลังอำนาจ (empower) ในการตัดสินใจดำเนินการใดๆ ให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยังผลต่อประโยชน์สุขของชุมชนและเป็นการปกป้องชุมชน จากภัยต่างๆ ด้วยตัวของชุมชนเอง โดยการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ของภาครัฐแก่ชุมชน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นเอง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษา เรื่อง การศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ของชุมชนบ้านมั่นคง โดยที่ผ่านมามีผู้ที่สนใจศึกษาโครงการบ้านมั่นคงแล้วในหลายประเด็น เช่น การบริหารจัดการด้านการเงิน ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยในครั้งใหม่ที่มุ่งศึกษาในส่วนของกระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลังแก่ชุมชนบ้านมั่นคง

ในการวิจัยครั้งนี้จะทำการวิจัยในพื้นที่ชุมชนนำร่องในโครงการบ้านมั่นคงโครงการแรกเมื่อปี พ.ศ. 2546 – 2547 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนร่วมสามัคคี และชุมชนสร้างสรรค์พัฒนา โดยศึกษาประเด็นของกระบวนการเสริมสร้างพลัง (empowerment) จากภาครัฐ และผลจากการเสริมสร้างพลังดังกล่าวในชุมชนบ้านมั่นคง เพื่อนำเสนอกระบวนการ และผลดังกล่าวให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบแล้วนำผลที่ได้ไปปรับใช้ในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อไป

¹² สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), บ้านมั่นคง : แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนแออัด, (กรุงเทพฯ : 2547) หน้า 1

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. กระบวนการ / วิธีการ ของภาครัฐในการเสริมสร้างพลัง (empowerment) แก่ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงเป็นอย่างไร
2. การเสริมสร้างพลัง (empowerment) ส่งผลอย่างไรต่อชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง
3. ปัจจัยใดที่สนับสนุนและก่อให้เกิดอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการดำเนินงานของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงหลังจากได้รับการเสริมสร้างพลัง (empowerment) จากภาครัฐ

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการ / วิธีการ ของภาครัฐในการเสริมสร้างพลัง (empowerment) แก่ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง
2. เพื่อศึกษาผลจากการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ของชุมชนบ้านมั่นคง
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและก่อให้เกิดอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงหลังจากได้รับการเสริมสร้างพลัง (empowerment) จากภาครัฐ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคงโดยแบ่งขอบเขตการศึกษาวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนในโครงการนำร่องบ้านมั่นคงโครงการแรกเมื่อปี พ.ศ. 2546 – 2547 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 3 โครงการ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษา คือ คณะกรรมการในชุมชน คณะกรรมการสหกรณ์ และสมาชิกชุมชนโครงการบ้านมั่นคง ใน 3 ชุมชนนำร่องบ้านมั่นคง คือ

โครงการบ้านมั่นคงชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ

โครงการบ้านมั่นคงชุมชนร่วมสามัคคี ซอยรามคำแหง 39 แขวงวังทองหลาง

เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ

โครงการบ้านมั่นคงชุมชนสร้างสรรค์พัฒนา 7-12 ซอยอาจณรังค์ แขวงคลองเตย

เขตคลองเตย กรุงเทพฯ

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดกลุ่มประชากรในสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน คือ ผู้บริหารสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และบุคลากรของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาได้ดำเนินการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพปัจจุบันของพื้นที่โครงการบ้านมั่นคง การติดตามผลการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน รวมถึงลักษณะการรวมตัวกันและความเข้มแข็งของชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยความร่วมมือของคนในชุมชนเอง

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โครงการบ้านมั่นคง หมายถึง โครงการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยสำหรับผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดในเมืองทั่วประเทศ ที่ดำเนินการโดยสถาบันการพัฒนาคอร์ปชุมชน

ชุมชนนำร่อง หมายถึง ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงที่ก่อตั้งมาอย่างน้อย 5 ปี หรือมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่มาอย่างน้อย 5 ปี มีขนาดของชุมชนและจำนวนครัวเรือนใกล้เคียงกัน ที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 – 2547 ประกอบด้วย

ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่

ชุมชนร่วมสามัคคี

ชุมชนสร้างสรรค์พัฒนา

กระบวนการเสริมสร้างพลัง หมายถึง กระบวนการที่ภาครัฐเสริมสร้างพลังแก่ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงผ่านองค์กรพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง

ผลของการเสริมสร้างพลัง หมายถึง ผลของการเสริมสร้างพลังแก่ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงกระบวนการ / วิธีการ ของภาครัฐในการเสริมสร้างพลัง (empowerment) แก่ชุมชนบ้านมั่นคง
2. ได้ทราบถึงผลจากการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ในชุมชนบ้านมั่นคง
3. ได้ทราบถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคง หลังจากได้รับการเสริมสร้างพลัง (empowerment) จากภาครัฐ
4. ภาครัฐสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชนและใช้รูปแบบในกระบวนการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
5. ภาคชุมชนสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นรูปแบบในการปรับปรุง พัฒนา การดำเนินงานของชุมชน

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ในชุมชนบ้านมั่นคง 3 ชุมชนนำร่อง ผู้วิจัยเลือกใช้การวิจัยในเชิงคุณภาพ เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์เกี่ยวกับกระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ โดยต้องเข้าไปศึกษาปรากฏการณ์ในพื้นที่จริง ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้การวิจัยในเชิงคุณภาพ เนื่องจาก เห็นว่ามีวิธีการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องศึกษา

ในส่วนของวิธีการดำเนินการวิจัยนั้น ผู้วิจัยแบ่งวิธีการออกเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และการศึกษาข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม โดยใช้วิธีการศึกษาด้วยวิธีการ 2 แบบคือ

1.7.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิทั้งจากเอกสาร บทความ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ค้นคว้าและทำการศึกษาข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจระบบการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และชุมชนบ้านมั่นคง ซึ่งการศึกษาดังกล่าว เป็นการเตรียมความพร้อมในส่วนเริ่มการศึกษาวิจัย จากนั้นก็ทำการทบทวนวรรณกรรมในส่วนของแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างพลัง (empowerment) แนวคิดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการที่อยู่อาศัย การศึกษาทบทวนในส่วนนี้ก็นำไปใช้ประกอบการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และเพื่อเป็นข้อมูลในการออกแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และหน่วยงานที่เลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาโดยทำการ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา ได้แก่ สถานที่ตั้ง เขตพื้นที่ การตั้งบ้านเรือน จำนวนประชากร อาชีพ รายได้ ภูมิหลังของชุมชน เป็นต้น ศึกษาเอกสารที่ระบุถึงหลักเกณฑ์ และวิธีการ/กระบวนการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อหน่วยงานกลุ่มตัวอย่างและเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

1.7.2 การศึกษาข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาปรากฏการณ์ในภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างและประชากรที่เลือกมาเพื่อทำการศึกษา โดยทำการสำรวจลักษณะการทำงาน การดำเนินงาน กระบวนการ และผลของการดำเนินงานในชุมชนบ้านมั่นคง และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน รวมทั้งปัจจัยด้านบริบทต่างๆ ด้วยวิธีการและขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.7.2.1 ผู้วิจัยทำการติดต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในเบื้องต้นทางโทรศัพท์ โดยการแนะนำตัวเอง และแจ้งวัตถุประสงค์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษา โดยสังเขป พร้อมทั้งทำการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ ที่จะทำการสัมภาษณ์ในครั้งแรก จากนั้นผู้วิจัยทำการติดต่อกับทางภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้ทางภาควิชาออกหนังสือราชการเพื่อขอความอนุเคราะห์การเข้าไปทำการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และบุคลากรของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และส่งหนังสือดังกล่าวไปทางโทรสารเพื่อให้สถาบันพัฒนาองค์กรทราบรายละเอียดในเบื้องต้น และถือหนังสือตัวจริงไปในวันนัดสัมภาษณ์

1.7.2.2 สำหรับชุมชนบ้านมั่นคงโครงการนำร่องที่เลือกเป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่งนั้น ผู้วิจัยได้ขอหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้ทางภาควิชาออกหนังสือราชการ จากนั้นก็สืบค้นหาที่ตั้งของชุมชนต่างๆ ที่เป็นกรณีศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเดินทางเข้าไปในชุมชนด้วยตัวเอง เพื่อแนะนำตัวกับผู้นำชุมชน และยื่นหนังสือจากทางภาควิชา รวมถึงการนัดหมายวันที่จะขอข้อมูล รวมถึงการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ การเดินทางเข้าชุมชนครั้งแรกนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลชุมชนในเบื้องต้นโดยการสังเกตแผนที่ชุมชน การตั้งบ้านเรือน สาธารณูปโภคชุมชน พื้นที่สาธารณะขอชุมชน เป็นต้น เพื่อใช้ประกอบการสร้างแบบสัมภาษณ์

1.7.2.3 หลังจากทำการนัดหมายและส่งหนังสือราชการแล้ว ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ตามวันนัดแล้วทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างผ่านการตั้งประเด็นคำถาม แล้วนำไปถามเพื่อให้ผู้ที่ให้ข้อมูลตอบ โดยระหว่างทำการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้เครื่องบันทึกเสียง บันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ไว้ ประกอบกับการจดบันทึกในประเด็นที่สำคัญหรือน่าสนใจแล้วนำมาถอดความเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิจัย โดยสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้บริหาร บุคลากรของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ผู้นำและคณะกรรมการ และประชาชนในชุมชนบ้านมั่นคงกลุ่มตัวอย่าง

1.7.2.4 หลังจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่เป็นครั้งที่ 2 โดยขอให้สมาชิกในชุมชน หรือผู้นำชุมชนนำทางในการเดินสำรวจพร้อมอธิบายการดำเนินงาน ลักษณะที่ตั้งบ้านเรือนในชุมชน และปัญหาของแต่ละจุดในชุมชน พร้อมทั้งถ่ายภาพเพื่อเก็บข้อมูล และประเด็นข้อสงสัยจากการเก็บข้อมูลครั้งแรก

1.8 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 5 บท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.8.1 บทนำ

1.8.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.8.3 วิธีดำเนินการวิจัย

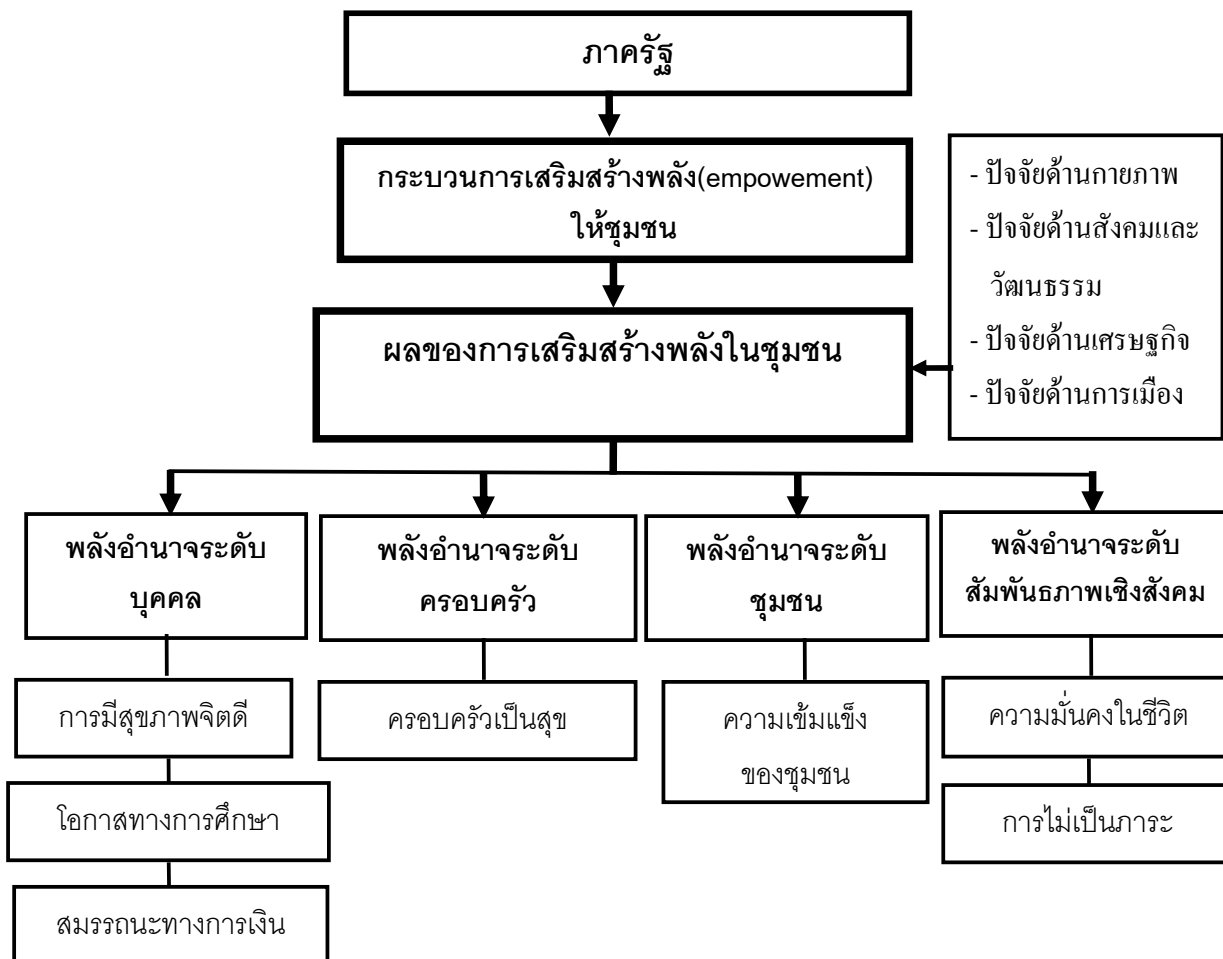
1.8.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1.8.5 สรุปผลการวิจัยอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1.9 กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้ ผู้วิจัยได้มีการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการอธิบายข้อค้นพบ ได้แก่

- แนวคิดการเสริมสร้างพลัง (empowerment)
- แนวคิดชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน
- แนวคิดชุมชนนิยม
- แนวคิด Citizen Participation
- แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดในเมืองโดยการมีส่วนร่วม
- เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี

2.1 แนวคิดการเสริมสร้างพลัง (Empowerment)

2.1.1 ความหมายของการเสริมสร้างพลัง (Empowerment)

ในการศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ในชุมชน บ้านมั่นคงกรณีศึกษาโครงการบ้านมั่นคงนำร่องทั้ง 3 โครงการ ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ในชุมชน แนวคิด ชุมชนนิยม งานวิจัยเกี่ยวกับตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดต่อไปนี้

Empowerment¹³ เป็นแนวคิดด้านการจัดการร่วมสมัย ที่เป็นพื้นฐานของการจัดการ ภาครัฐและภาคเอกชน ผู้บริหารยุคใหม่ตระหนักว่า ความสำเร็จของการจัดการเป็นผลจากการ เสริมสร้างพลังและสมรรถนะของสมาชิกองค์การ การเสริมพลังเป็นกระบวนการพัฒนาที่ครอบคลุม หลายมิติ ทั้งด้านสมรรถนะ โครงสร้างและวัฒนธรรมองค์การ แนวคิดดังกล่าวได้กล่าวขานมาตั้งแต่ ช่วงทศวรรษ 1980 ในปัจจุบัน Empowerment ยังคงเป็นแนวคิดที่เป็นที่สนใจของผู้บริหาร ผู้นำ องค์การ ในการจัดการสมัยใหม่ ผู้บริหารยุคใหม่ต่างดำเนินวิถีในแห่งการงานและการดำเนินธุรกิจ ใน กรอบของความได้เปรียบเชิงแข่งขัน (Competitive Advantage) เพื่อนำองค์การสู่ความสำเร็จ และ

¹³ ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, การจัดการภาครัฐกับการเสริมสร้างพลังประชาชน, (กรุงเทพฯ : 2550), หน้า 17

แน่นอนว่าเส้นทางแห่งความสำเร็จเป็นผลจากการอุทิศตนเสียสละ และพลังความคิดของเพื่อนร่วมงาน

Page and Czuba (1999)¹⁴ กล่าวว่า การอธิบายความหมายของคำว่า Empowerment ให้ชัดเจนเราต้องเข้าใจความหมายของอำนาจ (Power) เขาเห็นว่าหลักที่สำคัญในเรื่องของอำนาจ คือ ประการแรก อำนาจต้องพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ประการที่สอง แนวคิดเรื่องการเสริมพลังเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ว่าอำนาจต้องขยายออกไปสู่ภายนอก การเสริมพลังที่อิงแนวคิดเรื่องอำนาจแบบ Zero-sum สะท้อนว่าอำนาจจะยังคงอยู่ในมือผู้มีอำนาจเว้นแต่ผู้มีอำนาจจะยอมปล่อยวาง เขามีความเห็นว่าการ Empowerment เป็นกระบวนการทางสังคมหลายมิติ (Multi-dimensional social processes) ที่ช่วยให้คนในสังคมมีความสามารถในการควบคุมวิถีชีวิตของตนเอง หรือการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง

Clutterbuck (1995:12-13)¹⁵ ให้นิยามคำว่า Empowerment ตามทัศนะของ Richard Carver ว่าหมายถึง การสร้างความเชื่อมั่น (Encouraging) และการยินยอมให้ปัจเจกบุคคลมีความรับผิดชอบส่วนบุคคลเพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ เป็นการสร้างวัฒนธรรมให้คนกล้าที่จะแตกต่างและเกิดความเชื่อมั่นและมีทักษะที่จำเป็นและยังได้เสนอมุมมองอื่นๆ ที่สามารถอธิบายถึงการเสริมพลังรวมถึง

- การแสวงหาหนทางใหม่ๆ ที่จะจัดสรรอำนาจไปยังปฏิบัติที่รับผิดชอบงาน โดยการให้อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบทรัพยากรและสิทธิในระดับที่เหมาะสมที่สุดกับลักษณะงานระดับล่างสุด

- การมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการตัดสินใจไปสู่การจัดการระดับล่างสุด

- การถ่ายโอนอำนาจในการควบคุมจากระดับบริหารสู่พนักงานเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์

ระยะยาวขององค์การ

- การสร้างสภาพแวดล้อมให้คนสามารถใช้ศักยภาพและความสามารถในระดับสูงที่สุดเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันในองค์การ ทั้งด้านบุคลากรและผลการดำเนินงาน

- สะท้อนถึงพลังด้านจิตวิทยาที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดผลลัพธ์

¹⁴ Clutterbuck D. and Susan Kernaghan. 1995. The Power of Empowerment Release the Hidden Talents of Your Employees. London: Kogan. อ้ายโน ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. การจัดการภาครัฐกับการเสริมสร้างพลังประชาชน. กรุงเทพฯ .2550 หน้า 18

¹⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 13

Blanchard et al.(1999:6)¹⁶ กล่าวว่าสาระสำคัญของ Empowerment คือ การให้อำนาจและความรับผิดชอบในการตัดสินใจดำเนินภารกิจที่สำคัญ องค์ประกอบของการเสริมพลัง คือ การเสริมสร้างหรือปลดปล่อย (Release) ความรู้ประสบการณ์และพลังแรงจูงใจที่เก็บซ่อนอยู่ในตัวบุคคล

Simmon และ Parsons (1983)¹⁷ ให้ความหมาย Empowerment ว่าหมายถึงการเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลมีความสามารถ และการจัดการสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อความสำเร็จโดยการตัดสินใจด้วยตนเอง ซึ่งอาจปรากฏให้เห็นจากการเปลี่ยนแปลงของบุคคลระหว่างบุคคล หรือการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคม การเสริมพลังเป็นการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานโดยเน้นถึงการให้คุณค่าให้อำนาจ ให้ทางเลือกในการปฏิบัติงานอำนวยความสะดวกแก่บุคลากร ทำให้บุคลากรสามารถควบคุมจัดการวิถีชีวิตของตนเองมีอิสระในการตัดสินใจสามารถบรรลุเป้าหมายทั้งในระดับส่วนบุคคลและเป้าหมายองค์การ

Kieffer (1984)¹⁸ กล่าวถึงการเสริมพลังว่าเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนและพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วม ตลอดจนความสามารถของบุคคลในการจัดกับสภาพแวดล้อมต่างๆ โดยตัดสินใจด้วยตนเองมุ่งเน้นการหาหนทางแก้ปัญหาที่มากกว่าที่ตัวปัญหา เน้นความแข็งแกร่ง สิทธิและความสามารถของบุคลากรมากกว่าจุดอ่อนหรือข้อจำกัดของบุคลากร

Gibson (1991)¹⁹ มองว่า Empowerment เป็นแนวคิดที่อธิบายกระบวนการทางสังคมในการยอมรับชื่นชม (recognizing) การส่งเสริมและสร้างเสริมความสามารถของบุคคล (promoting and enhancing people abilities) ในการตอบสนองความต้องการของตนเอง แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ในองค์การและสามารถควบคุมการดำรงชีวิตของตนได้

จากแนวความคิดในการให้ความหมายของ Empowerment ของนักวิชาการต่างๆ จึงสรุปได้ว่า Empowerment หรือการเสริมสร้างพลัง หมายถึง การให้อำนาจการตัดสินใจแก่สมาชิกในองค์การหรือชุมชนด้วยตนเอง การตระหนักถึงคุณค่าในการดำเนินวิถีชีวิตของตนเอง การเสริมสร้างความมั่นใจให้ประชาชนในการดำเนินกิจกรรม โดยกระบวนการเสริมสร้างสมรรถนะ ประสบการณ์

¹⁶ Blanchard, Ken, John P. Carlos and Alan Randolph. The 3 keys to Empowerment: Release the Power within People for Astonishing Results . (San Francisco: Berrett-Koehler, 1999) pp. 38

¹⁷ Simmons C. and Parson .Empowerment for Alternative in Adolescence ,Adolescence .1983. pp193-200

¹⁸ Kieffer C. Citizen Empowerment :A Development Perspective.Prevention in Human Services .1984 . pp 9-36

¹⁹ Gibson, C.H. A Concept Analysis of Empowerment .Journal of Advanced Nursing, 1991, 351-361 อ้างใน ไพโรจน์ ภัทรนรากุล.การจัดการภาครัฐกับการเสริมสร้างพลังประชาชน.กรุงเทพฯ .2550 หน้า 18

และการยอมรับความสามารถของประชาชน ตลอดจนการปรับเปลี่ยนทัศนคติ และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมซึ่งนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย

แนวคิดการสร้างพลังได้นำไปใช้ในด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง เช่น การแพทย์ สาธารณสุข จิตวิทยาอุตสาหกรรม การพัฒนาชุมชน มานุษยวิทยา เป็นต้น เนื่องจากการเสริมสร้างพลังอำนาจครอบคลุมหลายสาขาวิชา ดังนั้น คำนิยามจึงได้หลากหลาย อย่างไรก็ตามในส่วนของ การมีส่วนร่วมและชุมชนนั้น ได้มีนักวิชาการได้ให้คำนิยามเช่น

Wallerstein (1992)²⁰ ให้ความหมายว่า การเสริมสร้างอำนาจเป็นกระบวนการทางสังคมที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของบุคคล ให้ตระหนักในตนเองและสามารถควบคุมตนเองในการตัดสินใจเลือกและกำหนดอนาคตของชุมชนร่วมกัน โดยการปราศจากการบังคับหรือครอบงำเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและสิ่งแวดล้อม

Moser (2003)²¹ ให้ความหมายว่า การเสริมสร้างพลังเป็นการเพิ่มสมรรถนะของประชาชนผู้ด้อยโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเจรจาต่อรอง หรือควบคุมและจัดการสถาบันที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพวกเขา

McMillan and Chavis (1986)²² ให้คำนิยามว่า พลังอำนาจของประชาชนประกอบด้วย การเป็นสมาชิก การมีอิทธิพลต่อผู้อื่น การผสมพลังเพื่อการบรรลุสำเร็จ และการเชื่อมโยงอารมณ์ร่วม

Singh and Titi (1995)²³ ระบุว่า พลังอำนาจของประชาชนประกอบด้วย การพึ่งพาตนเอง และความเป็นอิสระในการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาตนเองและชุมชน นอกจากนี้ยังเสนอปัจจัยหลักที่จะทำให้เกิดพลังอำนาจของประชาชนประกอบด้วย การนำประชาธิปไตยโดยตรงเข้ามาใช้ในชุมชน การเข้าถึงสวัสดิการสาธารณะ การเรียนรู้ทางสังคมเชิงประสบการณ์ เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปว่า การเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ในชุมชนหมายถึง การเสริมสร้างอำนาจให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง และความเป็นอิสระในการตัดสินใจเลือกและกำหนดอนาคตของชุมชนร่วมกัน โดยการปราศจากการบังคับหรือครอบงำ

²⁰ Wallerstein.N. Powerlessness.empowerment and health.American Journal of Health Promotion.1992.pp 197-205 อ้างถึงใน วรพิทย์ มีมาก.รัฐกับการเสริมสร้างพลังประชาชน.กรุงเทพฯ .2550 หน้า 24

²¹ Mosse.D.Cultivating development.(London:Pluto,2004) อ้างถึงใน วรพิทย์ มีมาก.รัฐกับการเสริมสร้างพลังประชาชน.กรุงเทพฯ .2550 หน้า 24

²² McMillan. D and Chavis D. *Journal of Community Psychology*.1986.pp 6-23

²³ Sigh.N. and Titi V. *Empowerment towards Sustainable Development* .Halifax.1995, pp.23

ส่วนพลังอำนาจในชุมชนเป็นการผนึกพลังอำนาจทางจิตวิทยาของบรรดาบุคคลที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม โดยบุคคลเหล่านี้มีความรู้สึกของความเป็นชุมชน มีการร่วมมือกันตัดสินใจที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนและกระทำกิจกรรมในลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเป็นธรรมชาติ จนมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นในระดับมหภาคอย่างกว้างขวาง ต่อเนื่องและยั่งยืน พลังอำนาจของชุมชนเป็นระบบคุณค่าทางสังคมที่เกิดขึ้นมาจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชน เพื่อกระทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกันด้วยความสมัครสมานสามัคคี

นอกจากมุมมองดังกล่าวแล้ว ยังมีนักวิชาการบางท่านที่ได้เสนอแนวคิดมุมมองเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังที่กว้างขึ้นได้แก่ Rissel²⁴ ได้เสนอโดยสรุปว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจหมายถึง เป็นการเปลี่ยนสถานะของ “บุคคล” ให้เป็น “พลเมือง” ภายใต้อาณาเขตที่เป็นจริงทางการเมืองและสังคม

2.1.2 กระบวนการของการเสริมสร้างพลัง (Empowerment)

Keiffer (1984)²⁵ ได้นำเสนอกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจโดยได้เสนอการเกิดพลังอำนาจใน 4 ช่วง คือ

ช่วงแรก เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนของบุคคลและชุมชนที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่

ช่วงที่สอง เป็นการวิเคราะห์ตนเองและสังคมในเชิงสัมพันธภาพ

ช่วงที่สาม เป็นการแสวงหากลยุทธ์เพื่อนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมในชุมชน

ช่วงที่สี่ เป็นการสร้างพันธะสัญญาระหว่างบุคคลกับชุมชนอย่างมีเป้าหมาย

Gibson (1991)²⁶ เสนอว่า กระบวนการเสริมสร้างพลังประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนแรก ได้แก่การเข้าใจและการค้นพบความจริงของตัวตน

ขั้นตอนที่สอง เป็นการวิเคราะห์และวิพากษ์เชิงเหตุและผล

ขั้นตอนที่สาม เป็นการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เป็นไปได้เพื่อการปฏิบัติ

ขั้นตอนที่สี่ เป็นการอ้างพฤติกรรมที่เหมาะสมไว้

²⁴ Rissel,C .”Empowerment: the holy grail of health promotion?” (Health Promotion International : 1994) pp.39-47

²⁵ Kieffer.C.H. Citizen empowerment.Prevention in Human Service.1984. pp. 9-36

²⁶ เรื่องเดียวกันหน้า 15

Jackson et al (1989)²⁷ มีทัศนะว่า เพื่อเป็นการเสริมพลังอำนาจของบุคคลและชุมชนจึงเสนอกระบวนการในการเสริมสร้างพลังอำนาจ 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนแรก การพัฒนาตนเอง

ขั้นตอนที่สอง การพัฒนากลุ่มพึ่งพากันขนาดเล็ก

ขั้นตอนที่สาม การสร้างองค์กรชุมชน

ขั้นตอนที่สี่ การเป็นหุ้นส่วน

ขั้นตอนสุดท้าย การเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมทางการเมืองและสังคม

2.1.3 ปัจจัยของพลังอำนาจของประชาชน²⁸

วรพิทย์ มีมาก ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์หาปัจจัยของพลังอำนาจประชาชนจากการเสริมสร้างพลังพบว่า ปัจจัยของพลังอำนาจประชาชนมีทั้งหมด 7 ปัจจัย ได้แก่

1. ครอบครัวยเป็นสุข
2. การมีสุขภาพของจิตที่ดี
3. การมีโอกาสทางการศึกษา
4. สมรรถนะทางการเงินที่ดี
5. ความเข้มแข็งของชุมชน
6. การมีความมั่นคงในชีวิต
7. การไม่เป็นภาระ

เมื่อพิจารณาปัจจัยพลังอำนาจของประชาชน 7 ประการดังกล่าวในแง่ของหน่วยวิเคราะห์สามารถแยกออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. พลังอำนาจระดับบุคคล ได้แก่ การมีสุขภาพจิตที่ดี การมีโอกาสทางการศึกษา และสมรรถนะทางการเงินที่ดี
2. พลังอำนาจระดับครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวยเป็นสุข
3. พลังอำนาจระดับชุมชน ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชน
4. พลังอำนาจระดับสัมพันธภาพเชิงสังคม ได้แก่ การมีความมั่นคงในชีวิต และการไม่เป็นภาระ

²⁷ Jackson.T.et al. The community development continuum. (Community Health Studies:1989).pp 66-73

²⁸ วรพิทย์ มีมาก. รัฐกับการเสริมสร้างพลังประชาชน.กรุงเทพฯ .2550

สำหรับตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ปัจจัยมีดังนี้

พลังอำนาจประชาชน	ตัวแปร
ครอบครัวเป็นสุข	เด็กแรกเกิดถึง 5 ปีได้รับประทานอาหารที่เหมาะสมและเพียงพอ การได้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพ ความอบอุ่นของครอบครัว การไม่ติดสุราและบุหรี่
การมีสุขภาพจิตที่ดี	อัตราผู้ป่วยโรคจิต อัตราผู้ป่วยทางสุขภาพจิต อัตราผู้ป่วยจากการติดสารเสพติด
การมีโอกาสทางการศึกษา	การได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ การศึกษาอยู่ในสถานศึกษาปัจจุบัน การเรียนต่อมัธยมปลายของนักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับ
สมรรถนะทางการเงินที่ดี	การปลดหนี้ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน รายได้ของประชาชน
ความเข้มแข็งของชุมชน	การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การรวมกลุ่มภายในชุมชน การเรียนรู้จากภายในชุมชน การมีสวัสดิการของชุมชน
ความมั่นคงในชีวิต	การมีงานทำ การไม่มีสมาชิกในชุมชนพยายามหรือฆ่าตัวตาย
การไม่เป็นภาระ	ประชากรอายุต่ำกว่า 15 ปี ผู้สูงอายุที่สามารถทำงานได้ การไม่มีผู้ป่วยที่ไม่สามารถทำงานได้

ส่วนผลกระทบที่มีผลต่อโอกาสของพลังอำนาจและระดับของผลกระทบที่เกิดขึ้น ตัวแปรอธิบายที่นำมาใช้เป็นตัวแปรที่รัฐบาลสามารถเข้าแทรกแซงในเชิงนโยบายได้ ทั้งนี้เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาเกิดประสิทธิผลมากที่สุด ตัวแปรที่นำมาอธิบายได้แก่

1. ทุณมนุษย์ วัดโดยใช้ระดับการศึกษาของประชาชน
2. ทุณจิตวิญญาณ วัดโดยใช้สิทธิเสรีภาพ
3. ทุณสังคม วัดโดยใช้สภาพของชุมชน
4. ทุณเศรษฐกิจ วัดโดยใช้การออมของประชาชน

2.1.4 ทฤษฎีการสร้างพลัง (Empowerment Theory)

ทฤษฎีการสร้างพลัง มาจากแนวคิดของการศึกษาเพื่อการสร้างพลัง ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เกิดความนับถือเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง วิธีการที่ใช้ในการจัดการศึกษา เพื่อการสร้างพลังนี้ จะเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน อย่างเต็มที่ (Active Participation) โดยใช้วิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดระหว่างผู้เรียน ให้ผู้เรียนสามารถระบุปัญหาของตน วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ มองภาพอนาคตได้ สามารถพัฒนาวิธีการที่จะแก้ไขปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหา การจัดการศึกษา การสร้างพลังนี้ จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตนเอง (Self Esteem) มีความคาดหวังในความสามารถของตนเอง (Self Efficacy) สูงขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ เจตคติ และทำให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้องมากขึ้น ในแต่ละบุคคล ทั้งยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมด้วย²⁹

ระดับของการสร้างพลัง³⁰

การสร้างพลัง เน้นอิทธิพลที่เกี่ยวข้องในด้านการควบคุมตนเอง (Personal Control) และอิทธิพลที่เกี่ยวข้องทางด้านสังคม หรือชุมชน (Social Control) ระดับของการสร้างพลัง แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

การสร้างพลังให้ตัวบุคคล พลังในตัวบุคคลจะเกิดขึ้นได้กับบุคคลที่ได้รับ การสนับสนุนส่งเสริมให้แสดงออก ซึ่งความสามารถในการพัฒนาแนวคิด และการทำงานสู่ความสำเร็จ ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น สามารถพึ่งตนเองได้ และเกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง

²⁹ Wallertein & Bernstein, 1988:379-394

³⁰ ปริญญา ผกานนท์, 2543:27-29

การสร้างพลังในองค์กร เป็นการส่งเสริม และสนับสนุนให้สมาชิกในองค์กร มีส่วนร่วมในอำนาจขององค์กร ตั้งแต่ การใช้ประโยชน์จากข้อมูล มีกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดวิธีดำเนินงาน และการควบคุมความพยายามต่างๆ ต่อจุดมุ่งหมายที่กำหนดร่วมกัน ส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยง ในกลุ่มสมาชิกเพื่อสร้างเป็นพลังองค์กร แล้วไม่เชื่อมโยงกับองค์กรอื่นๆ และชุมชนในเชิงอำนาจ หรือพลังในมน้ำวนอนาคต และการตัดสินใจในสังคมที่กว้างขึ้น

การสร้างพลังในชุมชน เป็นระบบคุณค่าทางสังคม (Social Value) ซึ่งแสดงออกถึง การรวมตัวของประชาชนในชุมชน เพื่อทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน ด้วยความสามัคคีเกื้อกูล มีการจัดการที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พลังในการพัฒนาชุมชน ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนบทบาท ของประชาชนในชุมชน โดยปล่อยให้ชุมชนได้มีโอกาสตัดสินใจ และเลือกหนทางในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง

วิธีการสร้างพลังชุมชน

หัวใจของการสร้างพลัง คือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ต่อการพัฒนาชุมชน หรือแก้ไขปัญหาของชุมชน เกิดผลของการเรียนรู้ คือ พลังความรู้ การตัดสินใจ และความสามารถในการพัฒนาชุมชน หรือสังคมอย่างยั่งยืน และกระทบผลประโยชน์อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีหลักการสำคัญ ดังนี้

รวม "พลังใจ" การที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมด้านใดก็ตาม

ขั้นตอนแรก เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ คือ การรวมตน เพื่อรวมพลังใจ เป็นการสร้างเสริมใจซึ่งกันและกัน เกิดความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร มีความสนใจ และมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทำให้เกิดจิตสำนึกในการแก้ไข หรือพัฒนาท้องถิ่น การรวมกัน รวมใจ เป็นการส่งเสริมให้เกิดประชาคม หรือเวทีประชาคม โดยใช้ประเด็นที่ชุมชนสนใจ มาเป็นเครื่องมือในการรวมคน

สิ่งที่สำคัญ คือ การค้นหาผู้นำที่มีจิตวิญญาณ มีอุดมการณ์ต่อสถานการณ์ หรือประเด็นต่างๆ ที่ชุมชนสนใจให้ได้ โดยการเสนอตน ตามความสมัครใจ หรือให้ชุมชนเป็นผู้เสนอ ผู้นำเหล่านี้ มักเป็นผู้นำตามธรรมชาติ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน อดกลั้น จิตใจอาสาสมัคร อาจเป็นพระภิกษุ หมอพื้นบ้าน นักพัฒนา และข้าราชการยุคใหม่ ฯลฯ หากเราสามารถรวมพลังใจ ของผู้นำเหล่านี้ได้ จะทำให้ได้คนที่มีคุณภาพ มีพลัง และรวมตัวกันอย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานในขั้นต่อไป ประสบความสำเร็จ

บางกรณีเกิดจากหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนา เข้าไปกระตุ้นให้คนในชุมชนรวมตัว เพื่อพัฒนาชุมชน วิธีการนี้ ส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ได้เฉพาะกาย ไม่ได้ใจ และมักได้คนที่ไม่มีความหมาย ไม่มีพลัง เป็นการรวมคนที่ไม่มี ความยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานในขั้นต่อไป ไม่ประสบความสำเร็จ การระดม "พลังความคิด" เมื่อรวมคนได้แล้ว

ขั้นตอนที่สอง คือ " การร่วมคิด " โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหา และโอกาสอย่างรอบด้าน รวมทั้งการกำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ไขปัญหา หรือการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ สร้างสรรค์ และยั่งยืน ก่อเกิด "พลังการจัดการ" ขั้นตอนนี้จะเกิด "การร่วมทำ" ดำเนินงานตามแนวทาง วิธีการ และแผนงานที่กำหนดในขั้นตอนที่ 2 สิ่งที่ต้องทำในขั้นตอนนี้ คือ การจัดระบบการบริหารจัดการที่ดี เช่น การแบ่งบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของภาคี การพัฒนาต่างๆ อย่างเหมาะสม มีความเคารพนับถือ และให้การยอมรับความรู้สึก ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความจริงใจต่อกัน มีความเอื้ออาทร และความหวังดีระหว่างสมาชิก ย่อมทำให้เกิดการดำเนินงานราบรื่น และมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพ สร้าง พลังภูมิปัญญา การขับเคลื่อนกิจกรรมแก้ไขปัญหา หรือการพัฒนาสังคมใดๆ ก็ตาม สิ่งที่เขาได้เสียมิได้ ก็คือ การสรุปบทเรียนร่วมกัน เป็นการติดตามประเมินผล โดยเริ่มต้นจากการประเมินผลตนเอง และประเมินผลงาน ผ่านกระบวนการกลุ่ม และเครือข่ายการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเชื่อมต่อ ทักชะ องค์ความรู้ และประสบการณ์ใหม่ๆ นำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

และเป็นชุมชนที่มีพลังมากขึ้นเรื่อยๆ

สร้าง "พลังปิติ" **ขั้นตอนสุดท้าย**ของการดำเนินการ คือ การรับผลจากการกระทำ เป็นการสร้าง "พลังปิติ" โดยการยกย่อง ชื่นชม ให้กำลังใจ แก่คนที่มีความตั้งใจ และเสียสละให้กับชุมชน และสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน ส่วนปัญหา อุปสรรคที่เกิดจากการกระทำ ถือว่าเป็นบทเรียนที่ต้องนำมาปรับปรุง พัฒนาไม่ให้เกิดขึ้นอีก

สร้าง "ภาพลักษณ์" เป็นการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ ไปสู่องค์กรชุมชนอื่นๆ เช่น ถ้าเป็นองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจ การประชาสัมพันธ์ จะช่วยเพิ่มช่องทางการตลาด สร้างรายได้เพิ่ม หากเป็นองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์ จะเป็นการยกย่อง เชิดชูเกียรติแก่ผู้ประกอบการต่างๆ ที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ เป็นต้น

2.2 แนวคิดชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน

ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง³¹

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม กล่าวถึง ชุมชนเข้มแข็ง โดยพื้นฐาน ควรมีลักษณะที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง / วิธีการที่จะนำไปสู่สิ่งที่เขาใฝ่ฝัน ฐานของสังคมที่เข้มแข็ง หมายถึง ความเข้มแข็งในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง แม้กระทั่ง เรื่องศาสนา เรื่องจริยธรรม คุณธรรม รวมทั้ง คุณภาพของผู้เ้า คุณภาพของบุคคล คุณภาพของประชากร ที่มีการศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเป็นอย่างดี

ประเวศ วะสี³² ให้ความหมายของ ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง คือ การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนาศักยภาพของคนเพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภาวะวิกฤติต่างๆ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้ามา่วมคิด ร่วมทำ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาต่างๆ

องค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชน

David Matthew³³ กล่าวถึงองค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ และช่องทางการสื่อสาร โดยมีพื้นที่สาธารณะทางกายภาพที่เปิดโอกาสให้พลเมือง มีโอกาสได้พบปะ และสื่อสาร เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชุมชน และประเด็นสาธารณะ โดยใช้ “เวทีสาธารณะ” (Public Space) สามารถแบ่งเวทีเป็น 3 ระดับ คือ ประการแรก เป็นการพบปะแบบชั่วคราว หรือพบกันในระดับปกติ เป็นระดับพื้นฐานที่สมาชิกในชุมชนมีโอกาสพบกันตามงานประเพณี งานบุญ หรืองานเทศกาลต่างๆ ประการที่สองระดับสังคมและองค์กร มากกระตุ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน การที่สามระดับการเชื่อมโยงสมาชิกเครือข่ายโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะเข้ามาร่วมมือกัน

³¹ จารุพร เพ็งสกุล, “ความคาดหวังของผู้นำชุมชนต่อบทบาทนักพัฒนาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน : พื้นที่การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ (CERCAP ภาคใต้)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 40

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

³³ วิรุฒิ เสนาคำ, จากปัจเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2540) หน้า 4-16

2. ภาวะการนำ และผู้นำชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งต้องมีผู้นำที่พร้อมจะแลกเปลี่ยนเพื่อสิ่งที่ดี มีวิสัยทัศน์ มองปัญหาของทั้งชุมชน และพร้อมเรียนรู้บทเรียนจากความล้มเหลว เป็นผู้มีความอดทน ประณีประยอมสูง

3. กระบวนการตัดสินใจ และกระบวนการเรียนรู้ของสาธารณะ ควรจะดำเนินไปตามกระบวนการที่มีการร่วมคิดของสมาชิก ไม่รีบเร่ง

4. ในการพิจารณาปัญหาสาธารณะ สมาชิกต้องตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน หรือตระหนักว่าเป็นปัญหาล้วนรวม และปัญหาสามารถแก้ไขได้โดยสมาชิกอย่างไม่ย่อท้อหรือรอรับการช่วยเหลือ

5. ชุมชนที่เข้มแข็ง จะไม่ค่อยพึ่งพาจากรัฐ แต่จะสัมพันธ์ระหว่างกัน ในทางแนวราบ จึงทำให้เกิดความเข้าใจไว้วางใจกัน

6. มีจิตสำนึกเพื่อสาธารณะ (Public Consciousness) การแก้ปัญหาาร่วมกันจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความสำนึก และส่งเสริมให้อยากทำงานร่วมกัน

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่รวมกันในพื้นที่อาณาเขตเดียวกัน มีการติดต่อ สื่อสารหรือรวมตัวกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพัน มีความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกัน มีความเชื่อ ศรัทธา มีความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมและสนใจในเรื่องที่คล้ายคลึงและมีผลประโยชน์ร่วมกัน³⁴

ความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นมโนทัศน์ที่ค่อนข้างใหม่ในแวดวงวิชาการไทย หากย้อนกลับไปดูเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมหรือการพัฒนาประเทศ หรือการพัฒนาชุมชน เมื่อประมาณทศวรรษปัจจุบันจะไม่พบคำว่า ความเข้มแข็งของชุมชน โดยตรง อย่างไรก็ตามระยะหลังๆ มีนักวิชาการหลายท่านพยายามนิยามคำว่าความเข้มแข็งของชุมชนขึ้น เช่น

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การมีกลุ่มประชาชนรวมตัวกันด้วยจิตสำนึกร่วมกัน มีบทบาทและขีดความสามารถในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตน บน พื้นฐานของสิทธิร่วมกันอย่างเท่าเทียมและพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยองค์กร/กลไก/กระบวนการ และกิจกรรมหลากหลายที่กลุ่มประชาชน จัดขึ้นในลักษณะหุ้นส่วนที่เกิดจากความรัก ความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน เครือข่าย ในแนวราบและเป็นองค์กรรวม(ดร. ยิงยง เทาประเสริฐ, 2542)

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้

³⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 6

เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบต่อภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมรมสหกรณ์ บริษัท องค์การชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันและด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

จะเห็นได้ว่าคำนิยามต่างๆ ค่อนข้างแตกต่างกันในรายละเอียดแต่หลักๆ มักมุ่งไปที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เช่น สมาชิกชุมชนสามารถร่วมกันตัดสินใจในการดำเนินการ กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนด้วยตนเองโดยอิสระ ชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็ง เหล่านี้เป็นต้น ความพยายามนิยามความเข้มแข็งของชุมชนดังกล่าวนั้น ยังไม่มีการพัฒนาเครื่องมือที่วัดความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างจริงจัง ทั้งนี้ก็ยังไม่มีความพยายามสร้างตัวชี้วัดเพื่อวัดความเข้มแข็งของชุมชนโดยแบ่งความเข้มแข็งของชุมชนออกเป็นแต่ละด้านดังนี้

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การกินดีอยู่ดี การมีอำนาจในการจัดสรรทรัพยากรในชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีทุนสำรองสำหรับกิจกรรมสาธารณะ ฯลฯ

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านการเมือง ได้แก่ การมีอำนาจในการผลักดันรัฐ หรือกลุ่มผลประโยชน์ให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของชุมชนได้ การมีสิทธิเหนือชุมชน ฯลฯ

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามัคคีในชุมชน ความไว้วางใจกัน ความร่วมมือในการแก้ปัญหา ฯลฯ

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ดี มีการจัดระบบรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ มีวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ความเข้มแข็งของชุมชนที่จำแนกออกมาเป็นด้านๆ เรื่องๆ นี้ ก็เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนและสามารถนำไปเปรียบเทียบกับภาพที่ผู้กล่าวถึงกันว่าเป็นศักยภาพหรือวัฒนธรรมของชุมชนเท่านั้น เพราะจริงๆ แล้วสิ่งที่เรียกขานกันว่าความเข้มแข็งของชุมชน นั้นก็เกิดขึ้นภายในกระบวนการปรับตัวและแก้ไขปัญหาของชุมชนนั่นเอง³⁵

แนวคิดดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน³⁶

แนวคิดการพัฒนาดัชนีเพื่อวัดความเข้มแข็งของชุมชนได้แบ่งความเข้มแข็งของชุมชนออกเป็นภาพรวมในมิติต่างๆ 3 มิติ คือ ความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ ความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรม และความเข้มแข็งทางการเมือง ความเข้มแข็งในแต่ละด้านนี้เป็นผลมาจากเงื่อนไขและกระบวนการต่างๆ

³⁵ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , ทฤษฎีสถานะรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน, (กรุงเทพ : 2550) หน้า 14

³⁶ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน ความกลมกลืนระหว่างทฤษฎีสถานะรากกับข้อมูลเชิงประจักษ์ , (กรุงเทพ : 2550) หน้า 13

ที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งในแต่ละด้าน ดังนั้นการสร้างดัชนีวัดความเข้มแข็งของชุมชนจึงแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้คือ

1. ตัวชี้วัดซึ่งสะท้อนความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน ความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน และความรักและห่วงใยชุมชน
2. ตัวชี้วัดซึ่งสะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนในด้านย่อย 3 ด้าน ได้แก่ ดัชนีความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ ดัชนีความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรม ดัชนีความเข้มแข็งทางการเมือง

2.3 แนวคิดชุมชนนิยม³⁷

แนวคิดชุมชนนิยม (Communitarianism) แนวคิดชุมชนนิยมเป็นอีกแนวความคิดหนึ่งที่กำลังกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลชุมชนของตนเอง แนวคิดนี้มีฐานความคิดที่ตั้งอยู่บนการยอมรับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันในสังคม เน้นการสร้างคุณธรรม ศีลธรรม (civic virtue) การเป็นพลเมืองที่ดี (good citizenship) การรู้จักเคารพในสิทธิของตนเองและผู้อื่น การเรียนรู้ที่จะดูแลปกครองตนเองและดูแลบุคคลอื่นบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม (collectivism) ที่ต้องการให้มีการรวมกันเป็นหมู่คณะและใช้พลังในเชิงสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ชุมชนนิยมเรียกร้องให้มีการปรับเปลี่ยนมุมมองและยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เพราะบุคคลไม่อาจแยกตัวออกจากสังคมได้หรือสามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวตามลำพังเราจึงต้องสร้างดุลยภาพระหว่างสิทธิแต่ละบุคคล (Individual rights) กับความรับผิดชอบทางสังคม (Social Responsibilities)

ชุมชนนิยมต้องการแสวงหาคคุณค่าของชุมชนอย่างสูงสุดมากกว่า ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมสามารถแก้ไขได้ในระดับล่างมากกว่าการสั่งจากข้างบนลงมา (top down) หากสร้างสามารถดำเนินการออกแบบก่อสร้างสังคมที่เหมาะสมในระดับเมืองหรือท้องถิ่นจะช่วยก่อให้เกิดกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของประชาชนได้ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมองว่าสังคมที่มีขนาดใหญ่ควรถูกทดแทนด้วยชุมชนขนาดเล็กและเรียบง่ายอันได้แก่ชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกทุกคนรู้จักและมีความยึดโยงรับผิดชอบต่อกัน (accountability) มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่ออย่างใดอย่างหนึ่งในชุมชนนั้นๆ

เป้าหมายของการดำเนินงานของชุมชนนิยม³⁸

แนวคิดชุมชนนิยมให้ความสำคัญกับเป้าหมาย 3 ประการ คือ เป้าหมายด้านจิตใจ เป้าหมายด้านเศรษฐกิจ และเป้าหมายด้านการจัดการทางอำนาจ

³⁷ ทศพร ศิริสัมพันธ์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่. 2549. หน้า 93

³⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 6

เป้าหมายด้านจิตใจ เป็นเป้าหมายสูงสุดของแนวคิดชุมชนนิยม ที่ตอบสนองความต้องการทางจิตใจไม่ให้เกิดอาการหวาดเหว ให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การพัฒนาจิตใจเพื่อให้สมาชิกได้เติมเต็มใจของสมาชิกและได้รับการพัฒนาตนเองถูกปลูกฝังค่านิยมจิตสาธารณะเพื่อให้เห็นประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

เป้าหมายด้านเศรษฐกิจ ชุมชนนิยมเห็นว่าการตอบสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ชุมชนเลี้ยงตัวเองได้ จึงสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวกันจัดตั้งธนาคาร สหกรณ์ เป็นของตนเอง

เป้าหมายด้านการจัดการอำนาจ ชุมชนนิยมให้ความสำคัญกับการรวมตัวกันในการต่อรองกับภายนอก หรือภาครัฐ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนของตน พลังกลุ่มจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อรองกับภาครัฐในประเด็นต่างๆ แต่ที่สำคัญการต่อรองของชุมชนต่อภายนอกจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมด้วย

นอกจากนี้ ในมุมมองของแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนนิยมมีความเชื่อว่าการออกเสียงเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองยังมีความจำเป็น แต่ไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและลักษณะการผูกขาดอำนาจของระบบราชการในการส่งมอบบริการสาธารณะประเภทต่างๆ โดยพยายามจะแสวงหาหนทางที่จะประสานสรรพกำลังและร่วมมือช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเป็นเรื่องส่วนตัวและการใช้ชีวิตร่วมกันของชุมชน และยังให้ความสำคัญต่อบทบาทขององค์กรอาสาสมัครที่ไม่มุ่งแสวงหากำไร (non-profit organization) หรือที่เรียกว่า ภาคที่สาม (third sector) มีลักษณะเป็นสภาพกิจการและกิจการเอกชน ในฐานะที่เป็นทางเลือกใหม่สำหรับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมในยุคปัจจุบัน

2.4 แนวคิด Citizen Participation ³⁹

หลักการประชาธิปไตยเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งพยายามแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคุณค่าหลักการประชาธิปไตย (democracy values) ที่ประชาชนพลเมืองและกลุ่มองค์กรประชาสังคมสามารถมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และแสดงให้เห็นศักยภาพ ภูมิปัญญาของตน และร่วมมือกันเป็นหมู่คณะ / ภาคี ในการปกครองกิจการด้านต่างๆ ของประเทศชาติบ้านเมือง โดยทางตรงและทางอ้อมนอกเหนือไปจากกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยวิธีการออกเสียงเลือกตั้งตามปกติ โดย

³⁹ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาระบบราชการ .[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

จะพยายามกระตุ้นให้ประชาชนมีจิตสำนึกและกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง สนับสนุนให้มีการคิดริเริ่มประชาคมและกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาของตนเอง ให้มีการเปิดเผย ข้อมูลข่าวสารและกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนการตัดสินใจกำหนดนโยบายสาธารณะ ที่สำคัญๆ

2.5 แนวคิดการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดในเมืองโดยการมีส่วนร่วม⁴⁰

สาเหตุหลักของการเกิดชุมชนแออัด คือ ความต้องการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ของผู้มีรายได้น้อย เพราะหากว่าอยู่กลางเมือง หรือในเมืองแล้ว ก็จะอยู่ใกล้แหล่งงาน ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แต่ค่าเช่าบ้าน หรือที่ดินในเมืองมีราคาสูง ประกอบกับภาครัฐไม่มีนโยบายในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับคนกลุ่มนี้ ทั้งๆ ที่สังคมต้องการคนกลุ่มนี้ เพื่อทำงานให้กับคนในชนชั้นกลางขึ้นไป ฉะนั้นคนกลุ่มนี้จึงจำเป็นต้องจัดหาที่อยู่อาศัยโดยตนเอง เพราะไม่สามารถจะอยู่ในที่ที่มีอยู่สังคมได้ การจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับตนเอง จึงเป็นการใช้เงินที่น้อยที่สุดในพื้นที่ผืนหนึ่ง และตอบสนองความต้องการที่ซัดที่สุดในการอยู่อาศัยของคนกลุ่มนี้

เนื่องจากปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเกี่ยวกับเรื่อง การบุกรุกที่ดินของผู้อื่น จึงทำให้เจ้าของที่ดินทั้งรัฐ และเอกชนต้องใช้กฎหมาย เพื่อบีบบังคับให้ผู้บุกรุกย้ายออกไปจากที่ของตน ซึ่งการลบสลัมจากที่หนึ่งมิใช่การแก้ปัญหาอย่างแท้จริง จึงหันไปสู่การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานของชุมชน เป็นการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน นั่นคือ การแก้ปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ก็คือ การให้ชาวบ้าน กลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนได้แสดงทัศนะและความเห็นของตน กับทุกคนที่อยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน ได้รับรู้ถึงปัญหา อุปสรรค และการแก้ไขต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ เพราะผู้ที่รู้เรื่องราว ความต้องการ และเงื่อนไขต่างๆ ในชุมชนที่ดีที่สุด ก็คือ ผู้ที่อยู่ในชุมชนนั่นเอง

ดังนั้น การทำงานใดๆ ในชุมชนที่อาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงเป็นการรวมพลัง และการสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนนั้นๆ การเริ่มต้นกิจกรรมเล็กๆ เช่น วันกวาดถนน หรือ วันทำความสะอาดคูคลอง จนสำเร็จ ได้ทำให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และสามารถทำให้อาณาเขตที่จะขยายไปสู่กิจกรรมที่ใหญ่ขึ้นได้ เช่น การสร้างบ้าน การสร้างศูนย์รวมของชุมชน

⁴⁰ ปฐมา หุ่นรักวิทย์ “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” เอกสารการบรรยายในชุดวิชา การออกแบบสถาปัตยกรรมชั้นสูง 2 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 19 และ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544.

กระบวนการมักจะเริ่มที่การศึกษาข้อมูล เรียนรู้การจัดการชุมชน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมทั้งการพิจารณาโอกาสในการแก้ไขปัญหา ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การออกแบบที่อยู่อาศัยให้เพียงพอ และตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้อยู่อาศัยได้ โดยสถาปนิก หรือนักวางแผนจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้แนะนำช่วยเหลือบ้าง จนสุดท้ายแล้ว เมื่อได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นบ้านในชุมชนแล้ว ชาวบ้านจะรู้สึกว่าการชุมชน “ไม่จน” (เพราะอาจไม่ได้หมายถึงจนทรัพย์ แต่อับจนโอกาส) และจะไม่กลับไปอยู่อาศัยในลักษณะเดิมอีก ซึ่งเป็นการพัฒนาความเป็นอยู่ให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และชาวบ้านจะรู้ว่าควรทำอย่างไรให้ชุมชนยั่งยืนต่อไป

หากจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ หรือปัญหาของคนใน “ชุมชนนุกรุก” เทียบกับระยะความห่างที่คิดถึง แต่หากเมื่อเกิด กรณีถูกไล่ที่ บ้านจะเป็นสิ่งที่คนต้องการและคิดถึงมากที่สุด เพราะฉะนั้นเมื่อคนคิดถึงบ้าน จึงทำให้เกิดการสร้างกระบวนการ (Process) ให้คนสามารถมีบ้านอยู่ได้

การสร้างกระบวนการจึงเปรียบเหมือนกับการสร้างขั้นบันได (Steps) ที่จะตอบสนองคนในชุมชน ถึงความต้องการในระดับง่าย และก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น ยากขึ้น เพื่อจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้บรรลุความสำเร็จ ปัญหาที่เกิดขึ้นมีทั้งปัญหาในครอบครัว และปัญหาในสังคมส่วนรวม ซึ่งชาวบ้านแก้ไขไม่ตก ต้องมีคนเข้ามาช่วยแก้ไข คำตอบของปัญหาเหล่านี้ต้องดูที่ระยะทางของบันไดที่จะก้าวขึ้นไป จากปัญหาส่วนตัวสู่ปัญหาส่วนรวม และปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนสลัมที่สามารถช่วยกันแก้ไข ปัญหาได้ ก็คือ ปัญหาส่วนรวม ดังนั้นประเด็นที่จะต้องหา ก็คือ การใช้ปัญหาส่วนรวมมาเป็นตัวสร้างกระบวนการ หรือขั้นบันไดนั่นเอง

โดยทั่วไปแล้ว กระบวนการจะต้องง่าย ไม่ซับซ้อน และทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมตัวกันขึ้น เพื่อทำกิจกรรมหนึ่งๆ โครงการหนึ่งๆ ให้ได้งานเป็นผลสำเร็จเป็นรูปธรรม เช่น การรวมตัวพูดคุยคลอกร การเก็บขยะในชุมชนด้วยกัน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ชุมชนได้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และมีความมั่นใจในหมู่ชาวบ้านกันเองที่จะสร้างกระบวนการขั้นต่อไป (ซึ่งจะยากขึ้น หรือซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ)

การสร้างกระบวนการ หรือขั้นบันไดต่อไป ก็อาจจะเป็นงานของชุมชนที่คิดขึ้นเอง (โดยไม่ต้องพึ่งภาครัฐ หรือใคร) กระบวนการขั้นนี้ก็อาจจะเป็นการสร้าง ศาลาที่ประชุม มีที่นั่ง ที่พบปะ พูดคุยกันได้ ในชุมชน เพราะฉะนั้นกระบวนการขั้นต่อไปก็อาจจะเป็นการปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อจัดหาสาธารณูปโภค โดยการรับรู้วิธีการจากข้อมูลข่าวสารที่แลกเปลี่ยนกันนั่นเอง ในลักษณะเช่นนี้ คนในชุมชนอาจจะตั้งเป็นเครือข่ายขึ้นมา เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับคนในชุมชนอื่นๆ ก็ได้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นในเบื้องต้นว่าชุมชนมีลักษณะที่มีศักยภาพยิ่งขึ้น ขั้นบันได หรือการสร้างกระบวนการ เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาก็จะสามารถดำเนินไปได้เรื่อยๆ เช่น การพิจารณาการแก้ปัญหาเรื่องงบประมาณ การแก้ปัญหาที่จัดให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์กันขึ้น การให้เงินกู้กับสมาชิกในชุมชน

โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ หรือไม่คิดดอกเบี้ยเงินก็ได้ กลุ่มเช่นนี้จะเป็นการจัดตั้งเอง และดูแลพัฒนา
กันเองโดยชาวบ้านในชุมชน และขั้นต่อไปอาจจะเป็นการมืออาชีพ ฯลฯ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ระยะเวลาของการคิดถึงบ้านที่ดีที่นั่นอยู่ ที่เคยพิจารณาว่าไกลแสนไกล
เมื่อมีการสร้างกระบวนการ หรือขั้นบันไดแล้ว ระยะเวลาที่จะสั้นลง ปัญหาต่างๆ ก็สามารถแก้ไขได้ทีละ
เล็ก ทีละน้อย อย่างไรก็ตามการพัฒนาเช่นนี้ต้องพิจารณาขนาด และปริมาณมิให้มากเกินไป จนคน
ในชุมชนไม่สามารถควบคุม หรือจัดการได้ด้วยตนเองในระยะเวลาสั้นๆ

การพัฒนาชุมชนโดยใช้การสร้างกระบวนการขั้นบันไดที่สามารถนำมาพิจารณาเป็นตัวอย่าง
ได้แก่ ชุมชนริมคลองที่สงขลา กระบวนการแรก คือ การพิจารณาเรื่องน้ำเน่าในคลอง จึงจัดให้เกิด
กิจกรรมการลอกคลอง และเก็บขยะในคลองให้สะอาด ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันครั้งแรกของคนใน
ชุมชน แต่หลังจากที่เก็บขยะแล้ว ปรากฏว่าน้ำยังเน่าเสียอยู่ การสร้างกระบวนการขั้นต่อไป ก็คือ การ
พิจารณาสเหตุที่แท้จริงของน้ำที่เน่าเสีย ซึ่งคนในชุมชนรู้ว่าสาเหตุมาจากอะไร ขั้นตอนนี้จึงจัดให้มี
การแสดงรูปถ่ายน้ำเสียที่เน่ามาจากโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้แสดงถึงความร่วมมือร่วมใจของชุมชน
ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เพราะชุมชนเริ่มปรับปรุงตัวเอง มีการกำจัดปริมาณจำนวนที่อยู่
อาศัยที่รูก้ำแนวคลอง ย้ายล้มขึ้นบก ปรับปรุงสภาพแวดล้อม มีการตั้งกฎเกณฑ์ของคนในชุมชน
กระบวนการขั้นต่อไป ของชุมชนนี้ ก็คือ การร่วมกันทำทางเดินและเริ่มคิดจัดทำระบบการบำบัดน้ำ
เสีย ซึ่งก็จะเป็นการช่วยปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นด้วย การสร้างกระบวนการเช่นนี้ ทำให้เกิดการ
พัฒนาสภาพแวดล้อมทั้งในระดับชุมชน และระดับเมืองให้มีสภาพที่ดีขึ้น

จะเห็นได้ว่า การสร้างกระบวนการขั้นบันได ให้สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้เป็นที่
น่าสังเกตว่า หากขั้นบันไดไม่สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นต่อไปได้ หรือการพัฒนาไม่มีการสร้าง
กระบวนการขั้นต่อไป ชุมชนนั้นๆ ก็อาจจะย้อนกลับมาเป็นชุมชนสลัมได้อีก เช่น การย้ายชุมชนไปอยู่
ในที่ตั้งแห่งใหม่ โดยที่ไม่มีแหล่งงานรองรับ คนในชุมชนก็จะย้อนกลับมาอยู่ในที่เก่า และเกิดสลัม
ขึ้นมาอีกเช่นเคย ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กระบวนการ คือ สิ่งที่สำคัญที่สุด มิใช่รูปแบบของการอยู่อาศัย
เพราะสถาปัตยกรรมมิใช่จุดสุดท้ายของการพัฒนาชุมชน การเสื่อมถอยของชุมชนหลังจากที่ได้ที่อยู่
อาศัยแล้ว มิให้เห็นอยู่มากมาย ทั้งนี้หากคนในชุมชนคิดที่จะแยกกันอยู่ มีการกั้นรั้วรอบบ้าน หรือ
เลิกเก็บออมกันต่อไปแล้ว เป็นต้น

ฉะนั้น การพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน จึงจำเป็นต้องหวังผลในระดับที่กระบวนการต่อไป
เรื่อยๆ สถาปัตยกรรมมิใช่จุดสุดท้าย แต่เป็นเครื่องมือที่ดีในกระบวนการพัฒนา เพราะหลังจากที่ได้ที่
อยู่อาศัยแล้ว ชุมชนก็อาจจะคิดถึงลูกหลานต่อไป การจัดตั้งโรงเรียน หรือศูนย์ชุมชนร่วมกันทำ
กิจกรรมต่างๆ จนไปถึงการพัฒนาพร้อมกับชุมชนอื่นๆ ให้เกิดเป็นการพัฒนาในระดับเมืองที่นำอยู่ต่อไป

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องการศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ในชุมชนบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่อง ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยจำนวน 3 เรื่อง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะทำการศึกษา ได้แก่ การแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนนุกรุกพื้นที่ในเขตเมืองโดยการมีส่วนร่วม การติดตามด้านผลการบริหารจัดการด้านการเงินของสหกรณ์ที่อยู่อาศัยในบ้านมั่นคง รัฐประศาสนศาสตร์กับการเสริมสร้างพลังชุมชน ซึ่งจะช่วยตอบคำถามการวิจัยในเบื้องต้นได้ ดังนี้

ชมพูนุท พบสุข ได้ทำการศึกษาเรื่อง การแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนนุกรุกพื้นที่ในเขตเมืองโดยการมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาชุมชนคลองลำนูน กรุงเทพมหานคร โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนนุกรุกพื้นที่ในเขตเมือง และพัฒนาการของชุมชนคลองลำนูน และผังชุมชนคลองลำนูนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 – พ.ศ. 2549 รวมถึงแนวทางการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนคลองลำนูน

ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนคลองลำนูนเริ่มเมื่อสมาชิกในชุมชนเริ่มย้ายเข้ามาจับจองที่ดินนุกรุกพื้นที่ในเขตเมืองจนถูกฟ้องร้องให้เป็นชุมชนนุกรุกเกิดปัญหาการถูกไล่อื้อ จนชาวบ้านร่วมตัวกันแก้ไขปัญหามาจนสามารถแก้ปัญหาจากเป็นชุมชนนุกรุกเป็นชุมชนที่ถูกกฎหมายได้ โดยอาศัยกระบวนการเป็นขั้นเป็นตอน สามารถแบ่งการแก้ไขปัญหามาออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. กระบวนการแก้ไขปัญหาคือที่ดินที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยเริ่มต้นตั้งแต่การขอเจรจาซื้อที่ดินจากเจ้าของที่ดิน โดยการขอซื้อที่ดินแบบประสานผลประโยชน์ที่ดินร่วมกัน คือ ให้ชุมชนสามารถอยู่อาศัยในที่ดินเดิมในบริเวณที่ชุมชนขอซื้อ แต่การผ่อนชำระต้องมีเงื่อนไขตามที่กำหนด ทำให้ชุมชนสามารถทำสัญญาซื้อขายที่ดินอย่างถูกกฎหมายได้

2. กระบวนการแก้ไขปัญหาคือพัฒนาที่อยู่อาศัยที่มั่นคงของชุมชน ชุมชนได้ย้ายบ้านเรือนจากบริเวณคลองมาอยู่ในที่ดินใหม่ ชุมชนเริ่มมีการแบ่งแปลงที่ดิน จัดผังที่ดิน กำหนดเจ้าของแปลงที่ดิน และมีการศึกษาการแก้ไขปัญหามาจากชุมชนต่างๆ มีการร่วมกันสร้างบ้านเรือน

จากการที่ชุมชนเข้าร่วมโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนตามโครงการบ้านมั่นคง และได้ขอสินเชื่อในการซื้อที่ดิน และสร้างบ้าน รวมทั้งงบประมาณในการพัฒนาสาธารณูปโภคในชุมชน แต่การสร้างบ้านชาวบ้านในชุมชนจะช่วยกันสร้างเองโดยใช้ช่างจากภายในชุมชน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนต่างๆ จนเกิดเป็นชุมชนบ้านมั่นคงคลองลำนูนในปัจจุบัน จากการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้นำหรือกรรมการชุมชน เจ้าของที่ดิน และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่เป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนา

ปาจิริย์ ถ้าอุทก ได้ทำการศึกษาเรื่อง การติดตามด้านผลการบริหารจัดการด้านการเงินของ สหกรณ์ที่อยู่อาศัยในบ้านมั่นคง โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อศึกษาวิธีการจัดการด้านการเงินของ สหกรณ์ออมทรัพย์โครงการบ้านมั่นคง และประเมินผลทางด้านการเงิน รวมถึงศึกษาปัญหาและ อุปสรรคของการจัดการด้านการเงินของโครงการบ้านมั่นคง

ผลการศึกษาพบว่า สหกรณ์เคหสถานเจริญนิมิตใหม่ จำกัด, สหกรณ์เคหสถานชุมชนพัฒนา บอนไก่อ จำกัด และสหกรณ์เคหสถานสร้างสรรค์พัฒนา จำกัด สามารถปิดบัญชีสหกรณ์ได้ ส่วน สหกรณ์เคหสถานชุมชนร่วมสามัคคี จำกัด และสหกรณ์เคหสถานชุมชนคลองลำนูน จำกัด ไม่สามารถ ปิดบัญชีสหกรณ์ได้ เนื่องจากการขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานของสหกรณ์ เกิดปัญหาเงินสูญ หาย ส่วนสหกรณ์ออมทรัพย์เก่าพัฒนาไม่สามารถวิเคราะห์ได้ เนื่องจากระบบการลงบัญชีที่แตกต่าง จากสหกรณ์เคหสถาน การวิเคราะห์จะใช้อัตราส่วนทางการเงินมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ที่ จำนวน 4 ด้านสามารถสรุปผลโดยรวมได้ ดังนี้

1) การวิเคราะห์ความเพียงพอของเงินทุนต่อความเสี่ยง ค่าเฉลี่ยของสหกรณ์ในโครงการนำ ร่องเมื่อนำมาเทียบกับค่าเฉลี่ยสหกรณ์เคหสถานทั่วประเทศ พบว่าอยู่ในระดับไม่ดีประสบปัญหา ทางด้านอัตราส่วนหนี้สินต่อทุน เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเป็นการ สร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัย สมาชิกจำเป็นต้องหาแหล่งเงินกู้สูงกว่าสหกรณ์อื่น ทำให้สาเหตุของ หนี้สินสูงกว่าค่าเฉลี่ย

2) การวิเคราะห์สภาพคล่อง ค่าเฉลี่ยของสหกรณ์ในโครงการนำร่องเมื่อนำมาเทียบค่าเฉลี่ย สหกรณ์เคหสถานทั่วประเทศ พบว่าอยู่ในระดับดีในทุกด้าน

3) การวิเคราะห์การทำกำไร พบว่าค่าเฉลี่ยของสหกรณ์ในโครงการนำร่องเมื่อนำมาเทียบกับ ค่าเฉลี่ยสหกรณ์เคหสถานทั่วประเทศพบว่า อยู่ในระดับดี

4) การวิเคราะห์ความเสี่ยงทางด้านสินเชื่อ ค่าเฉลี่ยของสหกรณ์ในโครงการนำร่องเมื่อนำมา เทียบกับค่าเฉลี่ยสหกรณ์เคหสถานทั่วประเทศพบว่าอยู่ในระดับไม่ดีในทุกด้าน เนื่องจากเงินที่ได้ สินเชื่อที่ได้รับจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจะผ่านสหกรณ์ และสหกรณ์เป็นผู้จัดการปล่อยสินเชื่อ กระจายแก่สมาชิกต่อไป ทำให้อัตราส่วนเงินทุนสำรอง และอัตราส่วนค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญต่อเงิน สินเชื่อต่ำ

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการทางการเงินสหกรณ์ ได้แก่ ระยะเวลาและความ สม่ำเสมอในการออม วินัยในการออม ลักษณะทางกายภาพ/แบบบ้านของโครงการ ความโปร่งใส ของคณะกรรมการ และผู้นำทางความคิดของชุมชน

วรพิทย์ มีมาก ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์หาปัจจัยของพลังอำนาจประชาชนจากการเสริมสร้างพลัง พบว่า ปัจจัยของพลังอำนาจประชาชนมีทั้งหมด 7 ปัจจัย ได้แก่

1. ครอบครัวยเป็นสุข
2. สุขภาพของจิตที่ดี
3. การมีโอกาสทางการศึกษา
4. การมีสมรรถนะทางการเงินที่ดี
5. ความเข้มแข็งของชุมชน
6. ความมั่นคงในชีวิต
7. การไม่เป็นภาระ

เมื่อพิจารณาปัจจัยพลังอำนาจของประชาชน 7 ประการดังกล่าว ในแง่ของหน่วยวิเคราะห์สามารถแยกออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. พลังอำนาจระดับบุคคล ได้แก่ การมีสุขภาพจิตที่ดี การมีโอกาสทางการศึกษา และการมีสมรรถนะทางการเงินที่ดี
2. พลังอำนาจระดับครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวยเป็นสุข
3. พลังอำนาจระดับชุมชน ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชน
4. พลังอำนาจระดับสัมพันธภาพเชิงสังคม ได้แก่ ความมั่นคงในชีวิตและการไม่เป็นภาระ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดที่ประมวลขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมเป็นหลัก เพื่อศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ในชุมชนบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่อง ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อใน การเสริมสร้างพลัง (empowerment) และการดำเนินงาน โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากข้อมูลภาคสนาม เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

3.1 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคงโดยแบ่งขอบเขตการศึกษาวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนในโครงการนำร่องบ้านมั่นคงโครงการแรกเมื่อปี พ.ศ. 2546 – 2547 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 3 โครงการ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษา คือ คณะกรรมการในชุมชน คณะกรรมการสหกรณ์ และสมาชิกชุมชนบ้านมั่นคง ใน 3 โครงการนำร่องบ้านมั่นคง คือ

โครงการบ้านมั่นคงชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่

โครงการบ้านมั่นคงชุมชนร่วมสามัคคี

โครงการบ้านมั่นคงชุมชนสร้างสรรค์พัฒนา

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดกลุ่มประชากรในสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน คือ ผู้บริหารสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และบุคลากรของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาได้ดำเนินการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพปัจจุบันของพื้นที่โครงการบ้านมั่นคง การติดตามผลการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน รวมถึงลักษณะการรวมตัวกันและความเข้มแข็งของชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยความร่วมมือของคนในชุมชนเอง

3.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ในชุมชนบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่อง ผู้วิจัยเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์เกี่ยวกับกระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีพฤติกรรมของคนในการทำงานเป็นสิ่งสำคัญ โดยต้องเข้าไปศึกษาปรากฏการณ์ในพื้นที่จริง ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้การวิจัยในเชิงคุณภาพ เนื่องจากเห็นว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

ในส่วนของวิธีดำเนินการวิจัยนั้น ผู้วิจัยแบ่งวิธีออกเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary survey) และการศึกษาข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม (Field study) โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยด้วยวิธีการ 2 แบบ คือ

3.2.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิทั้งจากเอกสาร บทความ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ค้นคว้าและทำการศึกษาข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจระบบการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และชุมชนบ้านมั่นคง ซึ่งการศึกษาดังกล่าว เป็นการเตรียมความพร้อมในส่วนเริ่มการศึกษาวิจัย จากนั้นก็ทำการทบทวนวรรณกรรมในส่วนของแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างพลัง (empowerment) แนวคิดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการที่อยู่อาศัย การศึกษาทบทวนในส่วนนี้ก็เพื่อนำไปใช้ประกอบการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และเพื่อเป็นข้อมูลในการออกแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และหน่วยงานที่เลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาโดยทำการ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา ได้แก่ สถานที่ตั้ง เขตพื้นที่ การตั้งบ้านเรือน จำนวนประชากร อาชีพ รายได้ ภูมิหลังของชุมชน เป็นต้น ศึกษาเอกสารที่ระบุถึงหลักเกณฑ์ และวิธีการ/กระบวนการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อหน่วยงานกลุ่มตัวอย่างและเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.1 การศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาปรากฏการณ์ในภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างและประชากรที่เลือกมาเพื่อทำการศึกษา โดยทำการสำรวจลักษณะการทำงาน การดำเนินงาน กระบวนการ และผลของการดำเนินงานในชุมชนบ้านมั่นคง และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน รวมทั้งปัจจัยด้านบริบทต่างๆ ด้วยวิธีการและขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยทำการติดต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในเบื้องต้นทางโทรศัพท์ โดยการแนะนำตัวเอง และแจ้งวัตถุประสงค์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษา โดยสังเขป พร้อมทั้งทำการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ ที่จะทำการสัมภาษณ์ในครั้งแรก จากนั้นผู้วิจัยทำการติดต่อกับทางภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้ทางภาควิชาออกหนังสือราชการเพื่อขอความอนุเคราะห์การเข้าไปทำการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และบุคลากรของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และส่งหนังสือดังกล่าวไปทางโทรสารเพื่อให้สถาบันพัฒนาองค์กรทราบรายละเอียดในเบื้องต้น และถือหนังสือตัวจริงไปในวันนัดสัมภาษณ์

2) สำหรับชุมชนบ้านมั่นคงโครงการนำร่องที่เลือกเป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่งนั้น ผู้วิจัยได้ขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ที่เก็บข้อมูลจากภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้ทางภาควิชาออกหนังสือราชการ จากนั้นก็สืบค้นหาที่ตั้งของชุมชนต่างๆ ที่เป็นกรณีศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเดินทางเข้าไปในชุมชนด้วยตัวเอง เพื่อแนะนำตัวกับผู้นำชุมชน และยื่นหนังสือจากทางภาควิชา รวมถึงการนัดหมายวันที่จะขอข้อมูล รวมถึงการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ การเดินทางเข้าชุมชนครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลชุมชนในเบื้องต้นโดยการสังเกตแผนที่ชุมชน การตั้งบ้านเรือน สาธารณูปโภคชุมชน พื้นที่สาธารณะขอชุมชน เป็นต้น เพื่อใช้ประกอบการสร้างแบบสัมภาษณ์

3) หลังจากทำการนัดหมายและส่งหนังสือราชการแล้ว ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ตามวันนัดแล้วทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างผ่านการตั้งประเด็นคำถาม แล้วนำไปถามเพื่อให้ผู้ที่ให้ข้อมูลตอบ โดยระหว่างทำการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้เครื่องบันทึกเสียง บันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ไว้ ประกอบกับการจดบันทึกในประเด็นที่สำคัญหรือน่าสนใจแล้วนำมาถอดความเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิจัย โดยสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้บริหาร บุคลากรของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ผู้นำและคณะกรรมการ และประชาชนในชุมชนบ้านมั่นคงกลุ่มตัวอย่าง

4) หลังจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่เป็นครั้งที่ 2 โดยขอให้สมาชิกในชุมชน หรือผู้นำชุมชนนำทางในการเดินสำรวจพร้อมอธิบายการดำเนินงาน ลักษณะที่ตั้งบ้านเรือนในชุมชน และปัญหาของแต่ละจุดในชุมชน พร้อมทั้งถ่ายภาพเพื่อเก็บข้อมูล

3.3 ระยะเวลาของการศึกษา

การศึกษาคั้งนี้ มีการศึกษาโดยการค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในขั้นตอนต่อมา ซึ่งมีช่วงระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ต่อมา คือ การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูล และการเขียนรายงานการศึกษา รวมทั้งสิ้น 2 ปี 1 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2552 ถึง พฤศจิกายน 2554 ดังตาราง

เดือน/ปี	ต.ค.52	ม.ค.53	เม.ย.53	ก.ค.53	ต.ค.53	ม.ค.54	เม.ย.54	ก.ค.54	ต.ค.54
กิจกรรม	ธ.ค.52	มี.ค.53	มิ.ย.53	ก.ย.53	ธ.ค.53	มี.ค.54	มิ.ย.54	ก.ย.54	ธ.ค.54
-ค้นคว้า ข้อมูลทุติย ภูมิ/แนวคิด/ เอกสาร	←→								
-พัฒนาโครง ร่าง วิทยานิพนธ์/ สอบโครง ร่าง		←→							
-ลงพื้นที่เพื่อ ทำการ ทดสอบ เครื่องมือ และทำการ ปรับปรุง เครื่องมือ			←→						
-เก็บข้อมูล ภาคสนาม				←→					
-วิเคราะห์ ตรวจสอบ ข้อมูล ประเด็น ต่างๆ							←→		

3.4 ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งข้อมูลจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมีการอนุมัติโครงการไปแล้ว ณ ปัจจุบัน ครอบคลุม 71 จังหวัด 290 เมือง/เขต 941 โครงการ 1,605 ชุมชน 92,771 ครัวเรือน

ผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ณ กรกฎาคม 2554

ภาค	จังหวัด	เมือง	โครงการ	จำนวนชุมชน	ครัวเรือน	งบสนับสนุนจากทศ.ไทย (ล้านบาท)	งบบ้านสถาบันชั่วคราว/ศูนย์พักพิง (ล้านบาท)	เงินทุนที่ผู้อาศัย	งบบริหารจัดการ 5% (ล้านบาท)	งบพัฒนาเมือง (ล้านบาท)
กรุงเทพและปริมณฑล	4	67	313	376	35,091	1,139.62	66.34	439.05	45.10	10.42
ภาคกลางบน	8	32	67	134	6,032	249.65	11.22	120.88	9.99	1.65
ภาคตะวันตก	7	25	50	94	4,798	153.59	1.38	87.80	6.08	1.25
ภาคตะวันออก	8	34	76	109	7,648	275.70	3.93	130.10	9.51	2.78
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	19	48	214	346	17,628	568.48	11.03	293.57	24.06	11.80
ภาคใต้	11	43	103	165	9,987	283.14	22.90	143.01	11.48	29.80
ภาคเหนือ	14	41	117	381	11,587	314.68	47.89	155.57	13.64	7.04
ส่วนกลาง			1				5.00			93.11
รวม	71	290	941	1,605	92,771	2,984.87	169.69	1,369.97	119.85	157.86

3.5 กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาทั้งสิ้น 3 ชุมชน เป็นขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา โดยได้อาศัยแนวทางเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเป้าประสงค์ (Purposeful sampling) เพื่อหาชุมชนกลุ่มตัวอย่างมาเป็นตัวแทนในการศึกษาชุมชนบ้านมั่นคงในประเทศไทย ซึ่งได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก เกณฑ์ระยะเวลาการจัดตั้ง เนื่องจากชุมชนที่จะศึกษาหลังอำนาจหรือความเข้มแข็งนั้นควรเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมาอย่างน้อย 5 ปี หรือมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่มาอย่างน้อย 5 ปี เพื่อให้ชุมชนไม่อยู่ในช่วงก่อตั้งหรือวัยกำเนิดของชุมชนซึ่งเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงสูง ประการที่สอง เกณฑ์ขนาดของชุมชนและจำนวนครัวเรือนในชุมชน โดยให้มีขนาดของชุมชนและจำนวนครัวเรือนในชุมชนที่มีความใกล้เคียงกัน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ผลและอธิบายรูปแบบการดำเนินงานของชุมชนได้อย่างชัดเจน

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จึงได้กำหนดให้ทั้ง 3 ชุมชนในโครงการ นำร่องเป็นกรณีศึกษา เพราะมีระยะเวลาการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงที่ใกล้เคียงกัน และได้เลือกชุมชนตัวอย่างที่มีขนาดพื้นที่ และจำนวนครัวเรือนที่ใกล้เคียงกัน คือ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ มีพื้นที่ชุมชนขนาด 5 ไร่ จำนวน 83 แปลง 89 ครัวเรือน จำนวนสมาชิกสหกรณ์ 137 คน ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี มีพื้นที่ชุมชนขนาด 5 ไร่ 131 แปลง 124 ครัวเรือน จำนวนสมาชิก

สหกรณ์ 178 คน และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา มีพื้นที่ชุมชนขนาด 5 ไร่ 114 แปลง 119 ครัวเรือน มีจำนวนสมาชิกสหกรณ์ 118 คน

ในส่วนของ การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาในครั้งนี้ ใช้การสุ่มเลือกตัวอย่างตาม เป้าประสงค์ เลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะตรงตามขอบเขตในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

1. ผู้บริหาร สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
2. บุคลากรสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
3. ผู้นำชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา
4. คณะกรรมการชุมชนทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา
5. ประชาชนที่เป็นสมาชิกของแต่ละชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

ทั้งนี้การได้มาของผู้ให้ข้อมูลมาจากการเลือกที่เป็นตัวแทนในการให้ข้อมูล แต่ละด้าน ได้แก่

1. เลือกตัวอย่างเฉพาะที่ให้ประเด็นสำคัญ (Key informant)
2. เลือกตัวอย่างที่เป็นตัวแทน (Typical cases)
3. เลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball sampling)

ดังนั้น ขนาดกลุ่มเป้าหมายจึงขึ้นอยู่กับความเป็นตัวแทนในแต่ละด้านดังกล่าว ซึ่งจากการศึกษากลุ่มเป้าหมายทั้งหมด สรุปจำนวนกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล	หน่วยงาน/ชุมชน			
	สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน	ชุมชนเจริญชัย นิมิตใหม่	ชุมชนร่วม สามัคคี	ชุมชนสร้างสรรค พัฒนา
ผู้บริหาร	1	1	1	1
บุคลากร	3	-	-	-
คณะกรรมการ ชุมชน	-	3	2	2
สมาชิกชุมชน	-	15	15	15
รวม	4	19	18	18

3.6 วิธีการที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ 2 ประเภท ประกอบกันเพื่อทำการรวบรวมข้อมูลประชากร ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก บันทึกการสังเกตและการสำรวจพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลต่างๆ ซึ่งจะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่จะนำไปสู่การตอบปัญหาการวิจัยที่ตั้งไว้

3.6.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ในการออกแบบสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้พิจารณาจากกรอบแนวคิดในการวิจัย และคำถามในการวิจัยเป็นหลัก โดยมีขั้นตอนในการจัดทำแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

- สร้างแบบสัมภาษณ์โดยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัย และคำถามในการวิจัยเป็นหลักในการสร้างคำถามในแบบสัมภาษณ์

- ปรีกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรับแก้ให้เหมาะสม

- นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ (Pre - test) ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยใช้ประชาชนในชุมชนกลุ่มตัวอย่างจากการลงพื้นที่ในครั้งแรกเพื่อไปแนะนำตัวกับผู้นำชุมชน เพื่อนัดหมายวันสัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

- ทำการประมวลผลข้อมูลและข้อสังเกตที่ได้จากการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลที่ได้มาปรับแบบสัมภาษณ์ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคต่อการดำเนินงานของชุมชน ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบคำถามให้เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อเป็นการศึกษาถึงลักษณะการทำงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงกรณีตัวอย่าง และปัจจัยบริบทต่างๆ โดยมีโครงสร้างของคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

3.6.1.1 วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการ / วิธีการ ของภาครัฐในการเสริมสร้างพลัง (empowerment) แก่ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง

สอบถามจากเจ้าหน้าที่ของ พอช.

- 1) พอช. มีบทบาทอย่างไร ในชุมชนบ้านมั่นคง
- 2) พอช. มีกระบวนการในการดำเนินงานดังกล่าวอย่างไร
- 3) ท่านคิดว่า การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงสามารถเสริมสร้างพลังอำนาจ

แก่ชุมชนได้หรือไม่ และกรดำเนินงานดังกล่าวสามารถเสริมสร้างพลังให้ชุมชนในโครงการมากน้อยเพียงใด

4) หน่วยงานของท่านได้ดำเนินการอย่างไรบ้าง ในการส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงสามารถเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

5) หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการพัฒนาชุมชนด้วยตนเองหรือไม่อย่างไร

6) หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการพัฒนากลุ่มพึ่งพากันขนาดเล็กในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

7) หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการสร้างองค์กรชุมชนหรือไม่ อย่างไร

8) หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงมีการเป็นหุ้นส่วน เช่น การเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ หรือไม่ อย่างไร

9) หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมทางการเมืองและสังคมหรือไม่ อย่างไร

10) หน่วยงานของท่านมีกระบวนการ / วิธีการดำเนินงานในโครงการบ้านมั่นคงหรือไม่ และมีขั้นตอนการดำเนินการตามกระบวนการ / วิธีการดังกล่าวอย่างไร

สอบถามจากสมาชิกในชุมชนโครงการบ้านมั่นคง

1) ท่านคิดว่า การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงสามารถเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนของท่านได้หรือไม่ และการดำเนินงานดังกล่าวสามารถเสริมสร้างพลังให้ชุมชนของท่านมากน้อยเพียงใด

2) หน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการอย่างไรบ้างในการช่วยให้ชุมชนของท่านมีการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

3) หน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการพัฒนาชุมชนด้วยตนเองหรือไม่อย่างไร

4) หน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการพัฒนากลุ่มพึ่งพากันขนาดเล็กในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

5) หน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการสร้างองค์กรชุมชนหรือไม่ อย่างไร

6) หน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงมีการเป็นหุ้นส่วน เช่น การเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ หรือไม่ อย่างไร

7) หน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมทางการเมืองและสังคมหรือไม่ อย่างไร

8) กระบวนการตัดสินใจเพื่อพัฒนาชุมชนของท่านมีการแทรกแซงจากภาครัฐหรือไม่

9) ท่านคิดว่าชุมชนของท่านสามารถพัฒนาตามเจตจำนงศรัทธาของคนในชุมชนอย่างเป็นอิสระจากภาครัฐหรือไม่ อย่างไร

10) หน่วยงานภาครัฐมีกระบวนการ / วิธีการดำเนินงานในโครงการบ้านมั่นคงในชุมชนของท่านอย่างไร อธิบายขั้นตอนการดำเนินการตามกระบวนการ / วิธีการ

3.6.1.2 วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาผลจากการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ในชุมชนบ้านมั่นคง

ผลของการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคล

สุขภาพจิต

- 1) ครอบครัวท่านมีผู้ป่วยโรคจิตหรือไม่ เท่าที่ทราบมีกี่คน
- 2) ครอบครัวท่านมีผู้ป่วยทางสุขภาพจิตหรือไม่ เท่าที่ทราบมีกี่คน
- 3) ครอบครัวของท่านมีผู้ป่วยจากการติดสารเสพติดหรือไม่ เท่าที่ทราบมีกี่คน

โอกาสทางการศึกษา

- 1) ท่านเคยได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพหรือไม่
- 2) ครอบครัวของท่านมีผู้ที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาปัจจุบันหรือไม่ กี่คน
- 3) ครอบครัวของท่านมีผู้ที่จบมัธยมปลายและเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยหรือไม่ กี่คน

สมรรถนะทางการเงิน

- 1) ครอบครัวของท่านมีหนี้สินหรือไม่
- 2) ครอบครัวของท่านสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนหรือไม่
- 3) ครอบครัวของท่านมีรายได้ประมาณเดือนละเท่าไร

ผลของการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับครอบครัว

ครอบครัวเป็นสุข

- 1) ครอบครัวของท่านมีเด็กแรกเกิดถึง 5 ปีหรือไม่ ถ้ามีท่านคิดว่าเด็กดังกล่าวได้รับประทานอาหารที่เหมาะสมและเพียงพอหรือไม่ อาหารประจำของเด็กมีอะไรบ้างยกตัวอย่าง
- 2) ท่านคิดว่าสมาชิกในครอบครัวของท่านได้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพหรือไม่
- 3) ท่านคิดว่าครอบครัวของท่านมีความอบอุ่นของครอบครัวหรือไม่ อย่างไร
- 4) ครอบครัวของท่านมีผู้ที่ติดยาหรือบุหรืหรือไม่

ผลของการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชน

- 1) ในการเลือกตั้งครั้งล่าสุดท่านได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือไม่
- 2) ท่านได้เข้าร่วมกลุ่มภายในชุมชนหรือไม่ ถ้ามีมีกลุ่มใดบ้างยกตัวอย่าง
- 3) ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมหรือมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากภายในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- 4) ชุมชนของท่านมีการจัดสวัสดิการของชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ผลของการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับสัมพันธภาพเชิงสังคม

ความไม่มั่นคงในชีวิต

- 1) ปัจจุบันท่านมีงานทำหรือไม่
  - 2) ในครอบครัวของท่านมีผู้ว่างงานหรือไม่
  - 3) ในครอบครัวของท่านมีคนเคยพยายามหรือฆ่าตัวตายหรือไม่
  - 4) เท่าที่ทราบในชุมชนของท่านมีผู้ที่เคยพยายามฆ่าตัวตายหรือไม่ ถ้ามีกี่คน
- การเป็นภาระ**

- 1) ครอบครัวของท่านมีผู้ป่วยที่ไม่สามารถทำงานได้หรือไม่ กี่คน
- 2) ครอบครัวของท่านมีประชากรอายุต่ำกว่า 15 ปีหรือไม่ กี่คน
- 3) ครอบครัวของท่านมีคนชราที่ไม่สามารถทำงานได้หรือไม่ กี่คน

ผลของการเสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคง

หลังจากที่ชุมชนของท่านเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงแล้ว ท่านคิดว่าชีวิตของท่าน ครอบครัว ชุมชน และสังคม ที่ท่านอาศัยอยู่มีการพัฒนาที่ดีขึ้นหรือไม่อย่างไร

3.6.1.3 วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและก่อให้เกิดอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง

- 1) ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของชุมชน การตั้งบ้านเรือน การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร
- 2) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ สภาพสังคม วัฒนธรรมประเพณี ครอบครัว เครือญาติ การถือครองที่ดิน และการรวมตัวของกลุ่มเล็กๆ ในชุมชน
- 3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ การมีหนี้สิน
- 4) ปัจจัยด้านการเมือง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ลักษณะการใช้อำนาจ และการแทรกแซงจากภายนอก การเมืองภายในชุมชน และความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติ

3.6.2 บันทึกการสังเกต

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถสะท้อนถึงกระบวนการ และผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) รวมถึงปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตในด้านพื้นที่ตั้งของชุมชนกลุ่มตัวอย่าง ในเรื่องการดำเนินงาน ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน การติดต่อสื่อสารของชุมชนกลุ่มตัวอย่างก่อนสัมภาษณ์ ขณะสัมภาษณ์ และหลังจากการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งทำการจดบันทึกข้อมูลจากการสังเกตที่ได้ทั้งหมด

3.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการศึกษาศาสนสถานการณัจริงเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ โดยอาศัยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วม ซึ่งกลุ่มประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากรของพอช. ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่อง รวมทั้งสิ้น 45 คน

3.7.1 การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ชุมชน และ 1 หน่วยงานภาครัฐ โดยอาศัยวิธีที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (face – to – face interview) และการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ (telephone interview) เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลมีเวลาและเต็มใจที่จะให้สัมภาษณ์ด้วยการสนทนา ผู้มีวิจัยจึงจะทำการนัดวัน เวลา สถานที่ไว้ล่วงหน้า และเดินทางไปพบด้วยตนเอง และทำการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพิ่มบรรยากาศเป็นไปอย่างกันเอง ผู้วิจัยจะเปิดคำถามด้วยการถามถึง

ข้อมูลทั่วไปขององค์การ ลักษณะการดำเนินงาน การถามความเห็น อีกทั้งผู้วิจัยเองจะตั้งคำถามเพิ่มเติมขณะที่ทำการสัมภาษณ์ในบางแห่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้มากที่สุด และหากมีประเด็นใดที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ก็จะใช้การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และเพื่อยืนยันความสมบูรณ์อีกครั้ง

3.7.2 การรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต

ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตเพื่อเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งอื่นๆ ซึ่งเป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – participant observation) ได้แก่ การสังเกตการณ์สภาพแวดล้อมและตัวบุคคล (ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน พื้นที่ สภาพที่ตั้งบ้านเรือน พื้นที่สาธารณะในชุมชน เป็นต้น), การสังเกตพฤติกรรม (การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน การพูดคุย เป็นต้น), ความสัมพันธ์ (บทบาทของสมาชิกแต่ละคนในชุมชน)

3.7.3 การจดบันทึก

การจดบันทึกข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นการกันลืมและสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ภายหลัง โดยมีทั้งการจดบันทึกระหว่างการสัมภาษณ์ การจดบันทึกหลังการสัมภาษณ์ และการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ ทั้งนี้ข้อมูลที่จดบันทึกเบื้องต้น คือ การจดตามคำพูดที่ได้จากการตอบของผู้ถูกสัมภาษณ์นั้น จะมีการจัดระเบียบและจดบันทึกครั้งที่สอง เพื่อเป็นการจัดประเด็นข้อมูล ซึ่งในการจดบันทึกทุกครั้งต้องมีวันที่ สถานที่สัมภาษณ์ เวลาในการสัมภาษณ์

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีนี้ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ ตามแนวทางการสัมภาษณ์ ซึ่งมีการจดบันทึกเพื่อที่จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยความและการพรรณนาตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการอิงแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิด สำหรับข้อมูลที่เก็บมาจากการศึกษานั้น เมื่อเก็บรวบรวมมาแล้วก็ทำการตรวจสอบข้อมูล เมื่อทราบว่าข้อมูลส่วนใดที่หายไปก็จะทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติม ส่วนในกรณีนี้ข้อมูลมีความขัดแย้งกันหรือต้องการความน่าเชื่อถือของข้อมูลมากขึ้น ก็จะมีการสัมภาษณ์ในหลายครั้งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์คนเดิม แต่ต่างด้านเวลาหรือมีการตรวจสอบทางโทรศัพท์

หลังจากการตรวจสอบข้อมูลก็จะวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบ แยกแยะข้อมูลจัดหมวดหมู่เพื่อหาความเหมือนและความแตกต่างในข้อมูลหมวดเดียวกัน และหาสาเหตุของความเหมือน ความต่าง และหาความสัมพันธ์ทั้งระบบตามกรอบแนวคิด โดยมีการแยกการวิเคราะห์ ความแตกต่างออกเป็นประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์การศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการสำรวจและรวบรวมจากประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 59 คน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการจัดบันทึกการสังเกต ผู้วิจัยขอแบ่งส่วนผลการวิเคราะห์เป็น 5 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับ รูปแบบ วิธีการดำเนินงานในโครงการบ้านมั่นคงของภาครัฐผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับ รูปแบบ วิธีการดำเนินงาน และผลการเสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับ รูปแบบ วิธีการดำเนินงาน และผลการเสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี

ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับ รูปแบบ วิธีการดำเนินงาน และผลการเสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

ส่วนที่ 5 ผลการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 3 แห่ง

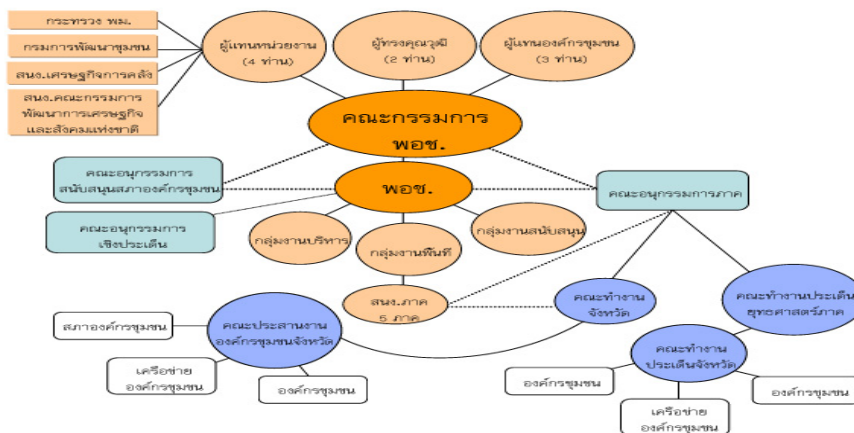
4.1 ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับ รูปแบบ วิธีการดำเนินงานในโครงการบ้านมั่นคงของภาครัฐผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

1.1 ข้อมูลทั่วไปของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน⁴¹

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2543 ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543 เป็นองค์กรของรัฐตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542 ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ต่อมาในเดือนตุลาคม 2545 ได้ย้ายมาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

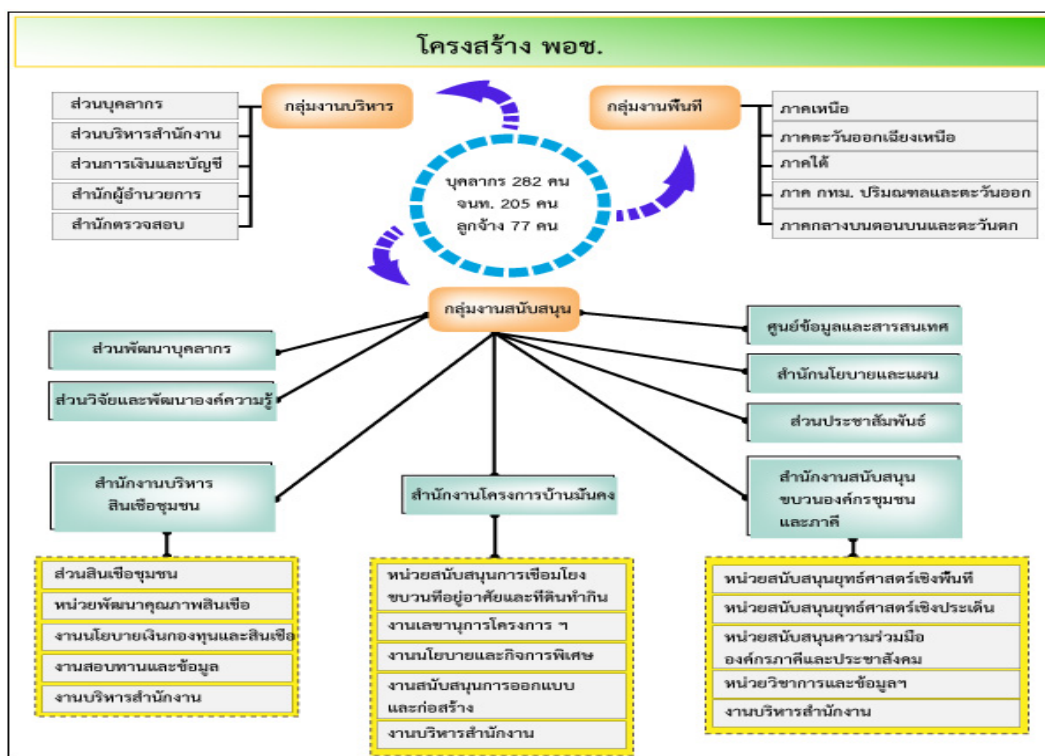
---

⁴¹ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก : www.codi.or.th/index.php. (25 กุมภาพันธ์ 2552)

รูปภาพโครงสร้างการทำงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

โครงสร้างองค์การ

รูปภาพโครงสร้างองค์การของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

วิสัยทัศน์องค์กร

เป็นองค์กรที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งของสังคมจากฐานราก ด้วยพลังองค์กรชุมชนและประชาสังคม

พันธกิจ

1. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ทั้งในเมืองและชนบท โดยยึดหลักการ พัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ และหลักการพัฒนาที่สมาชิกมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม

2. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

3. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ตลอดจนประสานงานการสนับสนุนและการให้การช่วยเหลือดังกล่าวจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

4. ส่งเสริมและสนับสนุนและสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดและระดับประเทศ

วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์

1. ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบทมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน
2. องค์กรชุมชนและเครือข่ายมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองบนพื้นฐานทุนชุมชนท้องถิ่นอย่างสมดุล (ทุนตัวเงินและไม่ใชตัวเงิน)
3. สภาพองค์กรชุมชนตำบลและเครือข่ายองค์กรชุมชนสามารถเชื่อมโยงและบูรณาการการทำงานในพื้นที่
4. ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้เพื่อพัฒนาและขยายผลสู่ชุมชนอื่น ทั้งภายในและภายนอกประเทศ
5. องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนมีขีดความสามารถในการบริหารจัดการตนเอง
6. ระบบบริหารจัดการขององค์กร พอช. มีความพร้อมสามารถรองรับและสนับสนุนงานของ พอช. และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. การสนับสนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัยในเมืองและที่ดินทำกินในชนบท
2. การพัฒนาองค์กรการเงิน/การจัดการทุนชุมชนและสวัสดิการชุมชน
3. การสนับสนุนการพัฒนาโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง
4. การพัฒนาเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชนยกระดับนโยบาย
5. การเสริมสร้างศักยภาพองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน เชื่อมโยงท้องถิ่นและภาคีพัฒนา
6. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กร พอช.

ผลการดำเนินงานจนถึงปัจจุบัน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้ดำเนินการอนุมัติโครงการไปแล้ว ณ ปัจจุบัน

(กรกฎาคม 2554) ครอบคลุม 71 จังหวัด 290 เมือง/เขต 941 โครงการ 1,605 ชุมชน 92,771ครัวเรือน

ผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ณ กรกฎาคม 2554

ภาค	จังหวัด	เมือง	โครงการ	จำนวนชุมชน	ครัวเรือน	งบสนับสนุนสหกรณ์ไทย (ล้านบาท)	งบสนับสนุนบ้านจัดสรรระดับพักคนไว้วัน (ล้านบาท)	งบอุดหนุนที่อยู่อาศัย	งบบริหารจัดการ 5% (ล้านบาท)	งบพัฒนาระบบเมือง (ล้านบาท)
กรุงเทพและปริมณฑล	4	67	313	376	35,091	1,139.62	66.34	439.05	45.10	10.42
ภาคกลางบน	8	32	67	134	6,032	249.65	11.22	120.88	9.99	1.65
ภาคตะวันตก	7	25	50	94	4,798	153.59	1.38	87.80	6.08	1.25
ภาคตะวันออก	8	34	76	109	7,648	275.70	3.93	130.10	9.51	2.78
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	19	48	214	346	17,628	568.48	11.03	293.57	24.06	11.80
ภาคใต้	11	43	103	165	9,987	283.14	22.90	143.01	11.48	29.80
ภาคเหนือ	14	41	117	381	11,587	314.68	47.89	155.57	13.64	7.04
ส่วนกลาง			1				5.00			93.11
รวม	71	290	941	1,605	92,771	2,984.87	169.69	1,369.97	119.85	157.86

ตารางผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง

1.2 ผลการวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคง

การดำเนินการของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในช่วงปีแรกโครงการบ้านมั่นคง จะพัฒนาโครงการนำร่อง 10 ชุมชน ซึ่งโครงการนำร่องที่เลือกมานี้เป็นชุมชนที่มีปัญหาด้านความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยจำเป็นต้องมีการปรับปรุง มีกลุ่มเป้าหมายชัดเจนซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย (ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือน) ส่วนใหญ่เป็นโครงการในที่ดินของรัฐ มีความหลากหลายในรูปแบบการแก้ไขปัญหา มีการกระจายตัวในภาคต่างๆ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติใน 10 โครงการแรก คือ

โครงการวิไลเจจ จังหวัดนราธิวาส โครงการเก้าเส้ง จังหวัดสงขลา โครงการแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง โครงการบุงคูก จังหวัดอุดรดิษฐ์ โครงการชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ โครงการชุมชนเก่าพัฒนา โครงการชุมชนร่วมสามัคคี โครงการชุมชนสร้างสรรค์พัฒนา โครงการชุมชนปอนไก่อ และโครงการชุมชนคลองลำนุ่น

การดำเนินงานของ พอช. จะพิจารณาหลักเกณฑ์การดำเนินงานผ่านหลักเกณฑ์การเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณาผู้เข้าร่วมโครงการใน 4 ด้าน ดังนี้

1. เป็นผู้อยู่อาศัย ที่มีบ้านของตนเอง ผู้อาศัย หรือบ้านเช่าที่อาศัยอยู่จริง ในชุมชนที่ไม่มีความมั่นคงในที่ดิน ชุมชนบุกรุก ชุมชนที่ประสบปัญหาการไล่ที่ ชุมชนที่เช่าระยะสั้น ทั้งที่ดินรัฐและที่ดินเอกชน รวมถึง กลุ่มบุกรุกขนาดเล็กที่กระจัดกระจายในเมือง ในส่วนของชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา นั้น ทั้ง 3 ชุมชน ประสบปัญหาความไม่มั่นคงในที่ดิน อันเนื่องมาจากการเป็นชุมชนบุกรุกและกำลังจะโดนไล่ที่ ทำให้สามารถพิจารณาให้เข้าหลักเกณฑ์เบื้องต้นเพื่อพิจารณาเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงได้

2. กรณีกลุ่มบ้านเช่า ต้องเป็นผู้อยู่อาศัยจริงและมีระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนต่อเนื่องไม่ต่ำกว่า 5 ปี ยกเว้น ผู้เช่าที่มีเหตุจำเป็นต้องย้ายออกจากชุมชนแต่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ให้คณะกรรมการชุมชน พิจารณาเป็นกรณีๆ ไปตามความเดือดร้อน

3. กรณีกลุ่มบุกรุกขนาดเล็กที่กระจัดกระจาย หรือ ผู้จดทะเบียนปัญหาสังคมและความยากจนฯ ต้องมีรายได้ต่อครอบครัวไม่เกินเกณฑ์ที่กำหนดของผู้มีสิทธิในการจองซื้อบ้านเอื้ออาทร

4. กรณีชุมชนที่อยู่ในที่ดินของตนเอง ให้พิจารณาเป็นกรณี ๆ ไปตามความเดือดร้อน

นอกจากนี้ยังกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาสีทธิ ในโครงการบ้านมั่นคง ดังนี้

1. การพิจารณาสีทธิให้บ้านละ 1 สิทธิ

2. กรณีบ้านที่มีผู้อยู่อาศัยมากกว่า 5 คนขึ้นไป และมีความแออัด สามารถพิจารณาให้สิทธิเพิ่มได้ไม่เกิน 1 สิทธิ

3. การพิจารณาเพิ่มสิทธิให้กับบ้านที่อยู่อาศัยกันอย่างแออัด ให้พิจารณาเรื่องรายได้รายจ่ายประกอบด้วย โดยบ้านที่ได้รับสิทธิเพิ่มต้องเป็นครอบครัวที่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายได้ และการได้สิทธิเพิ่มจะไม่ส่งผลให้พ่อแม่หรือผู้สูงอายุในบ้านต้องถูกทอดทิ้ง

4. กรณีกลุ่มบ้านเช่า ต้องเป็นผู้อยู่อาศัยอยู่จริง และมีระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี ยกเว้นผู้เช่าที่ย้ายที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ให้คณะกรรมการชุมชนพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป แต่อย่างไรก็ตาม ผู้จะได้สิทธิไม่ควรอาศัยอยู่ในชุมชนต่ำกว่า 2 ปี

5. บ้านหลังหนึ่งสามารถรับสิทธิได้เพียงโครงการเดียว
6. กรณีการย้ายไปสร้างชุมชนในที่ดินใหม่ หากเป็นเจ้าของบ้านเช่า แต่เจ้าของบ้านไม่ได้อยู่อาศัยจริงในชุมชน และต้องการที่ดินในชุมชนใหม่เพื่อประโยชน์ในการสร้างรายได้ มิใช่เพื่ออยู่อาศัยจริงของตนเองและบุตรหลาน ไม่สามารถให้สิทธิได้
7. กรณีย้ายไปสร้างชุมชนใหม่ ผู้ได้รับสิทธิต้องมีแผนการเข้าอยู่อาศัย หรือปลูกสร้างบ้านในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี
8. กรณีบางครอบครัวต้องประสบปัญหาครอบครัว ไม่สามารถจ่ายค่าที่อยู่อาศัยได้ ชุมชนอาจพิจารณาให้ครอบครัวนั้น ๆ แก้ปัญหาโดยการแบ่งห้องให้เช่า

เมื่อมีชุมชนที่จะเข้าโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนนั้นๆ จะต้องดำเนินการขั้นตอนโดยสรุป ดังนี้เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการขออนุมัติเข้าโครงการบ้านมั่นคง

1. ชุมชนทำการสำรวจข้อมูลครัวเรือนผู้เดือดร้อนในชุมชน รวมถึงกลุ่มบุคคล
2. ชุมชนจัดทำเกณฑ์การพิจารณาผู้เข้าร่วมโครงการและเกณฑ์การพิจารณาสิทธิเสนอให้เครือข่าย และหรือคณะกรรมการเมืองให้ความเห็นชอบ
3. จัดประชุมสมาชิกในชุมชน เพื่อตรวจสอบ และให้การรับรองผู้เดือดร้อนและรับรองการพิจารณาสิทธิของชุมชน โดยเครือข่ายหรือขบวนชุมชนมีส่วนร่วมด้วย
4. ชุมชนเสนอหลักเกณฑ์ รายชื่อผู้เดือดร้อนและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เครือข่ายองค์กรชุมชนในเมืองนั้น ๆ หรือคณะกรรมการเมืองรับรองผู้เดือดร้อนและรับรองการพิจารณาสิทธิของชุมชน
5. จัดประชุมสมาชิก เพื่อร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือสหกรณ์ ดำเนินกิจกรรมออมทรัพย์ การสร้างความเข้าใจร่วมกันของสมาชิก และทำความเข้าใจเรื่องแนวทางการปรับปรุงหรือพัฒนาชุมชน ออกแบบวางผังชุมชนใหม่ และแบบบ้าน
6. นำเสนอโครงการตามขั้นตอนในระดับภาค อาทิ นำเสนอต่อเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภาค คณะทำงานโครงการบ้านมั่นคงภาค (ตามคำสั่งของ พอช.) และคณะทำงานพิจารณากลั่นกรอง สินเชื่อบ้านมั่นคงไทยเข้มแข็ง
7. นำเสนอโครงการที่ผ่านการพิจารณากลั่นกรองตามข้อ 7) แล้ว ต่อคณะอนุกรรมการโครงการบ้านมั่นคงไทยเข้มแข็งเพื่อพิจารณาอนุมัติ
8. จัดระบบการบริหารจัดการงบประมาณ และการบริหารจัดการงานก่อสร้าง เพื่อดำเนินโครงการ

หลักการสำคัญของการพัฒนาที่อยู่อาศัยขอโครงการบ้านมั่นคง จะอยู่บนหลักการ เสริมสร้างพลังให้กับชุมชนเจ้าของโครงการโดยสามารถสรุปหลักการสำคัญได้ ดังนี้

1. ชุมชนเจ้าของโครงการจะดำเนินการ โดยรัฐจะอุดหนุนงบประมาณ ค่าพัฒนาระบบ - สาธารณูปโภค และสิ่งแวดล้อมถึงชุมชนโดยตรง ทำให้ชุมชนเป็นตัวตั้งในการดำเนินกระบวนการทุกขั้นตอนสามารถคิด วางแผน และจัดการได้อย่างเต็มที่ โดยมีหน่วยงานท้องถิ่นและมหาวิทยาลัยเป็นผู้ช่วยสนับสนุน ตามแนวทางใหม่นี้ ชาวบ้านจะเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้รับประโยชน์” หรือ “ผู้ขอรับความช่วยเหลือ” เป็น “เจ้าของโครงการ” ร่วมกันทั้งชุมชนและใช้กระบวนการบ้านมั่นคงเป็นกระบวนการพัฒนาที่จะเปลี่ยนสภาพ วิธีคิด สถานภาพ และความสัมพันธ์ของชุมชนกับสังคมให้ดีขึ้น

2. เป็นการสร้างความมั่นคงในการครอบครองที่ดินให้กับชุมชน เนื่องจากความมั่นคงในการถือครองที่ดินจะเป็นพื้นฐานให้เกิดการสร้างชุมชนที่มั่นคง ยั่งยืน โดยเน้นที่ดินของรัฐ และที่ดินของเอกชนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ รวมทั้ง การหาที่ดินใหม่ในกรณีที่จะต้องมีการรื้อย้ายอันจะนำไปสู่การกระจายการถือครองที่ดินที่เป็นธรรม เช่น การซื้อที่ดิน การเช่าระยะยาว เป็นต้น โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชนในการอยู่อาศัย ตลอดจนการปรับแก้กฎระเบียบต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น

3. ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมิใช่เป็นเพียงการสร้างที่อยู่อาศัยที่มั่นคงเท่านั้น แต่จะเน้นการสร้างชุมชนที่มั่นคง แข็งแรงเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การสร้างความมั่นคงของชีวิตด้านสังคมและเศรษฐกิจ เป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกันมีความสัมพันธ์ต่อกัน และมีการจัดการร่วมกันเป็นการพัฒนาโครงการที่มั่นคงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ สภาพกายภาพที่สวยงาม มีศักดิ์ศรี และการจัดการไปพร้อมๆ กัน

4. ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงจะเน้นการแก้ปัญหาาร่วมกันทั้งเมือง โดยมุ่งให้เกิดแนวทางและแผนการแก้ปัญหาที่ครอบคลุมทุกชุมชนที่ไม่มีความมั่นคงในเมือง สนับสนุนให้เกิดกลไกการพัฒนาเมืองร่วมกัน โดยชุมชนเป็นแกนหลัก ร่วมกับภาคีต่างๆ เช่น หน่วยงานท้องถิ่น เทศบาล สถาบันการศึกษา ผังเมือง นักพัฒนาเอกชน ฯลฯ เพื่อร่วมกันวางแผนและจัดกระบวนการพัฒนาเมืองควบคู่กันไป

ซึ่งหากพิจารณาการดำเนินงานและหลักการของโครงการบ้านมั่นคงโดยผ่าน พอช.

แล้วจึงสรุปได้ว่า โครงการบ้านมั่นคงเป็นการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ให้กับชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่ชาวชุมชนเป็นหลัก ชุมชนเป็นคนคิด คนทำ วางระบบการบริหารจัดการเอง โดยหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้สนับสนุน หรือเป็นพี่เลี้ยง ที่คอยให้คำแนะนำเท่านั้น

นอกจากนี้จากการลงพื้นที่เพื่อสืบหาข้อมูลกระบวนการเสริมสร้างพลังในโครงการบ้านมั่นคงตามโครงสร้างแบบสอบถาม โดยได้สอบถามกลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นผู้บริหาร และบุคลากร จำนวน 4 คน ในสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนตามประเด็นคำถาม พบว่า

1) พอช. มีบทบาทอย่างไร ในชุมชนบ้านมั่นคง

ผู้วิจัยได้ทำการ สอบถามบุคลากรใน พอช. เพื่อเป็นการแสดงย้ำบทบาทของ พอช. ในการเป็นหน่วยงานภาครัฐที่เป็นเจ้าภาพหลักในการดูแลโครงการบ้านมั่นคง ซึ่ง พบว่า บทบาทสำคัญของ พอช. คือ การเข้าไปเป็นพี่เลี้ยงในการเสนอแนะให้ชุมชนดำเนินการใดๆ ในการพัฒนาชุมชน โดยครอบคลุมในทุกๆ ด้าน ตั้งแต่การร่วมช่วยเหลือต่อรองที่ดินกับเจ้าของที่ดิน กรณีถูกไล่ที่ การพัฒนาที่อยู่อาศัย การให้สินเชื่อ การช่วยเหลือด้านการบริหารงานของสหกรณ์ แต่บทบาท การให้ความช่วยเหลือ ดังที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น พอช. จะเป็นเพียงผู้ให้ข้อเสนอแนะ หรือเป็นพี่เลี้ยงเท่านั้น โดยการตัดสินใจทุกอย่าง ชุมชนจะต้องตัดสินใจกันเอง ดังข้อค้นพบมูลที่ผู้วิจัยได้สอบถาม ข้อมูลดังกล่าวนี้จากบุคลากรของ พอช. ที่ดูแลโครงการบ้านมั่นคงในฐานะเป็นเจ้าของโครงการ พบว่า จากการให้ข้อมูลของ BA 1 กล่าวว่า “พอช. เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ บริหารโครงการ assign ทั้งโครงการ เราทำทุกอย่างบนหลักปรัชญาของ พอช. ทำอย่างไรก็ได้ให้ชุมชนดูแลตัวเองได้ เราเป็นแค่พี่เลี้ยงคอยดูแล ” BA 2 กล่าวว่า “การแก้ปัญหาสังคมต้องโยงใยการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการพัฒนาด้วยกัน บทบาทของเราที่ช่วยให้เกิดการโยงใย ประสานการแก้ไขปัญหาระหว่างชุมชน ประสานการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชน แต่ให้ชุมชนพัฒนาตัวเองนะ เราแค่ช่วยประสาน” จากการให้ข้อมูลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า พอช. มีบทบาทในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการมีบทบาทในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง พอช. จะเป็นเพียงพี่เลี้ยงของชุมชน

2) พอช. มีกระบวนการในการดำเนินงานดังกล่าวอย่างไร

ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามข้อมูลกระบวนการดำเนินงานของ พอช. ในการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงนำร่อง 3 ชุมชน ที่ทำการศึกษา พบว่า จะมีการดำเนินการที่เหมือนกัน คือ การพิจารณาว่าชุมชนทั้ง 3 ดังกล่าวเข้าหลักเกณฑ์การพิจารณาให้เข้าร่วมโครงการหรือไม่ ซึ่ง พบว่า ทั้ง 3 ชุมชนมีความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยอันเนื่องมาจากการเป็นชุมชนบุกรุกและกำลังจะโดนไล่ที่เหมือนกัน ต่อมาก็มมีการเสนอให้ชุมชนจัดทำโครงการของชุมชนในการที่จะพัฒนาที่อยู่อาศัยเพื่อประกอบการขออนุมัติให้เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง และหลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงแล้ว ก็มีการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการร่วมตัวจัดการปัญหาด้วยตัวเอง ส่งเสริมให้เกิดพลังอำนาจของชุมชนในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเอง ดังการให้ข้อมูลของบุคลากรของ พอช. ดังนี้ BA 1 กล่าวว่า “เราดู

ตั้งแต่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามาเป็นสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง และหลังจากเข้าแล้วทำยังไง พอช. เรา เสนอกว้างๆ เมืองและชุมชนเลือกเอง เราก็มีการจัดเวทีให้ความรู้ให้ชุมชนเสนอตัวเองเข้ามา คือ ชุมชนต้องรวมกลุ่มกันแก้ปัญหา มีการออมทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ตั้งสหกรณ์ของชุมชนเพื่อ แก้ปัญหาโดยการขอสินเชื่อจาก พอช. ไป เราก็ให้ความรู้ส่งเสริมให้ชาวบ้านร่วมกันแก้ปัญหา พร้อมๆ กับให้ความรู้เรื่องสหกรณ์” BA 3 กล่าวว่า “เราส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา แล้วก็ ส่งเสริมให้แก้ปัญหาในรูปแบบของกรรมการ ถ้ามีปัญหาเรื่องงบประมาณก็เสนอให้ตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือกลุ่มออมทรัพย์ อยากให้ชุมชนดำเนินการอะไรผ่านกรรมการชุมชนจะได้มีการประชุมกัน แก้ปัญหา การออกแบบบ้าน หรือพัฒนาที่อยู่อาศัย ขนย้ายของเข้าบ้านใหม่ การร่วมกันพัฒนา หลังจากเข้าโครงการชุมชนต้องดูแลกันเองได้” BA 2 และ BA 4 กล่าวว่า “กระบวนการหลักๆ ก็ ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม ส่งเสริมให้เกิดการแก้ปัญหาร่วมกัน มีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ให้ชุมชน ร่วมกันวางแผนแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยเอง และพัฒนาสภาพแวดล้อม หลังจากสร้างบ้านเสร็จก็ส่งเสริม ให้พัฒนาเป็นชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป” จากการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล สรุปได้ว่า พอช. มีบทบาทตั้งแต่ การส่งเสริมให้ชุมชนรวมกันเป็นกลุ่ม จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ร่วมกันแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย ให้ความรู้ใน การดำเนินงานของสหกรณ์ ชุมชนรวมกลุ่มกันออกแบบที่อยู่อาศัย พัฒนาที่อยู่อาศัยและ สภาพแวดล้อมชุมชน ขนย้ายเข้าอยู่บ้านใหม่ และกระบวนการสำคัญสุดท้ายคือ ร่วมกันสร้างความ เข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนบนหลักการพึ่งตนเองของชุมชน

3) ท่านคิดว่าการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงสามารถเสริมสร้างพลัง อำนาจแก่ชุมชนได้หรือไม่ และการดำเนินงานดังกล่าวสามารถเสริมสร้างพลังให้ชุมชน ในโครงการมากน้อยเพียงใด

ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามข้อมูลจากบุคลากร ของ พอช. เกี่ยวกับข้อมูลการเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคงที่จะสามารถเสริมสร้างพลังให้กับชุมชนนาร่อง 3 ชุมชน ที่ทำการศึกษาได้มากน้อย เพียงใด จากการให้ข้อมูลของผู้บริหาร และบุคลากรของ พอช. ตัวอย่างกล่าวว่าโครงการบ้านมั่นคง เสริมสร้างพลังอำนาจให้ชุมชนอย่างมาก ไม่เพียงแต่ให้ที่อยู่อาศัย ชุมชนแออัดที่อยู่ร่วมกันไม่เคย ทำงานร่วมกันพอได้ทำงานร่วมกันก็เกิดความรักกันสามัคคีกัน แก้ปัญหาร่วมกันได้ ซึ่งต่อไปจะส่งผล ต่อความเข้มแข็งของชุมชนและพึ่งตนเองได้ ซึ่งจากการให้ข้อมูลของ BA 1 กล่าวว่า “มากขึ้นอย่าง มากเลย คิดดูนะจากชุมชนแออัดสลัมที่มีผิดกฎหมาย มาถูกกฎหมายเค้าไม่ต้องอยู่อย่างหลบๆ ซ่อนๆ ไม่ต้องกลัวใครมาไล่ที่ มีบ้านที่ดีๆ สมแก่ฐานะ หลังๆ ชุมชนเค้ารู้จักต่อรองเอง คิดเองเราไม่ต้องไป ดูแลเหมือนตอนแรกๆ แล้ว” ซึ่งการให้ข้อมูลของ BA 1 ก็สอดคล้องกับ BA 2 ถึง BA 4 ที่ให้ข้อมูลว่า

หลังจากเข้าร่วมโครงการแล้วชุมชนแออัดในโครงการบ้านมั่นคงมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมาก สามารถพึ่งตนเองดำเนินงานเองผ่านกรรมการชุมชนทำให้เกิดพลังอำนาจของชุมชนเพิ่มมากขึ้นอย่างมาก

4) หน่วยงานของท่านได้ดำเนินการอย่างไรบ้าง ในการส่งเสริมให้ชุมชน ในโครงการบ้านมั่นคงสามารถเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

จากการให้ข้อมูลของผู้บริหารและบุคลากรของ พอช. พบว่า พอช. ได้ดำเนินการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่การรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนแล้วเข้าร่วมโครงการ ซึ่งการดำเนินงานของชุมชนแต่ละแห่งก็ต้องผ่านคณะกรรมการชุมชนที่คนในชุมชนเป็นผู้เลือกต่างจากสมัยก่อนที่สำนักงานเขตฯ จะเลือก การดำเนินงานของ พอช. ในการพัฒนาชุมชนเริ่มต้นตั้งแต่เริ่มรวมกลุ่มจนถึงขั้นสุดท้ายที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมีพลังอำนาจของชุมชนในการพึ่งตนเอง

5) หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการพัฒนา ชุมชนด้วยตนเองหรือไม่อย่างไร

จากการให้ข้อมูลของผู้บริหารและบุคลากรของ พอช. พบว่า ได้ดำเนินการบนพื้นฐานของการให้ชุมชนพึ่งตนเองมาตั้งแต่เริ่มประชุมรวมกลุ่มกันเองของชุมชนตามกระบวนการเสริมสร้างพลังชุมชน ในข้อ 2 คือ มีบทบาทตั้งแต่การส่งเสริมให้ชุมชนรวมกันเป็นกลุ่ม จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ร่วมกันแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย ให้ความรู้ในการดำเนินงานของสหกรณ์ ชุมชนรวมกลุ่มกันออกแบบที่อยู่อาศัย พัฒนาที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมชุมชน ขนย้ายเข้าอยู่บ้านใหม่ และกระบวนการสำคัญสุดท้ายคือ ร่วมกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนบนหลักการพึ่งตนเองของชุมชน

6) หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการพัฒนา กลุ่มพึ่งพากันขนาดเล็กในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

จากการให้ข้อมูลของผู้บริหารและบุคลากรของ พอช. พบว่า พอช. ได้ดำเนินการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของชุมชนเป็นกลุ่มย่อยๆ ดังการให้ข้อมูลของ BA 1 กล่าวว่า “เราส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มย่อยๆ เพื่อช่วยในการบริหารกลุ่มใหญ่ ถ้ามีกลุ่มย่อยๆ ก็จะทำให้กลุ่มใหญ่บริหารง่ายขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์ หรือพวกกลุ่มอาชีพต่างๆ” BA 2 กล่าวว่า “เจ้าหน้าที่ที่ลงพื้นที่นอกจากไปดูผลการดำเนินงานของชุมชนแล้ว ยังเล่าความสำเร็จของกลุ่มชุมชนอื่นๆ ด้วย เช่น การรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ ทำให้รายได้ของคนในชุมชนสูงขึ้น คือ ถ้าเค้าสนใจเราก็จะประสานให้คนที่ทำอยู่แล้วมาเล่าให้ฟังว่าทำยังไง ชุมชนเค้าก็ช่วยกันนะ” BA 3 กล่าวว่า “เรื่องการรวมกลุ่มย่อย เจ้าหน้าที่

ทุกคนส่งเสริมอยู่แล้ว เรามีงบประมาณสนับสนุนด้วย ชุมชนไหนสนใจก็ทำโครงการมาขอสนับสนุนงบประมาณได้ ที่ผ่านมาก็มีหลายชุมชนเอาโครงการมาเสนอ เช่น โครงการเพาะเห็ด เป็นต้น” จากข้อมูลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า พอช. ได้มีการสนับสนุนการรวมกลุ่มย่อยในชุมชน มีการตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนรวมถึงการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้ถึงข้อดีการรวมกลุ่มย่อยด้วย

7) หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการสร้างองค์กรชุมชนหรือไม่ อย่างไร

จากการให้ข้อมูลของผู้บริหารและบุคลากรของ พอช. พบว่า กระบวนการดำเนินงานของ พอช. จะเริ่มต้นจากการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรวมกลุ่มกัน จากนั้นก็ร่วมมือกันแก้ปัญหา และตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์หรือกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน

8) หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงมีการเป็นหุ้นส่วน เช่น การเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ หรือไม่ อย่างไร

จากการให้ข้อมูลของผู้บริหารและบุคลากรของ พอช. พบว่า กระบวนการดำเนินงานของ พอช. จะเริ่มต้นจากการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรวมกลุ่มกัน จากนั้นก็ร่วมมือกันแก้ปัญหาและตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์หรือกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน การตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ สมาชิกในชุมชนทุกครอบครัวจะเป็นหุ้นส่วนของสหกรณ์เพื่อดำเนินกิจกรรมกับสหกรณ์ในการขอสินทรัพย์เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเอง หรือแม้กระทั่งกู้เงินไว้ใช้ดำรงชีวิตหรือประกอบอาชีพแล้วแต่นโยบายของสหกรณ์และผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในชุมชนนั้นๆ

9) หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงมีการเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมทางการเมืองและสังคมหรือไม่ อย่างไร

จากการให้ข้อมูลของผู้บริหารและบุคลากรของ พอช. พบว่า โครงการที่ พอช. สนับสนุนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับกิจกรรมการเมือง เช่น การให้ความรู้เรื่องการเลือกตั้ง รณรงค์ให้มีการเลือกตั้ง นอกจากนั้นยังมีการปูพื้นฐานให้ชุมชนมีการรวมตัวกันของเครือข่ายชุมชนเมืองในการผลักดันนโยบายต่างๆ ที่มาจากชุมชนโดยตรงเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่ตรงจุด ดังการให้ข้อมูลของ BA 1 กล่าวว่า “นอกจากปรัชญาจากกระบวนการที่ยากให้ชุมชนต่างๆมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในอนาคตแล้ว เรายังอยากเห็นชุมชนรวมกันเป็นเครือข่ายแล้วผลักดันนโยบายการแก้ปัญหาต่างๆ ให้แก่ภาคการเมือง โดยตัวของชุมชนเองด้วย เพราะนโยบายที่ชุมชนเสนอโดยตรงต่อความต้องการของชุมชนมากที่สุด มากกว่าการคิดจากคนนอกชุมชน” BA 4 กล่าวว่า “มีการรณรงค์ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง การส่งเสริมให้รวมกลุ่มกันต่อรอง อย่างปีที่แล้วงบประมาณหมุนเวียนของ พอช. ในการปล่อยสินเชื่อหมด ก็อาศัยชุมชนต่างๆ เสนอให้รัฐบาลเพิ่ม

งบให้ 300 กว่าล้าน ก็ชุมชนนั้นแหละที่ช่วยกันเสนอ” จากข้อมูลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า พอช. ได้มีการส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกิจกรรมทางการเมืองและส่งเสริมให้ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ทั้งยังมีการมอบเป้าหมายว่าในอนาคตอยากให้ชุมชนเสนอนโยบายการพัฒนาที่มาจากชุมชนเอง

10) หน่วยงานของท่านมีกระบวนการ / วิธีการดำเนินงานในโครงการบ้านมั่นคงหรือไม่ และมีขั้นตอนการดำเนินการตามกระบวนการ / วิธีการดังกล่าวอย่างไร

จากการให้ข้อมูลของผู้บริหารและบุคลากรของ พอช. เกี่ยวกับกระบวนการ/วิธีการของ พอช. ในการเสริมสร้างพลังให้กับชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า กระบวนการเสริมสร้างพลังชุมชนของ พอช. ในชุมชนทั้ง 3 ชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษานั้น พอช. จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนที่เป็นชุมชนเจ้าของปัญหาที่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการปัญหา ผ่านกระบวนการของชุมชนเอง ซึ่งทั้งนี้ส่วนใหญ่จะปรากฏในรูปของคณะกรรมการชุมชน หรือมติที่ประชุมของชุมชน โดยขั้นตอนนี้ พอช. จะช่วยในการให้ข้อเสนอแนะ และมีการนำคณะกรรมการชุมชนในการเข้าดูงานชุมชนต่างๆ ที่มีการรวมกลุ่มกันก่อนแล้ว ให้ชุมชนต่างๆ มีโอกาสเรียนรู้ประสบการณ์การแก้ปัญหาาร่วมกัน เมื่อชุมชนแต่ละที่มีการตกผลึกถึงปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ แล้ว ก็จะส่งเสริมให้ชุมชนร่วมตัวกันตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนขึ้น ในส่วนของปัญหาที่ต้องอาศัยงบประมาณในการจัดการและแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะในสวนที่ พอช. เป็นหน่วยงานเจ้าภาพหลักในการรับผิดชอบเรื่องที่อยู่อาศัยและความไม่มั่นคงในที่ดินมีการเสนอแนวทางกระตุ้นให้ชาวบ้านร่วมตัวกันศึกษาปัญหาที่อยู่อาศัยที่ชุมชนกำลังประสบอยู่และวิธีการแก้ไข รวมทั้งการให้มีการศึกษาดูงานจากชุมชนอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย นอกจากการกระตุ้นให้รวมกลุ่มกันแล้ว ยังมีการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาจากกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชน และมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์ชุมชนสามารถขอสินเชื่อผ่าน พอช. เพื่อนำงบประมาณดังกล่าวมาพัฒนาชุมชนได้ ทั้งนี้ ใน 3 ชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษา มีการปล่อยสินเชื่ออยู่ที่ร้อยละ 1 ซึ่ง สหกรณ์ของแต่ละชุมชนจะทำการจัดสรรสินเชื่อเหล่านั้นให้กับสมาชิกในการนำไปพัฒนาที่อยู่อาศัย โดยชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่เข้าไปปล่อยกู้ในอัตราร้อยละ 9 ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และสร้างสรรค์พัฒนาไปปล่อยกู้ในอัตราร้อยละ 3 หลังจากการพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนแล้ว พอช.3. ยังได้ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน โดยการเสนอให้แต่ละชุมชนมีการจัดทำโครงการต่างๆ โดยให้สมาชิกร่วมกันประชุมเพื่อเสนอโครงการที่ชุมชนอยากได้ หรืออยากจัดให้มีขึ้นในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มย่อยกันภายในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนขึ้น ดังปรากฏในแต่ละชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษา พบว่า แต่ละชุมชนมีการจัดให้มีโครงการต่างๆ ขึ้นภายในชุมชนเอง เช่น ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ จัดให้มีโครงการต่างๆ อีก 6 โครงการ เช่น โครงการทำความ

สะอาดชุมชนในทุกเดือน โครงการออมทรัพย์ โครงการสวัสดิการชุมชน เป็นต้น ส่วนชุมชนบ้านมั่นคง ร่วมสามัคคี ก็มีการจัดโครงการส่งเสริมการเพาะเห็ดเพื่อสร้างรายได้ โครงการออมทรัพย์แม่ของแผ่นดิน โครงการจัดงานประเพณีต่างๆ ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา มีการจัดให้มีโครงการออมทรัพย์ โครงการต่อต้านยาเสพติด โครงการจัดงานประเพณีสมโภชน์ศาลชุมชน จึงเห็นได้ว่า พอช. ได้ดำเนินการเพื่อเสริมสร้างพลังให้กับชุมชนต่างๆ เป็นขั้นตอนการดำเนินงานที่เหมือนกัน และมีหลักการพิจารณาการเข้าร่วมโครงการ จนกระทั่งการช่วยเหลือหลังจากการเข้าเป็นสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงแล้ว อย่างเป็นขั้นเป็นตอน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสรุป ขั้นตอน/กระบวนการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างพลังให้ชุมชนบ้านมั่นคง 3 ชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษ ไว้ซึ่งประกอบด้วย 8 ขั้นตอน/กระบวนการ ดังนี้

8.1 ส่งเสริมให้ชุมชนและชาวบ้านที่เป็นเจ้าของปัญหามีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อประชุมร่วมกันหาทางแก้ปัญหา ผ่านการประชุม และการมีส่วนร่วมกันของคนในชุมชน

8.2 กลุ่มชาวบ้านมีกระบวนการออมทรัพย์อย่างมีสัจจะ

8.3 กระตุ้นให้เกิดกระบวนการกลุ่มของชุมชนในการศึกษาปัญหาที่อยู่อาศัยและสภาพการณ์ต่างๆ

8.4 ประสานงาน ให้ความรู้ และอำนวยความสะดวกในการให้สหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชนใช้สิทธิในการกู้ยืมเงินผ่าน พอช.

8.5 กระบวนการรวมกลุ่มร่วมกันในการออกแบบบ้าน และสภาพแวดล้อมในที่ดินที่จะทำการปรับปรุง

8.6 ส่งเสริมให้พัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนผ่านความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน

8.7 การขนย้ายเพื่อกลับเข้าอยู่ในบ้านและสิ่งแวดล้อมใหม่

8.8 ร่วมกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนบนหลักการพึ่งตนเอง

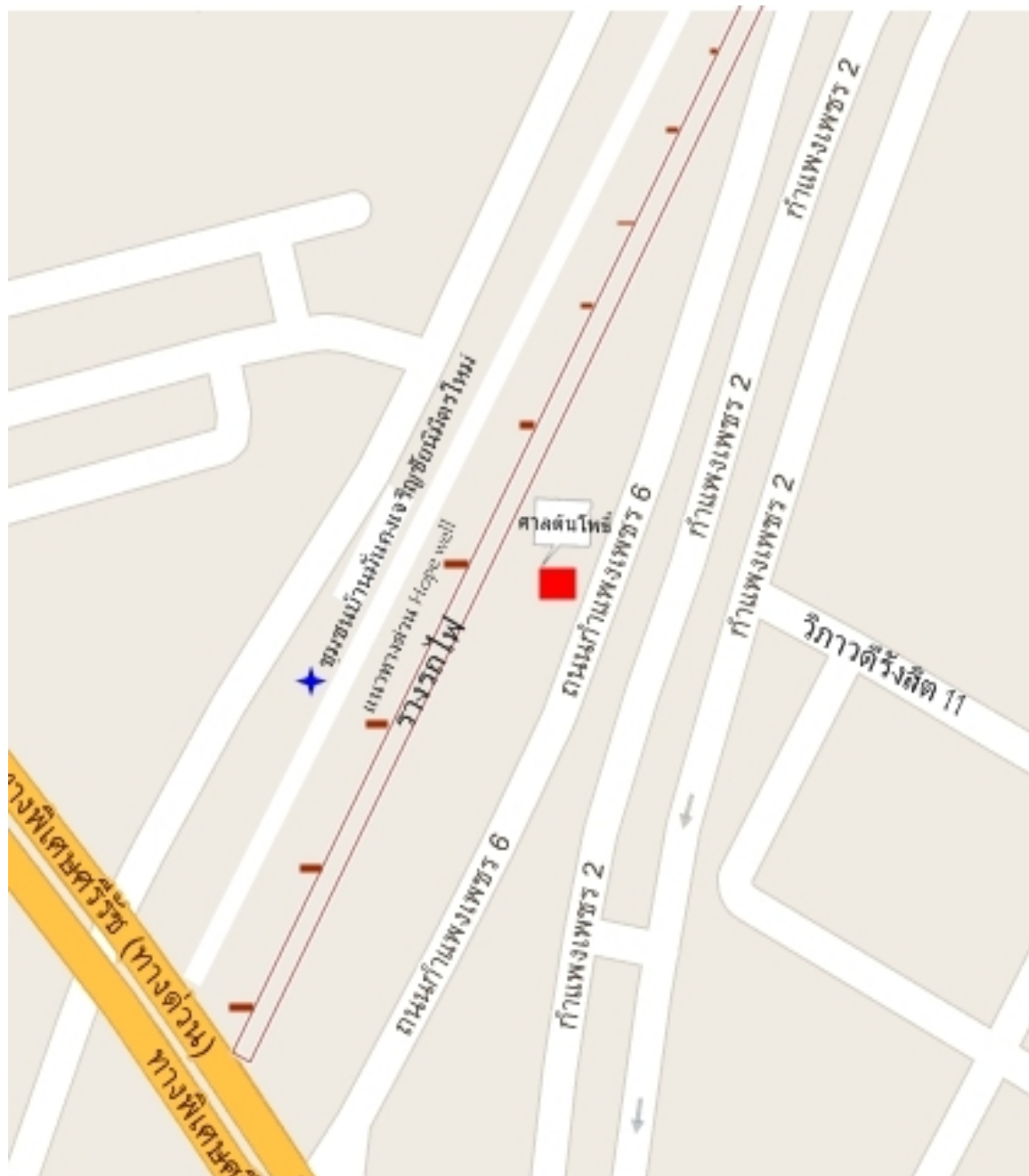
ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่ากระบวนการเสริมสร้างพลังโดยภาครัฐผ่าน พอช. ดังกล่าว จะอยู่บนฐานคิดให้คนในชุมชนเป็นตัวตั้ง ให้ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการเอง โดยดำเนินการผ่านกรรมกรชุมชนและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบชุมชนของพวกเขาเอง เพื่อให้ถึงปรัชญาสูงสุดในการให้ชุมชนร่วมกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนบนหลักการพึ่งตนเอง และให้ชุมชนอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจในชุมชนของตนเอง ดังคำกล่าวของ BA 1 กล่าวว่า “เราอยากทำให้ชุมชนเค้าพึ่งตนเองได้ ทำให้เค้ารู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของเมือง ไม่ใช่ชุมชนกลุ่ม

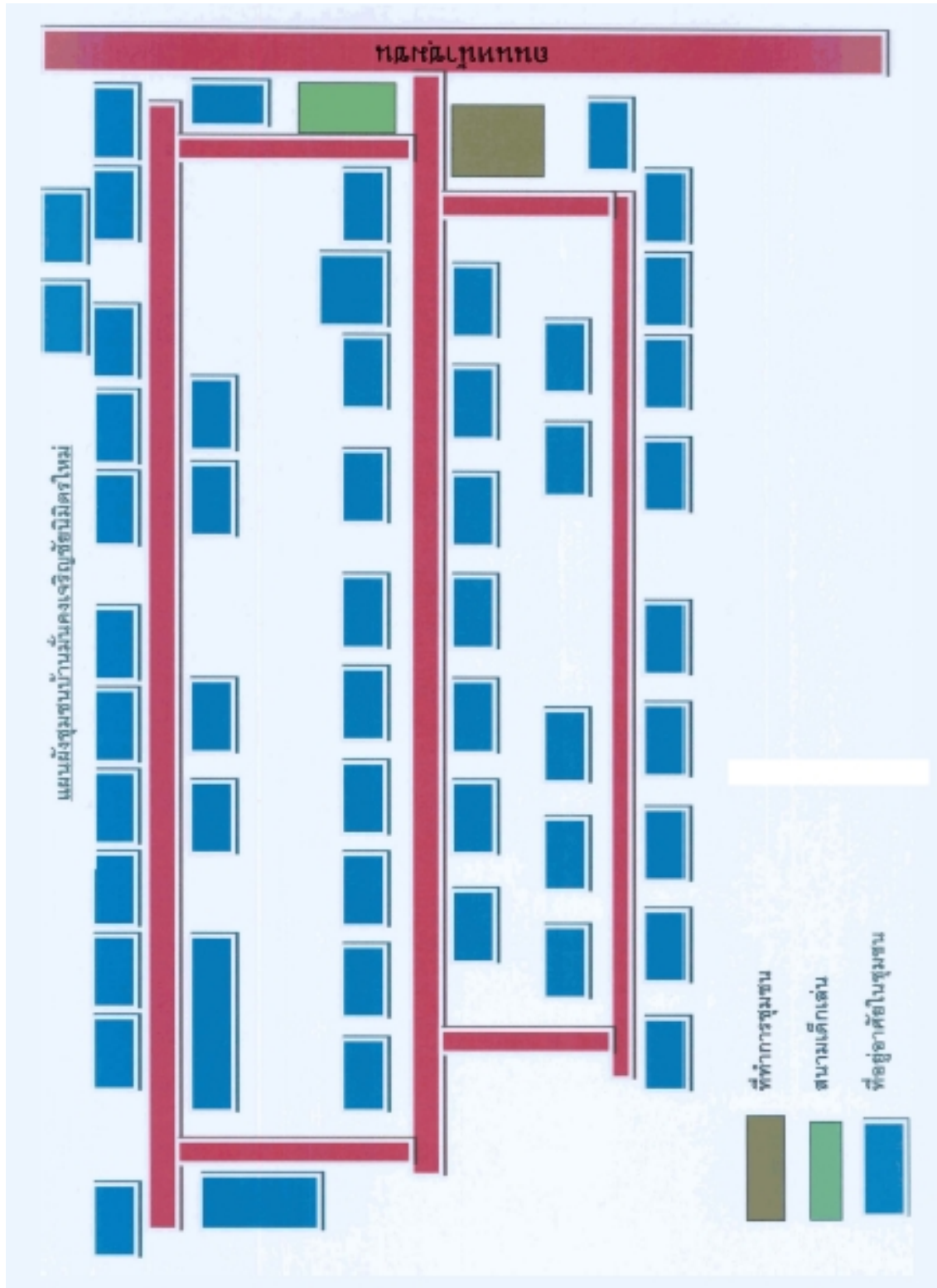
น้อยของเมืองที่คอยแอบหลบๆ ซ่อนๆ ” และ “พอช. เองเราก็ภูมิใจที่ได้ช่วยพัฒนาเราได้รับรางวัล
องค์กรสนับสนุนสื่อชุมชนยอดเยี่ยมปี 2552 อีกทั้ง UN Habitat ก็ชมเชยโครงการนี้อย่างมาก มี
องค์กรจากต่างประเทศ มาดูงานอยู่บ่อยๆ ปีหนึ่งก็เกือบ 100 กลุ่ม”

4.2 ส่วนที่ 2 ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่

ที่ตั้งชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่

ศูนย์

รูปภาพชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่

4.2.1 ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนถึงผลการดำเนินงาน ของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในวันที่ 6 มีนาคม 2554 โดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปภาพด้านหน้าชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่

ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ตั้งอยู่ริมถนนกำแพงเพชร 2 ห่างจากถนนกำแพงเพชร 2 ประมาณ 100 เมตร เนื่องจากมีทางรถไฟกั้นอยู่ และอยู่แนวเสาทางด่วนไฮสปีด ใกล้เคียงบ้านกลางกรุงนี้ช หน้าชุมชนมีศาลตั้งอยู่ข้างถนน

รูปภาพภายในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่

ลักษณะชุมชนภายในเป็นชุมชนลักษณะปิด มีรั้วรอบชุมชนแยกออกจากชุมชนอื่นๆ อย่างชัดเจน เข้าออกได้ 2 ทาง แต่ทางออกด้านหลังจะมีการกำหนดเวลาเข้าออก ตั้งแต่ 6.00 น. – 22.00 น. เนื่องจากเคยมีกรณีวัยรุ่นติดยาเข้ามาในชุมชนคณะกรรมการชุมชนเลขาธิการทางแก้ไข โดยการกำหนดระยะเวลาเปิด – ปิด การตั้งบ้านเรือนภายในชุมชนเป็นลักษณะ 6 แถวบ้านเรือน มีถนนภายในชุมชน 3 เส้นทาง หน้าชุมชนมีสนามเด็กเล่น ลักษณะบ้านเรือนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นบ้านปูน 2 ชั้น มีบางหลังเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว และบ้านที่มีลักษณะเป็นเพิงพักชั่วคราว

รูปภาพภายในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่

ลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนจากการสังเกตพบว่า อยู่กันอย่างเรียบง่าย ไม่มีเสียงดังรบกวนวุ่นวาย อาศัยอยู่ภายในบริเวณบ้านของตนเอง มีร้านค้าในชุมชนเท่าที่สังเกตเห็น 3 ร้าน เป็นร้านขายของชำเล็กๆ ลักษณะบ้านมีทั้งบ้านที่มีกำแพงและไม่มีกำแพงบ้าน

4.2.2 ความเป็นมา

ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ ตั้งอยู่บริเวณริมทางรถไฟ ถนนกำแพงเพชร 2 แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ด้านหน้ามีคลองทุ่งบางซ่อนซึ่งเป็นคลองขนาดเล็กไหลผ่าน ส่วนด้านหลังติดกับคลองเปรมประชากร และติดกับกับบริเวณใต้ทางด่วนชุมชนเจริญชัย เดิมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนสวนผัก สาเหตุที่เรียกว่า ชุมชนสวนผัก ก็เพราะว่า ในอดีตบริเวณแห่งนี้เคยเป็นสวนผักผลไม้หลากหลายชนิด จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 82 หลังคาเรือน และขยายขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่มีบ้านเรือนมากกว่า 200 ครัวเรือน และเนื่องจากชุมชนสวนผักมีขนาดใหญ่ ในปี 2510 ชาวชุมชนจำนวน 46 ครอบครัว จึงแยกออกมาตั้งชุมชนใหม่ เพื่อความสะดวกในการดูแล โดยใช้ชื่อว่า ชุมชนเจริญชัย ชุมชนตั้งอยู่ในที่ดินของนายมานะ เนตรสาธิตา เจ้าของที่ดินมากกว่า 50 ปี ช่วงแรกไม่คิดค่าเช่า ต่อมาเมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจึงได้ขอค่าเช่าที่ดินเดือนละ 5 บาทต่อหลัง ต่อมาเพิ่มเป็น 10 บาท 50 บาท 100 บาท ตามลำดับ เพื่อนำไปให้เจ้าของที่ดินจ่ายค่าภาษีที่ดิน

ในลักษณะทางสังคมนั้น การตั้งถิ่นฐานแต่เดิมจากคำบอกเล่าของสมาชิกในชุมชนพบว่า อยู่กันแบบพี่น้อง เนื่องจากแต่ละคนก็ย้ายมาจากต่างจังหวัดและมีการช่วยเหลือกันเห็นอกเห็นใจกันตามวิถีชีวิตของคนต่างจังหวัด ซึ่งข้อมูลส่วนนี้สอดคล้องกับข้อมูลการสำรวจของ พอช. ที่กล่าวถึง “วิถีชีวิตของชาวชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่จากการที่ชาวชุมชนส่วนใหญ่มีพื้นเพมาจากต่างจังหวัด และอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน วิถีชีวิตแบบชนบท ทำให้ชาวชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง อยู่ร่วมกันด้วยความรัก มีความเอื้ออาทร มีความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นวิถีของชาวชนบท เช่น การจัดงานบุญ งานประเพณี รวมถึงการกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนต่างๆ ก็มีการช่วยกันทำอาหาร ร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี และมีความอบอุ่นตามวิถีชีวิตแบบชนบท”

ในส่วนของที่อยู่อาศัย ลักษณะที่อยู่อาศัยเดิมเป็นบ้านไม้ สังกะสี ต่อเป็นเพิง ก่อสร้างบ้านจากวัสดุเบา เช่น ไม้กระดานอัด หรือไม้แผ่น มีร่องน้ำภายในบริเวณ และตั้งกระจายอยู่ในพื้นที่ ซึ่งก่อนเข้าโครงการบ้านมั่นคงในชุมชนแทบจะไม่มีบ้านปูนเลย ระบบสาธารณูปโภค ก่อนหน้านั้นชาวบ้านใช้น้ำจากคลองเปรมประชากร และซูดบ่อภายในชุมชน ส่วนมิเตอร์ไฟฟ้าเป็นแบบฟวง ต่อมาจึงได้มีระบบไฟฟ้า เข้ามาติดตั้งในปี 2513 ส่วนระบบประปาเข้ามาในปี 2528 แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่มีเพียงพอต่อความต้องการของชาวชุมชน และยังไม่สามารถทำให้ชาวบ้านในชุมชนทุกคนเข้าถึงสาธารณูปโภคดังกล่าวมากขึ้นได้เนื่องจากยังมีการฟวงไฟฟ้าจากบ้านหลังอื่น และฟวงประปาที่ยังไม่เพียงพอ กอปรกับปัญหาการว่างงาน ความยากจน ยาเสพติด ระบบสาธารณูปโภคที่ไม่เพียงพอทางเข้าออกชุมชนที่คับแคบ จึงมีการหาแนวทางแก้ปัญหาพร้อมกันเป็นระยะ

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนดังกล่าว ทำให้ชาวชุมชนเกิดการรวมตัวกันขึ้น โดยเป้าหมายอยู่ที่การแก้ไขเรื่องที่อยู่อาศัยก่อน ในเบื้องต้น มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดการปัญหาขยะ และมีการรวมกลุ่มเพื่อขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชาวชุมชนกำลังประสบอยู่ ทั้งจากปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาขยะ และปัญหาสาธารณูปโภค แต่ก็ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาดูแล

ช่วยเหลือ โดยเหตุผลหลักที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือเพราะเป็นชุมชนแออัดไม่มีเลขทะเบียนชุมชน บ้านในชุมชนไม่มีทะเบียนบ้าน ทำให้ไม่มีหน่วยงานใดที่เข้ามาช่วยเหลือ โดยเฉพาะจากสำนักงานเขต กรุงเทพมหานคร ที่ชาวบ้านในชุมชนขอความช่วยเหลือไปหลายครั้ง (จากคำบอกเล่าของนายเกียรติศักดิ์ มีสมพร ประธานชุมชนคนแรก)

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหลักเกณฑ์รับความช่วยเหลือจากสำนักงานเขต กรุงเทพมหานครสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากชุมชน ซึ่งพบว่า การยื่นขอความช่วยเหลือนั้น ชุมชนต้องมีทะเบียนการจัดตั้งชุมชน โดย กทม. จะช่วยเหลือในรูปของชุมชนหรือในส่วนของบ้านเรือนนั้น ได้กำหนดไว้ว่าจะต้องมีหลักฐานแสดงการเป็นกรรมสิทธิ์เจ้าของบ้านและที่ดิน ซึ่งกำหนดหลักฐานที่ต้องเสนอยื่น ได้แก่ โฉนดที่ดินพร้อมบ้าน หนังสือสัญญาซื้อขาย หนังสือสัญญาให้ หนังสือสัญญาจำนอง คำสั่งแต่งตั้งผู้จัดการมรดก ใบอนุญาตให้ปลูกสร้างอาคาร และคำขอเลขหมายประจำบ้าน (บ้านปลูกเอง) จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ทราบว่าเป็นการยากมากหากชุมชนใดสักชุมชนจะพัฒนาชุมชนของตนเองขึ้นมาได้หากปราศจากการช่วยเหลือจากภาครัฐ และยากมากหากชุมชนที่ไม่มีทะเบียนการจัดตั้งชุมชนจะได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเรื่องที่อยู่อาศัย และสาธารณูปโภค

ปลายปี 2536 เจ้าหน้าที่จากมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ได้เข้ามาทำงานในชุมชน โดยเบื้องต้นเป้าหมายของมูลนิธิฯ อยากร่วมช่วยเหลือเด็กๆ ยากจนในชุมชนก่อน ต่อมามีการสอบถามถึงปัญหาความต้องการของชุมชนว่าต้องการอะไร อยากร่วมช่วยเหลือทางด้านใดบ้าง ชาวชุมชนจึงได้นำปัญหาเข้าหารือกับมูลนิธิฯ โดยปัญหาหลักที่เข้าหารือกับมูลนิธิฯ ขณะนั้น คือ ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งมูลนิธิฯ ก็รับปากว่าจะนำเรื่องดังกล่าวเข้าหารือกับหน่วยงานด้านที่อยู่อาศัยทำให้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยมีความช่วยเหลือจากภาครัฐ

5 ก.พ. 2537 ชุมชนเจริญชัยฯ ได้ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เจริญชัย โดยคำแนะนำของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) (ก่อนเปลี่ยนชื่อมาเป็นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) โดยมีสมาชิกเริ่มต้น 28 ราย มีเงินทุน 7,200 บาท และมีการคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 13 คน จากจำนวน 40 กว่าครอบครัวต่อมาทาง พชม. ได้นัดให้ไปพูดคุยเรื่องแนวทางการแก้ปัญหาชุมชน ซึ่งมีตัวแทนจากชุมชนต่างๆ เข้าร่วมพูดคุย ซึ่งขณะนั้นคณะกรรมการชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่เลือกที่จะทำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ในช่วงแรกจึงมุ่งเน้นการออมเพื่อที่อยู่อาศัยเป็นหลักไม่ได้มีการปล่อยกู้แต่อย่างใด ต่อมาเมื่อสมาชิกเดือดร้อนในเรื่องอื่นๆ เช่น ขาดเงินทุนประกอบอาชีพ ค่าเล่าเรียนบุตร หรือเจ็บป่วย ฯลฯ จึงได้จัดสรรเงินบางส่วนเพื่อช่วยเหลือสมาชิก โดยยังสำรองเงินไว้สำหรับพัฒนาที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีโครงการการออมสำหรับเด็กเพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักการออม

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นความตั้งใจอันแรงกล้าของชุมชนในการอยากที่จะพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนและจุดเริ่มต้นนี้เอง ที่ทำให้มีการออมทรัพย์และการส่งเสริมให้ออมทรัพย์อย่างต่อเนื่องของชุมชน และยังมีการปลูกฝังให้เยาวชนในชุมชนรักการออม โดยมุ่งเน้นการออมเพื่อที่อยู่อาศัยเป็นหลัก ทำให้เห็นพลังของชุมชนที่มีความต้องการบนทิศทางและเป้าหมายของชุมชนร่วมกัน ในการมีที่อยู่อาศัยในแบบที่ต้องการ ทั้งยังมีการปลูกฝังพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนให้รักการออม ก่อให้เกิดพฤติกรรมการออมต่อเนื่องของชุมชนส่งผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ชุมชนที่มีผลการดำเนินงานที่ดี จากตัวเลขการศึกษาของผู้ศึกษาวิจัย พบว่า มีการติดค้างหนี้เป็นประจำของสมาชิกในชุมชนซึ่งมีเพียง ร้อยละ 3.5 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พอช. ที่ พบว่า สมาชิกในชุมชนเจริญชัยฯ มีการติดค้างหนี้ในการผ่อนชำระรายเดือนร้อยละ 2.5 (จากตัวอย่างการเก็บข้อมูลที่มากกว่าผู้วิจัย) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของปานจริยย์ ถ้าอุทก ที่พบว่า สหกรณ์ชุมชนเจริญชัยฯ มีผลการดำเนินงานที่ดีและสามารถปิดบัญชีของสหกรณ์ได้ จากการมีผู้ค้างชำระร้อยละ 2 ทั้งที่สหกรณ์มีการเก็บดอกเบี้ยร้อยละ 9 มากกว่าชุมชนอื่นๆ ที่เรียกเก็บโดยเฉลี่ยร้อยละ 3 จากสินเชื่อที่ได้รับจาก พอช. ที่มีการเก็บดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 1

ความพยายามของกลุ่มออมทรัพย์ในเรื่องการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยเริ่มมีการเคลื่อนไหวของชุมชนเกิดขึ้น ในปี 2539 เริ่มจากการประชุมสมาชิกเพื่อเตรียมการรองรับในกรณีที่ดินที่ต้องการใช้พื้นที่ ในช่วงดังกล่าวสมาชิกได้ตกลงร่วมกันในการจัดหาที่ดินใหม่ที่ อ.ภาชี จ.พระนครศรีอยุธยา อย่างไรก็ตามมีสมาชิกบางส่วนตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับที่ดินดังกล่าวอยู่ไกลจากที่ดินเดิม และไกลจากแหล่งทำมาหากินของสมาชิก กลุ่มจึงได้พยายามจัดหาที่ดินใหม่ซึ่งไม่ไกลจากที่ดินเดิมมากนัก

ในปี 2541 มีข่าวว่ามีผู้สนใจจะซื้อที่ดินผืนนี้ทำให้ชาวบ้านเกิดการตื่นตัวในที่อยู่อาศัย จึงเกิดความคิดในการซื้อที่ดินเกิดขึ้นโดยมีการประสานกับ นายมานะ เนตรสาธิตา เจ้าของที่ดิน และ พอช. ในการหารือเพื่อซื้อขายที่ดินซึ่งแต่เดิมมีการประเมินราคาที่ดินไว้ที่ตารางวาละ 30,000 บาท ซึ่งเจ้าของที่จะขายในราคาตารางวาละ 10,000 บาท จากนั้นมีการต่อรองโดยชุมชนเสนอราคาตารางวาละ 7,000 บาท โดยราคาสุดท้ายที่ตกลงขายกันที่ราคาประเมินตารางวาละ 7,500 บาท ทั้งนี้โดยมีข้อแม้ว่าชุมชนจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายในส่วนของภาษีจากการซื้อขายเอง ซึ่งกรมที่ดินเรียกเก็บค่าประเมินภาษีจากราคาจริงที่ 11 ล้าน เท่าราคาประเมิน คือ ตารางวาละ 30,000 บาท จนชาวบ้านรวมตัวกันไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อประสานขอลดราคา โดยขอให้คิดตามราคาซื้อขายจริง แต่ไม่มีหน่วยงานใดสามารถช่วยเหลือได้ ในที่สุดก็ได้รวมตัวกันเพื่อขอความช่วยเหลือไปยังองคมนตรีเพื่อขอความช่วยเหลือทำให้สำนักงานที่ดินยอมลดราคาภาษีให้เป็นเงิน 3 ล้าน 4 แสน บาท เท่าราคาประเมินภาษีจากการซื้อขายจริง หลังจากตกลงเรื่องที่ดินเสร็จแล้ว ชาวชุมชนได้ขอ

แยกตัวออกมาจากชุมชนสวนผัก เพื่อความคล่องตัวในการพัฒนาชุมชน จากสาเหตุที่ชุมชนสวนผักมีขนาดใหญ่เกินไปและมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นทำให้ยากต่อการพัฒนา

เมื่อแยกตัวออกมาแล้ว ชาวชุมชนได้จัดตั้งชุมชนขึ้นใหม่ ชื่อว่า “ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่” ในปี 2542 ต่อมาปี 2543 ชาวชุมชนได้ทำการยกระดับกลุ่มออมทรัพย์เดิม มาจัดตั้งเป็น “สหกรณ์เคหสถานเจริญชัยนิมิตใหม่ จำกัด” เพื่อเสนอขอสินเชื่อจาก พชม. 18,553,400 บาท โดยนำเงินมาชำระค่าที่ดินให้กับเจ้าของที่ดิน จำนวน 15,262,500 บาท ส่วนที่เหลือเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาคารและภาษีที่ดิน จากนั้นได้มีการทำสัญญาขายที่ดินกับสมาชิกแต่ละราย และเริ่มมีการผ่อนชำระค่าที่ดินในอัตราที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของที่ดินที่ตนซื้อและศักยภาพในการชำระผ่อนส่ง

หลังจากที่ชุมชนได้ที่ดินเป็นของตนเองแล้ว ก็มีการรวมตัวกันเพื่อปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า และประปา ซึ่งต้องใช้งบประมาณ 2 ล้านบาท ทำให้ต้องขอสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนอีกครั้ง ทั้งนี้งบประมาณในส่วนนี้ได้รับการสนับสนุนชุมชนบ้านมั่นคงคลองลำนูน และชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีให้งบประมาณที่เหลือจากงบประมาณของแต่ละชุมชนมาช่วยเหลือ จนทำให้ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีสภาพชุมชนที่ดีขึ้นดังเช่นในปัจจุบัน

จากความเป็นมาของชุมชนทำให้ทราบถึงความพยายามของชุมชนในการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นการรวมตัวกันอย่างต่อเนื่องจนสามารถแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยได้สำเร็จซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชน

4.2.3 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่จากผลการศึกษาในปัจจุบัน

ข้อมูลทั่วไปโดยสรุปของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่

ลักษณะ	รายละเอียด
ที่ตั้งโครงการ	เลขที่ 13/38 ถนนกำแพงเพชร 6 แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ
ประเภทกรรมสิทธิ์	สหกรณ์เป็นเจ้าของที่ดินรวม
จำนวนแปลง	83 แปลง 89 ครัวเรือน
การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์	วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2535
จดทะเบียนสหกรณ์เคหสถาน	วันที่ 3 มีนาคม 2542
จำนวนสมาชิกในปัจจุบัน	137 คน
จำนวนเรือนหุ้นในปัจจุบัน	800,000 บาท
จำนวนสมาชิกในชุมชน	350 คน
พื้นที่	5 ไร่ 35 ตารางวา

ที่มา : นายวิเชียร แสงพลอย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้มีการสำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง ในปี พ.ศ. 2552 ในส่วนของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ จำนวน 40 ครัวเรือน ซึ่งส่วนหนึ่งมีความสอดคล้องกับข้อมูลของผู้วิจัยซึ่งทำการสำรวจเพื่อศึกษาวิจัยในเดือนมีนาคม 2554 ดังนี้

จำนวนสมาชิก ในบ้านพบว่า ส่วนใหญ่มีสมาชิก 4 - 5 คนเป็นครอบครัวเดี่ยว มีสมาชิก 2 ช่วงชั้นอายุ ได้แก่ พ่อ แม่ และลูก ร้อยละ 45 รองลงมาคือ 2 - 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยวมีสมาชิก 2 ช่วงชั้นอายุ ได้แก่ พ่อ แม่ และลูกเช่นกัน ในอัตราส่วนร้อยละ 32.5

นอกจากนี้ในส่วนของผู้วิจัยยังค้นพบว่า มีครอบครัวที่มีสมาชิกมากกว่า 6 คน ร้อยละ 18 โดยในจำนวนนี้มีถึง 3 ครอบครัว หรือร้อยละ 8 ที่มีสมาชิกมากกว่า 9 คน

จำนวนบ้านแต่ละหลัง คือ จากจำนวน 36 หลัง หรือร้อยละ 90 เป็นครอบครัวเดี่ยว อีกจำนวน 2 หลัง มี 2 ครอบครัว หรือร้อยละ 5 และมากกว่า 3 ครอบครัวในบ้านหลังเดียว จำนวน 1 หลังหรือร้อยละ 2.5

จากการสอบถามไปยังบ้านที่มีสมาชิกอยู่อาศัยมากกว่า 3 ครอบครัว พบว่า ในอนาคตอาจจะย้ายออกไปหรือไม่ก็อยากมีบ้านในชุมชนเป็นของตนเอง แต่ปัจจุบันยังไม่พร้อมเพราะปัญหาทางการเงินและปัญหาทางการศึกษาของลูก

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนจากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยเอง และศึกษาข้อมูลจากผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของ พอช. ในปี พ.ศ. 2552 พบว่า

อายุของสมาชิกในบ้านมั่นคง จากการศึกษาของผู้วิจัยที่พบว่า อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 31 ปี (ข้อมูลปี 54) ซึ่งมีความสอดคล้องกับของ พอช. ที่พบว่าอายุอยู่ที่ประมาณ 27 ปี (ข้อมูลปี 52) ในส่วนนี้พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 41 - 60 ปี และ 31 - 40 ปี ในอัตราส่วนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 26 และร้อยละ 25 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงานหรือประมาณ ร้อยละ 52 ซึ่งสมาชิกจำนวนดังกล่าวหาเลี้ยงสมาชิกในส่วนที่เหลือ คือ ร้อยละ 48 ที่กำลังศึกษาและคนชรา โดยสมาชิกในชุมชนที่อยู่ในวัยที่กำลังศึกษาร้อยละ 30 ที่เหลือเป็นเด็กที่อายุไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียน และผู้สูงอายุ โดยในวัยที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษามีสมาชิกอยู่ 4 คน นอกจากนี้ในส่วนของ **รายได้** รวมของสมาชิกในบ้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ที่ 10,000 - 15,000 บาท รองลงมาคือ 15,001 - 20,000 บาท และ 20,001 - 25,000 บาท ในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 12 ร้อยละ 11 และ ร้อยละ 11 ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเฉลี่ยรายได้ของสมาชิกในชุมชนที่ทำการศึกษา พบว่า อยู่ที่ 19,800 บาท

อาชีพ จากการทำการศึกษาวิจัยของผู้วิจัย พบว่า อาชีพส่วนใหญ่หรือกว่าร้อยละ 42 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นพนักงานในบริษัทเอกชน และพนักงานรัฐวิสาหกิจและหน่วยงานภาครัฐ รองลงมาคือ ร้อยละ 35 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป อาชีพค้าขายร้อยละ 15 ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีความสอดคล้องบางส่วนกับการสำรวจของ พอช. เมื่อปี 2552 ที่พบว่า อาชีพค้าขายประมาณร้อยละ 15 แต่พบว่าอาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 38 และอาชีพพนักงานเอกชน พนักงานรัฐวิสาหกิจและหน่วยงานภาครัฐร้อยละ 36 ผู้วิจัยจึงขอใช้ข้อมูลการสำรวจของผู้วิจัยเองที่มีการสำรวจในข้อมูลที่เป็นปัจจุบันมากกว่าและทำการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนมีเงินเดือนหรือรายได้ประจำ

เมื่อสำรวจถึง **รายจ่าย** พบว่า รายจ่ายปัจจุบันมาจากค่าใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภคเฉลี่ยประมาณเดือนละ 9,000 บาท ค่าผ่อนชำระเงินค้ำสหกรณ์เดือนละ 2,500 บาท ค่าผ่อนชำระหนี้อื่นๆอีกเดือนละ 2,500 บาท รายจ่ายรวม อยู่ที่ประมาณ 14,000 บาท แสดงว่าในปัจจุบันยังมีรายได้เฉลี่ยรวมมากกว่ารายจ่าย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นสมาชิกในชุมชนในวัยก่อนศึกษาและวัยศึกษารวมกันมีถึงร้อยละ 30 และมีประชาชนที่มีอาชีพประจำในช่วงอายุ 41 – 60 ปี ในอัตราส่วนร้อยละ 26 ซึ่งในอนาคตสมาชิกควรเร่งหารายได้ที่เพิ่มขึ้น และควรมีการวางแผนลดรายจ่าย แต่เมื่อพิจารณาจาก สหกรณ์ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ จำกัด ได้กู้เงินจาก พอช. เพื่อซื้อที่ดินปัจจุบันคงเหลือหนี้สินอยู่ประมาณ 7 ล้านบาท ซึ่งมีการผ่อนชำระกลับเดือนละ 147,100 บาท แสดงว่ามีกำหนดชำระสิ้นสุดอีกประมาณไม่เกิน 4 ปี ซึ่งหากดูจำนวนการค้างชำระเป็นประจำของสมาชิกในชุมชนแล้วปรากฏว่าอยู่ทีร้อยละ 2 จึงพบว่า อีก 4 ปีข้างหน้าสมาชิกในชุมชนจะมีรายจ่ายลดลงครึ่งเดือนละ 2,500 บาท จากการที่สหกรณ์ชุมชนจ่ายหนี้กับ พอช. ครบตามจำนวนเงินเชื่อที่กู้ยืมมาซึ่งทำให้ไม่ต้องส่งคืนหนี้ อีก โดยไม่มีปัจจัยเรื่องการค้างชำระของสมาชิกมาทำให้ล่าช้า

ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามถึง **ความรู้สึกรักอยากขายบ้าน** ของสมาชิกในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ โดยได้สอบถามตามโครงสร้างแบบสอบถาม และอธิบายโดยการเปรียบเทียบราคาที่ดินปัจจุบันกับอดีต พบว่า ในอดีตราคาประเมินที่ดินบริเวณดังกล่าวตารางวาละ 30,000 บาท ปัจจุบันจากการประเมินของกรมที่ดิน พบว่า ที่ดินบริเวณบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ เพิ่มขึ้นเป็นตารางวาละ 35,000 บาท และหากคำนวณกับจำนวนตารางวาของบ้านที่ได้รับการจัดสรรที่ดินตามกรรมสิทธิ์ที่สหกรณ์จัดสรร พบว่า ราคาที่ดิน และราคาบ้าน จะอยู่ที่หลังละ 900,000 – 1,200,000 บาท ผลการสำรวจตามแบบสอบถาม พบว่า ร้อยละ 52.5 ให้ความเห็นว่า ไม่ขายเด็ดขาดไม่ว่าจะให้ราคาเท่าไร หรือประมาณ 21 ครึ่งเดือนจาก 40 ครึ่งเดือน (จากผลการสำรวจของ พอช.) และ ร้อยละ 60 หรือ 12 จาก 19 คน จากแบบสำรวจของผู้วิจัยเอง โดยรองลงมาคืออาจจะดูสถานการณ์ก่อน ร้อยละ 30

โดยผู้วิจัยได้สอบถามผู้ที่คิดว่าจะขายบ้านซึ่งมีร้อยละ 15 พบว่า เหตุผลที่อยากขายมาจากปัญหานี้สินที่นอกเหนือจากหนี้สินกับสหกรณ์ ซึ่งหากขายคิดว่าจะไปซื้อบ้านในราคาถูกลงภายนอกชุมชน ส่วนเหตุผลที่ผู้ตอบว่าจะไม่ขายเด็ดขาดไม่ว่าจะให้ราคาเท่าไรก็ตาม ด้วยเหตุผลความผูกพันกับบ้านและคนในชุมชน หากย้ายออกไปไม่รู้ว่าจะเข้ากับคนในชุมชนอื่นได้หรือไม่ และการอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน

จากข้อมูลทั่วไปของชุมชนทำให้ทราบถึงลักษณะของชุมชนที่สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนมีศักยภาพทางการเงินในการบริหารรายรับกับรายจ่ายได้ และอีก 4 ปีสถานะทางการเงินจะดีขึ้นจากการที่สหกรณ์ชุมชนสามารถผ่อนชำระเงินกู้ได้ครบตามจำนวนเงินเชื่อที่ขอมา ในส่วนของอายุของสมาชิกนั้น พบว่า อายุเฉลี่ยยังอยู่ในวัยทำงานสมาชิกร้อยละ 52 ทำงานเลี้ยงสมาชิกร้อยละ 48 ซึ่งทำให้ส่งผลดีต่อสมรรถนะทางการเงิน การไม่เป็นภาระ ความมั่นคงในชีวิต และโอกาสทางการศึกษาของสมาชิกในชุมชน

4.2.4 การดำเนินงานของชุมชนผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินงานผ่านกระบวนการ ดังนี้

การดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ เริ่มต้นจากการเคลื่อนไหวของสหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชน ในช่วงแรกนั้นเป็นการระดมความคิดร่วมกันในการแก้ไขปัญหา ต่อมาจึงเป็นการออมเพื่อที่อยู่อาศัยเป็นหลักเป็นการออมเพื่อซื้อที่ดินแต่ยังไม่ได้มีการปล่อยกู้ ต่อมาเมื่อสมาชิกเดือดร้อนในเรื่องอื่นๆ จึงได้สรรหาเงินบางส่วนมาปล่อยกู้เพื่อช่วยเหลือสมาชิกโดยยังคงสำรองเงินส่วนใหญ่ไว้กับการพัฒนาที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ ทางกลุ่มยังได้สนับสนุนการตั้งกลุ่มออมทรัพย์สำหรับเด็กเพื่อส่งเสริมการออม รู้จักการทำบัญชี โดยจัดตั้งกลุ่มตั้งแต่ปี 2540 มีสมาชิกประมาณ 30 คน โดยการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์มี ดังนี้

- เสียค่าแรกเข้า 100 บาทแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 จำนวน 50 บาทเป็นค่าสมาชิก ได้คืนเมื่อลาออก และอีก 50 บาทไม่ให้คืนเมื่อลาออกแต่จะนำไปใช้ในการบริหารงาน
- ในระยะแรกก่อนการซื้อที่ดินจะมีการออมเท่าไรก็ได้ไม่จำกัด แต่ช่วงหลังจะออมโดยการถือหุ้น สมาชิก 1 คน จะถือหุ้นได้ไม่เกิน 1 หุ้น หุ้นละ 100 บาท เพื่อป้องกันความเหลื่อมล้ำกัน ครอบครัวหนึ่งสามารถเป็นสมาชิกได้มากกว่า 1 คน

1) รูปแบบการพัฒนาที่ดิน

จากปัญหาที่อยู่อาศัยในด้านความไม่มั่นคง จนนำไปสู่ข้อสรุปทำให้ชุมชนได้รวมกลุ่มเพื่อขอซื้อที่ดินจากเจ้าของที่ดินเดิมในจำนวน 5 ไร่ 35 ตารางวา โดยขอกู้เงินจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในปี 2543 จำนวน 18,553,400 บาท โดยนำเงินมาชำระค่าที่ดิน 15,262,500 บาท นอกนั้นเป็นค่าภาษีที่ดิน โดยแต่ละคนจะชำระค่าที่ดินในอัตราที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับขนาดของที่ดินที่

ต้นซื่อและศักยภาพในการผ่อนชำระ จากภาวะค่าที่ดินที่มีอยู่ประมาณหลังละ 200,000 บาท ทำให้ทางชุมชนตกลงที่จะต่างคนต่างสร้างบ้านโดยไม่ขอสินเชื่อเพิ่ม รูปแบบการพัฒนาที่ดิน คือ สร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในพื้นที่ดินเดิม (Reconstruction) โดยพยายามคงโครงสร้างเดิมเอาไว้ การจัดการกรรมสิทธิ์ในที่ดินจะมีการพิจารณาสิทธิ์ตามความเดือดร้อนจากแนวถนนก่อน โดยการจัดแบ่งแปลงจะมีการหารือร่วมกัน แล้วทางสหกรณ์จะเป็นผู้จัดแบ่งให้ นอกจากนี้ยังได้แบ่งพื้นที่ใช้สอยส่วนกลาง สำหรับใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน เพื่อสร้างอาคารที่ทำการสหกรณ์รวมถึงลานกีฬาและสนามเด็กเล่น

2) การกำหนดราคาผ่อนชำระ

เนื่องจากชุมชนได้ขอสินเชื่อที่อยู่อาศัยและทำกินเพียงอย่างเดียว โดยได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 83 แปลง สำหรับอยู่อาศัย 82 แปลง และอีก 1 แปลง ขนาด 38 ตารางวา กันไว้เป็นพื้นที่ส่วนกลาง ขนาดที่ดินจะมีตั้งแต่ตั้งแต่ 10 - 25 ตารางวา โดยสหกรณ์ได้มีการขอสินเชื่อจากทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้วนำมาปล่อยให้สมาชิก อัตราดอกเบี้ยบวกเพิ่มเป็นร้อยละ 9 ต่อปี รวม 180 งวด ส่วนการสร้างบ้านก็เป็นรูปแบบต่างคนต่างสร้าง โดยสมาชิกในชุมชนจะช่วยกันรื้อบ้านและสร้างใหม่โดยช่างภายในชุมชน

ขนาดที่ดิน (ตารางวา)	วงเงินสินเชื่อ (บาท)	อัตราผ่อนส่งรายเดือน (บาท)
10	128,000	1,100
12.5	170,000	1,300
14	190,000	1,500
15-17	200,000	1,600
20	280,000	2,200
25	300,000	2,300

ที่มา : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

รวมจำนวนเงินที่สหกรณ์ต้องจ่ายแก่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนทั้งสิ้น 18,553,400 บาท จ่ายคืนเดือนละ 147,100 บาท (ขณะนี้เหลือระยะเวลาผ่อนกลับอีกประมาณ 4 ปี ก็จะผ่อนครบจำนวนเงินที่กู้มา)

3) การก่อสร้างที่อยู่อาศัย

การก่อสร้างเริ่มต้นจากการปรับปรุงผังและระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานให้ดีขึ้น รูปแบบการก่อสร้างบ้านจะขึ้นอยู่กับความพร้อมและกำลังทรัพย์ของแต่ละบุคคล ระบบการบริหารจะไม่ผ่านสหกรณ์วัสดุ ในการก่อสร้างนั้นมีการนำวัสดุเก่าที่เหลือออกมาใช้ การก่อสร้างมีทั้งการใช้แรงงานใน

ชุมชนและการลงแขกกัน ส่วนการสร้างระบบสาธารณูปโภค การปรับปรุงระบบประปาและไฟฟ้าจะใช้แรงงานในชุมชนเป็นหลัก แต่การสร้างถนนนั้น ชาวบ้านใช้วิธีการจ้างผู้รับเหมาเนื่องจากเป็นงานที่จะต้องใช้ความรู้เฉพาะด้านและต้องใช้เครื่องจักร

4) ประเภทการกู้เงินของสมาชิกที่ยื่นขอกู้จากสหกรณ์ในปัจจุบัน

สำหรับการกู้เงินจากสหกรณ์เคหสถานชุมชนเจริญนิมิตใหม่ จำกัด นั้นทางสหกรณ์ฯ ได้แบ่งประเภทของการกู้ออกเป็น 3 ประเภท คือ

- กู้ซื้อที่ดิน ซึ่งวงเงินกู้ขึ้นอยู่กับขนาดของที่ดินสมาชิกซื้อ ตั้งแต่ 10 ตารางวา จนถึง 25 ตารางวา วงเงินกู้ตั้งแต่ 128,000 บาท จนถึง 300,000 บาท ซึ่งเป็นวงเงินสูงสุด และมีระยะเวลาในการผ่อนชำระ 15 ปี ดอกเบี้ยร้อยละ 9 บาทต่อปี

- กู้สามัญทั่วไป เพื่อนำไปใช้จ่ายในครอบครัว ประกอบอาชีพส่งเสริมการศึกษานูตรหลาน โดยแต่ละรายจะกู้ไม่เกิน 50,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อเดือน ปัจจุบันทางสหกรณ์ฯ มีวงเงินหมุนเวียนให้สมาชิกกู้สามัญทั่วไปประมาณ 3 ล้านบาท ระยะเวลาผ่อนชำระสูงสุด 30 เดือน

- กู้ฉุกเฉิน ในกรณีเกิดอุบัติเหตุ หรือกรณีฉุกเฉินที่จำเป็นอื่นๆ กู้ได้ครั้งละไม่เกิน 3,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาทต่อเดือน ระยะเวลาการผ่อนชำระ 4 เดือน โดยดอกเบี้ยที่ได้มาจากการให้ จะเก็บไว้สำหรับจัดทำระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชนและมอบเป็นทุนการศึกษาให้กับบุตรหลานในชุมชน

5) การดำเนินงานของสหกรณ์จนถึงปัจจุบัน

การเงินในชุมชนถือว่าประสบความสำเร็จเนื่องจาก ในปัจจุบัน (ณ มีนาคม 2554) สมาชิกมีการชำระค่าเช่าที่และค่าสินเชื่อกู้และค่างชำระกว่า 4 – 5 หลังจาก 83 หลัง เฉลี่ย 4 เดือน มากสุด 20 เดือนเพราะประสบปัญหาครอบครัวทำให้ผ่อนชำระไม่ไหว ในระยะแรกทางสหกรณ์มีกฎระเบียบที่เข้มงวดมาก กล่าวคือหากค่างชำระ 2 - 3 เดือนจะให้ออกจากความเป็นสมาชิกเลย ต่อมาก็ได้ปรับเปลี่ยนก็ได้นำเงินส่วนต่างสำรองออกไปก่อนราว 5,000 บาทต่อเดือน แต่เมื่อเห็นว่าหากทำอย่างนี้ต่อไปแล้วไม่ดีแน่ จึงได้ออกกฎว่าหากสมาชิกส่งเงินค่าสินเชื่อกู้ไม่ไหวสามารถขายที่ดินคืนบางส่วนให้แก่สหกรณ์ได้ห้ามขายต่อสิทธิ์เอง โดยสหกรณ์จะจ่ายคืนค่าที่ดินให้แต่ดอกเบี้ยที่ได้ชำระไปแล้วไม่สามารถเรียกคืนได้

สหกรณ์ได้ส่งเสริมการออมอย่างสม่ำเสมอ โดยได้สอดแทรกเรื่องการออมเข้าไปในการประชุมสอนการทำบัญชีรายรับรายจ่าย แจกสมุดบัญชีรายวัน กระปุกออมสิน เงินออมก็ให้ออมเดือนละ 100 บาท แต่ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องออมเฉพาะสมาชิกเท่านั้น โดยคนในครอบครัว ของสมาชิกก็สามารถออมได้เช่นเดียวกัน จึงมีผู้เข้าร่วมจำนวน 137 คนจาก 83 หลัง มีทุนเรือนหุ้นประมาณ 800,000 บาท

การดำเนินงานของสหกรณ์ต่อไปภายหลังจากผ่อนชำระค่าสินเชื่อกู้ยืมและทำกินจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนหมดแล้วในปี 2558 สหกรณ์มีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนบทบาทจากสหกรณ์เคหสถานกลับไปเป็นกลุ่มออมทรัพย์เหมือนเดิม

6) การบริหารชุมชน

ตารางที่ ตำแหน่งกรรมการของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่

ชื่อ – สกุล	ตำแหน่ง
วิเชียร แสงพลอย	ประธาน
พนม สังข์แก้ว	รองประธาน
สุชิน จันทร์จูน	เลขานุการ
จำรัส อินทร์จันทร์	เหรัญญิก
ดวงแข มีสมพร	กรรมการฝ่ายบัญชี
ลำรวย ทองจันทร์	กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
ภูษชงค์ นวพันธ์	ผู้ตรวจสอบ

ที่มา วิเชียร แสงพลอย, สัมภาษณ์. 13 มีนาคม 2554

ปัจจุบันสหกรณ์ มีสมาชิกจำนวน 83 หลังคาเรือน บริหารโดยคณะกรรมการชุมชนซึ่งจะมีกรรมการอีกชุดประสานงาน โดยจดทะเบียนชุมชนกับสำนักงานเขตจตุจักรเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2543 หน่วยงานภายนอกได้เข้ามาช่วยเหลือทางด้านอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชนและให้สนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ ด้วย โดยเฉพาะสำนักงานเขตที่เข้ามาช่วยเหลือด้านการดูแลสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยคำบอกกล่าวของสมาชิก พบว่า สำนักงานเขตเริ่มเสนอตัวเข้ามาช่วยเหลือหลังจากที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคม(นายสรรอรรถ กลิ่นประทุม) เข้ามาเปิดชุมชนในปี 2547 ทุกบ้านมีระบบสาธารณูปโภคไฟฟ้าประปาโดยมีมิเตอร์ของตนเอง การจัดการขยะได้มีถังขยะกระจายทั้งชุมชน

การบริหารงานของชุมชนเจริญชัยฯ มีการผลัดเปลี่ยนกันของสมาชิกในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารร่วมกัน และยังเปิดโอกาสให้มีคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมการบริหารในทุกชุด ดังจะเห็นได้จากรายชื่อคณะกรรมการจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่มีคนใหม่เข้ามาร่วมทำงานอยู่เรื่อยๆ รวมถึงการกำหนดระยะเวลาของผู้บริหารที่อยู่ในวาระทุก 2 ปี โดยกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่จากสมาชิก นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีคณะกรรมการชุดต่างๆ เข้ามาร่วมพัฒนาชุมชน เช่น คณะกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก คณะกรรมการบริหารงานสหกรณ์ เป็นต้น

จากลักษณะการบริหารชุมชนจะเห็นได้ว่าเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งส่งผลต่อพลังอำนาจระดับชุมชน ทั้งยังส่งผลกระทบต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ครอบครัว และสัมพันธภาพเชิงสังคมด้วย

7) กิจกรรม / โครงการที่ดำเนินการขึ้นภายในชุมชน

นอกจากการบริหารงานของสหกรณ์ชุมชนแล้วชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ยังได้มีการจัดทำกิจกรรม / โครงการขึ้นมาเพื่อพัฒนาด้านต่างๆ ของชุมชนขึ้น ได้แก่

7.1) โครงการการออมทรัพย์ของชุมชน

กิจกรรมการออมทรัพย์ของชุมชน เป็นกิจกรรมหลักตั้งแต่ยังไม่ได้เข้าร่วมชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง โดยเริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 5 ก.พ. 2537 แรกเริ่มมีเงินหุ้นรวม 7,200 บาท มีสมาชิก 28 ราย ปัจจุบันมีสมาชิกรวมทั้งเยาวชนกว่า 137 คน จากจำนวน 83 หลังคาเรือน หรือประมาณร้อยละ 70 ของสมาชิกของชุมชน เรือนหุ้น 800,000 บาท เป็นกิจกรรมออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย และยังส่งเสริมให้เยาวชนภายในชุมชนรู้จักการออมทรัพย์ตั้งแต่เล็กๆ เงินออมนอกจากมีการคิดดอกเบี้ยให้กับสมาชิกแล้วยังนำผลกำไรไปปล่อยกู้ให้สมาชิกที่ประสบปัญหาต่างๆ รวมถึงการนำไปส่งเสริมอาชีพ และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนเห็นควรจัดให้มีขึ้นอีกด้วย

7.2) โครงการมอบทุนการศึกษาให้แก่เยาวชน

กิจกรรมมอบทุนการศึกษาของชุมชนเริ่มจัดให้มีขึ้นเมื่อปี 2548 โดยนำดอกผลของการบริหารสหกรณ์มาจัดแบ่งเป็นทุนการศึกษาให้กับบุตรหลานของชาวชุมชนที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์ เพื่อสนับสนุนการศึกษาอย่างไม่มีเงื่อนไขใดๆ จำนวนเงินที่มอบทุนการศึกษาจะมีตั้งแต่ 1,500 – 2,500 บาท ต่อคนต่อปี โดยนักเรียนระดับประถมศึกษาได้คนละ 1,500 บาท มัธยมศึกษาได้คนละ 2,000 บาท และระดับอุดมศึกษาได้คนละ 2,500 บาท กำหนดจัดมอบทุนการศึกษาในงานเทศกาลปีใหม่ซึ่งจัดให้มีขึ้นพร้อมกันกับงานวันเด็ก ในวันเด็กของทุกปี

7.3) **โครงการจัดกิจกรรมตามวันสำคัญต่างๆ** ได้แก่ งานทำบุญประจำปี งานวันปีใหม่ งานวันสงกรานต์ เป็นต้น งานวันสำคัญต่างๆ ที่กล่าวมานี้ทางชุมชนได้กำหนดจัดให้มีขึ้นทุกปี โดยจากผลการสำรวจของผู้วิจัย พบว่า ร้อยละ 82 ได้มีส่วนร่วมเข้าร่วมงานดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปานจรรย์ ถ้าอุทก ซึ่งได้ทำการศึกษาระบบการเงินของโครงการบ้านมั่นคงซึ่งได้มีหัวข้อศึกษาถึงความสามัคคีของคนในชุมชน โดยเก็บข้อมูลจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนในชุมชน พบว่า ระดับความสามัคคีอยู่ที่ร้อยละ 90 โดยงบประมาณที่นำมาจัดกิจกรรมต่างๆ ในโครงการนี้ก็ได้รับการเอื้อเงินของประชาชนในชุมชน รวมถึงการให้แต่ละครอบครัวรับผิดชอบอาหาร หรืออุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นแล้วนำมารวมกันที่ส่วนกลาง

7.4) **โครงการรักษาสิ่งแวดล้อม**

กิจกรรมในโครงการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนมีการดำเนินงานกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นของชุมชน ตั้งแต่การรวมกลุ่มกันเก็บขยะ การขุดลอกคูน้ำหน้าชุมชน โดยกำหนดจัดให้มีการทำความสะอาดใหญ่ในทุกเดือน ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานเขตเดือนละไม่เกิน 5,000 บาท ในการทำความสะอาดชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทั้งนี้การดำเนินงานชุมชนจะต้องออกเงินไปก่อนแล้วนำไปเบิกเงินกับสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานคร จากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่า โครงการดังกล่าวนี้มีผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 100 หรือทุกคนที่ทำการสอบถามให้ความเห็นว่าได้เข้าร่วมโครงการในทุกเดือน ยกเว้นติดภาระงานหรือมีการเดินทางไปออกนอกชุมชน สาเหตุที่ต้องเข้าร่วมโครงการนี้เพราะว่าจะมีการกวาดขยะ หรือทำความสะอาดทั้งชุมชนรวมถึงหน้าบ้านของกลุ่มตัวอย่างการวิจัยด้วย นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าและมอบหมายให้แต่ละครอบครัวรับผิดชอบงานแต่ละด้าน จึงทำให้มีการร่วมโครงการนี้ในทุกคนของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

7.5) **โครงการบ้านมั่นคงทางด้านพลังงาน**

ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 10 โครงการนำร่องทางด้านพลังงานทดแทน ซึ่งเริ่มดำเนินการในปี 2548 โดยกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน เพื่อสนับสนุนให้ชาวชุมชนรู้จักอนุรักษ์พลังงานและนำพลังงานทดแทนรูปแบบต่างๆ มาใช้ สำหรับลดค่าใช้จ่ายทางด้านพลังงานในครัวเรือนและชุมชน โดยเหตุผลที่ได้รับการคัดเลือกเนื่องมาจากกรมพัฒนาพลังงานฯ พิจารณาแล้วเห็นว่า ชุมชนมีความพร้อมสูงทั้งเรื่องการดำเนินงาน การตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม และสภาพชุมชน ด้านการดำเนินงานนั้น กรมฯ ได้ดำเนินการ เช่น การใช้หลอดไฟฟ้าประหยัดพลังงานที่มีอายุการใช้งานนานกว่าเดิม 8 เท่า การติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์เพื่อรองรับพลังงานแสงอาทิตย์ใช้ตามบ้านเรือน การใช้เตาอั้งโล่ประหยัดพลังงานหรือเตาพลังงานความร้อนสูงทดแทนแก๊สหุงต้ม และการทำเตาเผาขยะ เตาชีวภาพและเตาชีวมวล จาก

โครงการดังกล่าวทำให้ชุมชนเจริญชัยฯ สามารถประหยัดพลังงานด้านน้ำประปาและไฟฟ้าลงได้อย่างมาก โดยผลการสำรวจของ พอช. ร่วมกับกรมพลังงานทดแทนฯ ในปี 2549 และ 2552 พบว่า มีตัวเลขลดลงดังนี้

ตารางเปรียบเทียบการใช้พลังงาน

ประเภท	ปี 2548 (เฉลี่ย)	ปี 2549 และ 2552 (เฉลี่ย)
ค่าน้ำประปา	490	400
ค่าไฟฟ้า	690	500
รวม	1,180	900

ข้อมูลจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สำรวจค่าเฉลี่ยของการใช้ไฟฟ้า และประปาในเดือนมีนาคม 2554 พบว่า มีอัตราค่าไฟฟ้าเฉลี่ยไม่แตกต่าง คือ หลังละ 478 บาท ต่อเดือน แต่พบว่าค่าน้ำประปาจากการสำรวจประมาณ 350 บาทต่อเดือน

7.6) โครงการปันที่ดินให้กับคนจน

การทำงานของชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ ไม่ได้ทำเพื่อคนในชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังมีการเผื่อแผ่ไปสู่ผู้อื่นที่เดือดร้อนด้วย ดังจะเห็นได้จากโครงการที่คณะกรรมการชุมชนเสนอให้มีขึ้น คือ โครงการแบ่งปันที่ดินให้กับคนจน โดยการจัดสรรที่ดินนั้น ทางชุมชนจะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยได้สมัครเข้าร่วมโครงการเพราะมีที่ดินเหลืออยู่ และมีคนมาสมัครเข้าร่วมโครงการจำนวนมากทำให้มีการคิดหลักเกณฑ์การพิจารณาสีที่ขึ้น ดังนี้

7.6.1 เป็นคนจนเท่านั้น คนรวยและมีเงินจะไม่ให้สิทธิ์

7.6.2 เป็นสมาชิกสหกรณ์อย่างน้อย 6 เดือน

7.6.3 เดือดร้อนจากการถูกไล่อื้อ โดยมีหมายศาลมาแสดง หรือถูกรื้อแล้วจริงๆ

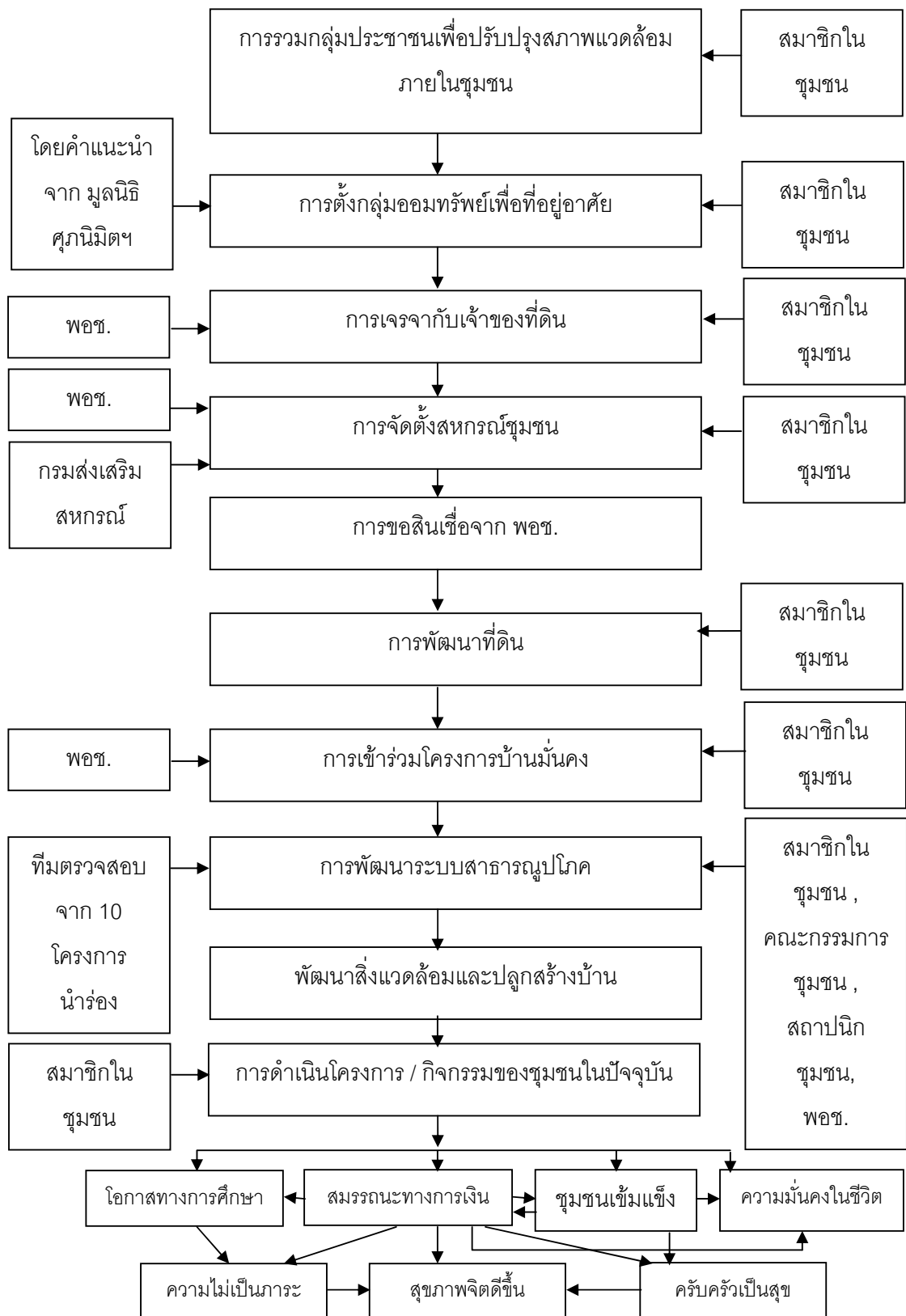
จากการสำรวจของผู้ศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า ปัจจุบันมีสมาชิกที่ย้ายมาจากชุมชนอื่นที่เข้าหลักเกณฑ์และได้รับสิทธิ์แล้ว จำนวน 4 หลัง เป็นสมาชิกจากชุมชนใต้ทางด่วนหลังชุมชน

จากข้อมูลการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ พบว่า การดำเนินงานในทุกๆ กระบวนการมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงการบริหารที่มีการผลัดเปลี่ยนกันบริหารและเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งของการเมืองภายในชุมชนได้ นอกจากนี้ชุมชนได้ยังมีโครงการที่ยังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันซึ่งจากที่ผู้ศึกษาวิจัยศึกษา พบว่า มีจำนวน 6 โครงการ โดยแต่ละโครงการมีผู้เข้าร่วมโครงการในจำนวนมากเฉลี่ยแล้วเกินร้อยละ 80 แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งข้อมูลในส่วนนี้สอดคล้องกับผล

การศึกษาของปานจรีย์ ถ้าหากที่ศึกษาเรื่องการบริหารการเงินและสำรวจหัวข้อเรื่องความสามัคคี พบว่า ชุมชนเจริญชัยฯ มีระดับความสามัคคีร้อยละ 90 นอกจากนี้ยังมีโครงการที่ช่วยเหลือชุมชนอื่นที่เดือดร้อนโดยการแบ่งปันที่ดินในส่วนที่เหลือ กอปรกับการทำบุญตามประเพณีต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เห็นถึงความเอื้ออาทรของคนในชุมชนตามวิถีชีวิตชนบท ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพอช. ในปี 2552 ที่พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยฯ มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนต่างจังหวัดที่มาอาศัยในเมือง คนพวกนี้มีวิถีชีวิตความเอื้ออาทรตามวิถีคนต่างจังหวัด ซึ่งจากลักษณะการดำเนินงานดังกล่าวส่งผลดีต่อทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม นอกจากนี้จากลักษณะทางกายภาพในชุมชนทำให้ได้รับการพิจารณาให้เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงทางด้านพลังงาน ของกรมพลังงานทดแทนฯ รวมถึงการได้เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง การมีทะเบียนชุมชนอย่างถูกต้อง และได้รับการเปิดชุมชนอย่างเป็นทางการจาก รมว.พม. ทำให้หน่วยงานต่างๆ ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ ทำให้เกิดผลดีต่อสมรรถนะทางการเงินของสมาชิกในชุมชน ซึ่งสมรรถนะทางการเงินที่ดีขึ้นก็ส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีขึ้น โอกาสทางการศึกษา ครอบครัวที่เป็นสุขขึ้น การไม่เป็นภาระ และความมั่นคงในชีวิตของสมาชิกในชุมชน

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสรุปการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ในส่วนของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยฯ นิคมใหม่ ตามแผนผังจากอดีตถึงปัจจุบันได้ ดังนี้

แผนผังสรุปขั้นตอนการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง
ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่

4.2.5 สรุปผลการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่

ผู้วิจัยได้สรุปผลการดำเนินงานของชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ ออกเป็นแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภค ด้านการบริหารจัดการสหกรณ์ และด้านการส่งเสริมโครงการ และกิจกรรมภายในชุมชน พบว่า

ที่	รายละเอียด	ผลการดำเนินงาน	ข้อเด่น	ข้อด้อย
1.	ด้านที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภค	-ขอสินเชื่อเพื่อซื้อที่ดินเพาะพัฒนาสาธารณูปโภค	-สมาชิกทุกครัวเรือนมีที่ดินและเข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานทุกครัวเรือน ได้แก่ ไฟฟ้า และประปา -สภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้นทำให้ได้รับการพิจารณาให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ทั้งจากสำนักงานเขตและกรมพัฒนาพลังงานทดแทน	- เนื่องจากขอสินเชื่อเพื่อซื้อที่ดินและพัฒนาสาธารณูปโภคทำให้การสร้างบ้านที่ต่างคนต่างสร้างทำให้ชุมชนมีลักษณะบ้านที่แตกต่างกันตามฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกขึ้นได้ -สมาชิกบางหลังมีการกู้เงินเพื่อสร้างบ้านจากเงินกู้นอกสหกรณ์ ทำให้มีภาระทางการเงินที่มากขึ้น
2.	ด้านการบริหารจัดการของสหกรณ์ชุมชน	-สหกรณ์สามารถปิดบัญชีสหกรณ์ได้ -สมาชิกเพียงร้อยละ 2 ที่ค้างชำระเป็นประจำ -มีการบริหารงานที่โปร่งใสและหมุนเวียนกันเพื่อให้สมาชิกเรียนรู้การบริหาร	-สหกรณ์สามารถทำกำไรได้ดีและนำผลกำไรมาใช้ในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนได้	

ที่	รายละเอียด	ผลการดำเนินงาน	ข้อเด่น	ข้อด้อย
3.	ด้านการส่งเสริม โครงการและกิจกรรม ภายในชุมชน	-มีโครงการต่อเนื่องที่ ดำเนินการอยู่ 6 โครงการ	-สมาชิกเกินกว่า ร้อยละ 80 เข้าร่วม ในทุกโครงการ -โครงการช่วย ส่งเสริมทั้งด้าน สภาพแวดล้อม ทางกายภาพและ เศรษฐกิจ ของ ชุมชนให้ดีขึ้น	- เนื่องจากสมาชิก ส่วนใหญ่ทำงาน ประจำ ทำให้ไม่มีเวลาเข้า ร่วมโครงการ ต่อเนื่องและ ยาวนานได้ เช่น โครงการที่ยกเลิก ไป คือโครงการ ผลิตน้ำยาล้าง จานและสบู่ จึงเป็นลักษณะ ชุมชนที่ ดำเนินการ โครงการใน ลักษณะโครงการ เฉพาะช่วงเวลา หนึ่งๆ ไม่ใช่ เวลานาน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ โดยพิจารณาจากกรอบแนวคิดด้านลักษณะทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง พบว่า

ที่	ปัจจัย	ลักษณะของชุมชน
1.	ลักษณะทาง กายภาพ	-มีรั้วรอบชุมชน -มีทางเข้าออก 2 ทาง ทางด้านหลังชุมชนกำหนดเวลาเข้าออกเนื่องจาก ป้องกันปัญหาจากชุมชนข้างเคียง -การตั้งบ้านเรือนเป็นแถวแนวเดียวกัน -บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านปูน 2 ชั้น แต่ก็มีบ้านไม้ชั้นเดียวและเพิง พักอยู่ 2-3 หลัง

ที่	ปัจจัย	ลักษณะของชุมชน
2.	สังคมและวัฒนธรรม	-สังคมมีลักษณะของชุมชนชนบทในต่างจังหวัดที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน -ชุมชนอยู่กันอย่างเรียบง่ายไม่มีความวุ่นวายจากชุมชนภายนอก -มีการส่งเสริมโครงการที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี -สมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในช่วงชั้นอายุ 31 – 40 และ 41- 60 ปี เป็นบ้านเดี่ยว ส่วนใหญ่อาศัย 4-5 คน
3.	เศรษฐกิจ	-อาชีพส่วนใหญ่ของสมาชิกเป็นพนักงานเอกชน พนักงานรัฐวิสาหกิจ และราชการมีเงินเดือนประจำ -โครงการที่เกี่ยวกับอาชีพไม่ได้รับการเข้าร่วมอย่างต่อเนื่องเนื่องจาก สมาชิกมีอาชีพประจำทำอยู่ -รายได้ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 10,000 – 20,000 บาท -รายได้เฉลี่ยสูงกว่ารายจ่ายเฉลี่ย แต่อีก 4 ปี ข้างหน้าหนึ่งของสมาชิกจะ ลดลงประมาณ 2,500 บาทเนื่องจากสภกรณ์ชำระหนี้ได้ครบ
4.	การเมือง	-การเมืองภายในไม่มีปัญหาเนื่องจากมีการผลักดันเปลี่ยนหมุนเวียน ตำแหน่งให้สมาชิกมีส่วนร่วมกันอยู่เสมอ -การเมืองระดับประเทศไม่ส่งผลกระทบต่อความแตกแยกภายในชุมชน

หากพิจารณาลักษณะเฉพาะของชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างพลัง
กับผลของการเสริมสร้างพลังทำให้ พบว่า

1) ปัจจัยลักษณะทางกายภาพของชุมชนส่งผลดีต่อ พลังอำนาจระดับบุคคล ในด้าน
สุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา และสมรรถนะทางการเงิน พลังอำนาจระดับครอบครัว
ด้านครอบครัวมีความสุข พลังอำนาจระดับชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และพลังอำนาจ
ระดับสัมพันธภาพเชิงสังคม ในด้านความมั่นคงในชีวิต

2) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมส่งผลดีต่อ พลังอำนาจระดับบุคคล ด้านสุขภาพจิต
โอกาสทางการศึกษา พลังอำนาจระดับครอบครัว ในด้าน ครอบครัวเป็นสุข พลังอำนาจระดับชุมชน
ด้านความเข้มแข็งของชุมชน

3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ**ส่งผลดี**ต่อ พลังอำนาจระดับบุคคล ด้านสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา และสมรรถนะทางการเงิน พลังอำนาจระดับครอบครัว ด้านครอบครัวเป็นสุข พลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคม ด้านความมั่นคงในชีวิต และการไม่เป็นภาระ แต่ปัจจัยด้านเศรษฐกิจในเรื่องของอาชีพ**ส่งผลลบ**ต่อการรวมกลุ่มย่อยภายในชุมชนในส่วนของ การรวมตัวเพื่อจัดทำโครงการที่ต่อเนื่องยาวนานโดยเฉพาะโครงการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

4) ปัจจัยด้านการเมือง**ส่งผลดี**ต่อพลังอำนาจระดับชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน

ตารางสรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ในชุมชนบ้านหมื่นคงเจริญชัยบึงใหม่

ภาคีรัฐ empower	กระบวนการ empower	ปัจจัย	ตัวแปร	สุขภาพจิต	พลังอำนาจระดับบุคคล
	<ul style="list-style-type: none"> -ส่งเสริมให้ชุมชนรวมกลุ่มกันจัดการปัญหา -กลุ่มชาวบ้านมีกระบวนการทบทวนทรัพย์สิน (เกิดกลุ่มออมทรัพย์จัดการปัญหา) -ชุมชนร่วมกับศึกษาปัญหาที่อยู่อาศัย -สมัครตั้งชมรมพลังชุมชนผู้ใช้สิทธิในการขี้อื่นเงินผ่าน พอส. -ชุมชนร่วมกับในการออกแบบบ้าน และสภาพแวดล้อม -ชุมชนร่วมกับพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน -ชุมชนที่อดทนเข้าอยู่ในบ้านและสิ่งแวดล้อมใหม่ -ชุมชนเข้มแข็งแบบหลักการพึ่งตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> -ลักษณะทางสภาพทางชุมชน -การตั้งบ้านเรือน -การคมนาคม -การติดต่อสื่อสาร -สภาพสังคม -วัฒนธรรมประเพณี -ครอบครัว -เศรษฐกิจ -การถือครองที่ดิน -การรวมตัวของกลุ่มย่อย -อาชีพ -รายได้ -หนี้สิน -ผู้นำ -ลักษณะการใช้อำนาจ -การแทรกแซงจากภายนอก -การเมืองภายใน -ความขัดแย้งภายในเองระดับชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> -ผู้ปรับโครงสร้างจิต -ผู้ปรับสุขภาพจิต -ปัญหาสุขภาพจิต -การได้รับการศึกษาอบรมอาชีพ -การศึกษาอยู่สถานที่ศึกษา -การเริ่มต้นมีครอบครัว -การปลอดภัย -การเข้าถึงแหล่งทุน -รายได้ของประชาชน -การได้รับสภาพของเด็กแรกเกิด -การได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่า -ความอบอุ่นของครอบครัว -การศึกษาระดับ -การใช้สิทธิเสียงดัง -การรวมกลุ่มภายในชุมชน -การเรียกร้องจากภายในชุมชน -การมีทัศนคติการชุมชน -การร่วมงาน -การพยายามหลีกเลี่ยงตัวตาย -ประสบการณ์ที่กว่า 15ปี -ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถทำงานได้ -ผู้ว่างที่ไม่สามารถทำงานได้ 	สุขภาพจิต	พลังอำนาจระดับบุคคล
			<ul style="list-style-type: none"> -โอกาสทางการศึกษา -สมรรถนะทางการเงิน 	สุขภาพจิต	พลังอำนาจระดับชุมชน
				ครอบครัว	พลังอำนาจระดับครอบครัว
					พลังอำนาจระดับชุมชน
					พลังอำนาจระดับสังคม

จากตารางความสัมพันธ์และตารางสรุปผลการวิเคราะห์ ระหว่างปัจจัยและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ผู้วิจัยจึงได้สรุปว่า

ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่

พลังอำนาจระดับบุคคล ของสมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ พบว่าสมาชิกในชุมชนไม่มีปัญหาเรื่องผู้ป่วยสุขภาพจิตในชุมชน สมาชิกในชุมชนทั้งในเยาวชน วัยแรงงาน และผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทั้งจากการศึกษาตามหลักสูตร และการฝึกฝนอบรมด้านอาชีพ จากการส่งเสริมให้มอบทุนการศึกษาโดยนำเงินผลกำไรจากสหกรณ์ของชุมชน และการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ ส่วนสมรรถนะทางการเงิน พบว่า สมาชิกมีรายได้อยู่ในระดับที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ และสมาชิกในชุมชนก็สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายและสะดวกจากสวัสดิการกู้ยืมเงินจากสหกรณ์ออมทรัพย์ที่กันเงินส่วนหนึ่งให้สมาชิกกู้ยืมยามฉุกเฉินหรือการประกอบอาชีพ ส่วนปัญหาที่พบอยู่และกระทบกับพลังอำนาจระดับบุคคลอยู่บ้าง คือ การเป็นหนี้สินซึ่งเป็นไปตามการดำเนินงานโครงการที่สมาชิกต้องผ่อนเงินกลับแก่สหกรณ์ในการซื้อที่ดินสำหรับสร้างที่อยู่อาศัย ซึ่งจากการศึกษาของผู้วิจัยทำให้ทราบว่าเหลือระยะเวลาผ่อนเงินซื้อกลับอีกประมาณ 4 ปี ปัจจัยที่สนับสนุนพลังอำนาจระดับบุคคลของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ **ลักษณะทางกายภาพของชุมชน** ที่เป็นชุมชนแบบปิดมีทางเข้าออกทางเดียว มีรั้วรอบชุมชน แยกออกจากชุมชนอื่นอย่างชัดเจนทำให้ชุมชนมีความเงียบสงบ และป้องกันปัญหาอาชญากรรม และปัญหายาเสพติดจากชุมชนข้างเคียง ส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษาและปัญหายาเสพติด **การคมนาคม** จากการที่ชุมชนมีที่ตั้งใกล้ถนนแยกย่อยจากถนนกำแพงเพชร 2 มีทางรถไฟอยู่ด้านหน้าชุมชน ส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก และง่ายต่อการเข้ามาทำความสะอาดเก็บขยะจากสำนักงานเขต และการเดินออกไปซื้อของที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตส่งผลต่อการเข้าถึงสถานศึกษา **การติดต่อสื่อสาร** ที่มีการกำหนดให้มีโครงการเสียงตามสายของชุมชน มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ให้ความรู้หน้าชุมชน ซึ่งเป็นทางผ่านเข้าออกของสมาชิกทุกคนในชุมชน รวมถึงการมีตู้ไปรษณีย์หน้าชุมชน มีโทรศัพท์บ้าน/มือถือ ทุกบ้าน ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน ส่งผลดีต่อปัญหาสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา **สภาพสังคม** ที่เป็นชุมชนที่มีสภาพสังคมที่ส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลานสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และอยู่กันอย่างเงียบสงบส่งผลดีต่อปัญหาสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา **วัฒนธรรมและประเพณี** ที่ชุมชนกำหนดให้มีการสืบทอดตำแหน่งการบริหารชุมชนแบบหมุนเวียนกันทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน และการจัดงานประเพณีประจำชุมชนทำให้สมาชิกในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันทำงานทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นส่งผลดีต่อปัญหาสุขภาพจิตจากปัญหาความขัดแย้งในชุมชนที่ลดลง **ครอบครัว** ที่ส่วนใหญ่เป็นครอบครัว

เดียว มี 2 ช่วงชั้นอายุเดียว คือ พ่อ แม่ ลูก ทำให้มีการลดรายจ่ายมากกว่าการเป็นครอบครัวใหญ่ ส่งผลดีต่อโอกาสทางการศึกษา **การถือครองที่ดิน** ทำให้สมาชิกชุมชนไม่ต้องวิตกกังวลเรื่องการโดนไล่ที่ ส่งผลต่อความมั่นคงในที่อยู่อาศัย การตั้งหน้าตั้งตาทำงาน และยังส่งผลต่อกำลังใจในการส่งเงินผ่อนคืนแก่สหกรณ์ส่งผลดีต่อโอกาสทางการศึกษาและสมรรถนะทางการเงินของสมาชิกในชุมชน **รายได้** จากการที่สมาชิกส่วนใหญ่มีรายได้ที่มีแหล่งเงินที่ค่อนข้างแน่นอนส่งผลดีต่อโอกาสทางการศึกษาและสมรรถนะทางการเงินของสมาชิกในชุมชน **ผู้นำชุมชน** ที่มีความเข้าใจในการบริหารงานของชุมชน และมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน มีโครงการดีๆ ทางด้านการศึกษาที่ทำให้คนในชุมชนได้ประโยชน์ และมีส่วนส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสของการบริหารงานสหกรณ์ทำให้ชุมชนมีความร่วมแรงร่วมใจกัน ส่งผลดีต่อโอกาสทางการศึกษา

พลังอำนาจระดับครอบครัว ของสมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ พบว่าสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 73.68 ให้ข้อมูลว่าครอบครัวมีความสุข และมีความอบอุ่นดี โดยมีปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ **ลักษณะทางกายภาพของชุมชน** ที่เป็นชุมชนที่มีลักษณะชุมชนแบบปิด มีรั้วรอบชุมชนทำให้ง่ายต่อการดูแล และช่วยลดปัญหาอาชญากรรมต่างๆ รวมถึงปัญหาเสพติดจากชุมชนข้างเคียง ส่งผลดีต่อความอบอุ่นของครอบครัว **การคมนาคม** ที่มีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สะดวกส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก และง่ายต่อการเข้ามาทำความสะอาดเก็บขยะจากสำนักงานเขต รวมถึงการง่ายต่อการจัดหาปัจจัยในการดำรงชีวิตส่งผลดีต่อความอบอุ่นของครอบครัว และการได้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพ **การติดต่อสื่อสาร** ที่มีการกำหนดให้มีโครงการเสียงตามสายของชุมชน มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ให้ความรู้หน้าชุมชน ซึ่งเป็นทางผ่านเข้าออกของสมาชิกทุกคนในชุมชน รวมถึงการมีตู้ไปรษณีย์หน้าชุมชน มีโทรศัพท์บ้าน/มือถือ ทุกบ้าน ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันของครอบครัวส่งผลดีต่อความอบอุ่นของครอบครัว **สภาพสังคม** ที่เป็นชุมชนที่มีสภาพสังคมที่ส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลานสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และอยู่กันอย่างเจียบสงบส่งผลดีต่อความอบอุ่นของครอบครัวและการติดต่อสื่อสารที่ลดลง **วัฒนธรรมประเพณี** ที่ชุมชนกำหนดให้มีการสืบทอดตำแหน่งการบริหารชุมชนแบบหมุนเวียนกันทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน และการจัดงานประเพณีประจำชุมชนทำให้สมาชิกในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันทำงานทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นส่งผลดีต่อความขัดแย้งที่ลดลงส่งผลต่อความอบอุ่นของครอบครัว **ครอบครัว** ที่ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มี 2 ช่วงชั้นอายุเดียว คือ พ่อ แม่ ลูก ที่ให้ครอบครัวมีรายจ่ายจากการเป็นภาระน้อยลงส่งผลต่อการได้รับอาหารที่เพียงพอมากขึ้น และความอบอุ่นของครอบครัวจากการที่

หัวหน้าครอบครัวทำงานในพื้นที่ใกล้เคียงสามารถกลับบ้านได้ทุกวันส่งผลดีต่อความอบอุ่นของครอบครัว **การถือครองที่ดิน** การที่ชุมชนเป็นเจ้าของที่ดินของชุมชนเองทำให้สมาชิกชุมชนไม่ต้องวิตกกังวลเรื่องการโดนไล่ที่ ส่งผลต่อความมั่นคงในที่อยู่อาศัยทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ส่งผลให้ครอบครัวมีความอบอุ่น **รายได้** สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนมีรายได้ที่แน่นอนและอยู่ในระดับที่ดูแลครอบครัวได้ส่งผลดีต่อความอบอุ่นของครอบครัวและการได้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพ **ผู้นำชุมชน** ที่มีความเข้าใจในการบริหารงานของชุมชน และมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน มีโครงการดีๆ ทางด้านการศึกษาที่ทำให้คนในชุมชนได้ประโยชน์

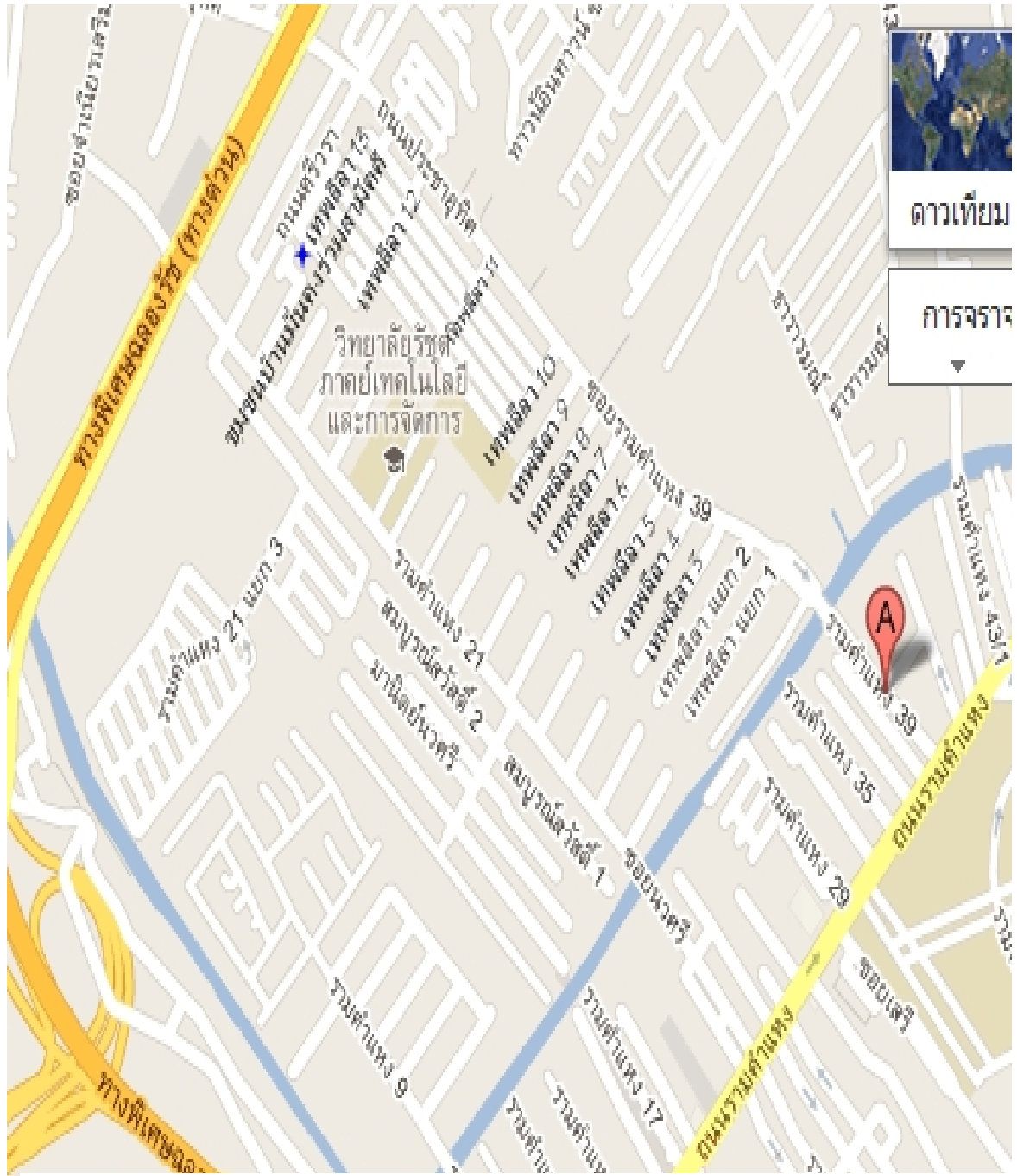
พลังอำนาจระดับชุมชน ของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ พบว่าชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีพลังอำนาจระดับชุมชนค่อนข้างสูงจากการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จากการฝึกอบรมอาชีพ และการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน การจัดให้มีสวัสดิการของชุมชน โดยมีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ **ลักษณะทางกายภาพของชุมชน** ที่เป็นชุมชนที่มีลักษณะชุมชนแบบปิด มีรั้วรอบชุมชนทำให้ง่ายต่อการดูแล และช่วยลดปัญหาอาชญากรรมต่างๆ รวมถึงปัญหายาเสพติดจากชุมชนข้างเคียง ส่งผลดีต่อความเข้มแข็งของชุมชน **การตั้งบ้านเรือน** เป็นการตั้งบ้านเรือนในลักษณะเป็นแถวยาว 6 แถว ภายในบริเวณชุมชนแบบปิดที่มีรั้วรอบขอบชิด ส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน และง่ายต่อการทำความสะอาดเก็บกวาดขยะ จัดภูมิทัศน์ของชุมชนให้เป็นระเบียบ **การคมนาคม** ที่มีเส้นทางการคมนาคมขนส่งที่สะดวกส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก และง่ายต่อการเข้ามาทำความสะอาดเก็บขยะจากสำนักงานเขต รวมถึงการง่ายต่อการจัดหาปัจจัยในการดำรงชีวิต **การติดต่อสื่อสาร** ที่มีการกำหนดให้มีโครงการเสียงตามสายของชุมชน มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ให้ความรู้หน้าชุมชน ซึ่งเป็นทางผ่านเข้าออกของสมาชิกทุกคนในชุมชน รวมถึงการมีตู้ไปรษณีย์หน้าชุมชน มีโทรศัพท์บ้าน/มือถือ ทุกบ้าน ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันของครอบครัว **สภาพสังคม** ที่เป็นชุมชนที่มีสภาพสังคมที่ส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลานสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และอยู่กันอย่างเรียบง่ายสงบ **การถือครองที่ดิน** การที่ชุมชนเป็นเจ้าของที่ดินของชุมชนเองทำให้สมาชิกชุมชนไม่ต้องวิตกกังวลเรื่องการโดนไล่ที่ ส่งผลต่อความมั่นคงในที่อยู่อาศัยทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย **รายได้** สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนมีรายได้ที่แน่นอนและอยู่ในระดับที่ดูแลครอบครัวได้ **ผู้นำชุมชน** ที่มีความเข้าใจในการบริหารงานของชุมชน และมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน มีโครงการดีๆ ทางด้านการศึกษาที่ทำให้คนในชุมชนได้ประโยชน์ ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

พลังอำนาจระดับสัมพันธภาพเชิงสังคม ของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคงมีความมั่นคงในชีวิตจากการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงจากการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงขึ้น ปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ **การคมนาคม** ที่มีเส้นทางการคมนาคมขนส่งที่สะดวก ส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก และง่ายต่อการเข้ามาทำความสะอาดเก็บขยะจากสำนักงานเขต รวมถึงการง่ายต่อการจัดหาปัจจัยในการดำรงชีวิต และ**ผู้นำชุมชน** ที่มีความเข้าใจในการบริหารงานของชุมชน และมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน มีโครงการดีๆ ทางด้านการศึกษาที่ทำให้คนในชุมชนได้ประโยชน์ ส่งผลต่อการว่างงานที่น้อยลง

ส่วน**ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค**ต่อพลังอำนาจของชุมชนในชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน ซึ่งพบว่า การรวมกลุ่มเล็กเพื่อส่งเสริมอาชีพต่างๆ ในชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและสมาชิกในชุมชนก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มดังกล่าวโดยสาเหตุของการรวมกลุ่มอาชีพไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากพบว่ามีสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ทำงานพนักงานเอกชน พนักงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีรายได้ประจำ ทำให้ไม่มีเวลาเข้าร่วมโครงการลักษณะดังกล่าว ซึ่งอาจส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และสมรรถนะทางการเงินได้

4.3 ส่วนที่ 3 ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี

ที่ตั้งชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี

รูปภาพหน้าชุมชนบ้านมั่งคั่งร่วมสามัคคี

4.3.1 ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนถึงผลการดำเนินงานของชุมชนร่วมสามัคคี ผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในวันที่ 8 มีนาคม 2554 โดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปภาพภายในชุมชนบ้านมั่งคั่งร่วมสามัคคี

ชุมชนบ้านมั่งคั่งร่วมสามัคคี ตั้งอยู่ชุมชนร่วมสามัคคี รามคำแหง 39 (ซอยวัดเทพลีลา 13) จังหวัดกรุงเทพมหานคร อยู่ห่างจากถนนในซอยวัดเทพลีลา 13 ประมาณ 100 เมตร หน้าทางเข้าชุมชนเป็นอพาร์ทเมนต์ พี.โอ. เฮ้าส์ ทางเข้าชุมชนต้องเดินลัดผ่านบริษัท หินอ่อน จำกัด และ ธนาคาร Standard Charter และผ่าน พี.โอ. เฮ้าส์ อพาร์ทเมนต์เข้ามา

รูปภาพภายในชุมชนบ้านมั่งคั่งร่วมสามัคคี

ลักษณะชุมชนภายในเป็นชุมชนลักษณะเปิด มีทางเข้าออกหลายทาง ชุมชนอื่นๆ เข้าออกได้ง่ายๆ การตั้งบ้านเรือนมีลักษณะทั้งแบบอาคารชุด และบ้านแฝด 2 ชั้น การตั้งบ้านเรือนแบ่งออกเป็น 3 แถว มีถนนภายในชุมชน 3 สายหลัก ลักษณะบ้านจะเป็นแบบเดียวกันทั้งชุมชน มีพื้นที่สาธารณะอยู่ตรงกลางของชุมชน

รูปภาพภายในชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี

ลักษณะการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจากการสังเกต พบว่า การอยู่อาศัยค่อนข้างวุ่นวายเนื่องจากการมีทางเข้าออกหลายทาง มีตลาดอยู่ใกล้ๆ ชุมชน ซึ่งเป็นตลาดที่คนจากหลายๆ ชุมชนมาจับจ่าย ทำให้มีการเดินทางเข้าออกจากชุมชนอื่นๆ อยู่เรื่อยๆ

4.3.2 ความเป็นมา

ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีเป็นชุมชนบุกรุกที่เกิดจากการขยายตัวของเมืองและมหาวิทยาลัยรามคำแหง ชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณสี่แยกน้ำและ บนพื้นที่ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ทิศตะวันออกติดกับชุมชนทรัพย์สินใหม่ ทิศตะวันตกและทิศใต้ติดลำคลองสาธารณะ ซึ่งไหลเชื่อมต่อไปลงคลองแสนแสบบริเวณชุมชนวัดเทพศิลา ชุมชนร่วมสามัคคีแต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนขนาดใหญ่ในบริเวณซอยรามคำแหง 39 ที่มีกว่า 10 ชุมชน ชุมชนมีเนื้อที่ประมาณ 5 ไร่ 3 งาน 77 ตารางวา มีประชากรประมาณ 130 หลังคาเรือน โดยมากประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและค้าขายด้วยรถเข็น สภาพบ้านเรือนที่ปลูกจะมีลักษณะปลูกแบบชั่วคราวอยู่อย่างกระจัดกระจายแต่มีการรวมกลุ่มกัน เนื่องจากการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในชุมชน

ข้อมูลในอดีตของชุมชน พบว่า ที่ตั้งชุมชนเดิมเป็นท้องทุ่งอันกว้างใหญ่ เรียกว่า “นาวังทองกลาง” การถือกำเนิดของมหาวิทยาลัยรามคำแหงในปี 2516 เป็นที่มาของแหล่งงาน และดึงดูดผู้คนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณสองฝั่งรามคำแหงอย่างหนาแน่นเพื่อหางานทำและค่อยๆ ขยายไปสู่บริเวณใกล้เคียง ทำให้นาวังทองกลางอันว่างเปล่าเต็มไปด้วยผู้คนอพยพมาจากที่ต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

ประกอบกับในปี 2528 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้นำที่ดินบริเวณวังเพชรบูรณ์ไปให้เอกชนเช่าสร้างศูนย์การค้า “เวิร์ลเทรดเซ็นเตอร์” หรือเซ็นทรัลเวิร์ลในปัจจุบัน จึงได้อพยพชาวบ้านที่อาศัยอยู่กว่าร้อยครัวเรือนมาตั้งชุมชนใหม่บริเวณวัดเทพศิลา คือชุมชนทรัพย์สินใหม่ ทำให้ถนนรามคำแหง 39 เต็มไปด้วยชุมชนต่างๆ ได้แก่ ชุมชนทรัพย์สินเก่า ชุมชนเก่าพัฒนา ชุมชนทรัพย์สินใหม่ ชุมชนร่วมสามัคคี ชุมชนรุ่งมณีพัฒนา และชุมชนน้อมเกล้า เป็นต้น

กล่าวเฉพาะชุมชนร่วมสามัคคีนั้น ชาวบ้านบุกรุกเข้ามาอยู่อาศัยอย่างหนาแน่นประมาณปี 2535 ส่วนใหญ่อพยพมาจากห้วยขวาง และที่อื่นๆ ในกรุงเทพฯ เมื่อมีการลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงแล้ว ก็จะมีญาติพี่น้องจากต่างจังหวัดของผู้อยู่อาศัยเดิมเข้ามาอาศัยเพิ่มเติม จนอยู่ในสภาพแออัด

ชาวชุมชนที่อยู่อาศัยในชุมชนร่วมสามัคคีเดิม ส่วนใหญ่จะเข้ามาอยู่พร้อมๆ กัน และรู้จักกันก่อน เนื่องจากอพยพมาจากที่เดียวกัน ซึ่งจากการสำรวจของ พอช. พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่เป็นประชาชนในภาคอีสานประมาณ 163 คน ภาคกลาง 39 คน และภาคเหนือ 20 คน ที่เหลือเป็นรุ่นลูกหลานที่เกิดขึ้นในชุมชน

จากการที่ชาวชุมชนเข้ามาอยู่อาศัยเป็นกลุ่มๆ และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาจากชุมชนเดิมนี้เอง ทำให้ความสัมพันธ์ยังคงติดมาถึงชุมชนใหม่ จึงมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งด้านอาชีพ และที่อยู่อาศัย กล่าวคือ มีการช่วยเหลือแนะนำกันในเรื่องงาน และมีการรวมกลุ่มรับงานก่อสร้าง ซึ่งจากผลการสำรวจ พบว่า ชาวชุมชนมีความเชี่ยวชาญอยู่ 3 ด้าน คือ กลุ่มช่างปูน ช่างไม้ และช่างตกแต่งภายใน ซึ่งคนที่มีความชำนาญเหล่านี้จะชักชวนญาติมิตรที่เป็นสมาชิกในชุมชนไปทำงาน มีความสัมพันธ์กับเพื่อน กิ่งลูกน้อง

นอกจากอาชีพที่กล่าวถึงแล้วยังมีการรวมกลุ่มคนที่มีอาชีพขายผลไม้ และขายลูกชิ้นปิ้ง โดยคนที่มีอาชีพเหล่านี้นอกจากจะมีรถเข็นสำหรับขายผลไม้หรือลูกชิ้นปิ้งแล้ว ยังเป็นหัวหน้าในการขาย กล่าวคือ เป็นผู้รับซื้อสินค้ามาจัดใส่รถเข็นแล้วจ้างญาติและคนรู้จักมาเข็นขาย โดยมีการแบ่งผลประโยชน์จากกำไรที่ขายได้ให้กับลูกน้อง ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันใน

กลุ่มอาชีพเดียวกัน เป็นที่น่าสนใจของผู้วิจัยว่าความสัมพันธ์แบบเครือญาติและญาติมิตรนี้ ไม่ได้แค่นำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเฉพาะการทำมาหากินเท่านั้น แต่ยังได้พึ่งพากันในเรื่องของการจัดหาที่อยู่อาศัยด้วย กล่าวคือ มีการแบ่งห้องเช่าราคาถูกให้กับลูกน้องและครอบครัวได้อยู่อาศัยภายในชุมชน ทั้งนี้เพราะความเป็นญาติพี่น้องที่มีการชักชวนกันมาจากต่างจังหวัด

ปัจจุบันชุมชนร่วมสามัคคี มีจำนวนบ้าน 126 ครอบครัว ประชากรประมาณ 450 คน เป็นเด็กและเยาวชนประมาณ 200 คน อยู่ในวัยทำงาน 230 คน นอกนั้นเป็นผู้สูงอายุ เนื่องด้วยชุมชนแออัดเกือบทุกชุมชนที่ตั้งอยู่บนรามคำแหง 39 รวมทั้งชุมชนร่วมสามัคคีเป็นชุมชนบุกรุก ในอดีตจึงไม่ได้รับบริการพื้นฐานจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า น้ำประปา หรือสาธารณูปโภคอื่นๆ ชาวบ้านต้องซื้อไฟจากบ้านแถวซึ่งอยู่ติดถนนด้วยความลำบากดังกล่าว ชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน นอกเหนือจากการดูแลกันในลักษณะเครือญาติตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ชุมชนร่วมสามัคคี ได้เริ่มมีการตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นในปี 2536 เพื่อดูแลสมาชิกในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จนกระทั่งปี 2538 บริษัทแสนสุรัตน์ จำกัด ซึ่งเป็นผู้ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินดังกล่าวจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จะเข้ามาดำเนินการพัฒนาที่ดินดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านตื่นตัวในเรื่องที่อยู่อาศัย และเริ่มเกิดการประสานงานกับชุมชนอื่นๆ ซึ่งตั้งอยู่บนที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในซอยรามคำแหง 39

การรวมตัวดังกล่าว มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การรวมตัวเพื่อต่อรองเพื่อที่อยู่อาศัยในที่ดินเดิม ซึ่งสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ก็ให้ผ่อนปรนชั่วคราว พร้อมส่งเจ้าหน้าที่ร่วมหารือกับชาวชุมชนเพื่อหาทางออกที่เหมาะสมในเรื่องการใช้ประโยชน์จากที่ดินร่วมกัน จากบทเรียนดังกล่าวทำให้ชาวบ้านได้เกิดการเรียนรู้เป็นอย่างมาก เริ่มมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและขณะเดียวกันก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการของชุมชนขึ้น เพื่อทำหน้าที่ประสานงานกับชุมชนใกล้เคียง ส่วนภายในชุมชนนั้น ชาวชุมชนร่วมสามัคคีได้มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ปี 2539 โครงการสภาพแวดล้อมชุมชนเมือง มูลนิธิไท โดยการสนับสนุนเงินทุนจากประเทศเดนมาร์กได้เปิดกระบวนการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนแออัดได้คิดค้นรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง และจัดทำโครงการเสนอมายังมูลนิธิฯ จากโครงการของมูลนิธิฯ นี้เองที่ทำให้ชุมชนในรามคำแหง 39 รวมตัวกันจัดตั้ง “เครือข่ายวังทองกลาง” มีสมาชิกเริ่มแรก 10 ชุมชน

การดำเนินการขออนุมัติโครงการของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี เริ่มแรกได้เสนอโครงการติดตั้งน้ำประปาชุมชน เพราะเป็นปัญหาที่สำคัญของการเป็นชุมชนนุกรุก ทำให้ขาดบริการสาธารณะจากภาครัฐ ชาวบ้านต้องเสียค่าประปาในราคาแพงเพราะเป็นการต่อฟวง อีกทั้งยังเรียนรู้จากชุมชนข้างเคียงที่เห็นว่าโครงการน้ำประปาเป็นเงื่อนไขในการขอเลขที่บ้านจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้ ต่อมาเมื่อ 25 สิงหาคม 2540 จึงได้รับอนุมัติโครงการด้วยเงิน 160,000 บาท เพื่อใช้เป็นค่าวัสดุทั้งหมด ส่วนการก่อสร้างและติดตั้งใช้แรงงานชาวบ้านในชุมชนซึ่งในที่สุดโครงการประปาชุมชนของชุมชนร่วมสามัคคีแล้วเสร็จในเดือนเมษายน 2541 ใช้เวลารวม 8 เดือน

ตารางเปรียบเทียบค่าน้ำ ค่าไฟ รายครอบครัวต่อเดือนในก่อนและหลังการได้รับงบประมาณปรับปรุงระบบประปาชุมชน

ที่	ประเภท	ก่อน	หลัง
1.	ค่าน้ำ	1,200	500
2.	ค่าไฟ	1,000	400
	รวม	2,200	900

จากตารางทำให้เห็นอัตราค่าน้ำ และค่าไฟหลังจากมีการปรับปรุงชุมชน ไม่ต้องต่อฟวงน้ำ และไฟฟ้าจากชาวบ้านที่อยู่ริมถนน ซึ่งเห็นได้ว่า ค่าน้ำและไฟ ลดลงกว่าครึ่ง

จากนั้นก็ดำเนินการเสนอโครงการต่อสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เพื่อขอเลขที่บ้าน (จากหลักเกณฑ์ที่ว่า “ชุมชนนุกรุกจะติดตั้งระบบประปาได้ ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดินก่อน”) จากความสำเร็จดังกล่าวชาวชุมชนจึงได้ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ได้อย่างเป็นทางการในวันที่ 5 มกราคม 2541

จากปัญหาการไม่ได้รับการบริการพื้นฐานจากภาครัฐทำให้ชาวชุมชนแห่งนี้ต้องดิ้นรนเพื่อหาทรัพยากรจากแหล่งทุนต่างๆ ทั้งในรูปแบบการออมทรัพย์เพื่อระดมทุน และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก โดยเน้นการได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภายนอก ทั้งหน่วยงานพัฒนา หน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนนักการเมืองระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง โดยได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับอาสาสมัครป้องกันภัยพลเรือน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มเหยี่ยวข่าว กลุ่มกู่ชีพ เป็นต้น จนได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอย่างกว้างขวางแต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่ได้รับการรับรองจากราชการ

นอกจากการทำกิจกรรมต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ชุมชนยังรวมตัวกันจัดงาน ประเพณีต่างๆ ของชุมชน เช่น งานขึ้นปีใหม่ งานวันเด็ก วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันแม่ วันพ่อ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นช่องทางในการติดต่อกับหน่วยงานภายนอกทั้งสิ้น

จากการทำกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่องจึงได้รับการสนับสนุนเงินทุนจาก กองทุนทางสังคม (SIE) เพื่อจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกในชุมชน ด้านทุนการศึกษา กองทุนอาชีพ กองทุนผู้สูงอายุ รวมทั้งการได้รับเงินจากกองทุนมียาชาวา จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เพื่อ พัฒนาอาชีพและแก้ปัญหาเงินนอกระบบ ต่อมาในปี 2544 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสังคม สำหรับเอเชียแปซิฟิก องค์การสหประชาชาติ (ESCAP) มีโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องการสร้าง โครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม โดยองค์กรชุมชน หรือ Social Safety Net โดยได้มอบหมายให้ มูลนิธิชุมชนเมืองเป็นผู้ดำเนินการ และได้เลือกชุมชนร่วมสามัคคีเป็นชุมชนนำร่อง โดยในการ ดำเนินการจะให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้สำรวจข้อมูลชุมชน พร้อมๆ กับการสอบถามความต้องการของ สมาชิกในชุมชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้สมาชิกร่วมแสดงความคิดเห็นเรื่องกิจกรรมที่มีความจำเป็น และเร่งด่วน

จากความเป็นมาของชุมชนทำให้ทราบถึงลักษณะชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชน ของเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพและแบ่งปันที่อยู่อาศัยกันของชาวชุมชน ซึ่ง ส่งผลดีต่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน และทำให้ทราบถึงลักษณะทั่วไปของชาวชุมชนที่ส่วน ใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายผลไม้และลูกชิ้นปิ้งด้วยรถเข็น ปัญหาของชุมชนเนื่องมาจากเป็นชุมชน บุกรุกในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จึงเกิดการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่ อาศัยขึ้น โดยมุ่งเน้นให้เกิดการยอมรับจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ และภาคประชาสังคม อื่นๆ เพื่อเป็นการต่อรองและนำมาซึ่งบริการพื้นฐานต่างๆ จากภาครัฐ ซึ่งลักษณะดังกล่าวส่งผลดี ต่อพลังอำนาจระดับชุมชน และสังคม ทั้งยังส่งผลดีทางอ้อมแก่พลังอำนาจระดับบุคคล และ ครอบครัว อันเนื่องมาจากการได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภายนอกซึ่งนำมาซึ่งสวัสดิการและ เงินช่วยเหลือต่างๆ แก่ชุมชน

4.3.3 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีจากผลการศึกษาในปัจจุบัน

ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี

ข้อมูล	รายละเอียด
ที่ตั้งโครงการ	ชุมชนร่วมสามัคคี รามคำแหง 39 (ซอยวัดเทพลีลา 13) วังทองหลาง กรุงเทพฯ
ประเภทกรรมสิทธิ์	เช่าที่ระยะยาว 30 ปี จากสนง.ทรัพย์สินฯ
จำนวนสิทธิ์	126 สิทธิ์
การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	วันที่ 5 มกราคม 2541
จดทะเบียนสหกรณ์เคหสถาน	วันที่ 4 พฤษภาคม 2548
จำนวนสมาชิกในปัจจุบัน	126 คน
จำนวนเรือนหุ้นในปัจจุบัน	1,000,000 บาท
พื้นที่	5 ไร่ 3 งาน 77 ตารางวา

ที่มา : นายสมาน ทองมี

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้มีการสำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง ในปี พ.ศ. 2552 ในส่วนของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ จำนวน 40 ครัวเรือน ซึ่งส่วนหนึ่งมีความสอดคล้องกับข้อมูลของผู้วิจัยซึ่งทำการสำรวจเพื่อศึกษาวิจัยในเดือนมีนาคม 2554 ดังนี้

จำนวนสมาชิก ในบ้านพบว่า ส่วนใหญ่มีสมาชิก 4 - 5 คนเป็นครอบครัวเดี่ยว มีสมาชิก 2 ช่วงชั้นอายุ ได้แก่ พ่อ แม่ และลูก ร้อยละ 52.5 รองลงมาคือ 2 - 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยวมีสมาชิก 2 ช่วงชั้นอายุ ได้แก่ พ่อ แม่ และลูกเช่นกัน ในอัตราส่วนร้อยละ 19

นอกจากนี้ในส่วนของผู้วิจัยยังค้นพบว่า มีครอบครัวที่มีสมาชิกมากกว่า 6 คน ร้อยละ 8 โดยในจำนวนนี้มีถึง 2 ครอบครัว หรือร้อยละ 4 ที่มีสมาชิกมากกว่า 8 คน

จำนวนบ้านแต่ละหลัง คือ จากจำนวน 52 หลัง หรือร้อยละ 91 เป็นครอบครัวเดี่ยว อีกจำนวน 5 หลัง มี 2 ครอบครัว หรือร้อยละ 9

จากการสอบถามไปยังบ้านที่มีสมาชิกอยู่อาศัย 2 ครอบครัว พบว่า ในอนาคตอาจจะย้ายออกไปหรือไม่ก็อยากมีบ้านในชุมชนเป็นของตนเอง แต่ปัจจุบันยังไม่พร้อมเพราะปัญหาทางการเงิน

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยการสอบถาม และศึกษาข้อมูล ที่ พอช. ได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานไว้เมื่อปี พ.ศ. 2552 พบว่า

อายุของสมาชิกในบ้านมั่นคง จากการศึกษาของผู้วิจัยที่ พบว่า อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 31 ปี (ข้อมูลปี 54) ซึ่งมีความสอดคล้องกับของ พอช. ที่พบว่าอายุอยู่ที่ประมาณ 30 ปี (ข้อมูลปี 52) ในส่วนนี้ พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 31 – 40 ปี และ 41 – 60 ปี ในอัตราส่วนเท่ากัน คือ ร้อยละ 23 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงานหรือประมาณร้อยละ 46 รองลงมาคือ ช่วงอายุสมาชิก 7-8 ปี ร้อยละ 21 และช่วงอายุ 19-30 ปี ร้อยละ 20 ซึ่งพบว่า ในช่วงอายุ 19-20 ปี มีประมาณร้อยละ 12 จากร้อยละ 20 ทำงานแล้ว จึงทำให้ทราบว่า สมาชิกจำนวนดังกล่าว คือ ร้อยละ 58 หาเลี้ยงสมาชิกในส่วนที่เหลือ คือ ร้อยละ 42 ที่กำลังศึกษาและคนชรา โดยสมาชิกในชุมชนที่อยู่ในวัยที่กำลังศึกษาร้อยละ 31 ที่เหลือเป็นเด็กที่อายุไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียน และผู้สูงอายุ โดยในวัยที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษามีสมาชิกอยู่ 7 คน และคนชรา 14 คน นอกจากนี้ในส่วนของ **รายได้** รวมของสมาชิกในบ้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ที่ 5,000 – 10,000 บาท รองลงมาคือ 10,001 – 15,000 บาท และ ต่ำกว่า 5,000 บาท ในอัตราส่วน คือ ร้อยละ 35 ร้อยละ 12 และ ร้อยละ 8 ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเฉลี่ยรายได้ของครัวเรือนของสมาชิกในชุมชนที่ทำการศึกษา พบว่า อยู่ที่ 22,500 บาท

อาชีพ จากการทำการศึกษาวิจัยของผู้วิจัย พบว่า อาชีพส่วนใหญ่หรือกว่าร้อยละ 42 ของกลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาคือ ร้อยละ 8 ประกอบอาชีพค้าขาย และอาชีพพนักงานเอกชนร้อยละ 5 ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีความสอดคล้องบางส่วนกับการสำรวจของ พอช. เมื่อปี 2552 ที่พบว่า อาชีพรับจ้างทั่วไปประมาณร้อยละ 40 แต่พบว่าอาชีพค้าขาย ร้อยละ 12 และอาชีพพนักงานเอกชน ร้อยละ 7 ผู้วิจัยจึงขอใช้ข้อมูลการสำรวจของผู้วิจัยเองที่มีการสำรวจในข้อมูลที่เป็นปัจจุบันมากกว่าและทำการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนมีเงินเดือนหรือรายได้ไม่ประจำ

เมื่อสำรวจถึง **รายจ่าย** พบว่า รายจ่ายปัจจุบันมาจากค่าใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภคเฉลี่ยประมาณเดือนละ 10,000 บาท ค่าผ่อนชำระเงินค้ำสินทรัพย์เดือนละ 2,200 บาท ค่าผ่อนชำระหนี้อื่นๆ อีกเดือนละ 3,000 บาท รายจ่ายรวม อยู่ที่ประมาณ 15,200 บาท แสดงว่าในปัจจุบันยังมีรายได้เฉลี่ยรวมมากกว่ารายจ่าย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นสมาชิกในชุมชนในวัยก่อนศึกษาและวัยศึกษารวมกันมีถึงร้อยละ 21 และมีประชาชนที่มีอาชีพประจำในช่วงอายุ 41 – 60 ปี ในอัตราส่วนร้อยละ 23 ซึ่งในอนาคตสมาชิกควรเร่งหารายได้ที่เพิ่มขึ้น และควรมีการวางแผนลดรายจ่าย แต่เมื่อพิจารณาจาก สหกรณ์ชุมชนร่วมสามัคคี จำกัด ได้กู้เงินจาก พอช. เพื่อซื้อที่ดินปัจจุบันคงเหลือหนี้สินอยู่ประมาณ 15 ล้านบาท ซึ่งมีการผ่อนชำระกลับเดือนละ 121,800 บาท

แสดงว่ามีกำหนดชำระหนี้สูงสุดอีกประมาณ 10 ปี ซึ่งหากดูจำนวนการค้างชำระเป็นประจำของสมาชิกในชุมชนแล้วปรากฏว่าอยู่ที่ร้อยละ 7

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจถึง**ความรู้สึกลอยากขายบ้าน** ของสมาชิกในชุมชนร่วมสามัคคี ซึ่งหากเปรียบเทียบราคาที่ดินปัจจุบันกับอดีต พบว่า ในอดีตราคาประเมินที่ดินบริเวณดังกล่าว ตราวงวาละ 30,000 บาท ปัจจุบันจากการประเมินของกรมที่ดิน พบว่า ที่ดินบริเวณชุมชนร่วมสามัคคี เพิ่มขึ้นเป็นตราวงวาละ 40,000 บาท และหากคำนวณกับจำนวนตราวงวาของบ้านที่ได้รับการจัดสรรที่ดินตามกรรมสิทธิ์ที่สหกรณ์จัดสรร พบว่า ราคาที่ดิน และราคาบ้าน จะอยู่ที่หลังละ 500,000 – 1,200,000 บาท ผลการสำรวจพบว่า ร้อยละ 47 ให้ความเห็นว่า ไม่ขายเด็ดขาดไม่ว่าจะให้ราคาเท่าไร หรือประมาณ 27 คร้วเรือนจาก 57 คร้วเรือน (จากผลการสำรวจของ พอช.) และ ร้อยละ 54 หรือ 10 จาก 19 คน จากแบบสำรวจของผู้วิจัยเอง ซึ่งในข้อดังกล่าวมี จำนวนเท่ากันกับ แนวทางการตัดสินใจที่บอกว่า ไม่แน่นอน อาจดูสถานการณ์ในอนาคตซึ่งเท่ากันที่ร้อยละ 47 หรือประมาณ 27 คร้วเรือนจาก 57 คร้วเรือน

โดยผู้วิจัยได้สอบถามผู้ที่จะคิดว่าขายบ้านซึ่งมีร้อยละ 5 พบว่า เหตุผลที่อยากขายมาจากปัญหาหนี้สินที่นอกเหนือจากหนี้สินกับสหกรณ์ ซึ่งหากขายคิดว่าจะไปซื้อบ้านในราคาถูกลงภายนอกชุมชน ส่วนเหตุผลที่ผู้ตอบว่าจะไม่ขายเด็ดขาดไม่ว่าจะให้ราคาเท่าไรก็ตาม ด้วยเหตุผลความผูกพันกับบ้านและคนในชุมชน หากย้ายออกไปไม่รู้ว่าจะเข้ากับคนในชุมชนอื่นได้หรือไม่ และการอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน

จากข้อมูลทั่วไปของชุมชนทำให้ทราบถึงลักษณะของชุมชนที่สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนมีรายรับเฉลี่ยสูงกว่ารายจ่ายเฉลี่ย เล็กน้อย คือประมาณ 2,000 บาท และมีภาระการผ่อนชำระกับสหกรณ์ชุมชนอีก 10 ปี ในส่วนของอายุของสมาชิกนั้น พบว่า อายุเฉลี่ยยังอยู่ในวัยทำงานสมาชิกร้อยละ 58 ทำงานเลี้ยงสมาชิกร้อยละ 42 ซึ่งทำให้ส่งผลต่อการไม่เป็นภาระ ความมั่นคงในชีวิตและโอกาสทางการศึกษาของสมาชิกในชุมชน แต่เนื่องจากภาระหนี้ที่ยังสูงและต้องผ่อนชำระอีกหลายปีทำให้ในตัวแปรสมรรถนะทางการเงินยังไม่ดีนัก และเมื่อพิจารณารวมถึงว่าแต่ละเดือนมีเงินเหลือจากรายจ่ายเดือนละ 2,000 บาท ทำให้อาจไม่เพียงพอหากเกิดกรณีฉุกเฉินขึ้นได้ ดังนั้นสมาชิกควรหาอาชีพเสริมหรือรวมกลุ่มอาชีพเพื่อหารายได้เพิ่มเติมและมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย

4.3.4 การดำเนินงานของชุมชนผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินงานผ่านกระบวนการ ดังนี้

การดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี เริ่มต้นจากปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยและการไม่ได้รับการยอมรับจากภาครัฐทำให้ขาดบริการขั้นพื้นฐาน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นครั้งแรกในปี 2538 แต่เป็นการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ มีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 16 คน ต่อมาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ต้องเป็นทางการมากขึ้น เพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเพื่อที่อยู่อาศัยจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนร่วมสามัคคีอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2541 โดยคณะทำงานมีคุณอภิสิทธิ์ นุชนันท์ เป็นประธานชุมชน คุณพัชรี อเนกนวล เป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ และมีคณะกรรมการอีก 7 คน การรวมกลุ่มมีการกำหนดหน้าที่อย่างชัดเจน การทำงานจะมีการประสานงานอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ในการออมเพื่อต้องการปลดหนี้สินนอกระบบให้ชาวบ้าน และรวมตัวขอสิ่งอำนวยความสะดวกระบบสาธารณูปโภคในชุมชน เนื่องจากเป็นปัญหาหลักที่ขาดแคลนของชุมชนบุกรุก

การออมทรัพย์จะเป็นการบังคับออม โดยจะให้สมาชิกนำเงินและสมุดคู่มือมาฝากไว้ที่คณะกรรมการกลุ่ม แล้วจะนำเงินทั้งหมดมาฝากธนาคารกรุงไทย ณ สิ้นปี 2554 มีจำนวนเงินออมประมาณ 3,000,000 บาท โดยมีลักษณะการดำเนินงานของกลุ่ม ดังนี้

- การออมเงินประมาณ 100 บาท ต่อเดือนต่อ คน เสียค่าแรกเข้า 50 บาท
- สมาชิกจะต้องชำระเงินในทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน แก่เหรัญญิกที่สหกรณ์

เพื่อนำไปชำระแก่เจ้าหน้าที่ต่อไป

การออมทรัพย์ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับข้อตกลงเรื่องสัญญาการเช่าที่จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ทำให้กระบวนการทำงานของชุมชนต้องเป็นในรูปแบบของนิติบุคคล ดังนั้นจึงมีการก่อตั้งสหกรณ์เคหสถานชุมชนร่วมสามัคคี จำกัดขึ้นเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2548 มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 16 คน และมีเงินออมประมาณ 2,200,000 บาท

การดำเนินงานของชุมชนผู้วิจัยได้แบ่งช่วงการดำเนินงานผ่านกระบวนการ ดังนี้

1) รูปแบบการพัฒนาที่ดิน

จากปัญหาที่อยู่อาศัยในด้านความไม่มั่นคง จนนำไปสู่ข้อสรุปทำให้ชุมชนได้ปรับผังที่ดินใหม่ (Relocking) ในวันที่ 27 ธันวาคม 2548 ได้มีการทำสัญญาเช่าพื้นที่จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นการเช่าพื้นที่จำนวน 4 ไร่ 3 งาน 27 ตารางวาใน

ที่ดินปัจจุบัน แต่ทางชุมชนได้ต่อรองขอจ่ายค่าเช่าตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2550 เป็นต้นไป และจากความเดือดร้อนความร่วมมือกันของชาวบ้านทำให้ชุมชนร่วมสามัคคี ได้รับการคัดเลือกเป็น 1 ใน 10 โครงการนำร่อง ในปี 2546 เมื่อเข้ามาสู่โครงการบ้านมั่นคง เมื่อได้รับการอนุมัติสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้วจึงชาวบ้านได้มีการประชุมหารือจนได้ข้อยุติทั้งในรูปแบบของบ้าน ขนาดที่ดิน เงินทุนในการดำเนินงาน

การจัดกรรมสิทธิ์ในที่ดินก็จะมีพิจารณาสิทธิ์ตามเกณฑ์ของชุมชนว่าจะต้องเป็นบ้านที่ปลูกตั้งเดิมครอบครัวขยาย หรือผู้เช่า ต้องมีหลักฐานอาศัยในชุมชนจริงเป็นเวลา 5 ปีขึ้นไป จนได้จำนวน 130 ครอบครัว การแบ่งแปลนที่ดินก็ได้มีการแบ่งเป็นเพลส จำนวน 3 เพลส แบบบ้านจะมีทั้งบ้านแฝด 2 ชั้น 12.5 ตารางวา บ้านแฝด 2 ชั้น 10 ตารางวาสำหรับครอบครัวหลัก ครอบครัวขยาย และอาคารชุด 3 ชั้น 7 ตารางวาสำหรับบ้านเช่า ใช้การจับสลากซึ่งสามารถแลกเปลี่ยนได้ ปัจจุบันยังไม่มีการจัดพื้นที่ส่วนกลางในชุมชน

2) การกำหนดราคาและผ่อนชำระ

จากข้อตกลงร่วมกันทำให้มีรูปแบบบ้าน 3 แบบคือ บ้านแฝด 2 ชั้น 12.5 ตารางวา บ้านแฝด 2 ชั้น 10 ตารางวา และอาคารชุด 3 ชั้น 7 ตารางวา โดยสหกรณ์ได้รับการอนุมัติสินเชื่อจากทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้วนำมาปล่อยให้สมาชิก อัตราดอกเบี้ยบวกเพิ่มจากร้อยละ 1 ต่อปีเป็นร้อยละ 3 ต่อปี รวม 180 งวด ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.24

ตารางที่ลักษณะบ้าน

แบบบ้าน	ขนาดพื้นที่ (ตารางวา)	จำนวน (หน่วย)	สินเชื่อ (บาท/หน่วย)	ค่าผ่อนส่ง (บาท/เดือน)
บ้านแฝด 2 ชั้น	12.5	30	180,000	940
บ้านแฝด 2 ชั้น	10	77	150,000	867
อาคารชุด 3 ชั้น	7	24	290,000	1,905

ที่มา : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

รวมจำนวนเงินที่สหกรณ์ต้องจ่ายแก่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนทั้งสิ้น

17,154,240 บาท ชำระคืนเดือนละ 121,800 บาท

3) การก่อสร้างที่อยู่อาศัย

การบริหารจัดการงานก่อสร้างของชุมชนการก่อสร้างเริ่มจากการว่าจ้างผู้รับเหมาในชุมชนเป็นหลัก และทางผู้รับเหมาจะจ้างชาวชุมชนเองมาเป็นแรงงานก่อสร้าง เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานทางด้านก่อสร้าง จะสร้างตามงวดของงานที่ได้รับการอนุมัติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนส่วนวัสดุก่อสร้างนั้นจะมีการสั่งซื้อในนามของสหกรณ์เคหสถานชุมชนร่วมสามัคคี จำกัด โดยจะซื้อพร้อมกันจำนวนมากๆ เพื่อให้ได้ส่วนลดจากร้านค้าและเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย แต่ก็มีปัญหาการเบิกจ่ายเงินช้า จนโครงการในส่วนที่เป็นบ้านแฝด 2 ชั้นแล้วเสร็จเมื่อปี 2548 แต่โครงการอาคารชุดมีปัญหาเรื่องและการอนุมัติของเงิน ทำให้การก่อสร้างล่าช้าปัจจุบันอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง

4) ประเภทการกู้เงินของสมาชิกที่ยื่นขอกู้จากสหกรณ์ในปัจจุบัน

สำหรับการกู้เงินจากสหกรณ์เคหสถานชุมชนร่วมสามัคคี จำกัด นั้นทางสหกรณ์ฯ ได้แบ่งประเภทของการกู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

- กู้สามัญทั่วไป วงเงินกู้ไม่เกิน 40,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 1.50 บาทต่อเดือน ระยะเวลาการผ่อนชำระ 18 เดือน เดิมจะมีการปล่อยกู้ในวงเงินไม่เกิน 30,000 บาทแต่ได้เพิ่มวงเงินให้กู้ตามความต้องการของสมาชิก ข้อกำหนด คือ ต้องเป็นสมาชิกมากกว่า 18 เดือน มีเงินหุ้นมากกว่า 10,000 บาท และมีสมาชิก 2 คน ค้ำประกัน

- กู้ฉุกเฉิน ในกรณีเกิดอุบัติเหตุหรือกรณีฉุกเฉินที่จำเป็นอื่นๆ ได้ครั้งละไม่เกิน 3,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน ระยะเวลาการผ่อนชำระ 3 เดือน

5) การดำเนินงานของสหกรณ์จนถึงปัจจุบัน

การเงินในชุมชนไม่ประสบความสำเร็จมากนักเนื่องจาก ในปัจจุบัน (ณ มีนาคม 2554) สมาชิกมีการชำระค่าเช่าที่และค่าสินเชื่อบ้านและค้ำชำระกว่า 24 หลังจาก 126 หลัง คิดเป็นร้อยละ 19 เพราะประสบปัญหาการผ่อนชำระไม่ไหว นอกจากนี้ยังประสบปัญหาการบริหารงานของคณะกรรมการชุดเดิมที่เกิดปัญหาความไม่โปร่งใส การขาดการบริหารจัดการที่ดี ทำให้ค้างชำระกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จนต้องทำให้เกิดการเจรจาเพื่อขอต่อรองหนี้ ปัจจุบันสหกรณ์ชุมชนร่วมสามัคคียังไม่สามารถปิดบัญชีสหกรณ์ได้

ทั้งนี้ ในส่วนของการออม สหกรณ์ได้ส่งเสริมการออมอย่างสม่ำเสมอ โดยเป็นการบังคับออมเดือนละ 100 บาท ต่อเดือนต่อคน เสียค่าแรกเข้า 50 บาท โดยจะให้สมาชิกนำเงินและสมุดคู่มือมาฝากไว้ที่คณะกรรมการกลุ่ม แล้วนำเงินทั้งหมดฝากธนาคารกรุงไทย ทำให้ปัจจุบันมีเงินออมประมาณ 3,000,000 บาท

6) การบริหารชุมชน

ตารางตำแหน่งกรรมการของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี

สหกรณ์เคหสถาน		ตำแหน่ง
ภวัต	นุชนันท์	ประธาน
สมาน	ทองมี	ประธานสหกรณ์
เลิศผล	ส่องแสง	รองประธาน
กานต์พิชชา	จันทร์อินทร์	เลขานุการ
นิมิต	จันทร์เชียว	เหรัญญิก
ปภัสสร	แช่เล่า	กรรมการฝ่ายบัญชี
ก่อง	หลายภา	กรรมการฝ่ายทะเบียน
ณัฐธิดา	แก้วกัณหา	กรรมการทั่วไป
ดวงพร	ประมาศ	กรรมการทั่วไป
พัทธมน	นุชนันท์	กรรมการทั่วไป

ที่มา : สมาน ทองมี, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2554

ปัจจุบันสหกรณ์ มีสมาชิกจำนวน 126 หลังคาเรือน บริหารโดยคณะกรรมการชุมชนร่วมสามัคคี โดยจดทะเบียนชุมชนกับสำนักงานเขตเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2550 ระบบสาธารณูปโภคไฟฟ้า ประปา มีมิเตอร์ของตนเองมีเพียงบางหลังที่ยังต้องต่อพ่วง การจัดการขยะได้มีถังขยะกระจายทั้งชุมชน

การบริหารงานของชุมชนมีปัญหาด้านการเมืองภายในชุมชน เนื่องจากปัญหาของผู้บริหารชุดเดิมและผู้บริหารชุดใหม่ ซึ่งผู้บริหารชุดเดิมประสบปัญหาการไม่สามารถปิดบัญชีสหกรณ์ได้ และมีปัญหาการติดค้างค่าผ่อนชำระกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นเวลา 8 เดือน ทำให้สำนักงานทรัพย์สินต้องมีหนังสือเรียกคืนที่ดินจากชุมชน จนเกิดการเจรจาต่อรองหนี้ ซึ่งปัจจุบันแต่ละเดือนนอกจากสหกรณ์จะต้องผ่อนคืนเงินจาก พอช. แล้ว ยังต้องผ่อนชำระค่าเช่าที่ดินกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในอัตราปกติ และต้องผ่อนชำระค่า

เช่าที่ค้างอยู่ด้วย แต่เนื่องจากการบริหารของคณะกรรมการชุดปัจจุบันทำให้ปัญหาต่างๆ คลี่คลายลงไปได้ แต่ถึงกระนั้นปัจจุบันก็ยังไม่สามารถปิดบัญชีของสหกรณ์ได้

จากลักษณะการบริหารชุมชนจะเห็นได้ว่าเป็นผลลบต่อความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งส่งผลกระทบต่ออำนาจระดับชุมชน ทั้งยังส่งผลกระทบต่อให้เกิดพลังอำนาจระดับบุคคล ครอบครัว และสัมพันธ์ภาพเชิงสังคมด้วย

7) กิจกรรม / โครงการที่ดำเนินการขึ้นภายในชุมชน

นอกจากการบริหารงานของสหกรณ์ชุมชนแล้วชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีแล้วยังได้มีการจัดทำกิจกรรม / โครงการขึ้นมาเพื่อพัฒนาในด้านต่างๆ ของชุมชนขึ้น ได้แก่

7.1) โครงการการออมทรัพย์ของชุมชน

การออมทรัพย์ของชุมชนร่วมสามัคคี เป็นการออมทรัพย์กันในทุกเดือน คนละไม่ต่ำกว่า 100 บาทต่อเดือน โดยมีกลุ่มออมทรัพย์ร่วมสามัคคีเป็นผู้ดำเนินการ มีสมาชิก 230 คน ปัจจุบันมียอดเงินหมุนเวียนกว่า 3,000,000 บาท

ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 4 พ.ค. 2548 ได้มีการจัดระเบียบจัดตั้ง “สหกรณ์เคหสถานชุมชนร่วมสามัคคี จำกัด” ขึ้น เพื่อเป็นนิติบุคคลสำหรับการทำนิติกรรมสัญญาขอเช่าที่ดินจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ทำนิติกรรม ดูแลการเงินและสินเชื่อ และทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน โดยมีคณะกรรมการบริหารสหกรณ์ฯ จำนวน 10 คน เงินออมดังกล่าวนอกจากให้กับสมาชิกแล้วยังนำผลกำไรไปปล่อยกู้ให้สมาชิกที่ประสบปัญหาต่างๆ รวมถึงการนำไปส่งเสริมอาชีพ และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนเห็นควรจัดให้มีขึ้นอีกด้วย

7.2) โครงการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด

ชุมชนมีการสนับสนุนกิจกรรมในโครงการต่อต้านยาเสพติดแก่เยาวชนและคนในชุมชน โดยปรากฏเป็นกิจกรรม เช่น การแข่งขันกีฬาเชื่อมสัมพันธ์ในชุมชน หรือระหว่างชุมชน มีการจัดงบประมาณให้ความรู้เรื่องยาเสพติด รวมถึงการร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกในการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด

7.3) โครงการจัดกิจกรรมตามวันสำคัญต่างๆ ได้แก่ งานทำบุญประจำปี งาน

วันปีใหม่ งานวันสงกรานต์ เป็นต้น งานวันสำคัญต่างๆ ที่กล่าวมานี้ทางชุมชนได้กำหนดจัดให้มีขึ้นทุกปี โดยจากผลการสำรวจของผู้วิจัย พบว่า ร้อยละ 76 ได้มีส่วนเข้าร่วมงานดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปานจรรย์ ถ้าอุทก ซึ่งได้ทำการศึกษาระบบการเงินของโครงการบ้าน

มั่นคงซึ่งได้มีหัวข้อศึกษาถึงความสามัคคีของคนในชุมชน โดยเก็บข้อมูลจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนในชุมชน พบว่า ระดับความสามัคคีอยู่ที่ร้อยละ 80 โดยงบประมาณที่นำมาจัดกิจกรรมต่างๆ ในโครงการนี้ก็ได้อาจการเรือไรเงินของประชาชนในชุมชนเงินดอกผลของการดำเนินงานของสหกรณ์ฯ รวมถึงการให้แต่ละครอบครัวรับผิดชอบอาหาร หรืออุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นแล้วนำมารวมกันที่ส่วนกลาง

7.4) โครงการรักษาสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมในโครงการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนมีการดำเนินงานกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นของชุมชน ตั้งแต่การรวมกลุ่มกันเก็บขยะในชุมชน และเก็บขยะขึ้นจากคลอง การขุดลอกคูน้ำข้างชุมชน โดยกำหนดจัดให้มีการทำความสะอาดใหญ่ในทุกๆ วันหยุดสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ หรือวันหยุดนขัตฤกษ์ทั่วไป ในกิจกรรมดังกล่าวมีการสนับสนุนให้เกิดกลุ่มเยาวชนร่วมสามัคคีขึ้นเพื่อช่วยพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนด้วย นอกจากนี้มีการสนับสนุนให้ชาวชุมชนมีการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ขึ้นตามครัวเรือนตนเองด้วย เพื่อแลกเปลี่ยนกันกินภายในชุมชน เช่น ตำลึง โหระพา กะเพรา ผักกาด ผักชี ผักกระโดน เป็นต้น จากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่า โครงการดังกล่าวนี้มีผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 100 หรือทุกคนที่ทำการสอบถามให้ความเห็นว่าได้เข้าร่วมโครงการทุกครั้ง ยกเว้นติดภาระงานหรือมีการเดินทางไปออกนอกชุมชนสาเหตุที่ต้องเข้าร่วมโครงการนี้เพราะว่าจะมีการกวาดขยะ หรือทำความสะอาดทั้งชุมชนรวมถึงหน้าบ้านของกลุ่มตัวอย่างการวิจัยด้วย นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าและมอบหมายให้แต่ละครอบครัวรับผิดชอบงานแต่ละด้าน จึงทำให้มีการร่วมโครงการนี้ในทุกคนของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

7.5) โครงการส่งเสริมอาชีพด้านการเพาะเห็ด

ชุมชนมีการสนับสนุนให้ชาวชุมชนร่วมกลุ่มเพาะเห็ดขึ้น โดยนำเงินดอกผลจากการดำเนินงานของสหกรณ์มาช่วยสนับสนุน โดยมีสมาชิกสนใจเข้าร่วมโครงการประมาณ 40 คน จาก 40 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านที่ไม่ได้ออกไปทำงาน โดยมีการเก็บเห็ดไปขายทุกวันซึ่งช่วยสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชน

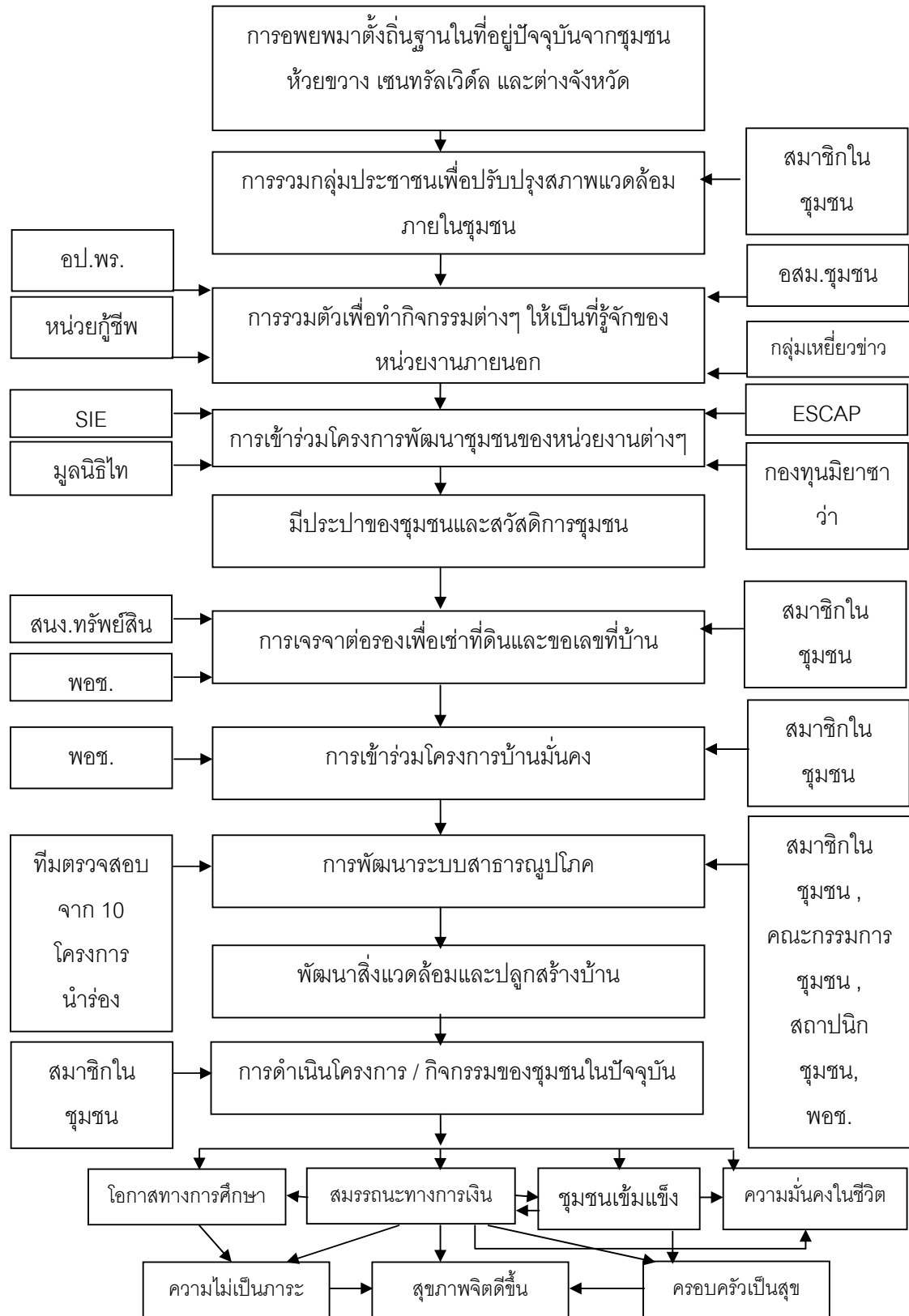
จากข้อมูลการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี พบว่า การดำเนินงานของชุมชนเป็นแบบเครือข่ายที่เอื้ออาทรต่อกัน จากพื้นเพเดิมที่เป็นชุมชนลักษณะเครือข่าย มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางการเงินของคนในชุมชน และรวมถึงกลุ่มอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ดี การรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อเสริมสร้างรายได้ของสมาชิกใน

ชุมชน รวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อจัดงานตามเทศกาลต่างๆ ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน สมรรถนะทางการเงินที่ดีขึ้น สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนดีขึ้น สภาพสังคมที่ดีขึ้นจากการรณรงค์ปัญหายากเสพติด แต่ก็มีปัญหาเรื่องการบริหารงานของสหกรณ์ที่มีปัญหาระหว่างคณะกรรมการชุดเดิมและชุดใหม่ ความไม่โปร่งใสของคณะกรรมการชุดเดิม ทำให้ไม่สามารถปิดบัญชีสหกรณ์ได้ถึงปัจจุบัน และสร้างความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยของสมาชิกในชุมชน อีกทั้งยังส่งผลต่อสมรรถนะทางการเงินของสมาชิกที่ต้องที่การผ่อนชำระเงินที่เพิ่มขึ้นจากเดิมให้กับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสรุปการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ในส่วนของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี ตามแผนผังจากอดีตถึงปัจจุบันได้ ดังนี้

แผนผังสรุปขั้นตอนการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี

4.3.5 สรุปผลการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี

ผู้วิจัยได้สรุปผลการดำเนินงานของชุมชนร่วมสามัคคี ออกเป็นแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภค ด้านการบริหารจัดการสหกรณ์ และด้านการส่งเสริมโครงการ และกิจกรรมภายในชุมชน พบว่า

ที่	รายละเอียด	ผลการดำเนินงาน	ข้อเด่น	ข้อด้อย
1.	ด้านที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภค	-ขอสินเชื่อเพื่อสร้างบ้านและพัฒนาระบบสาธารณูปโภค	-สมาชิกทุกคนครัวเรือนมีโอกาสเช่าที่ดินระยะยาวจาก สนง.ทรัพย์สินฯ และส่วนใหญ่เข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า และประปา -สภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้นทำให้ได้รับการพิจารณาให้ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐต่างๆ จากสำนักงานเขต และภาครัฐอื่นๆ	- เนื่องจากขอสินเชื่อเพื่อเช่าที่ดินระยะยาวและสร้างบ้าน ทำให้สมาชิกมีความรู้สึกไม่เป็นเจ้าของบ้านที่แท้จริง ทำให้ตัวเลขของผู้ที่คิดว่าจะขายบ้านและไม่แน่ใจว่าจะขายบ้านในอนาคตสูง
2.	ด้านการบริหารจัดการของสหกรณ์ชุมชน	-สหกรณ์ไม่สามารถปิดบัญชีสหกรณ์ได้ -สมาชิกร้อยละ 7 ที่ค้างชำระเป็นประจำ -มีปัญหาด้านการบริหารจัดการของสหกรณ์ -มีการบังคับออมทรัพย์อย่างต่อเนื่องกับสหกรณ์	-มียอดเงินฝากออมทรัพย์จำนวนมากถึง 3,000,000 บาท	-เกิดปัญหาการค้างชำระเงินกับ สนง.ทรัพย์สินฯ -เกิดปัญหาการบริหารจัดการที่ไม่ดีส่งผลต่อศักยภาพทางการเงินของชุมชน

ที่	รายละเอียด	ผลการดำเนินงาน	ข้อเด่น	ข้อด้อย
3.	ด้านการส่งเสริม โครงการและกิจกรรม ภายในชุมชน	-มีโครงการต่อเนื่องที่ ดำเนินการอยู่ 5 โครงการ	-สมาชิกเกินกว่า ร้อยละ 80 เข้าร่วม ในทุกโครงการ -โครงการช่วย ส่งเสริมทั้งด้าน สภาพแวดล้อม ทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ของชุมชนให้ดีขึ้น	

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของชุมชนร่วมสามัคคี โดย
พิจารณาจากกรอบแนวคิดด้านลักษณะทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ
และการเมือง พบว่า

ที่	ปัจจัย	ลักษณะของชุมชน
1.	ลักษณะทาง กายภาพ	-เป็นชุมชนเปิด ง่ายต่อการเข้าออก -มีทางเข้าออกหลายทาง -การตั้งบ้านเรือนเป็นแถวแนวเดียวกัน -บ้านเรือนเป็นบ้าน 2 ชั้น ลักษณะคล้ายกันทั้งชุมชน
2.	สังคมและ วัฒนธรรม	-สังคมมีลักษณะเป็นสังคมเครือญาติมีความเอื้ออาทรต่อกัน -ชุมชนอยู่มีความรุ่มรวยจากชุมชนภายนอก -มีการส่งเสริมโครงการที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี -สมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในช่วงชั้นอายุ 31 – 40 และ 41- 60 ปี เป็น ครอบครัวเดี่ยวส่วนใหญ่ 4 – 5 คนต่อครอบครัว
3.	เศรษฐกิจ	-อาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนมี รายได้ไม่แน่นอน -โครงการที่เกี่ยวกับอาชีพได้รับการเข้าร่วมอย่างต่อเนื่องจากสมาชิก -รายได้ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท -รายได้เฉลี่ยสูงกว่ารายจ่ายเฉลี่ย แต่ยังคงต้องผ่อนชำระหนี้เกี่ยวกับ สหกรณ์อีกประมาณ 10 ปี

ที่	ปัจจัย	ลักษณะของชุมชน
4.	การเมือง	-การเมืองภายในมีปัญหาการดำเนินงานระหว่างคณะกรรมการชุดเก่าและคณะกรรมการชุดใหม่ และความโปร่งใสของการบริหาร สหกรณ์ -การเมืองระดับประเทศส่งผลดีต่อสมาชิกในชุมชนเนื่องจากมี แนวคิดทางการเมืองเดียวกัน

หากพิจารณาลักษณะเฉพาะของชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างพลังกับผลของการเสริมสร้างพลังทำให้ พบว่า

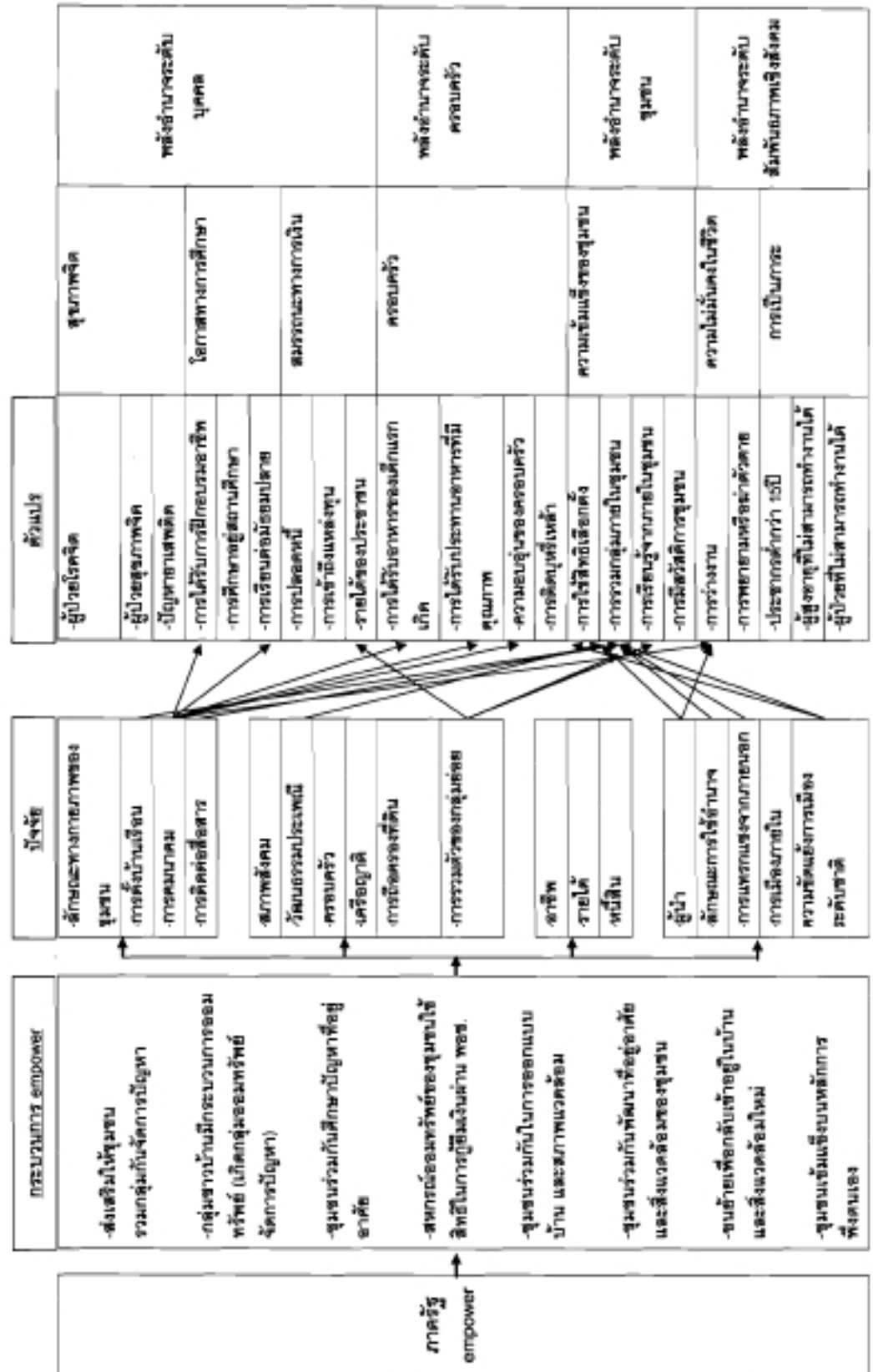
1) ปัจจัยลักษณะทางกายภาพของชุมชน **ส่งผลดี** พลังอำนาจระดับบุคคล ด้านโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากอยู่ใกล้สถานศึกษา และการเดินทางที่สะดวกส่งผลดีต่อสมรรถนะทางการเงินจากการประกอบอาชีพ พลังอำนาจระดับชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และยัง **ส่งผลลบ** ต่อ พลังอำนาจระดับบุคคล ในด้านสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา และสมรรถนะทางการเงิน เนื่องจากเป็นชุมชนเปิดมีทางเข้าออกหลายทางทำให้มีความวุ่นวายจากชุมชนภายนอกทั้งเรื่องยาเสพติดและอาชญากรรม ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะส่งผลต่อ พลังอำนาจระดับครอบครัว ด้านครอบครัวมีความสุข และพลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคม ในด้านความมั่นคงในชีวิต

2) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม **ส่งผลดี** ต่อ พลังอำนาจระดับบุคคล ด้านสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา พลังอำนาจระดับครอบครัว ในด้าน ครอบครัวเป็นสุข พลังอำนาจระดับชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน

3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ **ส่งผลดี** ต่อ พลังอำนาจระดับบุคคล ด้านสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา และสมรรถนะทางการเงิน พลังอำนาจระดับครอบครัว ด้านครอบครัวเป็นสุข พลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคม ด้านความมั่นคงในชีวิต และการไม่เป็นภาระ

4) ปัจจัยด้านการเมือง การเมืองภายในและการบริหารชุมชน **ส่งผลลบ** ต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ในด้าน โอกาสทางการศึกษา และสมรรถนะทางการเงิน พลังอำนาจระดับครอบครัว ในด้าน ครอบครัวเป็นสุข พลังอำนาจระดับชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน การเมืองภายนอก **ส่งผลดี** ต่อ พลังอำนาจระดับชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน

ตารางสรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ในชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี

จากตารางความสัมพันธ์และตารางสรุปผลการวิเคราะห์ ระหว่างปัจจัยและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ผู้วิจัยจึงได้สรุปว่า

ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี

พลังอำนาจระดับบุคคล ของสมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี พบว่าสมาชิกในชุมชนไม่มีปัญหาเรื่องผู้ป่วยสุขภาพจิตในชุมชน มีผู้ป่วยจากการติดสารเสพติดจากเหล้าและบุหรี่สมาชิกในชุมชนทั้งในเยาวชน วัยแรงงาน และผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทั้งจากการศึกษาตามหลักสูตร และการฝึกฝนอบรมด้าน ส่วนสมรรถนะทางการเงิน พบว่า สมาชิกมีรายได้อยู่ในระดับที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ รายได้ส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับ 10,000 – 15,000 บาท และสมาชิกในชุมชนก็สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้จากการกู้ยืมสหกรณ์และการประกอบอาชีพลูกจ้างในบริษัท ส่วนปัญหาที่พบอยู่และกระทบกับพลังอำนาจระดับบุคคล คือ การเป็นหนี้สินซึ่งเป็นไปตามการดำเนินงานโครงการที่สมาชิกต้องผ่อนเงินกลับแก่สหกรณ์ในการซื้อที่ดินสำหรับสร้างที่อยู่อาศัยและหนี้ในระบบ ปัจจัยที่สนับสนุนพลังอำนาจระดับบุคคลของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ **การคมนาคม** จากการศึกษาที่ชุมชนมีที่ตั้งใกล้ถนนใหญ่ ส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก และง่ายต่อการเข้ามาทำความสะอาดเก็บขยะจากสำนักงานเขต และการเดินออกไปซื้อของที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตส่งผลต่อการเข้าถึงสถานศึกษา **การติดต่อสื่อสาร** ที่มีการกำหนดให้มีโครงการเสียงตามสายของชุมชน มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ให้ความรู้หน้าชุมชน ซึ่งเป็นทางผ่านเข้าออกของสมาชิกทุกคนในชุมชน รวมถึงการมีตู้ไปรษณีย์หน้าชุมชน มีโทรศัพท์บ้าน/มือถือ ทุกบ้าน ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน ส่งผลดีต่อปัญหาสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา **วัฒนธรรมประเพณี** ชุมชนมีการจัดงานปีใหม่ และสงกรานต์ ขึ้นภายในชุมชนทุกปี ซึ่งการจัดงานดังกล่าวจะรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนมาช่วยกันจัดงาน ส่งผลดีต่อสุขภาพจิตของคนในชุมชน **ครอบครัว** ที่ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มี 2 ช่วงชั้นอายุเดียว คือ พ่อ แม่ ลูก ทำให้มีการลดรายจ่ายมากกว่าการเป็นครอบครัวใหญ่ ส่งผลดีต่อโอกาสทางการศึกษา **การรวมกลุ่มเล็ก ๆ ภายในชุมชน** ชุมชนมีการรวมตัวกันของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มออมทรัพย์เยาวชน กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน โดยเฉพาะกลุ่มเพาะเห็ดของชุมชน สามารถนำเห็ดออกขายได้ทุกวัน สร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลดีต่อสมรรถนะทางการเงินของสมาชิกในชุมชน **ผู้นำชุมชน** ที่มีความเข้าใจในการบริหารงานของชุมชน และมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน รวมถึงการสามารถเข้ามาแก้วิกฤตการณ์ของสหกรณ์ให้ผ่านละล้งมาได้ ส่งผลดีทางอ้อมต่อโอกาสทางการศึกษาของสมาชิกในชุมชน

พลังอำนาจระดับครอบครัว ของสมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี พบว่า สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 61.11 ให้ข้อมูลว่าครอบครัวมีความสุขและมีความอบอุ่นดี โดยมีปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ **การคมนาคม** ที่มีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สะดวกส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก และง่ายต่อการเข้ามาทำความสะอาดเก็บขยะจากสำนักงานเขต รวมถึงการง่ายต่อการจัดหาปัจจัยในการดำรงชีวิตส่งผลดีต่อความอบอุ่นของครอบครัว และการได้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพ **การติดต่อสื่อสาร** ที่มีการกำหนดให้มีโครงการเสียงตามสายของชุมชน มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ให้ความรู้หน้าชุมชน ซึ่งเป็นทางผ่านเข้าออกของสมาชิกทุกคนในชุมชน รวมถึงการมีตู้ไปรษณีย์หน้าชุมชน มีโทรศัพท์บ้าน/มือถือ ทุกบ้าน ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันของครอบครัวส่งผลดีต่อความอบอุ่นของครอบครัว **ครอบครัว** ที่ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มี 2 ช่วงชั้นอายุเดียว คือ พ่อ แม่ ลูก ที่ให้ครอบครัวมีรายจ่ายจากการเป็นภาระน้อยลงส่งผลต่อการได้รับอาหารที่เพียงพอมากขึ้น และความอบอุ่นของครอบครัวจากการที่หัวหน้าครอบครัวทำงานในพื้นที่ใกล้เคียงสามารถกลับบ้านได้ทุกวันส่งผลดีต่อความอบอุ่นของครอบครัว และการได้รับอาหารที่มีคุณภาพ

พลังอำนาจระดับชุมชน ของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีสมาชิกในชุมชนมีความตื่นตัวทางการเมืองและการเลือกตั้งอย่างมากสมาชิก ร้อยละ 88.88 ให้ข้อมูลว่าได้ไปเลือกตั้ง มีการรวมกลุ่มอาชีพภายในชุมชนและมีผลการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง มีการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ภายในชุมชนจากการรวมกลุ่มอาชีพ แต่ชุมชนไม่มีสวัสดิการชุมชนที่แน่นอน ซึ่งเท่าที่ค้นพบมีการปล่อยกู้แก่สมาชิกจากสหกรณ์ชุมชนเพียงอย่างเดียว โดยมีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ **การตั้งบ้านเรือน** เป็นการตั้งบ้านเรือนโดยการแบ่งเป็น 5 ส่วน 3 แถว และมีอาคารชุด 4 ชั้น ส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน และง่ายต่อการทำความสะอาดเก็บกวาดขยะ จัดภูมิทัศน์ของชุมชนให้เป็นระบบระเบียบ **การคมนาคม** ที่มีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สะดวกส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก และง่ายต่อการเข้ามาทำความสะอาดเก็บขยะจากสำนักงานเขต รวมถึงการง่ายต่อการจัดหาปัจจัยในการดำรงชีวิต **การติดต่อสื่อสาร** ที่มีการกำหนดให้มีโครงการเสียงตามสายของชุมชน มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ให้ความรู้หน้าชุมชน ซึ่งเป็นทางผ่านเข้าออกของสมาชิกทุกคนในชุมชน รวมถึงการมีตู้ไปรษณีย์หน้าชุมชน มีโทรศัพท์บ้าน/มือถือ ทุกบ้าน ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันของครอบครัว **วัฒนธรรมประเพณี** ชุมชนมีการจัดงานปีใหม่ และสงกรานต์ ขึ้นภายในชุมชนทุกปี ซึ่งการจัดงานดังกล่าวจะรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนมาช่วยกันจัดงาน ส่งผลดีต่อความเข้มแข็งของชุมชน **การรวมกลุ่มเล็กๆ ภายในชุมชน** โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพในชุมชนมีการรวมตัวกันของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเพาะเห็ด

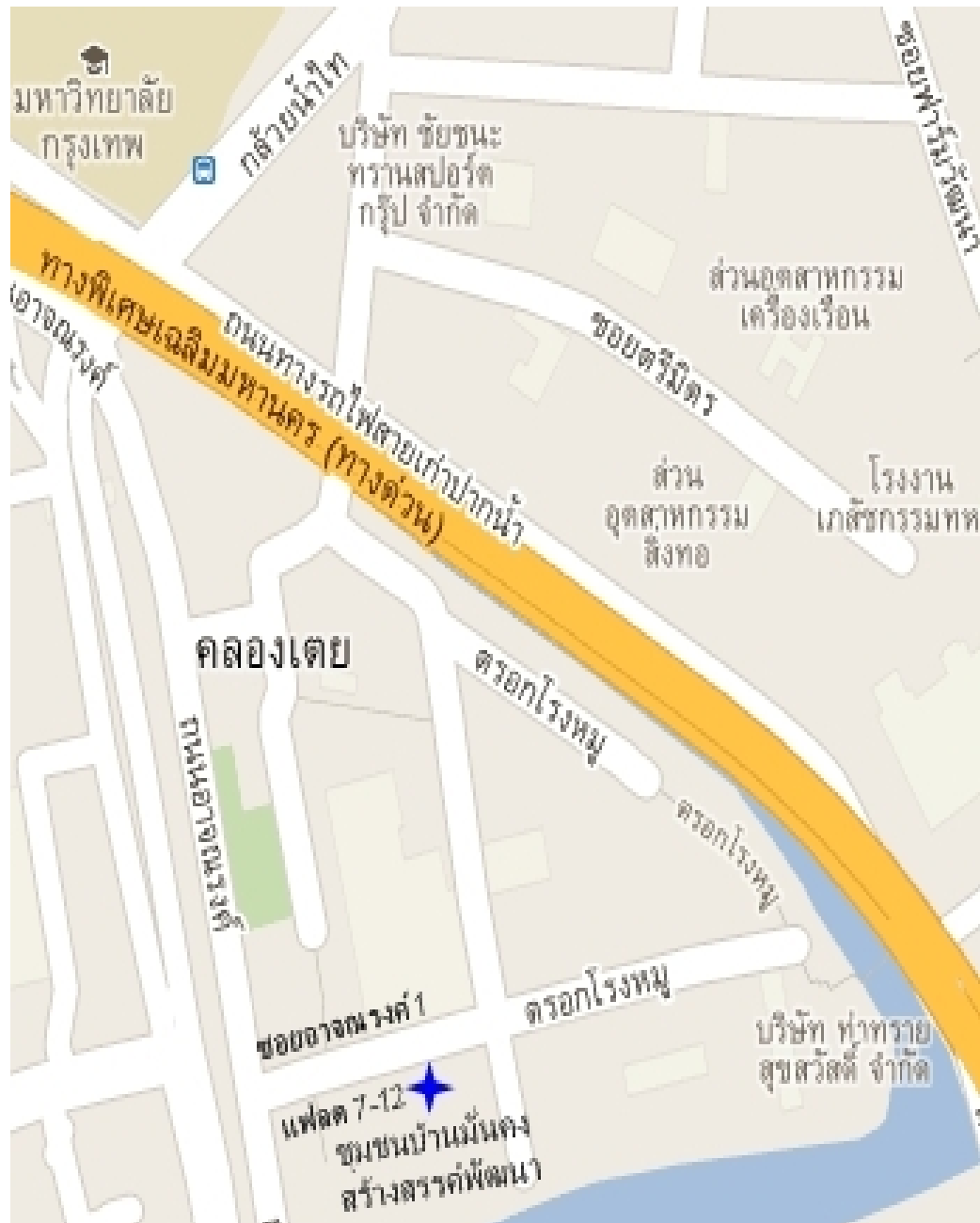
กลุ่มออมทรัพย์เยาวชน กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน โดยเฉพาะกลุ่มเพาะเห็ดของชุมชน สามารถนำเห็ดออกขายได้ทุกวัน สร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลดีต่อสมรรถนะทางการเงินของสมาชิกในชุมชน **ผู้นำชุมชน** ที่มีความเข้าใจในการบริหารงานของชุมชน และมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน **ความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติ** ชุมชนมีแนวคิดทางการเมืองเดียวกันส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกันส่งผลดีต่อความเข้มแข็งของชุมชน

พลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคม ของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีพบว่า ชุมชนบ้านมั่นคงมีความมั่นคงในชีวิตจากการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงจากการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงขึ้น ปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ **การคมนาคม** ที่มีเส้นทางการคมนาคมขนส่งที่สะดวก ส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก และง่ายต่อการเข้ามาทำความสะอาดเก็บขยะจากสำนักงานเขต รวมถึงการง่ายต่อการจัดหาปัจจัยในการดำรงชีวิต และ**ผู้นำชุมชน** ที่มีความเข้าใจในการบริหารงานของชุมชน และมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน ส่งผลต่อความมั่นคงในทรัพย์สิน

ส่วน**ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค**ต่อพลังอำนาจของชุมชนในชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี ได้แก่ **ลักษณะทางกายภาพของชุมชน** อันเนื่องมาจากเป็นชุมชนแบบเปิดมีทางเข้าออกหลายทางทำให้ง่ายต่อการแพร่หลายยาเสพติด และง่ายต่อการเกิดปัญหาอาชญากรรม ส่งผลลบต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน **อาชีพ** เนื่องจากสมาชิกชุมชนจำนวนมากประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ที่ต้องประกอบอาชีพทุกวันทำให้ไม่มีเวลาร่วมงานของชุมชนและติดต่อสื่อสารยาก ส่งผลลบต่อพลังอำนาจระดับชุมชน **รายได้** สมาชิกของชุมชนจำนวนมากมีรายได้ที่ไม่แน่นอนทำให้เกิดปัญหาการผ่อนจ่ายเงินกู้จากสหกรณ์ทำให้เกิดปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์ ส่งผลลบต่อพลังอำนาจระดับบุคคล และชุมชน **หนี้สิน** สมาชิกของชุมชนต้องผ่อนกลับเงินกู้สร้างบ้านจากสหกรณ์และยังพบว่า มีปัญหาการกู้ยืมเงินนอกระบบในจำนวนที่ต้องผ่อนจ่ายสูง ส่งผลลบต่อพลังอำนาจระดับบุคคล **ความขัดแย้งทางการเมืองภายในชุมชน** คณะกรรมการบริหารชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี มีปัญหาเรื่องการเมืองภายในของกรรมการชุดเก่ากับกรรมการชุดใหม่ทำให้มีปัญหาเรื่องการบริหารสหกรณ์ ส่งผลต่อความมั่นคงในที่ดินที่เช่าสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งส่งผลลบต่อพลังอำนาจระดับชุมชน และพลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคม

4.4 ส่วนที่ 4 ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

ที่ตั้งชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

ผู้วิจัย

แผนผังชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

ถนนตรอกโรงหมู

	บ้านเดี่ยว 15 ตร.ว.
	บ้านเดี่ยว 7.5 ตร.ว.
	บ้านแฝด 15 ตร.ว.
	บ้านแฝด 7.5 ตร.ว.

ชุมชนตรอกโรงหมู

รูปภาพหน้าชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

4.4.1 ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนถึงผลดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในวันที่ 9 มีนาคม 2554 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รูปภาพภายในชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา ตั้งอยู่เลขที่ 4/117 ซอยอาจณรงค์ 1 คลองเตย กรุงเทพฯ การเดินทางสามารถนั่งรถเมล์ได้กสาย 74 ลงบริเวณกรมศุลกากร แล้วต้องต่อจักรยานยนต์รับจ้าง 20 บาท ไปหน้าชุมชนโรงหมูหรือเรียกว่าแฟต 12 หน้าชุมชนเป็นโรงงานร้างของการท่าเรือ

รูปภาพหน้าชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา บ้านแฝด บ้านเกือบทุกหลังเป็นบ้าน 2 ชั้น ชุมชนเบนชุมชนเทปุมท่งเซ เขยท่งเซ เขยท่งเซ ผงชุมชนค่อนข้างกระจาย กระจายเป็นชุมชนใหญ่ ด้านหลังชุมชนเป็นชุมชนริมคลองวัดสะพาน รอบๆ ก็เป็นชุมชนแออัดอื่นๆ

รูปภาพหน้าชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

ลักษณะการดำเนินชีวิตจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้น พบว่า สมาชิกในชุมชนมีอาชีพหลากหลายคร้วเรือน ชุมชนมีผู้คนพลุกพล่านจากทั้งชุมชนเดียวกันและชุมชนข้างเคียงที่เข้ามาเดินซื้อของ ทางเข้าออกชุมชนและเส้นทางกลางชุมชนก็เป็นเส้นทางผ่านเข้าออกชุมชนอื่นๆ ด้านหลังชุมชนด้วย

4.4.2 ความเป็นมา

ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาเป็นชุมชนที่มีการย้ายที่ตั้งมาจากชุมชนคลองเตยเดิม ซึ่งการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในที่ดินบริเวณคลองเตย นับถอยหลังไปตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือประมาณ ปี พ.ศ. 2483 คลองเตยเดิมเป็นสภาพทุ่งนาผืนหนึ่ง ที่มีผู้คนอาศัยอยู่ไม่กี่หลัง การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของชุมชน ได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2490 หลังจากการทำเรือแห่งประเทศไทยได้ก่อสร้างท่าเรือนานาชาติและโกดังสินค้า ทำให้เกิดความต้องการแรงงานในการขนถ่ายสินค้าเป็นจำนวนมาก นับเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนจากต่างจังหวัดหลั่งไหลเข้ามาทำงานเป็นแรงงาน และเริ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แหล่งท่ามาหาหาดังกล่าว จากการสำรวจเมื่อปี

2490 มีครัวเรือนประมาณ 200 หลัง ได้ขยายตัวจนมีประชากรจนถึงปี 2547 จำนวนถึง 52,821 ครัวเรือน ประชากรกว่า 200,000 คน กระจายอยู่ในชุมชน 43 แห่ง บนเนื้อที่ 765.3 ไร่ แบ่งเป็นที่ดินของการทำเรือฯ จำนวน 397.5 ไร่ และส่วนที่เหลืออีก 367.8 ไร่ เป็นที่ดินของเอกชนและส่วนราชการอื่นๆ

การขยายตัวของชุมชนคลองเตยเป็นเสือนภาพสะท้อนการก่อเกิดชุมชนแออัดในประเทศไทย ตราบใดที่กระแสการพัฒนาประเทศยังคงมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่ไม่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทัดเทียมระหว่างชนบทกับเมือง เมืองจึงกลายเป็นแหล่งดึงดูดให้เกิดการหลั่งไหลของประชาชนจากทุกสารทิศ ปัญหาชุมชนแออัดจึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

จากปัญหาดังกล่าวนั้นเอง ทำให้บริเวณชุมชนคลองเตยแออัดและการเป็นแหล่งเสื่อมโทรม สภาพที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ มีการสร้างบ้านจากวัสดุหาง่าย เช่น เศษไม้ กระดาษแข็ง เป็นต้น

ครูประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ ได้เคยสัมภาษณ์ถึงลักษณะชุมชนคลองเตยในขณะนั้นกับ พอช. ดังนี้ “ผู้คนที่อยู่ในสลัม ล้วนอพยพมาจากต่างจังหวัด เข้ามาหางานทำในเมืองหลวง เมื่อเห็นที่ว่างใกล้ที่ทำงานก็ปลูกกระท่อมขึ้นเพื่ออยู่อาศัย โดยเจ้าของที่ดินก็ไม่ว่าอะไร ไม่สนใจว่าชีวิตแรงงานเหล่านี้จะอยู่กันอย่างไร มีหน้าซำ กัดบรู๊สึกว่าได้แรงงานถูกอยู่ใกล้ๆ บ้านเรือนของแรงงานจึงขยายตัวเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ เพราะสังคมเมืองต้องการแรงงานราคาถูก แรงงานก็ไม่ต้องมีสวัสดิการใดๆ ให้ นอกจากนี้ แรงงานอพยพที่อาศัยอยู่ในสลัม เป็นเพียงแค่กรรมกรรายวันหาเช้ากินค่ำได้ค่าแรงถูก...”

ถึงแม้ว่าสภาพสังคมและเศรษฐกิจจะเปลี่ยนไป เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ วิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในคลองเตย ก็ยังคงต้องเผชิญกับปัญหาที่ไม่แตกต่างจากเดิมมากนัก ด้วยเหตุที่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ จึงดำรงชีพด้วยการประกอบอาชีพนอกระบบ หรือเป็นกรรมกรตามที่ต่างๆ

สภาพปัญหาของชาวชุมชนคลองเตยที่กำลังรุนแรงมากขึ้นนำมาซึ่งความพยายามในการแก้ไขปัญหาของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนแออัดคลองเตยในหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่ริเริ่มดำเนินการโดยชาวชุมชนเอง และการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

เริ่มจากปี พ.ศ. 2511 จากสภาพปัญหาของเด็กในสลัม ซึ่งไม่สามารถเข้าโรงเรียนทั่วไปได้ เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่มีทะเบียนและสูติบัตร ครูประคอง และครูประทีป อึ้งทรงธรรม จึงได้ร่วมกันจัดตั้งโรงเรียนวันละบาทขึ้น ในบริเวณชั้นล่างของบ้านพัก เพื่อให้เด็กๆ ในสลัมได้มีโอกาสเรียนหนังสือ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาพื้นฐานของคนในชุมชนแออัดคลองเตย

นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเมื่อเดือนตุลาคม 2514 โดยมีสมาชิกแรกเริ่ม จำนวน 21 คน เพื่อทำหน้าที่ในการเจรจาต่อรองกับผู้บริหารระดับสูงของการท่าเรือฯ เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดในคลองเตย และจากจุดเริ่มต้นนี้เอง นำมาซึ่งการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนคลองเตย เพื่อร่วมพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น สอนหนังสือเด็กในชุมชน การจัดกิจกรรมกีฬา การแสดงดนตรี และเวทีเสวนาปัญหาบ้านเมือง เป็นต้น

การพัฒนาชุมชนคลองเตย ได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อครุประทีป ได้รับรางวัลแมกไซไซ และได้นำเงินทั้งหมดก่อตั้ง มูลนิธิดวงประทีป เพื่อการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาของชาวชุมชนแออัดในคลองเตยในทุกๆ ด้าน นอกจากนี้แล้วก็ยังนำมาซึ่งมูลนิธิต่างๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือ ได้แก่ มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาศุคน มูลนิธิรวมน้ำใจ มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม มูลนิธิศึกษาเอเชีย เป็นต้น

จากการที่ชุมชนแออัดคลองเตยส่วนใหญ่อยู่ในที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย หน่วยงานรัฐอื่น รวมทั้งเอกชนบางส่วน ทำให้ขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย รวมถึงต้องเผชิญกับปัญหาการไล่รื้อตลอดเวลา หากพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดคลองเตยที่มีการดำเนินการแล้วในช่วงที่ผ่านมา พบว่า มีรูปแบบที่หลากหลาย

ในปี 2521 รัฐบาลได้จัดตั้งการเคหะแห่งชาติ เพื่อเป็นหน่วยงานในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อย การเคหะฯ ได้เข้ามาสนับสนุนการแก้ปัญหาชุมชนแออัดคลองเตย โดยการสร้างแฟลตในที่ดินของการท่าเรือฯ ให้แก่ประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดเช่าอยู่ในราคาถูกลง

นอกจากการจัดสรรห้องเช่าราคาถูกลงในแฟลตของการเคหะฯ ยังได้มีการดำเนินการจัดที่ดินบริเวณชานเมืองให้ เช่น ที่ชอยวัชรพล เพื่อเป็นทางเลือกในการอยู่อาศัยของชาวชุมชน ด้วยการจัดที่ดินเปล่าให้สร้างบ้านเอง แต่เนื่องจากที่ดินบริเวณวัชรพลอยู่ไกลแหล่งทำมาหากิน และที่ศึกษาเล่าเรียนของลูกหลาน ชาวบ้านบางส่วนจึงไม่ย้ายไปอยู่ ซึ่งก็เช่นเดียวกับชาวบ้านที่ย้ายไปอยู่ ส่วนหนึ่งก็ย้ายกลับเข้ามาอยู่ในชุมชนเดิมเนื่องจากการประสบกับปัญหาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2525 การท่าเรือฯ ได้มีคำสั่งให้ชาวบ้านย้ายออกจากบริเวณชุมชนของหมู่บ้านพัฒนา และมีการทำการรื้อบ้านของชาวชุมชน เป็นผลต่อการประท้วงและเจรจาต่อรองกันอีกครั้ง โดยการท่าเรือฯ จัดหาที่ดินแปลงอื่นให้ ซึ่งใกล้เคียงกับบริเวณเดิม จำนวน 70 ไร่ เพื่อรองรับชุมชน โดยการเคหะแห่งชาติเป็นผู้เช่าที่ดินระยะเวลา 20 ปี ในอัตราตารางวาละ 1 บาท

ปี 2542 ชาวบ้านได้รับหมายศาลจากการทำเรื่อง ให้รื้อย้ายออกจากพื้นที่ ชาวบ้านบางส่วนต้องยินยอมย้ายไปที่วัดชะพล มีคนไป 100 กว่าครอบครัว ส่วนที่เหลือโดยหมายศาลทำให้เกิดการต่อสู้ จึงเกิดการรวมกลุ่มขึ้นและได้ประสานกับทนายความ หน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือ โดยได้มีการเจรจากับการทำเรื่อง เพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ในที่สุดการทำเรื่อง ได้ยินยอมให้ชาวบ้านย้ายไปอยู่ในที่ดินบริเวณลานจอดรถบรทุกหน้าชุมชนโรงหมู ขนาดพื้นที่ 5 ไร่ 1 งาน ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนสร้างสรรค์พัฒนา 7-12 ในปัจจุบัน และต่อมามีการสำรวจสิทธิการอยู่อาศัยตามข้อตกลงของชุมชนทำให้มีจำนวนผู้อยู่อาศัย 114 ครอบครัว ปัจจุบันมีผู้อยู่อาศัยทั้งสิ้น 116 ครอบครัว 118 แปลง (ที่ทำการชุมชน 2 แปลง)

ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา เป็นหนึ่งในโครงการนำร่อง 10 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตคลองเตย บริเวณโซน 2 บนพื้นที่ประมาณ 45 ไร่ ของการทำเรื่องแห่งประเทศไทย ผู้อยู่อาศัยชุมชนส่วนใหญ่อพยพมาจากชนบท เพื่อเข้ามาหางานทำในบริเวณท่าเรือคลองเตย ตั้งแต่ปี 2483 สภาพบ้านเรือนและการอยู่อาศัยของคนมีลักษณะแออัด ไม่มั่นคง

หลังจากเข้าสู่โครงการบ้านมั่นคง ชาวชุมชนได้ร่วมกันสร้างที่อยู่อาศัยที่มั่นคงใหม่ ในที่ดินบริเวณใกล้เคียงกับที่อยู่เดิม คือ ห่างจากที่อยู่เดิมประมาณ 1 กิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณลานจอดรถบรทุกหน้าชุมชนโรงหมู ขนาดพื้นที่ 5 ไร่ 1 งาน

จากการต่อสู้อันยาวนานเพื่อสิทธิในการอยู่อาศัยที่มั่นคง ทำให้ชุมชนสร้างสรรค์พัฒนา ได้ร่วมกันสร้างครอบครัวที่อบอุ่น บ้านมั่นคง ชุมชนที่น่าอยู่ ร่วมกับภาคีพันธมิตรต่างๆ จากความเป็นมาเื้องทำให้เห็นถึงพลังอำนาจของชุมชนในการร่วมตัวเพื่อพัฒนาชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง ความเข้มแข็งของชุมชน ในการต่อสู้เพื่อที่อยู่อาศัย การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้ดีขึ้น ในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม การศึกษา ด้านสาธารณสุข ซึ่งส่งผลต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ของชุมชน

4.4.3 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาจากผลการศึกษา ในปัจจุบัน

ตาราง ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

หัวข้อ	รายละเอียด
ที่ตั้งโครงการ	เลขที่ 4/117 ซอยอาจณรงค์ 1 คลองเตย กรุงเทพฯ
ประเภทกรรมสิทธิ์	เช่าที่ระยะยาวจากการทำเรื่อง 30 ปี ต่อสัญญาทุก 3 ปี
จำนวนสิทธิ์	114 แปลง + 2 ครอบครัวย้ายเพิ่ม และ 2 แปลงจากที่ทำกรชุมชน
การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	วันที่ 7 มีนาคม 2542
จดทะเบียนสหกรณ์ เคหสถาน	วันที่ 18 พฤศจิกายน 2548
จำนวนสมาชิกในปัจจุบัน	118 คน
จำนวนเรือนหุ้นในปัจจุบัน	240,000 บาท
จำนวนเงินออมในปัจจุบัน	200,000 บาท
พื้นที่	5 ไร่ 2 งาน 24 ตารางวา

ที่มา : นายไทย ทิพย์ประไพ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้มีการสำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง ในปี พ.ศ. 2552 ในส่วนของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา จำนวน 84 ครัวเรือน ซึ่งส่วนหนึ่งมีความสอดคล้องกับข้อมูลของผู้วิจัยซึ่งทำการสำรวจเพื่อศึกษาวิจัยในเดือนมีนาคม 2554 ดังนี้

จำนวนสมาชิก ในบ้านพบว่า ส่วนใหญ่มีสมาชิก 4 - 5 คนเป็นครอบครัวเดี่ยว มีสมาชิก 2 ช่วงชั้นอายุ ได้แก่ พ่อ แม่ และลูก ร้อยละ 32 รองลงมาคือ 6 - 7 คน เป็นครอบครัวเดี่ยวมีสมาชิก 2 ช่วงชั้นอายุ ได้แก่ พ่อ แม่ และลูกเช่นกัน ในอัตราส่วนร้อยละ 20

นอกจากนี้ในส่วนของผู้วิจัยยังค้น พบว่า มีครอบครัวที่มีสมาชิกมากกว่า 8 คน ร้อยละ 11 โดยในจำนวนนี้มีถึง 5 ครอบครัว หรือร้อยละ 5.9 ที่มีสมาชิกมากกว่า 10 คน

จำนวนบ้านแต่ละหลัง คือ จากจำนวน 69 หลัง หรือร้อยละ 69 เป็นครอบครัวเดี่ยว อีกจำนวน 13 หลัง มี 2 ครอบครัว หรือร้อยละ 16 และมากกว่า 3 ครอบครัวในบ้านหลังเดียว จำนวน 1 หลังหรือร้อยละ 1.2

จากการสอบถามไปยังบ้านที่มีสมาชิกอยู่อาศัยมากกว่า 2 ครอบครัว พบว่า ในอนาคต อาจจะย้ายออกไปหรือไม่ก็อยากมีบ้านในชุมชนเป็นของตนเอง แต่ปัจจุบันยังไม่พร้อมเพราะ ปัญหาทางการเงิน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ลงพื้นที่เพื่อสอบถามข้อมูลพื้นฐานในด้านอื่นๆ และศึกษาข้อมูล ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของ พอช. เมื่อปี พ.ศ. 2552 พบว่า

อายุของสมาชิกในบ้านมั่นคง จากการศึกษาของผู้วิจัยที่ พบว่า อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 28 ปี (ข้อมูลปี 54) ซึ่งมีความสอดคล้องกับของ พอช. ที่พบว่าอายุอยู่ที่ประมาณ 27 ปี (ข้อมูลปี 52) ในส่วนนี้ พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 7 – 18 ปี และ 31 – 40 ปี ในอัตราส่วน ร้อยละ 27 และร้อยละ 18 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนอยู่ในวัยเรียนหรือประมาณร้อยละ 47 ซึ่ง สมาชิกจำนวนดังกล่าวหาเลี้ยงสมาชิกในส่วนที่เหลือ คือ ร้อยละ 53 ที่กำลังศึกษาและคนชรา โดย สมาชิกในชุมชนที่อยู่ในวัยที่กำลังศึกษาร้อยละ 40 ที่เหลือเป็นเด็กที่อายุไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียน และ ผู้สูงอายุ นอกจากนี้ในส่วนของ **รายได้** รวมของสมาชิกในบ้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ที่ 5,000 – 10,000 บาท รองลงมาคือ ต่ำกว่า 5,000 – 10,000 บาท และ 10,001 – 15,000 บาท ใน อัตราส่วน คือ ร้อยละ 25 ร้อยละ 13 และ ร้อยละ 7 ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเฉลี่ยรายได้ทั้งครัวเรือนของ สมาชิกในชุมชนที่ทำการศึกษา พบว่า อยู่ที่ 19,600 บาท

อาชีพ จากการทำการศึกษาวิจัยของผู้วิจัย พบว่า อาชีพส่วนใหญ่ เป็นนักเรียน นักศึกษา ร้อยละ 30.4 รองลงมา คือ รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 26.4 อาชีพพนักงานเอกชน ร้อยละ 10 และจากการสำรวจทำให้ทราบว่า มีจำนวนผู้ไม่มีงานทำสูงถึง ร้อยละ 7 ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของ ผู้วิจัย ที่พบว่า ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา อาชีพรับจ้างทั่วไป พนักงานเอกชน ตามลำดับ

เมื่อสำรวจถึง **รายจ่าย** พบว่า รายจ่ายปัจจุบันมาจากค่าใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภค เฉลี่ยประมาณเดือนละ 10,000 บาท ค่าผ่อนชำระเงินค้ำสินทรัพย์เดือนละ 2,000 บาท ค่าผ่อน ชำระหนี้อื่นๆ อีกเดือนละ 2,000 บาท รายจ่ายรวม อยู่ที่ประมาณ 14,000 บาท แสดงว่าใน ปัจจุบันยังมีรายได้เฉลี่ยรวมมากกว่ารายจ่าย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นสมาชิกในชุมชนในวัยก่อนศึกษาและ วัยศึกษารวมกันมีถึงร้อยละ 40 และจำนวนผู้สูงอายุ เมื่อรวมกับผู้ไม่มีงานทำ ทำให้ทราบว่า มี จำนวนมากถึงร้อยละ 60 สมาชิกจึงควรเร่งหารายได้ที่เพิ่มขึ้น และควรมีการวางแผนลดรายจ่าย แต่เมื่อพิจารณาจาก สหกรณ์ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ จำกัด ได้กู้เงินจาก พอช. เพื่อสร้างบ้าน ปัจจุบันคงเหลือหนี้สินอยู่ประมาณ 10 ล้านบาท ซึ่งมีการผ่อนชำระกลับเดือนละ 89,550 บาท แสดงว่ามีกำหนดชำระสิ้นสุดอีกประมาณ 10 ปี ซึ่งหากดูจำนวนการค้างชำระเป็นประจำของ สมาชิกในชุมชนแล้วปรากฏว่าอยู่ที่ร้อยละ 6

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจถึงความรู้สึกอยากขายบ้าน ของสมาชิกในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ ซึ่งหากเปรียบเทียบราคาที่ดินปัจจุบันกับอดีต พบว่า ในอดีตราคาประเมินที่ดินบริเวณดังกล่าวตารางวาละ 20,000 บาท ปัจจุบันจากการประเมินของกรมที่ดิน พบว่า ที่ดินบริเวณบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และหากคำนวณกับจำนวนตารางวาของบ้านที่ได้รับการจัดสรรที่ดินตามกรรมสิทธิ์ที่สหกรณ์จัดสรร พบว่า ราคาที่ดิน และราคาบ้าน จะอยู่ที่หลังละ 250,000 – 1,500,000 บาท ผลการสำรวจพบว่า ร้อยละ 71 ให้ความเห็นว่า ไม่ขายเด็ดขาดไม่ว่าจะให้ราคาเท่าไร หรือประมาณ 60 ครัวเรือนจาก 84 ครัวเรือน (จากผลการสำรวจของ พอช.) และ ร้อยละ 68 หรือ 13 จาก 19 คน จากแบบสำรวจของผู้วิจัยเอง โดยรองลงมา คือ จะขายแน่นอน ร้อยละ 15

โดยผู้วิจัยได้สอบถามผู้ที่คิดว่า จะขายบ้านซึ่งมีร้อยละ 15 พบว่า เหตุผลที่อยากขายมาจากปัญหาหนี้สินที่นอกเหนือจากหนี้สินกับสหกรณ์ ซึ่งหากขายคิดว่าจะไปซื้อบ้านในราคาถูกลงภายนอกชุมชน ส่วนเหตุผลที่ผู้ตอบว่าจะไม่ขายเด็ดขาดไม่ว่าจะให้ราคาเท่าไรก็ตาม ด้วยเหตุผลความผูกพันกับบ้านและคนในชุมชน หากย้ายออกไปไม่รู้ว่าจะเข้ากับคนในชุมชนอื่นได้หรือไม่ และการอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน

จากข้อมูลทั่วไปของชุมชนทำให้ทราบถึงลักษณะของชุมชนที่สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนมีศักยภาพทางการเงินในการบริหารรายรับกับรายจ่ายได้ แต่มีภาระทางการเงินสูงมากขึ้นเรื่อยๆ จากการศึกษาของบุตร หลาน และปัญหาของคนชรา รวมถึงคนไม่มีงานทำ เมื่อรวมกัน สูงถึง ร้อยละ 60 นั้นหมายความว่า คนร้อยละ 40 หาเลี้ยงคนร้อยละ 60 โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาช่วงอายุ 7 – 18 ซึ่งมีมากถึง ร้อยละ 30 ทำให้ทราบว่า จะเป็นสาเหตุให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวส่งผลต่อสมรรถนะทางการเงิน การไม่เป็นภาระ ความมั่นคงในชีวิต และสุขภาพจิต

4.4.4 การดำเนินงานของชุมชนผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินงานผ่านกระบวนการดังนี้

การดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา เริ่มจากปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยทำให้เกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นครั้งแรกในปี 2538 ในพื้นที่ล๊อค 7-12 เป็นการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ มีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 20 คน

ภายหลังจากการถูกไล่ที่ในปี 2542 ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ต้องเป็นทางการมากขึ้นเพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเพื่อที่อยู่อาศัย มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์สร้างสรรค์พัฒนาอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2542 โดยคณะทำงานมีคุณแก้ว พร้อมพอล ชื่นบุญ เป็นประธานชุมชน คุณไผ่ไทย ทิพย์ประไพ เป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ และมีคณะกรรมการอีก 4 คน การรวมกลุ่มไม่ได้มีการกำหนดหน้าที่อย่างชัดเจน

วัตถุประสงค์ในการออมคือการออมเพื่อที่อยู่อาศัยเท่านั้น เพื่อป้องกันการไล่รื้อจากการเช่าเหมา การออมทรัพย์มีการออมทรัพย์อย่างต่อเนื่องการออมทรัพย์จะเป็นการออมเพียงบางครอบครัว ไม่ได้บังคับออม เนื่องจากรายได้ของคนชุมชนไม่แน่นอน โดยจะให้สมาชิกนำเงินและสมุดคู่มือมาฝากไว้ที่คณะกรรมการกลุ่ม แล้วจะนำเงินทั้งหมดมาฝากธนาคารกรุงเทพ ณ สิ้นปี 2546 มีจำนวนเงินออมประมาณ 1,000,000 บาท โดยมีลักษณะการดำเนินงานของกลุ่ม ดังนี้

- การออมเงินประมาณ 50 บาท ต่อเดือนต่อสมาชิก 1 คน เสียค่าแรกเข้า 20 บาท
- มีเงินกองทุนบริจาคประมาณ 20-50 บาทต่อเดือน

การออมทรัพย์ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับข้อตกลงเรื่องสัญญา การเช่าที่จากการเช่าเหมาทำให้กระบวนการทำงานของชุมชนต้องเป็นในรูปแบบของนิติบุคคล ดังนั้นจึงมีการก่อตั้งสหกรณ์เคหสถานสร้างสรรค์พัฒนา จำกัด ขึ้นเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2548 มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 112 คน และมีเงินออมประมาณ 270,000 บาท

การดำเนินงานของชุมชน ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงการดำเนินงานผ่านกระบวนการ ดังนี้

1) รูปแบบการพัฒนาที่ดิน

จากปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยนำไปสู่ข้อสรุปทำให้ชุมชนได้ย้ายชุมชนออกไปอยู่ในที่ดินใหม่ (Relocation) ในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2546 ได้มีการรับมอบพื้นที่จากการเช่าเหมา ในบริเวณลานจอดรถบรรทุกหน้าชุมชนโรงหมู เป็นการเช่าพื้นที่จำนวน 5 ไร่ 1 งาน 23 ตารางวาในปัจจุบัน และจากความเดือดร้อนความร่วมมือกันของชาวบ้านทำให้ชุมชนสร้างสรรค์พัฒนา 7-12 ได้รับการคัดเลือกเป็น 1 ใน 10 โครงการนำร่อง ในปี 2546 เมื่อเข้ามาสู่โครงการบ้านมั่นคง เมื่อได้รับการอนุมัติสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้วชาวบ้านได้มีการประชุมหารือจนได้ข้อยุติทั้งในรูปแบบของบ้าน ขนาดที่ดิน เงินทุนในการดำเนินงาน

2) การกำหนดราคาและผ่อนชำระ

ข้อตกลงร่วมกันของชุมชนให้มีขนาดบ้าน 2 แบบ คือ 15 ตารางวา และ 7.5 ตารางวา แต่มีรูปแบบบ้าน 4 แบบคือ บ้านเดี่ยว 15 ตารางวา บ้านแฝด 15 ตารางวา บ้านเดี่ยว 7.5 ตารางวา และบ้านแฝด 7.5 ตารางวา โดยสหกรณ์ได้มีการขอสินเชื่อจากทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้วนำมาปล่อยให้สมาชิก อัตราดอกเบี้ยบวกเพิ่มจากร้อยละ 1 ต่อปีเป็นร้อยละ 3 ต่อปี รวม 179 งวด ดังรายละเอียดในตารางลักษณะการผ่อนสินเชื่อที่อยู่อาศัย

ตาราง ลักษณะการผ่อนสินเชื่อที่อยู่อาศัย

แบบบ้าน	ขนาดพื้นที่ (ตารางวา)	จำนวน (หลัง)	สินเชื่อ (บาท/หน่วย)	ค่าผ่อนส่ง (บาท/เดือน)
บ้านเดี่ยว	15	46	220,000	1,600
บ้านเดี่ยว	1.5	32	180,000	1,455
บ้านแฝด	15	24	175,000	1,414
บ้านแฝด	1.5	12	170,000	1,375

ที่มา : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

รวมจำนวนเงินที่สหกรณ์ต้องจ่ายแก่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนทั้งสิ้น
16,610,000 บาท จ่ายคืนเดือนละ 89,550 บาท

3) การก่อสร้างที่อยู่อาศัย

การบริหารจัดการงานก่อสร้างของชุมชนการก่อสร้างเริ่มจากมีการหาผู้รับเหมามาประมูลงาน การบริหารงานจะผ่านสหกรณ์โดยตรงทั้งการจัดซื้อวัสดุ ชำระค่าวัสดุและกระจายวัสดุสู่สมาชิก ส่วนการก่อสร้างจะมีทั้งการใช้ผู้รับเหมากายนอกภายในชุมชนและสร้างกันเอง โดยสมาชิกจะเบิกเฉพาะค่าแรงตามงวดงานที่ได้รับการอนุมัติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยค่าแรงตามที่กำหนดคือหลังละ 60,500 บาท และในการเบิกเงินจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจะเบิกเดือนละ 1 ครั้ง โครงการแล้วเสร็จเมื่อปี 2548 ทั้ง 114 หลัง

4) ประเภทการกู้เงินของสมาชิกที่ยื่นขอกู้จากสหกรณ์ในปัจจุบัน

สำหรับการกู้เงินจากสหกรณ์เคหสถานชุมชนสร้างสรรค์พัฒนา จำกัด นั้น ทางสหกรณ์ฯ ได้แบ่งประเภทของการกู้ออกเป็น 3 ประเภท คือ

- กู้เงินเพื่อปลูกบ้านที่ดิน ซึ่งวงเงินกู้ขึ้นอยู่กับขนาดของที่ดินสมาชิกซื้อ ตั้งแต่ 7.5 ตารางวา จนถึง 15 ตารางวา วงเงินกู้ตั้งแต่ 170,000 บาท จนถึง 220,000 บาท ซึ่งเป็นวงเงินสูงสุด และดอกเบี้ยร้อยละ 3 บาทต่อปี ผ่อนชำระเดือนละ 1,375 – 1,600 บาท จำนวน 179 งวด

- กู้สามัญทั่วไป เพื่อนำไปใช้จ่ายในครอบครัว ประกอบอาชีพส่งเสริม การศึกษาบุตรหลาน โดยแต่ละรายจะกู้ไม่เกิน 3 เท่าของเงินออมแต่ละเดือน อัตราดอกเบี้ย 1 บาท ต่อ เดือน

- กู้ฉุกเฉิน ในกรณีเกิดอุบัติเหตุ หรือกรณีฉุกเฉินที่จำเป็นอื่นๆ กู้ได้ครั้งละไม่เกิน 3,000 บาทต่อครั้ง ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน

5) การดำเนินงานของสหกรณ์จนถึงปัจจุบัน

สหกรณ์เคหสถานสร้างสรรค์พัฒนา จำกัดเกิดขึ้น เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2548 มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 112 คน การจัดตั้งสหกรณ์หลังจากการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเนื่องจากต้องการทำสัญญาเช่าอย่างเป็นทางการจากการทำเรื่อง นำไปสู่การได้รับสัญญาเช่ายาวแต่ต้องต่อสัญญาทุกๆ 3 ปี ในวันที่ 20 กรกฎาคม 2548 สหกรณ์ต้องเริ่มจ่ายหลังจากเช่าได้ 1 ปี โดยต้องจ่ายเงินค้ำประกันไว้ที่ 31,500 บาท ณ วันที่เริ่มเช่า

การเงินในชุมชนมีสมาชิกชำระค่าเช่าที่และค่าสินเชื่อบ้านและค้ำชำระกว่า 10 หลังจาก 116 หลัง เฉลี่ย 10 เดือน ในระยะแรกทางสหกรณ์ก็นำเงินส่วนต่างสำรองออกไปก่อน แต่เมื่อเห็นว่าหากทำอย่างนี้ต่อไปคนที่ชำระสม่าเสมอ นั้นเสียเปรียบ จึงส่งเงินแก่เจ้าหน้าที่ตาม จำนวนที่เก็บได้ จำนวน 6 งวดแล้ว ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2550

เงินออมก็ได้บังคับออม ให้ออมตามความสมัครใจจึงมีผู้เข้าร่วมจำนวน 60 หลังจาก 116 หลัง ยอดเงินออมทรัพย์มีประมาณ 250,000 บาท

ในอนาคตสหกรณ์มีการวางแผนในเรื่องของการค้ำชำระ หากสมาชิกค้ำชำระ จะดำเนินการโดยให้ทนายเข้ามาจัดการ แต่ยังคงได้ระบายรายละเอียดที่ชัดเจนและจะมีการปล่อยกู้แก่สมาชิก เนื่องจากต้องการช่วยเหลือสมาชิก ไม่ต้องการให้สมาชิกกู้เงินนอกระบบในอัตรา ดอกเบี้ยที่แพงโดยวางข้อกำหนดเบื้องต้น คือ คนที่จะกู้เงินกับทางสหกรณ์จะต้องเป็นคนที่ได้ออม ทรัพย์กับสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอเท่านั้น

5) การบริหารงานชุมชน

ตารางตำแหน่งกรรมการของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

ชื่อ - สกุล		ตำแหน่ง
สุรียา	บุตรพันธ์	ประธาน
ไทย	ทิพย์ประไพ	รองประธาน
สำเนา	เกตุอุทอง	รองประธาน
ชลอ	สนั่นไพร	เหรัญญิก
วงจันทร์	จันทร์ยิ้ม	เลขานุการ
ที	วงศ์ทอง	กรรมการฝ่ายเร่งรัดหนี้
จันทร์	เชิดชาย	กรรมการฝ่ายเร่งรัดหนี้
คล้าย	หงส์ทอง	กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
บุญเลิศ	สิงหนอก	กรรมการฝ่ายพัฒนาสมาชิก
สมศักดิ์	สนั่นไพร	กรรมการทั่วไป
สมปอง	ข้าพินิจ	กรรมการทั่วไป

ที่มา ไทย ทิพย์ประไพ, สัมภาษณ์ . 9 มีนาคม 2554

ปัจจุบันสหกรณ์ มีสมาชิกจำนวน 114 หลังคาเรือน บริหารโดยสหกรณ์เคหสถาน โดยไม่ได้จดทะเบียนชุมชนกับสำนักงานเขต ทุกบ้านมีระบบสาธารณูปโภคไฟฟ้าประปา โดยมีมิเตอร์ของตนเอง การจัดการขยะได้มีถังขยะกระจายทั่วชุมชน

การทำกิจกรรมภายในชุมชนมีทั้งการประชุม การจัดกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ หากเป็นงานบุญจะมีสมาชิกเข้าร่วมประมาณร้อยละ 60 ของสมาชิกทั้งหมด หากเป็นกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากนี้จะมีสมาชิกเข้าร่วมเพียงร้อยละ 40 ของสมาชิกทั้งหมด

การบริหารงานของชุมชนจะไม่ค่อยมีคนรุ่นเข้ามาช่วยงาน ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ คณะกรรมการชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่จะให้ความเห็นไปในแนวทางว่าเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจมาช่วยงาน และการเจรจาต่อรอง หรือการบริหารงานต่างๆ ไม่ค่อยรู้เรื่อง ทำให้คณะกรรมการบริหารชุมชนจนถึงปัจจุบันจึงมีแต่คนรุ่นเก่าๆ ที่ร่วมต่อสู้กันมา

7) กิจกรรม / โครงการที่ดำเนินการขึ้นภายในชุมชน

นอกจากการบริหารงานของสหกรณ์ชุมชนแล้วชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา ยังได้มีการจัดทำกิจกรรม / โครงการขึ้นมาเพื่อพัฒนาในด้านต่างๆ ของชุมชนขึ้น ได้แก่

7.1) โครงการการออมทรัพย์ของชุมชน

กิจกรรมการออมทรัพย์ของชุมชน เป็นกิจกรรมหลักตั้งแต่ยังไม่ได้เข้าร่วมชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง โดยเริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 7 มี.ค. 2542 แรกเริ่มมีเงินหุ้นรวม 240,000 บาท มีสมาชิก 112 ราย ปี 2546 มีจำนวนเงินออมประมาณ 1,000,000 บาท จนกระทั่งมีการก่อสร้างบ้านมั่นคง ทางกลุ่มออมทรัพย์จึงคืนเงินให้กับสมาชิกเพื่อใช้ในการปรับปรุงบ้านตนเอง ปัจจุบันมีเงินจากการออมทรัพย์อยู่ประมาณ 300,000 บาท โดยกำหนดให้สมาชิกทุกคนออมทรัพย์เดือนละ 50 บาท ในทุกเดือน เป็นกิจกรรมออมทรัพย์เพื่อความมั่นคงของสมาชิกเอง

7.2) โครงการจัดกิจกรรมตามวันสำคัญต่างๆ

ชุมชนได้กำหนดงานสำคัญของชุมชน คือ งานสมโภชศาลชุมชน โดยกำหนดจัดในทุกวันที่ 5 เมษายน ของทุกปี โดยจากผลการสำรวจของผู้วิจัย พบว่า ร้อยละ 75 ได้มีส่วนเข้าร่วมงานดังกล่าว ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปานจรรย์ ถ้าอุทก ซึ่งได้ทำการศึกษาระบบการเงินของโครงการบ้านมั่นคงซึ่งได้มีหัวข้อศึกษาถึงความสามัคคีของคนในชุมชน โดยเก็บข้อมูลจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนในชุมชน พบว่า ระดับความสามัคคีอยู่ที่ร้อยละ 65 โดยงบประมาณที่นำมาจัดกิจกรรมต่างๆ ในโครงการนี้ได้จากการเรี่ยไรเงินของประชาชนในชุมชน รวมถึงการให้แต่ละครอบครัวรับผิดชอบอาหาร หรืออุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นแล้วนำมารวมกันที่ส่วนกลาง

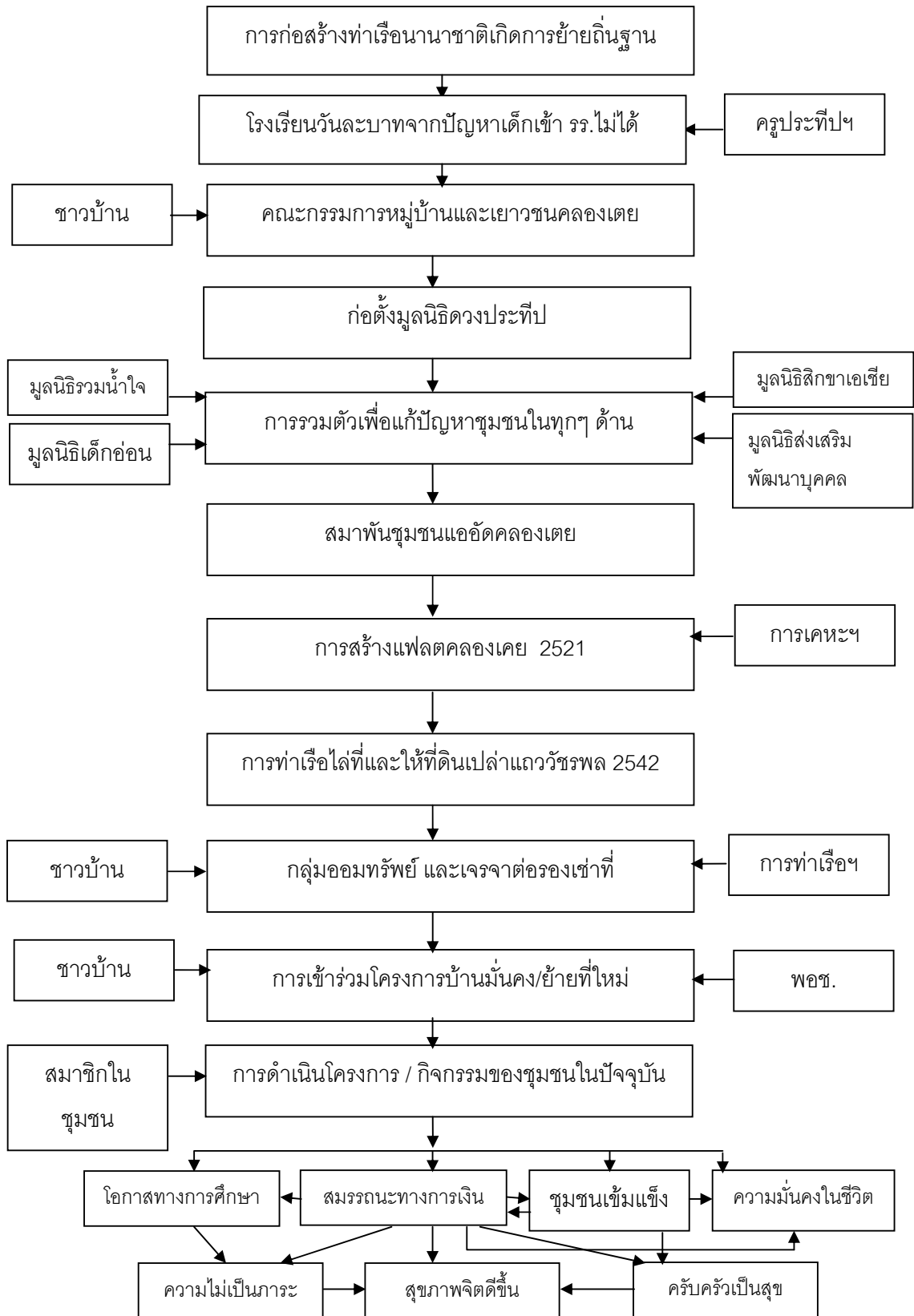
จากข้อมูลการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา พบว่า การดำเนินงานของชุมชนจะใช้คณะกรรมการชุดเดิม ไม่ได้เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามาช่วยงาน แต่ก็ไม่มีปัญหาความขัดแย้งเนื่องจากคณะกรรมการเป็นผู้ใหญ่ในชุมชนที่คนในชุมชนนับถือ นอกจากนี้ชุมชนได้ยังมีโครงการที่ยังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันซึ่งจากที่ผู้ศึกษาวิจัยศึกษา พบว่า มีจำนวน 2 โครงการ โดยแต่ละโครงการมีผู้เข้าร่วมโครงการในจำนวนมากเฉลี่ยแล้วเกิน ร้อยละ 75 แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งข้อมูลในส่วนนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของปานจรรย์ ถ้าอุทกที่ศึกษาเรื่องการบริหารการเงินและสำรวจหัวข้อเรื่องความสามัคคี พบว่า ชุมชนสร้างสรรค์ฯ มีระดับความสามัคคีร้อยละ 65 ซึ่งจากลักษณะการดำเนินงานดังกล่าวส่ง

ผลดีต่อการดำเนินงานของชุมชนที่ไม่มีปัญหาความขัดแย้งเนื่องจากคณะกรรมการเป็นผู้ใหญ่ที่ชุมชนนับถือ จากปัจจัยดังกล่าวเป็นผลดีต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม แต่เนื่องจากไม่มีการสืบทอดการบริหารให้คนรุ่นหลังๆ ชุมชนอาจจะประสบปัญหาการบริหารงานได้ในอนาคต นอกจากนี้จากลักษณะทางกายภาพในชุมชนซึ่งเป็นชุมชนที่เป็นชุมชนใหญ่ ไม่มีอาณาเขตชัดเจน ทำให้สมาชิกในชุมชนต่างๆ เดินทางเข้าออกง่าย ส่งผลต่อปัญหาการเสียดิน และอาชญากรรมในชุมชน ปัญหาดังกล่าว ส่งผลต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสัมพันธภาพทางสังคม

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสรุปการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ในส่วนของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา ตามแผนผังจากอดีตถึงปัจจุบันได้ ดังนี้

แผนผังสรุปขั้นตอนการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง
ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

4.4.5 สรุปผลการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

ผู้วิจัยได้สรุปผลการดำเนินงานของชุมชนสร้างสรรค์พัฒนา ออกเป็นแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภค ด้านการบริหารจัดการสหกรณ์ และด้านการส่งเสริมโครงการและกิจกรรมภายในชุมชน พบว่า

ที่	รายละเอียด	ผลการดำเนินงาน	ข้อเด่น	ข้อด้อย
1.	ด้านที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภค	-ขอสินเชื่อเพื่อสร้างบ้านและพัฒนาระบบสาธารณูปโภค	-สมาชิกทุกคนครัวเรือนมีโอกาสเช่าที่ดินระยะยาวจากการทำเรือฯและส่วนใหญ่เช่าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า และประปา -สภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้นทำให้มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย	- เนื่องจากขอสินเชื่อเพื่อเช่าที่ดินระยะยาวและสร้างบ้าน ทำให้สมาชิกมีความรู้สึกไม่เป็นเจ้าของบ้านที่แท้จริง ทำให้ตัวเลขของผู้ที่คิดว่าจะขายบ้านและไม่แน่ใจว่าจะขายบ้านในอนาคตสูง
2.	ด้านการบริหารจัดการของสหกรณ์ชุมชน	-สหกรณ์สามารถปิดบัญชีสหกรณ์ได้ -การบริหารงานไม่มีปัญหาแต่ไม่มีการสืบทอดอำนาจหรือเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้งาน -สมาชิกร้อยละ 6 ที่ค้างชำระเป็นประจำ -มีการบังคับออมทรัพย์อย่างต่อเนื่องกับสหกรณ์	-มียอดเงินฝากออมทรัพย์จำนวนมากถึง 300,000 บาท -การบริหารชุมชนได้รับการยอมรับจากสมาชิกเนื่องจากคณะกรรมการเป็นผู้นำในชุมชน	-อาจเกิดปัญหาการสืบทอดอำนาจของชุมชนได้ เนื่องจากไม่มีคนรุ่นใหม่สนใจเข้าร่วมงาน และคณะกรรมการชุดเก่าไม่ได้ส่งเสริมเท่าที่ควร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการบริหารชุมชนได้ในอนาคต

ที่	รายละเอียด	ผลการดำเนินงาน	ข้อเด่น	ข้อด้อย
3.	ด้านการส่งเสริม โครงการและกิจกรรม ภายในชุมชน	-มีโครงการต่อเนื่องที่ ดำเนินการอยู่ 2 โครงการ	-สมาชิกร้อยละ 75 เข้าร่วมในทุก โครงการ -โครงการจัดงาน สมโภชศาลชุมชน และส่งเสริมการ ออมทรัพย์ทำให้ ชุมชนมีความ สามัคคีกันมากขึ้น และยังสร้างความ มั่นคงจากสมาชิก จากการส่งเสริม การออมอย่าง ต่อเนื่อง	-สมาชิกในชุมชน เข้าร่วมงาน ตัวเลขที่ไม่มาก -ไม่มีโครงการที่ ส่งเสริมอาชีพ ต่างๆที่ สมาชิกใน ชุมชนส่วนใหญ่มี รายได้ประมาณ 5,000 -10,000 บาท ซึ่งถือว่า น้อยหาก เปรียบเทียบกับ รายจ่าย

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของชุมชนร่วมสามัคคี โดย
พิจารณาจากกรอบแนวคิดด้านลักษณะทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ
และการเมือง พบว่า

ที่	ปัจจัย	ลักษณะของชุมชน
1.	ลักษณะทาง กายภาพ	-เป็นชุมชนเปิด ง่ายต่อการเข้าออก -มีทางเข้าออกหลายทาง -การตั้งบ้านเรือนเป็นแถวแนวเดียวกัน -บ้านเรือนเป็นบ้าน 2 ชั้น ลักษณะคล้ายกันทั้งชุมชน
2.	สังคมและ วัฒนธรรม	-สังคมมีลักษณะเป็นสังคมของคนในชุมชนแออัดเดิม -ชุมชนอยู่มีความวุ่นวายจากชุมชนภายนอก -มีการส่งเสริมโครงการที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี -สมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในช่วงชั้นอายุ 7-18 ปี และเป็นครอบครัวเดี่ยว 4-5 คนต่อครอบครัว

ที่	ปัจจัย	ลักษณะของชุมชน
3.	เศรษฐกิจ	-อาชีพนักเรียนนักศึกษาเป็นอาชีพส่วนใหญ่ รองลงมาคือรับจ้างคน ในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่แน่นอน -ไม่มีการส่งเสริมโครงการที่เกี่ยวกับอาชีพ -รายได้ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท -รายได้เฉลี่ยสูงกว่ารายจ่ายเฉลี่ย แต่ยังคงต้องผ่อนชำระสินเชื่อกับ สหกรณ์อีกประมาณ 10 ปี
4.	การเมือง	-การเมืองภายในไม่มีปัญหาการดำเนินงาน -การเมืองระดับประเทศส่งผลลบต่อสมาชิกในชุมชนเนื่องจากมีการ แบ่งกลุ่มสนับสนุนทางการเมืองออกเป็น 2 ขั้ว ในชุมชน

หากพิจารณาลักษณะเฉพาะของชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างพลังกับผลของการเสริมสร้างพลังทำให้ พบว่า

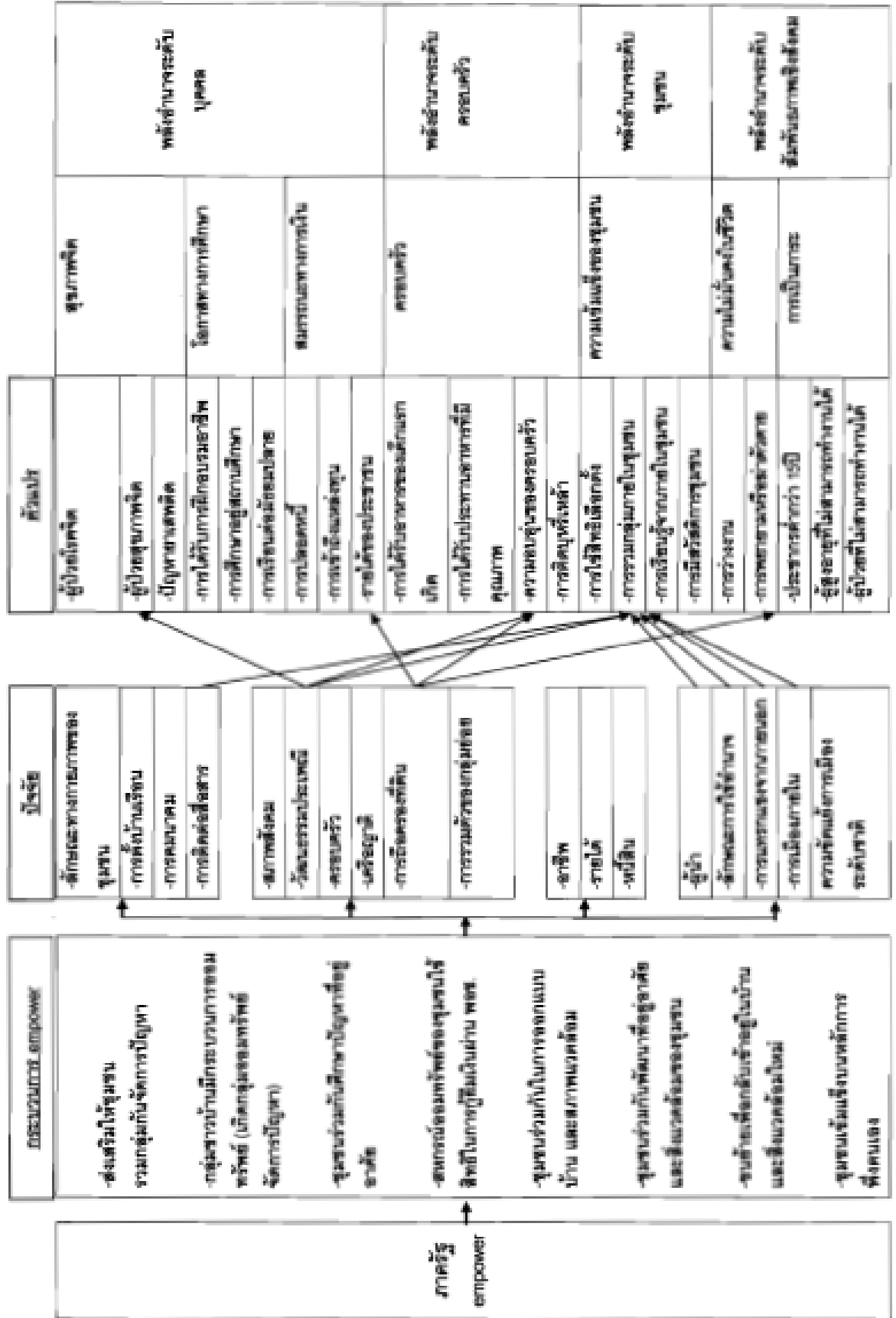
1) ปัจจัยลักษณะทางกายภาพของชุมชน **ส่งผลดี** พลังอำนาจระดับชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และยัง**ส่งผลลบต่อ** พลังอำนาจระดับบุคคล ในด้านสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา และสมรรถนะทางการเงิน เนื่องจากเป็นชุมชนเปิดมีทางเข้าออกหลายทางทำให้มีความวุ่นวายจากชุมชนภายนอกทั้งเรื่องยาเสพติดและอาชญากรรม ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะส่งผลต่อ พลังอำนาจระดับครอบครัว ด้านครอบครัวมีความสุข และพลังอำนาจระดับสัมพันธภาพเชิงสังคม ในด้านความมั่นคงในชีวิต

2) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม**ส่งผลดีต่อ** พลังอำนาจระดับบุคคล ด้านสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา พลังอำนาจระดับครอบครัว ในด้าน ครอบครัวเป็นสุข พลังอำนาจระดับชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน

3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ**ส่งผลดีต่อ** พลังอำนาจระดับบุคคล ด้านสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา และสมรรถนะทางการเงิน พลังอำนาจระดับครอบครัว ด้านครอบครัวเป็นสุข พลังอำนาจระดับสัมพันธภาพเชิงสังคม ด้านความมั่นคงในชีวิต และการไม่เป็นภาระ **และยังส่งผลลบต่อ** พลังอำนาจระดับสัมพันธภาพเชิงสังคม เนื่องมาจากการเป็นภาระ จากจำนวนนักเรียนนักศึกษาที่สูง

4) ปัจจัยด้านการเมือง การเมืองภายในและการบริหารชุมชน **ส่งผลดี** ต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ในด้าน โอกาสทางการศึกษา และสมรรถนะทางการเงิน พลังอำนาจระดับครอบครัว ในด้าน ครอบครัวเป็นสุข พลังอำนาจระดับชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน การเมือง ภายนอก **ส่งผลลบต่อ** พลังอำนาจระดับชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน

ตารางสรุปผลการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ในชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

จากตารางความสัมพันธ์และตารางสรุปผลการวิเคราะห์ ระหว่างปัจจัยและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ผู้วิจัยจึงได้สรุปว่า

ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

พลังอำนาจระดับบุคคล ของสมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา พบว่าสมาชิกในชุมชนไม่มีปัญหาเรื่องผู้ป่วยสุขภาพจิตในชุมชน สมาชิกในชุมชนที่เป็นเยาวชนได้รับการศึกษาตามหลักสูตรภาคบังคับ ส่วนการอบรมตามอาชีพชุมชนไม่เคยจัดให้ผู้ได้รับการฝึกอบรมทางอาชีพได้ฝึกอบรมจากหน่วยงานภายนอก ส่วนสมรรถนะทางการเงิน พบว่า สมาชิกมีรายได้อยู่ในระดับที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ รายได้ส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับ 5,000 – 10,000 บาท และสมาชิกในชุมชนก็สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้จากการกู้ยืมสหกรณ์และการประกอบอาชีพค้าขายรถเข็น และกรรมกร ส่วนปัญหาที่พบอยู่และกระทบกับพลังอำนาจระดับบุคคล คือ การเป็นหนี้สินซึ่งเป็นไปตามการดำเนินงานโครงการที่สมาชิกต้องผ่อนเงินกลับแก่สหกรณ์ในการซื้อที่ดินสำหรับสร้างที่อยู่อาศัย หนี้ในระบบ และการที่สมาชิกในชุมชนขาดการฝึกอบรมอาชีพ ปัจจัยที่สนับสนุนพลังอำนาจระดับบุคคลของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ **การติดต่อสื่อสาร** ที่มีการกำหนดให้มีโครงการเสี่ยงตามสายของชุมชน มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ให้ความรู้หน้าชุมชน ซึ่งเป็นทางผ่านเข้าออกของสมาชิกทุกคนในชุมชน รวมถึงการมีตู้ไปรษณีย์หน้าชุมชน มีโทรศัพท์บ้าน/มือถือ ทุกบ้าน ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน ส่งผลดีต่อปัญหาสุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา **วัฒนธรรมประเพณี** ชุมชนมีการจัดงานศาลประจำชุมชนขึ้นทุกปี ซึ่งเป็นที่รวมจิตใจของคนในชุมชน รวมทั้งมีการจัดงานปีใหม่ และสงกรานต์ ขึ้นภายในชุมชนทุกปี ซึ่งการจัดงานดังกล่าวจะรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนมาช่วยกันจัดงาน ส่งผลดีต่อสุขภาพจิตของคนในชุมชน **ผู้นำชุมชน** ที่มีประสบการณ์ร่วมต่อสู้กับชุมชนมาตั้งแต่ต้น มีความเข้าใจในการบริหารงานของชุมชน และมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน ส่งผลดีทางอ้อมต่อโอกาสทางการศึกษาของสมาชิกในชุมชน

พลังอำนาจระดับครอบครัว ของสมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา พบว่าสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 55.55 ให้ข้อมูลว่าครอบครัวมีความสุขและมีความอบอุ่นดี โดยมีปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ **การติดต่อสื่อสาร** ที่มีการกำหนดให้มีโครงการเสี่ยงตามสายของชุมชน มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ให้ความรู้หน้าชุมชน ซึ่งเป็นทางผ่านเข้าออกของสมาชิกทุกคนในชุมชน รวมถึงการมีตู้ไปรษณีย์หน้าชุมชน มีโทรศัพท์บ้าน/มือถือ ทุกบ้าน ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันของครอบครัวส่งผลดีต่อการได้รับปัจจัยที่เหมาะสมกับการดำรงชีพ

พลังอำนาจระดับชุมชน ของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา สมาชิกในชุมชนมีความตื่นตัวทางการเมืองและการเลือกตั้งอย่างมากสมาชิกร้อยละ 77.77 ให้ข้อมูลว่าได้ไปเลือกตั้ง ชุมชนไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพภายในชุมชนและชุมชนไม่มีสวัสดิการชุมชนที่แน่นอน โดยมีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ **การติดต่อสื่อสาร** ที่มีการกำหนดให้มีโครงการเสียงตามสายของชุมชน มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ให้ความรู้หน้าชุมชน ซึ่งเป็นทางผ่านเข้าออกของสมาชิกทุกคนในชุมชน รวมถึงการมีผู้ไปรษณีย์หน้าชุมชน มีโทรศัพท์บ้าน/มือถือทุกบ้าน ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันของครอบครัว **วัฒนธรรมประเพณี** ชุมชนมีการจัดงานศาลประจำชุมชนขึ้นทุกปี ซึ่งเป็นที่รวมจิตใจของคนในชุมชน รวมทั้งมีการจัดงานปีใหม่ และสงกรานต์ขึ้นภายในชุมชนทุกปี ซึ่งการจัดงานดังกล่าวจะกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมาช่วยกันจัดงาน ทำให้ครอบครัวได้อยู่ร่วมกันส่งผลต่อความอบอุ่นของครอบครัวและมีผลต่อพลังอำนาจระดับครอบครัว **ผู้นำชุมชน** ที่มีประสบการณ์ร่วมต่อสู้กับชุมชนมาตั้งแต่ต้น มีความเข้าใจในการบริหารงานของชุมชน และมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน ส่งผลดีต่อความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งส่งผลต่อพลังอำนาจระดับชุมชน

พลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคม ของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา พบว่า จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าพลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคมมีตัวชี้วัด ได้แก่ ความมั่นคงในชีวิต การเป็นภาระ นั้น ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาสมาชิกให้ข้อมูลถึงความมั่นคงในที่อยู่อาศัยจากการเข้าร่วมโครงการชุมชนบ้านมั่นคง แต่ปัจจัยที่สนับสนุนนั้น ไม่พบว่าปัจจัยสนับสนุนให้เกิดพลังอำนาจระดับดังกล่าว

ส่วน**ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค**ต่อพลังอำนาจของชุมชนในชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา ได้แก่ **ลักษณะทางกายภาพของชุมชน** อันเนื่องมาจากเป็นชุมชนแบบเปิดมีทางเข้าออกหลายทางทำให้ง่ายต่อการแพร่หลายยาเสพติด และง่ายต่อการเกิดปัญหาอาชญากรรม ส่งผลต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน **การตั้งบ้านเรือน** เป็นการตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายอันเนื่องมาจากเป็นชุมชนใหญ่ ส่งผลให้ยากต่อการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน และการทำความสะอาดเก็บกวาดขยะ จัดภูมิทัศน์ของชุมชนให้เป็นระบบระเบียบส่งผลต่อพลังอำนาจระดับชุมชน **การคมนาคม** ชุมชนอยู่ห่างจากถนนใหญ่ที่เป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ส่งผลต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก และการเข้ามาทำความสะอาดเก็บขยะจากสำนักงานเขต ส่งผลต่อพลังอำนาจระดับชุมชน **สภาพสังคม** สภาพสังคมเป็นลักษณะชุมชนแออัดในเมือง ต่างคนต่างทำงานของตน การประชุมสมาชิกในชุมชนมีสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมน้อย ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน **การรวมกลุ่มเล็กๆ ภายในชุมชน** ชุมชนไม่ได้มีการส่งเสริมหรือดำเนิน

กิจกรรมของชุมชนในการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชน รวมถึงกลุ่มอาชีพต่างๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสมรรถนะทางการเงินได้ **อาชีพ** เนื่องจากสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และจำนวนมากประกอบอาชีพค้าขายรถเข็นที่ต้องประกอบอาชีพทุกวันทำให้ไม่มีเวลาร่วมงานของชุมชนและติดต่อสื่อสารยากส่งผลกระทบต่อพลังอำนาจระดับชุมชน **รายได้** สมาชิกของชุมชนจำนวนมากมีรายได้ที่ไม่แน่นอนทำให้เกิดปัญหาการผ่อนจ่ายเงินกู้จากสหกรณ์ทำให้เกิดปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์ ส่งผลกระทบต่อพลังอำนาจระดับบุคคล และชุมชน **หนี้สิน** สมาชิกของชุมชนต้องผ่อนกลับเงินกู้สร้างบ้านจากสหกรณ์และยังพบว่ามีปัญหาการกู้ยืมเงินนอกระบบในจำนวนที่ต้องผ่อนจ่ายสูง ส่งผลกระทบต่อพลังอำนาจระดับบุคคล **ความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติ** ชุมชนมีกลุ่มหัวการเมืองที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองซึ่งมีความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่ม มีการโต้แย้งกันระหว่างกลุ่มและบุคคลอยู่เสมอ โดยเฉพาะช่วงวิกฤตการเมือง ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมีผลกระทบด้านลบต่อพลังอำนาจระดับชุมชน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เรื่อง การศึกษากระบวนการและผลของการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ใน 3 ชุมชนนำร่อง ของโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่ทำการศึกษาคือ

1. เพื่อศึกษากระบวนการ / วิธีการ ของภาครัฐในการเสริมสร้างพลัง (empowerment) แก่ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง
2. เพื่อศึกษาผลจากการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ของชุมชนบ้านมั่นคง
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและก่อให้เกิดอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงหลังจากได้รับการเสริมสร้างพลัง (empowerment) จากภาครัฐ

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ

1. กลุ่มผู้บริหาร และบุคลากร ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
2. ผู้บริหาร และประชาชนใน 3 ชุมชนนำร่อง ของโครงการบ้านมั่นคง ได้แก่ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

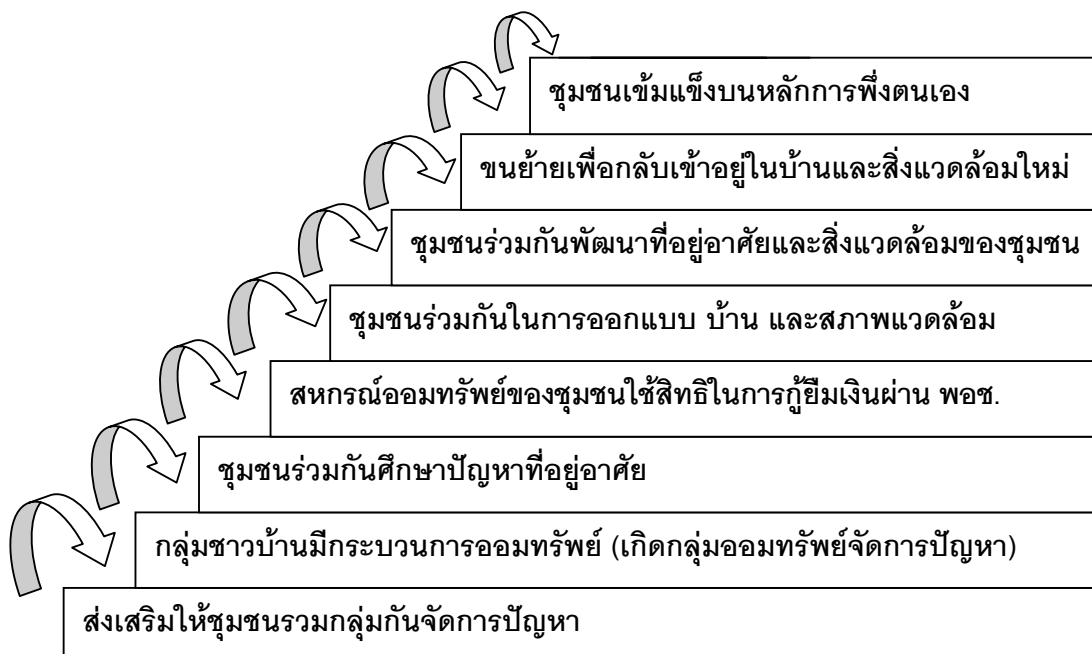
โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาสรุปได้จากกรณีวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาจากการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม โดยอาศัยการวิเคราะห์ การเปรียบเทียบ และการวิเคราะห์ ปัจจัยที่สนับสนุน และเป็นอุปสรรคของการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชน ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 “เพื่อศึกษากระบวนการ / วิธีการ ของภาครัฐในการเสริมสร้างพลัง (empowerment) แก่ชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง” พบว่าจากการให้ข้อมูลของผู้บริหารและบุคลากรของ พอช. เกี่ยวกับกระบวนการ/วิธีการของ พอช. ใน

การเสริมสร้างพลังให้กับชุมชน ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า กระบวนการเสริมสร้างพลังชุมชนของ พอช. มีกระบวนการ ดังนี้

รูปภาพกระบวนการเสริมสร้างพลัง

จากภาพแสดงกระบวนการเสริมสร้างพลังแก่ชุมชนบ้านมั่นคง สรุปได้ว่า ภาครัฐโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมีกระบวนการเสริมสร้างพลังให้ชุมชนเมืองแออัดที่มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยรวมกลุ่มกันแก้ปัญหา จนถึงชุมชนมีความเข้มแข็งบนปรัชญาของการพึ่งตนเองผ่านหลักการการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ระดับสูงสุด คือ การเสริมสร้างพลังชุมชน (empowerment) ผ่าน 8 กระบวนการ ดังนี้

- 1) ส่งเสริมให้ชุมชนและชาวบ้านที่เป็นเจ้าของปัญหามีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อประชุมร่วมกันหาทางแก้ปัญหา ผ่านการประชุม และการมีส่วนร่วมกันของคนในชุมชน
- 2) กลุ่มชาวบ้านมีกระบวนการออมทรัพย์อย่างมีสัจจะ
- 3) กระตุ้นให้เกิดกระบวนการกลุ่มของชุมชนในการศึกษาปัญหาที่อยู่อาศัยและสภาพการณ์ต่างๆ
- 4) ประสานงาน ให้ความรู้ และอำนวยความสะดวกในการให้สหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชนใช้สิทธิในการกู้ยืมเงินผ่าน พอช.
- 5) กระบวนการรวมกลุ่มร่วมกันในการออกแบบ บ้าน และสภาพแวดล้อมในที่ดินที่จะทำการปรับปรุง

6) ส่งเสริมให้พัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนผ่านความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน

7) การขนย้ายเพื่อกลับเข้าอยู่ในบ้านและสิ่งแวดล้อมใหม่

8) ร่วมกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนบนหลักการพึ่งตนเอง

ทั้งนี้ กระบวนการเสริมสร้างพลังโดยภาครัฐผ่าน พอช. ดังกล่าว จะอยู่บนฐานคิดให้คนในชุมชนเป็นตัวตั้ง ให้ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการเอง โดยดำเนินการผ่านกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชนมีส่วนในการออกแบบชุมชนของพวกเขาเอง เพื่อให้บรรลุปรัชญาสูงสุดในการให้ชุมชนร่วมกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนบนหลักการพึ่งตนเอง และให้ชุมชนอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจในชุมชนของตนเอง ดังคำกล่าวของ BA 1 กล่าวว่า “เราอยากทำให้ชุมชนเค้าพึ่งตนเองได้ ทำให้เค้ารู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของเมือง ไม่ใช่ชุมชนกลุ่มน้อยของเมืองที่คอยแอบหลบๆ ซ่อนๆ ”

5.1.2 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 “เพื่อศึกษาผลจากการเสริมสร้างพลัง (empowerment) ของชุมชนบ้านมั่นคง” พบว่า ถึงแม้ว่าสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจะมีวิธีการดำเนินงานเสริมสร้างพลังชุมชนในแต่ละชุมชนที่เหมือนกัน แต่ผลของการเสริมสร้างพลังในชุมชนมีความแตกต่างกัน และโดยรวมจะพบว่า หลังจากการเสริมสร้างพลังในชุมชนนำร่องทั้ง 3 ชุมชนจะพบว่า มีพลังอำนาจที่สูงขึ้นในทุกชุมชน จากการวิเคราะห์ตามแนวคิดการเสริมสร้างพลัง โดยจำแนกผลของการเสริมสร้างพลังออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ พลังอำนาจระดับบุคคล พลังอำนาจระดับครอบครัว พลังอำนาจระดับชุมชน และพลังอำนาจระดับสัมพันธภาพเชิงสังคม พบว่า ผลของการเสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาดังนี้

พลังอำนาจระดับบุคคล พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคง 3 ชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษาในส่วนของหน่วยวิเคราะห์ การมีสุขภาพจิตดี พบว่า ทั้ง 3 ชุมชน ไม่มีปัญหาผู้ป่วยโรคจิตหรือผู้ป่วยทางสุขภาพจิต ส่วนปัญหายาเสพติดซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพลังอำนาจระดับบุคคลนั้นชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีและชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนามีปัญหาการระบาดของยาเสพติดอยู่บ้าง โดยเฉพาะชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาที่มีปัญหาการระบาดของยาเสพติดในชุมชนในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ส่วนหนึ่งมาจากชุมชนข้างเคียงและการเข้าออกชุมชนได้ง่ายจากชุมชนข้างเคียงส่งผลให้เยาวชนสัมผัสเสี่ยงต่อปัญหาเสพติด ทั้งๆ ที่ชุมชนมีโครงการต่อต้านยาเสพติดอยู่แต่ก็ไม่เป็นผลเท่าที่ควรอันเนื่องจากปัญหาดังกล่าว การมีโอกาสทางการศึกษา พบว่า สมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคง 3 ชุมชนนำร่องได้เข้าศึกษาและเข้าฝึกอบรมในโครงการต่างๆ ส่วน

หนึ่งก็มาจากการกำหนดหลักเกณฑ์การศึกษาขั้นพื้นฐานจากภาครัฐ และการกำหนดหรือส่งเสริมให้มีโอกาสฝึกอบรมเพิ่มเติมจากชุมชน เช่น ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ มีการมอบทุนการศึกษาให้กับเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาและศึกษาอยู่ในทุกระดับโดยนำเงินที่ได้จากการดำเนินงานของสหกรณ์ชุมชน ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี ส่งเสริมให้สมาชิกมีโอกาสเข้าฝึกอบรมโครงการฝึกอาชีพต่างๆ ซึ่งจากการศึกษาของผู้วิจัย พบว่า สมาชิกในชุมชนทั้ง 3 ชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษาที่อยู่ในวัยศึกษาได้เข้าเรียนในหลักสูตรภาคบังคับ ส่วนการศึกษาในระดับที่สูงกว่า เช่นในระดับอุดมศึกษา อาชีพและรายได้ของครอบครัวมีผลต่อโอกาสทางการศึกษา สมรรถนะทางการเงินที่ดี พบว่า สมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคง 3 ชุมชนนำร่อง มีภาระหนี้สินจากการกู้เงินจากสหกรณ์เพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัย สมาชิกสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้จากการกู้เงินสหกรณ์ และจากการศึกษา พบว่า รายได้ของสมาชิกมากกว่ารายจ่ายในทุกชุมชน โดยเมื่อศึกษาจากความต้องการของการผ่อนเงินกู้จากสหกรณ์ของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา พบว่า อยู่ที่ร้อยละ 2 ร้อยละ 7 และร้อยละ 6

ดังนั้น พลังอำนาจระดับบุคคลของชุมชนบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาจึงสรุปได้ว่าสมาชิกมีพลังอำนาจระดับบุคคลดีขึ้นหลังจากการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง แต่ก็ยังมีปัญหาจากยาเสพติดและปัญหาสมรรถนะทางการเงินจากการไม่สามารถผ่อนเงินกู้ได้ตรงเวลาของสมาชิกในบางชุมชน

พลังอำนาจระดับครอบครัว พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษามีครอบครัวเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใน 2 ช่วงชั้นอายุได้แก่ พ่อแม่ และลูก ได้รับประทานอาหารครบ แต่ในชุมชนสร้างสรรค์พัฒนามีปัญหาการติดบุหรี่และสูราอยู่สูงกว่าชุมชนอื่นๆ ที่ทำการศึกษา ดังนั้นเมื่อพิจารณาในภาพรวมทั้ง 3 ชุมชน จึงพบว่า พลังอำนาจระดับครอบครัวใน 3 ชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษาพบว่า มีผลดีขึ้นหลังจากการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง ปัญหาที่พบอยู่บ้างได้แก่ การติดเหล้า บุหรี่ของสมาชิกในบางชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อพลังอำนาจระดับครอบครัวของชุมชนได้

พลังอำนาจระดับชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคง 3 ชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษา ในหน่วยวิเคราะห์ด้านการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง พบว่า สมาชิกทั้ง 3 ชุมชนมีการไปใช้สิทธิเลือกตั้งกว่าร้อยละ 70 ในทุกชุมชนมีการรวมกลุ่มตื่นตัวทางการเมืองและร่วมกิจกรรมการเมืองอย่างสม่ำเสมอ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ มีการรวมกลุ่มกันจัดทำกิจกรรม/โครงการต่างๆ ที่ต่อเนื่องถึง 6 โครงการ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมในอัตราส่วนที่สูงกว่าร้อยละ 80 ในทุกกิจกรรม กิจกรรม/โครงการที่จัดให้มีขึ้นส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมตามโอกาสที่ใช้ระยะเวลาไม่

ยาวนานกิจกรรม/โครงการประเภทกลุ่มอาชีพไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากสมาชิกทำให้ต้องยุบเลิกไป ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีจะรวมตัวกันทำกิจกรรมอาชีพได้ดี มีกลุ่มเพาะเห็ดที่ดำเนินการมีอย่างต่อเนื่องสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนทุกวัน ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา มีการรวมกลุ่มของชุมชนในงานประเพณีสมโภชน์ศาลชุมชนซึ่งสมาชิกในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันช่วยเหลืองานมาตลอด นอกจากนี้ในหน่วยวิเคราะห์ด้านสวัสดิการชุมชน พบว่าทั้ง 3 ชุมชนนำร่อง มีการกำหนดสวัสดิการการกู้เงินกับสหกรณ์ เช่น กู้เงินฉุกเฉิน หรือกู้เงินสามัญกับสหกรณ์ นอกเหนือจากนั้นชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยยังกำหนดให้มีสวัสดิการเงินอุดหนุนช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่บุตรหลานในทุกระดับโดยการมอบทุนการศึกษาในทุกปี

ในส่วนของพลังอำนาจระดับชุมชน ซึ่งวิเคราะห์จากความเข้มแข็งของชุมชน ที่มีหน่วยวิเคราะห์ทางด้าน การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การรวมกลุ่มภายในชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน และการมีสวัสดิการชุมชนนั้น พบว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงแล้วทั้ง 3 ชุมชนมีพลังอำนาจระดับชุมชนสูงขึ้น แต่ละชุมชนมีลักษณะเฉพาะของการรวมกลุ่มและการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละชุมชน รวมถึงการจัดให้มีสวัสดิการของชุมชนนั้น พบว่าทั้ง 3 ชุมชนมีสวัสดิการที่สมาชิกร่วมกันจัดให้มีขึ้น

พลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคม พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคง 3 ชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษา ในหน่วยวิเคราะห์ทางด้านความมั่นคงในชีวิต พบว่า ทั้ง 3 ชุมชนไม่มีสมาชิกที่พยายามหรือฆ่าตัวตาย สมาชิกอย่างน้อย 1 คนในทุกครอบครัวมีงานทำ ในส่วนของการไม่เป็นภาระนั้น พบว่า ทั้ง 3 ชุมชนที่ทำการศึกษาไม่มีผู้ป่วยที่ไม่สามารถทำงานได้ สมาชิกในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่และร่วมสามัคคี สมาชิกในอัตราส่วนเกินครึ่งหรือส่วนใหญ่หาเลี้ยงสมาชิกที่เหลือที่มีอัตราส่วนต่ำกว่าร้อยละ 50 ซึ่งเป็นวัยเรียนหรือผู้สูงอายุ ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาเป็นชุมชนเดียวที่มีอัตราส่วนของสมาชิกในวัยเรียนและผู้สูงอายุสูงกว่าสมาชิกในวัยทำงาน

ดังนั้น ในส่วนของพลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคมนั้น พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคงใน 3 ชุมชนนำร่องที่ทำการศึกษา ส่วนใหญ่มีพลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคมสูงขึ้น ในหน่วยวิเคราะห์ส่วนใหญ่แสดงให้เห็นว่าชุมชนส่วนใหญ่มีความมั่นคงในชีวิตที่สูงขึ้นจากการมีที่อยู่อาศัยมั่นคงเป็นของตนเอง ไม่ต้องกลัวการโดนไล่ที่ การงานทำและการไม่มีสมาชิกที่พยายามฆ่าตัวตาย และการไม่เป็นภาระ พบว่า สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่หาเลี้ยงสมาชิกในชุมชนที่เหลือยกเว้นชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาที่สมาชิกส่วนใหญ่เป็นวัยเรียนและผู้สูงอายุซึ่งสูงกว่าสมาชิกในวัยทำงาน

5.1.3 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 “ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและก่อให้เกิดอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงหลังจากได้รับการเสริมสร้างพลัง (empowerment) จากภาครัฐ” พบว่า

1) ปัจจัยด้านกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

เนื่องจากปัจจัยทางด้านลักษณะทางกายภาพของชุมชนของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน จึงส่งผลที่แตกต่างกันของแต่ละชุมชนได้แก่ ในชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเป็นชุมชนเปิดมีทางเข้าออกหลายทางส่งผลให้เกิดปัญหาจากชุมชนข้างเคียงอื่นๆ เช่น ปัญหาอากาศเสีย ปัญหาอาชญากรรม ทำให้ปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างพลัง ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ มีลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่เป็นชุมชนปิดมีทางเข้าออกทางเดียวมีรั้วรอบขอบชิด ทำให้ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาอากาศเสียจากชุมชนข้างเคียงอื่นๆ หดไป ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังของชุมชน

การตั้งบ้านเรือน

การตั้งบ้านเรือนของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี มีการตั้งบ้านเรือนเป็นแถวเป็นแนวเดียวกันอย่างชัดเจนส่งผลให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน ปัจจัยการตั้งบ้านเรือนในชุมชนจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังใน 2 ชุมชนดังกล่าว ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาเป็นลักษณะชุมชนใหญ่มีการตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายทำให้ยากต่อการติดต่อสื่อสารแต่เนื่องจากชุมชนมีเสียงสายของชุมชนและมีบอร์ดประชาสัมพันธ์ของชุมชน ทั้งยังมีการติดต่อสื่อสารผ่านโทรศัพท์ปัจจัยการตั้งบ้านเรือนจึงไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อสื่อสารหรือด้านอื่นๆ ที่ส่งผลต่อพลังอำนาจของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

การคมนาคม

ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี ตั้งอยู่ใกล้ถนนใหญ่ ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก มีรถประจำทางผ่าน และยังง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอกทั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือสำนักงานเขต รวมทั้งการได้รับบริการ

สาธารณะของหน่วยงานภายนอกอื่นๆ ด้วย ทำให้ปัจจัยด้านการคมนาคมเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ การเสริมสร้างพลังของ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาอยู่ไกลจากเส้นทางคมนาคมหลักทำให้ยากต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก รวมถึงได้รับการบริการสาธารณะจากหน่วยงานภาครัฐด้วย ทำให้ปัจจัยด้านการคมนาคม จึงเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการเสริมสร้างพลังของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา

การติดต่อสื่อสาร

ชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาวิจัย มีการติดต่อสื่อสารผ่านระบบเสียงตามสายของชุมชนทั้ง 3 ชุมชน มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ของชุมชน และในทุกๆ ชุมชนมีการติดต่อสื่อสารผ่านระบบโทรศัพท์ ส่งผลดีต่อการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน และส่งผลดีต่อการดำเนินงานของชุมชน ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสารจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนใน 3 ชุมชน

2) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคม

ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา มีสภาพสังคมโดยรวมของชุมชน เป็นชุมชนที่พลุกพล่านเนื่องจากมีการเข้าออกของคนนอกชุมชน ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีมีตลาดที่อยู่ใกล้ๆ ชุมชน กอปรกับเป็นชุมชนเปิดทำให้คนผ่านไปผ่านมาจากนอกชุมชนอยู่เสมอๆ ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาเป็นชุมชนเปิดสภาพชุมชนมีคนพลุกพล่านเช่นเดียวกับชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีซึ่งมีผลมาจากมีชุมชนแออัดอื่นๆ อยู่โดยรอบ และมีคนจากชุมชนแออัดอื่นๆ ใช้เป็นทางผ่านทำให้เป็นสังคมที่ผู้คนพลุกพล่าน การเป็นชุมชนที่มีสภาพสังคมที่มีผู้คนจากชุมชนอื่นพลุกพล่านทำให้ส่งผลต่อปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น อาชญากรรม การทะเลาะเบาะแว้งกัน ยาเสพติด ซึ่งส่งผลต่อพลังอำนาจของชุมชน ปัจจัยด้านสภาพสังคมจึงเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างพลังในชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 2 แห่งข้างต้น ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่เป็นชุมชนที่มีสภาพสังคมที่เงียบสงบ ไม่มีความพลุกพล่านทั้งของคนในชุมชนเองหรือโดยเฉพาะคนนอกชุมชน ซึ่งสภาพสังคมดังกล่าวส่งผลต่อพลังอำนาจระดับบุคคล และการดำเนินงานของชุมชน สภาพสังคมของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

วัฒนธรรมและประเพณี

ชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาวิจัย มีการจัดงาน ประเพณีของชุมชนตามเทศกาลของไทย ได้แก่ งานเทศกาลปีใหม่ งานเทศกาลสงกรานต์ ของ ชุมชน โดยให้คนในชุมชนช่วยกันจัดงาน โดยเฉพาะชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนามีงานศาล ประจำชุมชน ที่จัดให้มีขึ้นทุกวันทั้ง 5 เมษายนของทุกปี งานประเพณีดังกล่าวส่งผลต่อความสามัคคีร่วมแรงร่วม ใจของคนในชุมชน ซึ่งเป็นผลดีต่อความเข้มแข็งของชุมชน และพลังอำนาจของชุมชน วัฒนธรรม และประเพณี จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังของชุมชน

ครอบครัว

เนื่องจากเป็นชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาวิจัยเป็น ชุมชนที่มีการก่อตั้งมาได้ไม่นานนัก สมาชิกที่มาอยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่เข้ามาหางานทำ จากต่างจังหวัด ครอบครัวในแต่ละชุมชนจึงเป็นครอบครัวเดี่ยว ไม่ค่อยมีผู้สูงอายุมากนัก และผู้นำ ครอบครัวก็ไม่ได้ทำงานอยู่ใกล้บ้าน ส่วนใหญ่ทำงานแบบไปกลับ จึงส่งผลดีกับความอบอุ่นของ ครอบครัวที่ได้อยู่กันพร้อมหน้า ซึ่งลักษณะครอบครัวดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้าง พลังอำนาจของชุมชน

เครือข่าย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า เนื่องจากเป็นชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 โครงการนำร่องที่ ทำการศึกษาวิจัยเป็นชุมชนที่มีการก่อตั้งมาได้ไม่นานนัก สมาชิกที่มาอยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็น แรงงานที่เข้ามาหางานทำจากต่างจังหวัด จึงไม่มีลักษณะของชุมชนเครือข่าย ปัจจัยดังกล่าวจึง ไม่ส่งผลต่อการดำเนินงานของชุมชน หรือพลังอำนาจของชุมชน

การถือครองที่ดิน

การถือครองที่ดินของชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพลังอำนาจของชุมชนใน ระดับต่างๆ รวมถึงส่งผลบวกต่อบุคคลต่างๆ จากการศึกษาวิจัยในชุมชนทั้ง 3 โครงการนำร่องที่ ทำการศึกษาวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ มีการถือครองที่ดินโดยการเป็น เจ้าของที่ดินเอง การกู้เงินซื้อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนใช้กู้เงินซื้อเพื่อซื้อที่ดิน ซึ่งการผ่อน ชำระเหลือระยะเวลาอีก 4 ปี ก็จะสามารถผ่อนเงินจำนวนดังกล่าวได้หมด ซึ่งเหตุผลดังกล่าวนี้เอง ที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมีการชำระหนี้แก่สหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ ทำให้สหกรณ์มีผลการ ดำเนินงานที่ดิน จึงมีการจัดสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น พุนการศึกษา พุนกู้ยืม พุน สนับสนุนกลุ่มอาชีพ ซึ่งส่งผลต่อพลังอำนาจระดับต่างๆ ของชุมชน ปัจจัยด้านการถือครองที่ดิน ของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา มีการถือครองที่ดิน โดยวิธีการเช่าระยะยาวจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และการเช่าเหมา ซึ่งการที่สามารถเช่าระยะยาวได้ดังกล่าวทำให้สมาชิกมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยมากขึ้นกว่าสมัยก่อน แต่ปัจจัยดังกล่าวก็ไม่ส่งผลต่อการดำเนินงานของชุมชน หรือพลังอำนาจของชุมชน

การรวมตัวของกลุ่มเล็กๆ ในชุมชน

ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ มีโครงการที่ให้ชาวชุมชนรวมกลุ่มกันหลายโครงการซึ่งเป็นโครงการที่ทำประจำในทุกเดือน และทุกๆ ปี แต่โครงการที่ทำประจำต่อเนื่อง เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพต่างๆ ไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากสมาชิก ส่วน ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี มีการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน โดยการสนับสนุนของสหกรณ์ชุมชน โครงการที่ดำเนินการได้ดีคือ โครงการประเภทส่งเสริมอาชีพ ที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ กลุ่มอาชีพเพาะเห็ด กลุ่มออมทรัพย์ในกองทุนแม่ของแผ่นดิน กลุ่มย่อยๆ เหล่านี้ส่งผลต่อการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งยังสามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกเป็นผลดีต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ปัจจัยด้านการรวมกลุ่มเล็กๆ ในชุมชนจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา มีการรวมกลุ่มส่งเสริมเฉพาะโครงการออมทรัพย์ และโครงการจัดงานศาลชุมชนที่กำหนดจัดในทุกปี ซึ่งลักษณะการจัดโครงการที่เป็นการรวมกลุ่มย่อยในชุมชนสร้างสรรค์พัฒนาจึงเป็นโครงการที่ไม่สื่อถึงความร่วมมือกันมากนัก

3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

อาชีพ

ชุมชนบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาวิจัย พบว่า อาชีพหลักๆ ของสมาชิกในชุมชนมี 3 อาชีพ ได้แก่ พนักงานบริษัทเอกชน ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่มีอัตราส่วนของพนักงานบริษัทเอกชน รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของรัฐสูงกว่าอาชีพอื่นๆ ซึ่งอาชีพดังกล่าวส่งผลต่อการทำงานตามระยะเวลาที่แน่นอนทำให้มีการผ่อนชำระหนี้เชื่อกับสหกรณ์ อย่างต่อเนื่อง แต่ลักษณะอาชีพดังกล่าวทำให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในชุมชนที่ไม่ต่อเนื่องและเข้มแข็งจากการมีอาชีพและรายได้ประจำดังกล่าว ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีที่มีอัตราส่วนของอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน ค้าขาย และลูกจ้างทั่วไปมากกว่าอาชีพอื่นๆ มีผลการผ่อนชำระที่ไม่สม่ำเสมอสูง แต่โครงการที่ส่งเสริมอาชีพได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากสมาชิกต้องการหารายได้เสริม ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาจากการให้ข้อมูล พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และค้าขายรถเข็นในจำนวนที่

มากกว่าชุมชนอื่น ทำให้มีปัญหาเช่นเดียวกับชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี คือ การผ่อนชำระที่ไม่ลื่นเชื่อกับสหกรณ์ที่ไม่สม่ำเสมอ แต่ก็ไม่ปรากฏโครงการการรวมกลุ่มการส่งเสริมอาชีพแต่อย่างใด แสดงให้เห็นว่า อาชีพมีผลต่อการชำระสินเชื่อที่สม่ำเสมอ ส่วนการรวมกลุ่มโครงการส่งเสริมอาชีพมีปัจจัยที่ส่งเสริมอีกตัวจากกลุ่มผู้บริหารในชุมชนที่จะต้องส่งเสริมพร้อมๆ ไปด้วย

รายได้

ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้ที่แน่นอน มีผลต่อการผ่อนเงินกู้กลับกับสหกรณ์ซึ่งส่งผลดีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ และผลดีต่อการจัดหาปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน รายได้จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนและพลังอำนาจของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่แน่นอนมีผลต่อการส่งเงินกู้กับสหกรณ์ส่งผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ รายได้ จึงเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน 2 ชุมชนดังกล่าวข้างต้น

การมีหนี้สิน

ชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาวิจัย เป็นชุมชนที่มีความจำเป็นในการกู้ยืมสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยผ่านสหกรณ์ชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนต้องกู้สินเชื่อจากสหกรณ์เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเอง ภาวะการมีหนี้สินดังกล่าวส่งผลต่อรายจ่ายของสมาชิกในชุมชน และเป็นปัจจัยอุปสรรคต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

4) ปัจจัยด้านการเมือง

ผู้นำชุมชน

ชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาวิจัย มีผู้นำชุมชนที่ร่วมต่อสู้มากับชุมชนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน ทำให้คณะกรรมการชุมชนทั้ง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาวิจัยมีความรู้เรื่องการดำเนินงานของชุมชน และการบริหารสหกรณ์ชุมชนเป็นอย่างดี ถึงแม้จะมีปัญหาอยู่บ้าง เช่น ในชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีที่มีประสบปัญหาความโปร่งใสของคณะกรรมการชุดเก่าแต่คณะกรรมการชุดใหม่ก็สามารถแก้ปัญหาให้ผ่านไปได้อย่างดี หรือชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาที่คณะกรรมการชุมชนและผู้นำชุมชนเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของการดำเนินงานของชุมชนในอนาคตได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นหากพิจารณาในภาพรวมปัจจุบันทั้งผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถดำเนินงานและอยู่ร่วมกันถึงปัจจุบันได้ ผู้นำชุมชนจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ทั้ง 3 ชุมชน มีพลังอำนาจของชุมชน

ลักษณะการใช้อำนาจ

เนื่องจากการดำเนินงานชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้น มีการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันจัดการกับปัญหาบนพื้นฐานของการเสริมสร้างพลังชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการทุกอย่างเอง โดยภาครัฐเป็นเพียงพี่เลี้ยงเท่านั้น ทำให้ปัจจุบันการดำเนินงานของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงจึงผ่านการบริหารผ่านคณะกรรมการชุมชนที่มาจากคนในชุมชนร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชน ลักษณะการใช้อำนาจของคณะกรรมการชุมชน และผู้นำชุมชน จึงเป็นลักษณะการร่วมกันคิดโดยคนของชุมชนเอง การดำเนินงานทุกอย่างผ่านคณะกรรมการทำให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ส่งผลต่อความสามัคคีกันของคนในชุมชนอันเนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานของการดำเนินงานในโครงการบ้านมั่นคงเอง ลักษณะการใช้อำนาจของชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาคือเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน ส่งผลดีต่อพลังอำนาจระดับชุมชน

การแทรกแซงจากภายนอก

เนื่องจากการดำเนินงานชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้น มีการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันจัดการกับปัญหาบนพื้นฐานของการเสริมสร้างพลังชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการทุกอย่างเอง โดยภาครัฐเป็นเพียงพี่เลี้ยงเท่านั้น กอปรกับปัจจุบันชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง 3 โครงการนำร่องที่ทำการศึกษาคือเป็นชุมชนที่ถูกกฎหมาย จึงไม่มีการแทรกแซงจากหน่วยงานภายนอก จากปรัชญาพื้นฐานการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง และสถานะภาพปัจจุบันของชุมชนที่เป็นชุมชนถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งส่งผลดีต่อความเข้มแข็งของชุมชน ลักษณะการแทรกแซงจากภายนอกจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนบ้านมั่นคง

การเมืองภายในชุมชน

ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา ไม่มีปัญหาการเมืองภายในชุมชน ผู้นำ และคณะกรรมการชุมชนได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดีจากเหตุผลที่ต่างกัน คือ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่มีการตกลงให้มีการหมุนเวียนคณะกรรมการชุมชนโดยเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนมีโอกาสเข้ามาเป็นคณะกรรมการชุมชน ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องการเมืองภายในชุมชน ส่วนชุมชนชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา คณะกรรมการและผู้นำเป็นผู้ที่ร่วมต่อสู้กันก่อตั้งชุมชนในระยะแรกซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุในชุมชน จึงได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ปัจจัยการเมืองภายในชุมชนจึงเป็น

ปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนใน 2 ชุมชนดังกล่าว ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีมีปัญหาเรื่องการเมืองภายในชุมชนระหว่างคณะกรรมการและผู้นำชุมชนชุดเก่า และชุดปัจจุบันทำให้ภายในชุมชนมีการแตกแยกกันของสมาชิก ซึ่งส่งผลให้เกิดความแตกแยกภายในชุมชนและมีผลต่อการดำเนินงานของชุมชน การเมืองภายในชุมชนจึงเป็นปัจจัยอุปสรรคต่อการดำเนินงานภายในชุมชนและพลังอำนาจของชุมชน

ความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติ

จากการเก็บข้อมูลศึกษาวิจัยทั้ง 3 ตัวอย่างใน 3 ชุมชนในโครงการนำร่องพบว่า ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ไม่มีปัญหาเรื่องความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติ ปัจจัยดังกล่าวจึงไม่ส่งผลต่อพลังอำนาจของชุมชน ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีนั้น พบว่าสมาชิกในชุมชนเป็นผู้มีแนวคิดทางการเมืองที่เหมือนกันมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกัน ซึ่งพบว่าการที่สมาชิกในชุมชนมีแนวคิดทางการเมืองเดียวกันร่วมกันทำกิจกรรมการเมืองร่วมกัน ทำให้มีความเข้มแข็งของชุมชนมากขึ้น สมาชิกมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองกันมากขึ้น ปัจจัยดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี ส่วนในกรณีของชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา มีการแบ่งแยกทางการเมืองชัดเจนของสมาชิกในชุมชน มีการร่วมกิจกรรมทางการเมืองระหว่างสมาชิกสองกลุ่มและจากการเก็บข้อมูลพบที่มีความขัดแย้งกันอยู่เสมอๆ ระหว่างสองกลุ่มทางการเมือง ดังนั้นปัจจัยด้านความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติจึงเป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย และเป็นปัจจัยที่ไม่ได้อยู่ในกรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้น คือ ลักษณะการถือครองที่ดินของชุมชน ที่ส่งผลต่อความมั่นคงในชีวิตของสมาชิกในชุมชน และยังส่งผลต่อรายจ่ายของสมาชิกในชุมชน การรวมกลุ่มย่อยภายในชุมชน ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนและกลุ่มอาชีพยังส่งผลต่อรายได้ของสมาชิกในชุมชน การเมืองภายในชุมชน ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติ ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเหล่านี้ได้จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในเบื้องต้นของแต่ละชุมชน

ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ มีปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของชุมชน การตั้งบ้านเรือน การถือครองที่ดินของชุมชน รายได้ และผู้นำชุมชน จะเห็นได้ว่ามีหลายปัจจัยที่สนับสนุนพลังอำนาจของชุมชนของชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่กับกระบวนการบริหารชุมชนที่ผู้บริหารและคณะกรรมการของชุมชนมีความรู้ความเข้าใจการจัดการสหกรณ์ชุมชนควบคู่

ไปกับการดูแลชุมชนเป็นอย่างดีส่งผลดีต่อผลประกอบการของสหกรณ์ชุมชนและผลดีต่อการดำเนินงานในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของปจวรีย์ ถ้าอุทก ที่ได้ทำการศึกษา เรื่อง การติดตามด้านผลการบริหารจัดการด้านการเงินของสหกรณ์ที่อยู่อาศัยในบ้านมั่นคง พบว่า การบริหารด้านการเงินของสหกรณ์ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยฯ มีผลการดำเนินงานของสหกรณ์ชุมชนอยู่ในระดับดีมาก สหกรณ์ไม่มีความเสี่ยงทางการเงิน และยังทำกำไรอย่างต่อเนื่อง สมาชิกในชุมชนมีวินัยในการชำระ ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรค พบว่า มีอุปสรรคในการรวมกลุ่มย่อยของสมาชิกในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของผู้วิจัยที่พบว่า ชุมชนขาดการรวมกลุ่มย่อยในชุมชนอันเนื่องมาจากอาชีพของสมาชิกในชุมชนที่มีงานประจำทำให้มีเวลาในการรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนน้อยลง

ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี มีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การตั้งบ้านเรือน การรวมกลุ่มย่อยในชุมชน ผู้นำชุมชน และความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติ จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยสนับสนุนอยู่หลายปัจจัย แต่ก็มีปัจจัยอุปสรรคอยู่หลายตัวเช่นกัน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของชุมชน สภาพสังคม อาชีพ รายได้ การเมืองภายในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานของชุมชน ทั้งเรื่องการดูแลชุมชนและสหกรณ์ชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อพลังอำนาจของชุมชน

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของปจวรีย์ ถ้าอุทก ที่ได้ทำการศึกษา เรื่อง การติดตามด้านผลการบริหารจัดการด้านการเงินของสหกรณ์ที่อยู่อาศัยในบ้านมั่นคง พบว่า สหกรณ์มีสภาพคล่องและมีความสามารถในการทำกำไรอยู่ในเกณฑ์ดี แต่ก็ประสบปัญหาเรื่องความเสี่ยงทางด้านสินเชื่อและวินัยในการชำระเงิน ซึ่งปัจจุบันสหกรณ์ยังไม่สามารถปิดบัญชีของสหกรณ์ได้ อันเนื่องมาจากวินัยทางการเงินและความโปร่งใสของคณะกรรมการบริหารชุมชนชุดเก่า ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของผู้วิจัยที่พบว่า การเมืองภายในชุมชนมีผลต่อการดำเนินงานของชุมชนส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งส่งผลกระทบต่อพลังอำนาจระดับชุมชน รวมถึงอาชีพและรายได้ของสมาชิกในชุมชนมีผลต่อวินัยการชำระเงินของชุมชน

ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา มีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ วัฒนธรรมและประเพณี และผู้นำชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีปัจจัยสนับสนุนที่น้อยเมื่อเทียบกับชุมชนบ้านมั่นคงอื่นๆ ที่ทำการศึกษา และมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคอยู่หลายตัว ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของชุมชน สภาพสังคม รายได้ การรวมกลุ่มย่อยความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติ ส่งผลกระทบต่อการทำงานของชุมชน ทั้งเรื่องการดูแลชุมชนและสหกรณ์ชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อพลังอำนาจของชุมชน

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของปจวรีย์ ถ้าอุทก ที่ได้ทำการศึกษา เรื่อง การติดตามด้านผลการบริหารจัดการด้านการเงินของสหกรณ์ที่อยู่อาศัยในบ้านมั่นคง พบว่า

สหกรณ์มีสภาพคล่องและมีความสามารถในการทำกำไรอยู่ในเกณฑ์ดี แต่ก็ประสบปัญหาเรื่องความเสี่ยงทางด้านสินเชื่อและวินัยในการชำระเงิน นอกจากนี้ยังค้นพบปัญหาเรื่องความแออัดของชุมชน ปัญหาชุมชนแออัดใกล้เคียง โครงสร้างกรรมการที่ไม่มีการกระจายหน้าที่ และการออมทรัพย์ที่ไม่ต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของผู้วิจัย ที่พบว่า คณะกรรมการบริหารชุมชนไม่มีการหมุนเวียนยังใช้กรรมการชุดเดิมซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ สภาพชุมชนที่เป็นชุมชนใหญ่มีทางเข้าออกหลายทางและมีชุมชนข้างเคียงที่เป็นชุมชนแออัดส่งผลต่อปัญหาความปลอดภัยและอาชญากรรม

จากผลการอภิปรายของผู้ที่เคยทำการศึกษาวิจัยในหัวข้อที่ใกล้เคียง พบว่า ปัจจัยทางด้านการดำเนินงานของสหกรณ์มีผลต่อพลังอำนาจของชุมชน แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ประกอบกรวิเคราะห้ ชุมชนบ้านมั่นคงเจริญชัยนิมิตใหม่ มีผลการดำเนินงานของสหกรณ์อยู่ในระดับดีเกือบกับปัจจัยสนับสนุนด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านการเมืองชุมชน ซึ่งส่งผลดีต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และพลังอำนาจระดับสัมพันธ์ภาพเชิงสังคม ส่วนชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคี และชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนา เฉพาะผลการดำเนินงานของสหกรณ์ฯ พบว่า มีความเสี่ยง สภาพความคล่อง วินัยการชำระเงินในระดับเดียวกัน แต่ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีมีปัญหาเรื่องการปิดบัญชี ในขณะที่ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างสรรค์พัฒนาสามารถปิดบัญชีของสหกรณ์ได้ แต่จากการค้นพบของผู้วิจัย พบว่า ชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีมีปัจจัยสนับสนุนหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มย่อยของชุมชนบ้านมั่นคงร่วมสามัคคีที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องส่งผลดีต่อพลังอำนาจระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.3.1.1 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนควรสนับสนุนให้ชุมชนบ้านมั่นคงสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนเมืองขึ้นเพื่อให้ชุมชนต่างๆ มีโอกาสเรียนรู้การดำเนินงานของชุมชนอื่นๆ และสนับสนุนให้ชุมชนช่วยเหลือกันเอง

5.3.1.2 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนควรประสานงานกับกรุงเทพฯ ผ่านสำนักงานเขตต่างๆ เพื่อให้มีบทบาทในการร่วมพัฒนาชุมชนบ้านมั่นคงให้มากขึ้น

5.3.1.3 ภาครัฐควรมีนโยบายเรื่องการผ่อนผันกฎเกณฑ์การให้สินเชื่อเพราะปัจจุบันระบบการให้สินเชื่อธนาคารพิจารณาเป็นรายบุคคลซึ่งยังต่างกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่พิจารณาผ่านระบบกลุ่มสหกรณ์

5.3.1.4 ภาครัฐควรพิจารณาทบทวน/ปรับปรุงกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กฎหมายผังเมือง กฎหมายก่อสร้าง นิติกรรมสัญญา และรูปแบบสหกรณ์ เพื่อให้มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับลักษณะการดำเนินงานของชุมชนบ้านมั่นคงมากยิ่งขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

5.3.2.1 ชุมชนบ้านมั่นคงควรมีการสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มย่อยภายในชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ของคนในชุมชน และเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อพลังอำนาจของชุมชน

5.3.2.2 ชุมชนควรมีการจัดทำรั้วรอบชุมชนเพื่อเป็นการแสดงอาณาเขตที่ชัดเจน ป้องกันปัญหาจากชุมชนแออัดข้างเคียง

5.3.2.3 ชุมชนควรสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนบ้านมั่นคงขึ้นเพื่อร่วมมือกันดำเนินงานของชุมชนเองในการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการพัฒนาร่วมกัน ทั้งยังสามารถเสนอนโยบายหรือแนวทางแก้ไขปัญหาลดลดจนการเรียกร้องให้มีการเสนอข้อกฎหมายที่ตอบสนองการดำเนินงานของชุมชนได้อย่างตรงจุดมากยิ่งขึ้น

5.3.2.4 ชุมชนควรมีระบบการสืบทอดอำนาจเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่มีโอกาสได้เข้าเป็นคณะกรรมการชุมชนเพื่อเรียนรู้งานและขึ้นเป็นผู้นำชุมชนต่อไป

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

5.3.3.1 ผู้วิจัยเองควรมีการศึกษาผลของการเสริมสร้างพลังอำนาจในชุมชนบ้านมั่นคงในพื้นที่อื่น โดยอาจทำการศึกษาในเชิงปริมาณครอบคลุมทั่วประเทศ

5.3.3.2 ผู้สนใจควรมีการศึกษาผลของการเสริมสร้างพลังอำนาจในชุมชนบ้านมั่นคงในพื้นที่อื่นในเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานครกับต่างจังหวัด หรือระหว่างภาค เพื่อหาปัจจัยความสำเร็จของแต่ละพื้นที่ในการทำกรอบแนวทางการพัฒนาชุมชนเมือง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาระบบราชการ .[ออนไลน์]. 2552.

แหล่งที่มา : www.opdc.go.th/oldweb/Mission/File_download/1148637063-1.ppt .

[22 กุมภาพันธ์ 2552]

กองวิชาการและแผนงาน สำนักงานพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร. ข้อมูลชุมชนกรุงเทพมหานคร.

พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : วีรนิทร์ ,2544.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย. กรุงเทพฯ : ชัดเชสมิเดีย, 2541

คณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ, แนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน,

กรุงเทพฯ : 2543

จารุพร เพ็งสกุล, ความคาดหวังของผู้นำชุมชนต่อบทบาทนักพัฒนาในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง

แก่ชุมชน : พื้นที่การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อ

เผชิญปัญหาวิกฤติ (CERCAP) ภาคใต้.วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคม

สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

ชมพูนุท พบสุข, “การแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนบุกรุกพื้นที่ในเขตเมืองโดยการมี

ส่วนร่วม : กรณีศึกษาชุมชนคลองล้านน กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวางแผนชุมชน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย. 2549.

ทศพร ศิริสัมพันธ์. การบริหารจัดการภาครัฐในยุคโลกาภิวัตน์ ระบบตลาด การจัดการ

สมัยใหม่ การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนนิยม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ทศพร ศิริสัมพันธ์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่. กรุงเทพฯ :

สวัสดิการสำนักงาน ก.พ.ร., 2549 .

เทวี พรหมมินตะ. ผลของการเสริมพลังอำนาจครูโดยการพัฒนาความสามารถด้าน

การทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนตามแนวคิดความร่วมมือ : การออกแบบด้วยวิธี

ผสมผสาน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. สาขา ศึกษาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2544.

- ณัฐพล อัครวิเศษศิริวุฒิ, "กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนริมทางรถไฟจังหวัดนครราชสีมา : กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนใบเล้ง - หลังจวนผู้ว่าฯ,"
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขา เคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- นลินี ตันธุนิตย์, นาลินี ศรีกสิกุล, มณีรัตน์ มิตรปราสาท และนิศากร อภัยพัฒน์. วิวัฒนาการชุมชนแออัด และองค์การชุมชนแออัดในเมือง กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร. ในอคิน รพีพัฒน์, ชุมชนแออัด : องค์ความรู้กับความเป็นจริง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2542
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. 2546
- ปัทม มาลากุล ณ อยุธยา. การพัฒนากระบวนการตามหลักการบริหารงานภาครัฐในแนวใหม่. กรุงเทพฯ : 2552
- ปฐมมา หุ่นรักวิทย. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน. เอกสารการบรรยายในชุดวิชา การออกแบบสถาปัตยกรรมขั้นสูง 2 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 19 และ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544
- ปาจรีย์ ถ้าอุทก. การติดตามผลด้านการบริหารจัดการด้านการเงินของสหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ที่อยู่อาศัยในบ้านมั่นคง : กรณีศึกษาโครงการนำร่อง กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543
- ไพบุลย์ ช่างเรียน, การปกครองกรุงเทพมหานคร , กรุงเทพฯ : ไทยพาณิชย์, 2516
- ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, การจัดการภาครัฐกับการเสริมสร้างพลังประชาชน. กรุงเทพฯ : 2550
- พันธุดา บุญเหลือหล่อ. การตั้งถิ่นฐานของผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2521
- พิทยา บวรวัฒนา, ทฤษฎีองค์การสาธารณะ, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2541
- พิทยา บวรวัฒนา, รัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีและแนวการศึกษา(ค.ศ.1887-1970) , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2550

มานพ พงศ์ทัต.2526. “การขยายเมืองกับการวางผังเมือง : ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี”

ในสถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. การศึกษาทางประชากร และสังคม การพัฒนา และการขยายเมือง : แนวความคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย. เอกสารทางวิชาการหมายเลข 74. สถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

รตยา จันทรเทียร. แนวคิดการแก้ปัญหาให้แก่คนจนในเมือง. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ผู้ไร้ที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานคร : สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข. จัดโดย คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 14 – 15 ธันวาคม 2530 (อัดสำเนา) .

รตยา จันทรเทียร. วิฤตถกกาลปัญหาการที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานคร. ปัญหาและแนวทางแก้ไข การไร้ที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานคร. 2530. (อัดสำเนา).

วันชัย วัฒนศัพท์ (แปลและเรียบเรียง), คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, 2545

รัฐธรรมนูญไทย ฉบับปี 2550 (ออนไลน์), 22 กุมภาพันธ์ 2552 เข้าถึงได้จาก

<http://www.ombudsman.go.th/10/documents/law/Constitution2550.pdf>

วรพิทย์ มีมาก. รัฐกับการเสริมสร้างพลัง (empowerment)ประชาชน/ชุมชน. ในเอกสารบทความวิชาการประกอบการสัมมนา การประชุมวิชาการ รัฐประศาสนศาสตร์กับการเสริมสร้างพลังอำนาจของประชาชน ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2550

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน ความกลมกลืนระหว่าง
ทฤษฎีสถานรากับข้อมูลเชิงประจักษ์. (ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ทฤษฎีสถานรอกในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน.

(ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาระบบราชการ. 2552. แหล่งที่มา : http://www.opdc.go.th/oldweb/Mission/File_download/1148637063-1.ppt [22 กุมภาพันธ์ 2552]

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). โครงการบ้านมั่นคง : เพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้คนจนในชุมชนแออัด. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : 2546

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). คู่มือการจัดทำโครงการบ้านมั่นคง. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : 2547

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). บ้านมั่นคง ชุมชน เข้มแข็ง. 2552.

แหล่งที่มา www.codi.or.th/baanmankong/index.php. [22 กุมภาพันธ์ 2552]

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). บ้านมั่นคง : แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนแออัด. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : 2547

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนโดยองค์กรชุมชนตามโครงการบ้านมั่นคง พ.ศ. 2546-2549. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : 2550

สารี อ๋องสมหวัง. พลวัตและผลกระทบของการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนเมือง : ศึกษาเฉพาะชุมชนเทพประทาน (พระรามสี่) แขวงคลองเตย เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2533.

สุวัฒนา ธาดานิติ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง. ในเอกสารบทความวิชาการประกอบการสัมมนา การประชุมวิชาการ สาขา ออกแบบ และวางผังชุมชนเมือง และผังเมือง ครั้งที่ 1 เรื่อง มหานคร. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543

อดิณ ทรัพย์พัฒน์. ชุมชนแออัด : องค์ความรู้กับความเป็นจริง. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยการวิจัย , 2542.

เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการวิจัยและปฏิบัติการ. พัฒนาชุมชนแออัดและองค์กรชุมชนแออัดในเมือง. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร : 2547

แองเจ, ซโลโม และคณะ. ที่ดิน...บ้าน...และผู้ยากไร้ แปลโดย วิยะดา ทัตคค, ศูนย์วิชาการที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ การเคหะแห่งชาติ, 2528

ภาษาอังกฤษ

Angel and Benjamin, The Low -Income Housing System in Bangkok, Ekistic261: 1980.

Blanchard.Ken.John P. Carlos and alan Randolph.The 3 keys to Empowerment:Release the Power within People for Astonishing Results . San Francisco : Berrett-Koehler. 1999

Clutterbuck D.and Susan Kernaghan. The Power of Empowerment Release the Hidden Talents of Your Employees. London : Kogan .1995

Cohen, J. and N.T. Uphoff. "Participation's Place in Rural Development: Seeking ClarifyThrough Specificity" World Development 8 (March 1980).

- Gibson.C.H. A Concept Analysis of Empowerment. Journal of Advanced Nursing,
1991 (volume 16)
- Jackson.T.et al. The community development continuum. Community Health Studies,
1989 (volume 13)
- Jon Pierre and B.Guy Peters.Governance.Politics and the State, New York : St. Martin's
Press . 2001
- Kieffer C. Citizen Empowerment :A Development Perspective.Prevention in Human
Services . Vol 3(2-3), Win-Spr 1984
- McMillan. D and Chavis D. Psychological Sense of Community. Journal of Community
Psychology.(Vol.14). January 1986
- National Organizing Committee. People, participation and empowerment :
Proceeding of the people's plan for the 21st century Thailand . Bangkok :
National Organizing Committee. 1992
- Owen E. Hughes. Public Management and Administration. 2nd ed. London : Macmilan,1998
- Osborne. D.,&T. Gaebler. Reinventing Government : How the Entrepreneurial
Spirits is Transforming the Public Sector from School House to State House.
Mass: Addison – Wesley .1992
- Rissel,C. Empowerment: the holy grail of health promotion?. Health Promotion
International, 1994(volume 9)
- Simmons C. and Parson .Empowerment for Alternative in Adolescence,
Adolescence .1983
- Sigh.N. and Titi V. Empowerment towards Sustainable Development .Halifax.1995
- Sopon Pornchokchai. The Solution in Urban Low – income Sattlement. Paper present at
the ITCWRM Seminar on training course on environmental rehabilitation of Urban
Low – income Sattlement. Bangkok. 4-22 December 1989. (Mimeographed).
- Wallerstein.N. Powerlessness.empowerment and health.American. Journal of Health
Promotion.1992

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายทรงธรรม ชูเงิน เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 1 กรกฎาคม 2526 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2548 จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังมีประสบการณ์ทำงานในสำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช สังกัดสำนักงาน ปลัดกระทรวงมหาดไทย ตำแหน่ง พนักงานวิเคราะห์งานบุคคล เป็นเวลา 2 ปี และปัจจุบันทำงาน ในตำแหน่ง นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ กระทรวงการคลัง